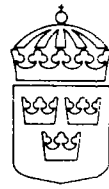

Riksdagens protokoll

1988/89:120

Protokoll
1988/89:120

24 maj 1989

Debatter m. m.

Onsdagen den 24 maj

Val till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond	3
Kompletteringsval till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond	4
Anslag till utbildning för tekniska yrken m.m.	14
Anslag till grundskolor m.m.	32
Anslag till gymnasieskolor, m.m.	62
Meddelande om sammanträdet fredagen den 26 maj	87
Åtgärder för ungdomar	87
Regionala skyddsombud	104
Sekretesskyddet för uppgifter i tillsynsärenden m.m.	109
Säkerhetspolisen	114
Hovrättsfrågor m.m.	128
Upphovsrätt och datorprogram	137
Ändring i bilavgaslagen, m.m.	141

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 24 maj

Val av sex ledamöter och fem suppleanter i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond (nyval)	3
Val av två ledamöter och en suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond (kompletteringsval)	4
<i>Näringsutskottets betänkanden</i>	
1988/89:NU25 Energipolitik	5
1988/89:NU30 Statens vattenfallsverk	5
1988/89:NU31 Använt kärnbränsle, m.m.	5
<i>Skatteutskottets betänkande</i>	
1988/89:SkU35 Energiskatter	5

Prot.	<i>Konstitutionsutskottets betänkande</i>	
1988/89:120	1988/89:KU36 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	14
	<i>Lagutskottets betänkanden</i>	
	1988/89:LU35 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	14
	1988/89:LU36 Bidrag till en stiftelse för utvecklandet av god redovisningssed	14
	1988/89:LU37 Utsökningsavgifter	14
	<i>Utbildningsutskottets betänkanden</i>	
	1988/89:UbU30 Ingenjörutbildning	14
	1988/89:UbU19 Anslag till utbildning för tekniska yrken	14
	1988/89:UbU13 Anslag till grundskolor m.m.	14
	1988/89:UbU15 Anslag till gymnasieskolor, m.m.	14
	<i>Arbetsmarknadsutskottets betänkande</i>	
	1988/89:AU16 Åtgärder för ungdomar	87

Onsdagen den 24 maj

Kl. 09.00

*Val till styrelsen för
Stiftelsen Riksbankens
jubileumsfond*

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Val till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Företogs val av sex ledamöter jämte fem personliga suppleanter i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Anf. 1 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond består av tolv ledamöter, valda för en tid av sex år. Styrelsen förnyas successivt vart tredje år med val vart tredje år av sex ledamöter.

I år står sex ledamöter jämte personliga suppleanter för fem av dem i tur att avgå. Valberedningen har efter föreskrivet samråd enhälligt godkänt en gemensam lista av utseende som framgår av en till kammarens ledamöter utdelad promemoria.

I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att till fru talmannen få överlämna den gemensamma listan.

Den avlämnade gemensamma listan upplästes av förste vice talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på listan, valts för tiden från valet till dess nytt val förrättats under sjätte året härefter:

ledamöter

personliga suppleanter

Arne Gadd (s)
riksdagsledamot

Arne Kjörnsberg (s)
riksdagsledamot

Lars Tobisson (m)
riksdagsledamot

Rune Rydén (m)
riksdagsledamot

Berit Löfstedt (s)
riksdagsledamot

Margareta Winberg (s)
riksdagsledamot

Barbara Cannon
professor

Lars-Göran Stenclo
professor

Prot. 1988/89:120
24 maj 1989

Jarl Torbacke
professor

Lars Werin
professor

*Kompletteringsval till
styrelsen för Stiftelsen
Riksbankens
jubileumsfond*

Sten Wikander
verkställande direktör

2 § Kompletteringsval till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Företogs val av två ledamöter jämte en personlig suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Anf. 2 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Valberedningen har berett frågan om kompletteringsval med anledning av avsägelse från två ledamöter som valts för mandatperioden 1986–1992. Valberedningen föreslår att till ny ledamot för återstoden av nämnda mandatperiod utses nuvarande suppleanten Lars Svensson och att till personlig suppleant för denne utses Gertrud Sigurdsen. Vidare föreslås att verkställande direktören Lennart Holmström utses till ledamot i styrelsen för samma tid.

I enlighet med valberedningens förslag utsåg kammaren – för återstoden av mandatperioden 1986–1992 – till

ledamöter

personlig suppleant

Lars Svensson (s)
riksdagsledamot

Gertrud Sigurdsen (s)
riksdagsledamot

Lennart Holmström
verkställande direktör

3 § Justerades protokollet för den 16 maj.

4 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1988/89:152 till lagutskottet

5 § Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1988/89:KU38
Finansutskottets betänkande 1988/89:FiU32
Försvarsutskottets betänkanden 1988/89:FöU14, FöU15 och FöU17
Socialutskottets betänkanden 1988/89:SoU23 och SoU24
Kulturutskottets betänkande 1988/89:KrU24

Näringsutskottets betänkande 25

Mom. 1 (plan för kärnkraftsavvecklingen)

Först biträdades reservation 3 av Hadar Cars och Gudrun Norberg med 38 röster mot 20 för reservation 4 av Lars Norberg. 264 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 2 av Per-Ola Eriksson m.fl. med 78 röster mot 36 för reservation 3 av Hadar Cars och Gudrun Norberg. 207 ledamöter avstod från att rösta.

Därpå biträdades reservation 2 av Per-Ola Eriksson m.fl. med 78 röster mot 62 för reservation 1 av Per Westerberg m.fl. 182 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 145 röster mot 78 för reservation 2 av Per-Ola Eriksson m.fl. 99 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (effekthöjningar i kärnkraftverk)

Utskottets hemställan bifölls med 244 röster mot 78 för reservation 5 av Per-Ola Eriksson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (förstatligande av kärnkraftverk)

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 20 för reservation 6 av Lars Norberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (ersättning till ägare av kärnkraftverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 7 av Per Westerberg m.fl., *dels* reservation 8 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (kärnkraftsavveckling i Finland)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (utredning om statens kärnkraftsinspektion)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (internationella atomenergiorganet IAEA)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 78 för reservation 11 av Per-Ola Eriksson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (redovisning av kostnader i Sverige till följd av Tjernobyloolyckan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Roland Larsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (energiförsörjningen i stort)

Först biträdades reservation 14 av Per Westerberg m.fl. med 60 röster mot 39 för reservation 15 av Hadar Cars och Gudrun Norberg. 222 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 13 av Per-Ola Eriksson m.fl. med 78 röster mot 61 för reservation 14 av Per Westerberg m.fl. 176 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 144 röster mot 77 för reservation 13 av Per-Ola Eriksson m.fl. 101 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 15 (regionalpolitiska aspekter på energiförsörjningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (beredskapsaspekter på energiförsörjningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (energimarknadens struktur)

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 157 för reservation 18 av Hadar Cars m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 19 (energiolitiska styrmedel i allmänhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (stöd till teknikutveckling på energiområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 20 av Per-Ola Eriksson och Ivar Franzén, *dels* reservation 21 av Paul Lestander – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (kvantitativa mål för energihushållningen)

Först biträdades reservation 22 av Per-Ola Eriksson m.fl. med 60 röster mot 20 för reservation 23 av Lars Norberg. 240 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Per-Ola Eriksson m.fl. – genom uppresning.

Mom. 22 (energiushållning i allmänhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 24 av Per-Ola Eriksson m.fl., *dels* reservation 25 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (elprisernas framtida utveckling)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* reservation 26 av Per-Ola Eriksson m.fl., *dels* reservation 27 av Hadar Cars och Gudrun Norberg, *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 28 av Lars Norberg anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (eltaxsystem som stimulerar till energihushållning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (åtgärder för att kapa belastningstoppar i elsystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (energisnåla hushållsmaskiner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (fossileldade kraftverk)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* reservation 32 av Per Westerberg m.fl., *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 33 av Hadar Cars och Gudrun Norberg anförda motiveringen, *dels* reservation 34 av Per-Ola Eriksson och Ivar Franzén, *dels* reservation 35 av Paul Lestander, *dels* reservation 36 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (kolanläggningen i Värtan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 37 av Paul Lestander och Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (utnyttjande av fossila bränslen i Norden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 38 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (kraftvärmeutbyggnaden)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* reservation 39 av Per-Ola Eriksson m.fl., *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 40 av Lars Norberg anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (garantipris för viss elenergi, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 41 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (vindkraft)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 42 av Per Westerberg m.fl. anförda motiveringen, *dels* reservation 43 av Hadar Cars och Lars De Geer, *dels* reservation 44 av Per-Ola Eriksson och Ivar Franzén, *dels* reservation 45 av Paul Lestander och Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (åtgärder till förmån för vattenkraftsproducerande regioner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 46 av Per-Ola Eriksson och Ivar Franzén, *dels* reservation 47 av Paul Lestander, *dels* reservation 48 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (landsbygdens elektrifiering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 49 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (eloptioner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 50 av Hadar Cars och Lars De Geer – bifölls med acklamation.

Mom. 37 (transitering av elkraft på stamnätet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 51 av Gudrun Norberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (allmänna riktlinjer för naturgasintroduktionen)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* reservation 52 av Per Westerberg m.fl., *dels* reservation 53 av Hadar Cars och Lars De Geer, *dels* reservation 54 av Per-Ola Eriksson och Ivar Franzén, *dels* reservation 55 av Paul Lestander, *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 56 av Lars Norberg anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 40 (Östgasprojektet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* reservation 57 av Paul Lestander, *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 58 av Lars Norberg anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (vissa regionala frågor kring naturgasintroduktionen)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* reservation 59 av Paul Lestander, *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 60 av Lars Norberg anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (ägarförhållandena i Swedegas AB)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 61 av Hadar Cars m.fl. anförda motiveringen, *dels* reservation 62 av Paul Lestander och Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 43 (motorgas)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 63 av Hadars Cars m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 44 (prisutjämningsfond för olja)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 64 av Paul Lestander – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (Karlshamns oljekraftverk)

Utskottets hemställan bifölls med 224 röster mot 98 för reservation 65 av Hadar Cars m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 46 (kol)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 66 av Hadar Cars m.fl. anförda motiveringen, *dels* reservation 67 av Per-Ola Eriksson m.fl., *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 68 av Lars Norberg anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (satsningar på inhemska bränslen)

Utskottets hemställan bifölls med 205 röster mot 117 för reservation 69 av Hadar Cars m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 48 (stöd till biobräsleeldade fjärrvärmeanläggningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 70 av Hadar Cars m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 49 (odling av energigrödor)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* reservation 71 av Per-Ola Eriksson m.fl., *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 72 av Hadar Cars och Gudrun Norberg anförda motiveringen, *dels* reservation 73 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (förgasningsanläggning i Nynäshamn m.m.)

Först biträdades reservation 74 av Hadar Cars m.fl. med 98 röster mot 22 för reservation 75 av Lars Norberg. 201 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 206 röster mot 95 för reservation 74 av Hadar Cars m.fl. 21 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 51 (biogas)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 76 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 52 (solenergi)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 77 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 53 (anslag till Energiforskning)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* reservation 78 av Per Westerberg m.fl., *dels* utskottets

hemställan med godkännande av den i reservation 79 av Per-Ola Eriksson och Ivar Franzén anförda motiveringen, *dels* reservation 80 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 54 (bemyndiganden avseende energiforskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 81 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 55 (långsiktig energiteknikforskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 82 av Hadar Cars m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 56 (ny tekniks praktiska funktion).

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 83 av Per Westerberg m.fl. anförda motiveringen, *dels* reservation 84 av Roland Larsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 57 (anslag till Bidrag till verksamheten vid Studsvik AB)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 86 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 59 (vätgas)

Utskottets hemställan bifölls med 213 röster mot 99 för reservation 87 av Hadar Cars m.fl. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 60 (försöksområde för utveckling av energiteknik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 88 av Paul Lestander – bifölls med acklamation.

Mom. 61 (sektorsövergripande forskning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 89 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 62 (etanolproduktion)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 90 av Per-Ola Eriksson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 63 (anslag till Utredningar m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 91 av Per-Ola Eriksson och Ivar Franzén – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 30

Mom. 1 (utvecklingsamarbete med Asea Brown Boveri AB m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 1 av Gudrun Schyman, *dels* reservation 2 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (investeringsplan och finansieringsplan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 3 av Roland Larsson och Kjell Ericsson, *dels* reservation 4 av Gudrun Schyman, *dels* reservation 5 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (beslutsordning i fråga om vattenkraftsprojekt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Lars Norberg och Gudrun Schyman – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (borgensram)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (förvärv av aktier, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 20 för reservation 8 av Lars Norberg.

Mom. 6 (förvärv av aktier i Swedegas AB, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (uppdelning och partiell försäljning av Vattenfall)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 10 av Hadar Cars m.fl., *dels* reservation 11 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (omlokalisering av vissa enheter till Västernorrlands län)

Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 65 för reservation 12 av Roland Larsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 9 (lokalisering av vissa enheter till Jämtland)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 45 för reservation 13 av Lars Norberg och Gudrun Schyman. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Näringsutskottets betänkande 31

Mom. 2 (forskning om hanteringen av använt kärnbränsle, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 77 för reservation 1 av Roland Larsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (framtida hantering av använt kärnbränsle, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 76 för reservation 2 av Roland Larsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (beräkning av framtida utgifter för använt kärnbränsle m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Paul Lestander och Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (preliminär höjning av avgiften för finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Paul Lestander, *dels* reservation 5 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (upparbetningsanläggningar)

Utskottets hemställan bifölls med 244 röster mot 77 för reservation 6 av Roland Larsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (redovisning av vissa avtal, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Roland Larsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (slutförvaret för reaktoravfall)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 40 för reservation 8 av Paul Lestander och Lars Norberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 35

Mom. 1 (allmänna riktlinjer för energibesiktningen)

Först biträdades reservation 3 av Görel Thurdin och Håkan Hansson med 39 röster mot 20 för reservation 4 av Gösta Lyngå. 261 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 3 av Görel Thurdin och Håkan Hansson med 59 röster mot 39 för reservation 2 av Britta Bjelle och Ingrid Hasselström Nyvall. 223 ledamöter avstod från att rösta.

Därpå biträdades reservation 1 av Bo Lundgren m.fl. med 63 röster mot 59 för reservation 3 av Görel Thurdin och Håkan Hansson. 197 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 164 röster mot 62 för reservation 1 av Bo Lundgren m.fl. 97 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (olja och kol)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 5 av Görel Thurdin och Håkan Hansson, *dels* reservation 6 av Gösta Lyngå – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (bensin m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Gösta Lyngå – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (ett slopande av kilometerskatten och en motsvarande höjning av skatten på dieselolja)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Gösta Lyngå – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (naturgas)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 9 av Görel Thurdin och Håkan Hansson, *dels* reservation 10 av Lars Bäckström, *dels* reservation 11 av Gösta Lyngå – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (elkraft som produceras i vattenkraftverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 12 av Lars Bäckström, *dels* reservation 13 av Gösta Lyngå – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (elskatten för den storförbrukande industrin)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 38 för reservation 14 av Lars Bäckström och Gösta Lyngå. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (elkraft producerad i vindkraftverk)

Först biträdades reservation 16 av Görel Thurdin och Håkan Hansson med 36 röster mot 21 för reservation 17 av Gösta Lyngå. 263 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 16 av Görel Thurdin och Håkan Hansson med 59 röster mot 45 för reservation 15 av Britta Bjelle och Ingrid Hasselström Nyvall. 216 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 225 röster mot 61 för reservation 16 av Görel Thurdin och Håkan Hansson. 37 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (kondenskraft och kraftvärmeproduktion)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 76 för reservation 18 av Görel Thurdin m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (etanol m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 76 för reservation 19 av Görel Thurdin m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (gasol för motordrift)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 20 av Görel Thurdin m.fl., *dels* reservation 21 av Gösta Lyngå – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (gasol för industriellt bruk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 22 av Lars Bäckström, *dels* reservation 23 av Gösta Lyngå – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (uranskatt)

Först biträdades reservation 25 av Lars Bäckström med 26 röster mot 21 för reservation 26 av Gösta Lyngå. 273 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 24 av Görel Thurdin och Håkan Hansson med 42 röster mot 39 för reservation 25 av Lars Bäckström. 241 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 244 röster mot 78 för reservation 24 av Görel Thurdin och Håkan Hansson. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Anslag till utbildning
för tekniska yrken
m.m.*

7 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU36 Uppskov till 1989/90 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden,

lagutskottets betänkanden

1988/89:LU35 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

1988/89:LU36 Bidrag till en stiftelse för utvecklandet av god redovisningssed (prop. 1988/89:150 delvis) och

1988/89:LU37 Utsökningsavgifter (prop. 1988/89:150 delvis).

Kammaren biföll vad utskotten hemställt.

8 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkanden

1988/89:UbU30 Ingenjörsutbildning (prop. 1988/89:90 delvis),

1988/89:UbU19 Anslag till utbildning för tekniska yrken (prop. 1988/89:100 delvis och 1988/89:90 delvis)

1988/89:UbU13 Anslag till grundskolor m.m. (prop. 1988/89:100 delvis) samt

1988/89:UbU15 Anslag till gymnasieskolor, m.m. (prop. 1988/89:100 delvis och 1988/89:90 delvis).

Förste vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling utbildningsutskottets betänkanden 30 om ingenjörsutbildning och 19 om anslag till utbildning för tekniska yrken, vilka betänkanden skulle debatteras gemensamt.

Anslag till utbildning för tekniska yrken m.m.

Anf. 3 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Rätt länge har vi efterlyst en förnyelse av den tekniska utbildningen här i Sverige. Från moderat sida har vi vid upprepade tillfällen motionerat om en ny s.k. mellaningenjörsutbildning. Utskottet har föreslagit riksdagen att fatta beslut om införande av en ny ingenjörsutbildning. Det är den utbildningen som vi i dag skall sjösätta. Den kommer naturligtvis att ha sin stora betydelse långt in på nästa århundrade.

Massmedierna brukar inte uppmärksamma sådant varom strid inte råder. Så är det också i det här fallet. Man har inte uppmärksammat särskilt mycket att vi just nu står i begrepp att införa en helt ny utbildning, och detta i relativt stor enighet. Det är inte intressant när vi i riksdagen inte försöker ta heder och ära av varandra. Det är inte intressant när vi inte markerar väldigt stora

åsiktsskillnader. För mig som statsvetare och som riksdagsledamot återstår bara att konstatera att det här är ett av de många ärenden som har manglats igenom hela denna grottekvarn och som nu kommer att resultera i beslut av stor betydelse för vår ungdom, men som partierna inte har så förfärligt motstridiga uppfattningar om.

Det hindrar emellertid inte att vi moderater i några avseenden har velat markera betydelsen av en del punkter. Tre av de sju reservationer som fogats till det betänkande som gäller den nya ingenjörsutbildningen är moderata. De gäller i allt väsentligt just kvalitetskravet. Vi tycker att man inte tillräckligt uppmärksammat de här problemen från de andra partiernas sida eller från regeringens sida. Vi vill betona just kravet på kvalitet i den nya ingenjörsutbildningen, den som alltså skall innefatta två års högskoleutbildning ovanpå gymnasieutbildningen och som står som litet grand av ett alternativ till den fyra och ett halvt-åriga civilingenjörsutbildningen.

Vi menar att man mycket noggrant måste slå fast utbildningsmålen. Man måste mycket noggrant studera den effektiva studietiden. Man måste ställa upp förkunskapskrav, för utan ordentliga förkunskaper blir varje utbildning förfelad. Man måste också ställa ordentliga krav på kompetensen hos lärarna. Det här skall vara en högskoleutbildning, har det sagts. Vi har anslutit oss till det. Det kräver också enligt högskolelagen att denna utbildning skall stå på vetenskaplig grund. Men för att detta skall vara möjligt måste såväl lärare som elever ha en nära kontakt med forskningen. Samtidigt föreslås att den här utbildningen skall bedrivas på 42 olika orter. En sådan utspridning medför naturligtvis en risk för att den här utbildningen inte blir högskolemässig. Jag skulle vilja säga att chansen för att den skall vara högskolemässig, i varje fall i initialskedet, är utomordentligt liten. Det kommer den inte att bli.

Avgörande i detta sammanhang blir naturligtvis lärarkompetensen. Har vi tillräckligt många kompetenta lärare som kan ge denna tvååriga ingenjörsutbildning på vetenskaplig grund? Tyvärr, fru talman, tror jag inte att vi kommer att ha det. Men kanske vi kan uppnå detta inom låt oss säga en tioårsperiod. I så fall är det inte dåligt.

Vi moderater har också betonat att den ettåriga teknikerutbildningen, som nu aviseras bli införd, skall vara en del av gymnasieutbildningen.

Vi har från moderat sida också bestämt understrukit att det inte finns någon anledning att tulla på förkunskapskraven till den tvååriga ingenjörsutbildningen, utan förkunskapskraven skall vara de som är fastställda i andra sammanhang. Förkunskapskraven skall vara i enlighet med de gängse reglerna också under försöksverksamheten. Vi kan inte acceptera några geografiska förturer. Detta skall vara en del av högskoleutbildningen, och all högskoleutbildning skall vara riksrekryterande.

Sedan, fru talman, kommer vi in på det som för många riksdagsledamöter egentligen varit stöttestenen i utskottet och föremål för många uppvaktningar utifrån landet, nämligen vilka orter som skall ha den här tvååriga ingenjörsutbildningen. Det handlar alltså om lokaliseringen. I propositionen föreslås inte mindre än 42 enheter, som jag varit inne på tidigare. Centerpartiet, som alltid vill ha fler orter, är inne på ytterligare åtta. Jag tror att miljöpartiet vill ha fem till. Det förvånar mig att det är så blygsamma tal. Man borde kanske

ha kunnat kräva ännu fler. Kvaliteten kanske inte är så betydelsefull.

Vi moderater har sagt oss att det i det här fallet som i alla andra naturligtvis måste vara högskolestyrelserna som avgör var denna utbildning skall lokaliseras. Det finns ingen anledning att göra något undantag här. Vi här i riksdagen, här i Stockholm, vet inte hur situationen är nere i Ljunghy eller i Huddinge. Det är inte vår sak att ge oss in på detaljer. Detta har högskolestyrelsen i Växjö eller i Stockholm större kompetens att klara av. Det är åt dem vi skall uppdra att ta hand om lokaliseringen.

Det finns allmänt en oro för lärsituationen, som jag var inne på inledningsvis. Utskottet ger också uttryck för detta. Det är trots allt en tillfredsställelse för oss att kunna notera att utskottet föreslår riksdagen att följa det synsätt som vi moderater lägger i dagen när det gäller kraven på kompetens hos lärarna. Utskottet slår med bestämdhet fast att då gymnasielektorer befordras till högskolelektorer får det endast vara fråga om sådana som har behörighet att verka som högskolelärare, dvs. sådana som har disputerat eller som kan ha därmed jämförliga kvalifikationer. Detta kommer att prövas av de behöriga instanserna.

Med dessa anmärkningar kring våra reservationer hoppas vi att den nya tvååriga ingenjörsutbildningen skall bli lyckosam. Jag ber att få yrka bifall till de moderata reservationerna till utbildningsutskottets betänkande nr 30.

Till sist, fru talman, bara några få ord om betänkandet nr 19.

Cash limit-principen kom att gälla i detta sammanhang som i andra. Man yrkade 2 % nedskärning. Det innebar att den tekniska sektorn skulle förlora 18,4 milj. kr. Vi vet samtidigt att den tekniska utbildningen inte skulle klara en sådan smäll. Därför har dess bättre en överenskommelse träffats mellan socialdemokrater, folkpartister och oss moderater om att i det här fallet lägga på den tekniska utbildningen 19 milj. kr. Vi tror att det är helt nödvändigt att så sker.

De frågor som i övrigt har tagits upp gäller det tekniska basåret, där det finns litet avvikande uppfattningar, och den datavetenskapliga utbildningen i Stockholm, där en arbetsgrupp inom UHÄ har lagt fram ett förslag. Det finns anledning att avvakta dess bedömning. Vi moderater har emellertid velat vidhålla att det är nödvändigt att göra en ordentlig studie av per capita-tilldelningen för den tekniska grundutbildningen. Där har det enligt den tekniska utbildningens företrädare skett en utveckling som inte är tillfredsställande. Vi menar att man borde ha sett över detta närmare, och därför yrkar jag bifall till denna reservation.

Anf. 4 LARZ JOHANSSON (c):

Fru talman! Tillåt mig att börja i något omvänd ordning och först kommentera betänkandet nr 19. Jag skall ta upp tråden ungefär i det sammanhang som Birger Hagård också berörde. Det gäller anslaget för utbildningar inom sektorn för tekniska yrken.

Det är alldeles riktigt att regeringen dels föreslog en 2-procentig reduktion för att föra över resurser till annan utbildning, dels lät denna sektor liksom all annan högskoleutbildning drabbas av den s.k. cash limit-principen, dvs. lönetaket. Det är alltså 3 % som denna sektor har förlorat.

Birger Hagård gör också en riktigt beskrivning, när han säger att man i

utskottet har kommit överens om att lägga tillbaka 19 miljoner på den tekniska utbildningen. Detta belopp kompenserar den 2-procentiga besparingen men däremot inte cash limit-besparingen, som alltså kvarstår. Då kan det kanske tyckas litet övermaga att det i utskottsmajoritetens text står att det som man nu gör skall betraktas som en generell förstärkning för utbildningarna inom sektorn. Om man jämför med regeringens ambitionsnivå, som ju sannerligen inte var särskilt hög, så kan det naturligtvis betraktas som en förstärkning, men jämfört med hur det har varit tidigare är det fortfarande en försvagning. Dessutom hänger denna anvisning av pengar samman med beslut som vi fattade här i kammaren för ungefär en månad sedan. De pengar som man nu lägger tillbaka på den tekniska sektorn kommer nämligen huvudsakligen dels från sektorn för vård, dels från sektorn för undervisningsyrken, där den 2-procentiga besparingen slår igenom fullt ut. Ser man till högskolan i dess helhet är det fortfarande en mycket dålig affär som man går ur årets budgetprocess med.

Bara några få ord om två reservationer från centern. Den ena gäller tekniskt basår för de tekniska utbildningarna, där vi tycker att det finns skäl att satsa ytterligare resurser för att utveckla och utvidga verksamheten. Den andra reservationen gäller planeringsramarna för arkitektutbildningen, där vi anser att riksdagen bör besluta att regeringen skall återkomma med förslag om en arkitektutbildning också för norra Sverige. Jag yrkar bifall till dessa reservationer. I övrigt talar texten i reservationerna för sig själv.

Sedan skall jag övergå till betänkandet om mellaningenjörsutbildningen. Vi har varit eniga om behovet av denna reform, som ligger rätt i tiden och är väl avpassad efter de utbildningsbehov som vi nu kan se framför oss. Däremot har vi inte varit överens om dimensioneringen och lokaliseringen av dessa utbildningar. I Birger Hagårds något raljanta påstående om centerns förslag om ytterligare ett antal utbildningsorter kom det att framstå precis som om dessa orter skulle ha tillkommit på en höft. Vårt förslag grundar sig faktiskt på att man, när man i regeringskansliet beredde detta ärende, hade tillsatt en särskild arbetsgrupp som mycket noga analyserade både utbildningsbehoven och lokaliserings- och dimensioneringsfrågorna. Till skillnad från den bedömning som Birger Hagård gjorde är min uppfattning den att denna arbetsgrupp verkligen har haft möjligheter, förmåga och kapacitet att sätta sig in i behoven av utbildning i olika delar av landet. Därför har vi i centern betraktat det förslag som regeringens egen arbetsgrupp presenterade som ett väl underbyggt och ett väl avvägt förslag när det gäller antalet utbildningsorter. De orter som vi föreslår utöver dem som tas upp i majoritetens förslag är dels sådana som nu har försöksverksamhet med denna ingenjörsutbildning, dels sådana som har det fjärde året på den tekniska utbildningen. Det är alltså inte vilka utbildningsorter som helst utan orter som har resurser för detta. De har lokaler, utrustning och bevisligen också lärarkapacitet för att kunna bedriva denna utbildning. De orter som jag talar om och som stämmer överens med arbetsgruppens förslag är utöver majoritetens förslag Nyköping, Tierp, Ljungby, Stenungsund, Lidköping, Bollnäs, Hudiksvall och Robertsfors. Tre orter – Nyköping, Ljungby och Bollnäs – har redan denna försöksverksamhet. Det är litet märkligt att dessa orter nu helt plötsligt skulle befinnas inte vara lämpliga för att där

fortsättningsvis bedriva den här utbildningen. För att återigen anknyta till Birger Hagårds anförande vill jag säga att det faktiskt är så att vi här i riksdagen – även moderaterna och även Birger Hagård – har varit med och beslutat om denna försöksverksamhet. Jag förutsätter att man då gjorde en motsvarande kvalitetsbedömning som den som i dag har ifrågasatts.

När det gäller Ljungby och Bollnäs kommer Stina Gustavsson och Karin Starrin senare att här något ytterligare utveckla argumenten. Jag skall säga ett par ord till om Nyköping, som av de orter som nu ställs utanför utbildningen är den i särklass största. Om man i utbildningsunderlaget räknar in också Oxelösund handlar det om ett befolkningsunderlag på ca 80 000 människor. Sedan lång tid tillbaka bedriver man i Nyköping fyraårig teknisk utbildning och sedan ett par år tillbaka även försöksverksamhet med mellaningenjörsutbildning med utomordentligt goda resultat. Därför är det förvånande att utskottsmajoriteten i urvalet av orter har utelämnat just Nyköping.

Sedan jag läst utskottsmajoritetens avslagsmotiveringar måste jag säga att de är tämligen klena. Därför har jag några frågor att ställa till Berit Löfstedt, som så småningom här kommer att redovisa majoritetens synpunkter. När det gäller de här tre orterna säger utskottsmajoriteten: "Utskottet är emellertid inte berett att nu förorda att samtliga de orter som ingår i pågående försöksverksamhet permanent skall ha den tvååriga ingenjörsutbildningen." Sedan erinrar utskottet om att det åligger varje ansvarig högskoleenhet att besluta om var man vill lägga ut utbildningen. Detta vet vi om – det är ju självklarheter. Det här gäller för all högskoleutbildning, så det är inte något märkligt med det.

I nästa stycke säger utskottsmajoriteten: "Med hänvisning till vad utskottet anfört tillstyrker utskottet – – de orter som föreslås i propositionen." Med hänvisning till vad då, Berit Löfstedt? Att utskottet "inte har ansett" kan vi läsa innantill, men vi som skall redovisa beslutet vill väldigt gärna veta varför. Människorna på de orter där utbildningen nu försvinner vill naturligtvis gärna veta varför de inte skall få fortsätta med en verksamhet som bevisligen har fungerat bra. Då räcker det inte, Berit Löfstedt, att bara säga att utskottet anser. Vi vill veta vad det är för motiv som utbildningsutskottets majoritet har för att t.ex. hävda att den försöksverksamhet med ingenjörsutbildning som nu pågår i Nyköping, Bollnäs och Ljungby inte skall få fortsätta.

Vi vet dessutom att närheten till utbildningsorten är en klar fördel när det gäller att få ungdomar att söka en utbildning. Min nästa och sista fråga till Berit Löfstedt blir därför: Tror utskottsmajoriteten att lika många ungdomar från de berörda orterna i fortsättningen kommer att söka sig till ingenjörsutbildning som om utbildningarna hade fått fortsätta i den form som de har i dag, dvs. om försöksverksamheten hade permanentats?

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till centerreservationerna.

Anf. 5 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Fru talman! Vi i vpk tycker att det är bra att riksdagen nu kan fatta beslut om denna ingenjörsutbildning på mellannivå. Vi är naturligtvis också glada över att utskottet föreslår en viss förstärkning av medlen till utbildningen för

tekniska yrken. Det är klart att det förhåller sig så som Larz Johansson här framhållit, att detta totalt sett för högskolan inte är någon klang- och jubelföreställning, men för utbildningen inom den tekniska sektorn innebär utskottets förslag ändå en förstärkning i förhållande till regeringens förslag.

När propositionen om den nya ingenjörsutbildningen framlades, såg vi i vpk vissa problem med denna utbildning. Ett av dessa problem var hur lärarförsörjningen framöver skulle klaras. Vi vet att det är svårt att rekrytera lärare, kanske särskilt inom den tekniska sektorn. Därför föreslog vi i vår motion att riksdagen av regeringen skulle begära förslag i syfte att förbättra tillgången på lärare t.ex. i denna nya ingenjörsutbildning. Utskottet har tillstyrkt vår motion, och utskottet hemställer att riksdagen av regeringen skall begära förslag för att åstadkomma en förbättring av rekryteringen av lärare för utbildningen inom den tekniska sektorn.

Vi ansåg att detta var något av ett generalproblem för denna utbildning. Det gjorde att vi i vpk, i avvaktan på detta förslag från regeringen, bl.a. av kvalitetsskäl inte ville gå längre i fråga om antalet orter som skulle ha denna ingenjörsutbildning eller bygga ut antalet utbildningsplatser. Men när regeringen har lagt fram detta förslag och vi ser att det är ett bra förslag, som kan garantera en god försörjning av lärare, är vi från vpk:s sida naturligtvis beredda att föreslå en ökad dimensionering av ingenjörsutbildningen, om vi gör bedömningen att det behövs och om vi av regionalpolitiska eller andra skäl gör bedömningen att utbildningen kan förläggas till fler orter än vad som föreslås i den nu behandlade propositionen.

Fru talman! När det gäller utbildningen inom den tekniska sektorn har det under de senaste 10–15 åren förts en debatt om vikten av att man så att säga breddar kompetensen hos de människor som skall arbeta inom den tekniska sektorn. Dessa synpunkter har framförts från olika håll, och vi i vpk har bl.a. pläderat för vikten av att de studerande i den tekniska sektorn får kunskaper även i samhällsvetenskap och humaniora. Det har gjorts förändringar i den riktningen i bl.a. utbildningsplaner, förändringar som gör att blivande ingenjörer nu får ett visst mått av kunskaper i ekologi och annan miljövard. Under de senaste 20 åren har det här skett en ganska bra utveckling. Jag minns att man i början av 1970-talet på KTH här i Stockholm när det gäller avloppsreningsteknik diskuterade om man skulle ha en mynning på avloppsröret ut i recipienten som skulle ge turbulens eller om man skulle släppa ut föroreningarna direkt, så att de med en gång steg upp till ytan och kunde upptäckas av medborgarna. Man har nu kommit litet längre.

Utvecklingen i samhället går fort, och man har upptäckt att olika vetenskaper har beröringspunkter med varandra som det är nödvändigt att ta hänsyn till. Vi inom vpk anser därför att det är viktigt att man i högskoleutbildningarna framöver undviker återvändsgränder och inte ordnar utbildningarna så att de studerande bara har en väg att gå om de vill läsa vidare. Vi i vpk föreslog därför att regeringen skulle förelägga riksdagen förslag om påbyggnad av denna nya ingenjörsutbildning på mellannivå, som riksdagen nu skall fatta beslut om, så att 80-poängsutbildningen kan utbyggas med studier till teknologie kandidat-examen. Tyvärr delar utskottet inte denna vår uppfattning utan tycker att det räcker om de studerande kan bygga på denna utbildning med studier för ett antal poäng och få motsvarande

civilingenjörskompetens. Detta är i och för sig bra, men det räcker inte. Utskottets ställningstagande går emot de ambitioner man haft när det gäller att knyta även samhällsvetenskap och humaniora till teknisk utbildning. Vi tror att fler tekniker kanske gått vidare i sina studier och läst t.o.m. icke-tekniska ämnen, om man på de högskolor som nu kommer att få den nya ingenjörsutbildningen hade kunnat gå vidare med fortsatta studier för ett antal poäng inte bara i tekniska ämnen utan även i något angränsande ämne inom t.ex. samhällsvetenskap för att få en kompetens som motsvarar teknologie kandidat-examen.

Tyvärr delar utskottet inte vpk:s uppfattning i denna fråga, och jag yrkar därför bifall till vår reservation nr 7 till utbildningsutskottets betänkande nr 30 avseende teknologie kandidat-utbildning.

Fru talman! Vpk har också i reservation nr 3 till utbildningsutskottets betänkande nr 19 föreslagit en ökning av antalet utbildningsplatser i arkitektutbildningen. Det har vi gjort av framför allt två skäl. Det ena är att vi har en brist på arkitekter, som kommer att bestå om man inte gör någonting åt dimensioneringen. Det andra skälet är att ett ökat miljömedvetande i samhället kräver att vi får fler människor med arkitektkompetens. Den kunskap vi i dag har om de sociala effekterna av illa utformad och planerad boendemiljö har lärt oss att det krävs fler personer med arkitektkompetens.

Med dessa ord, fru talman, yrkar jag bifall till vpk:s reservationer till de betänkanterna vi nu behandlar.

Anf. 6 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av vpk:s reservation och förslag angående teknologie kandidat-examen. Detta är förvisso ett intressant förslag. Björn Samuelson påpekar med rätta att det finns anledning att kombinera ett tekniskt kunnande med en utbildning på andra områden. Han nämnde samhällsvetenskap. Man skulle också kunna framhålla inte minst språken i det här sammanhanget. Jag håller inte för otroligt att vi så småningom kan komma dithän.

Men Björn Samuelson vet lika bra som jag att vi har en viss tröghet, minst sagt, i systemet här i Sverige, och vi kanske inte känner oss riktigt mogna att nu omedelbart fatta ett beslut om en ny examen. Men jag känner naturligtvis en djup tillfredsställelse över att också vpk i dessa sammanhang vill föreslå olika examina och examensbenämningar. Det är ju inte så många år sedan vi hade det rätt besvärligt med att övertyga socialdemokraterna om nödvändigheten att införa t.ex. en filosofie kandidat-examen. Detta är alltså förvisso ett steg i rätt riktning, och jag håller inte för uteslutet att vi så småningom kan enas i detta fall, när vi sett litet närmare på förslaget och tagit ställning till utformningen av en sådan utbildning.

Anf. 7 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Fru talman! Efter de positiva orden från Birger Hagård är det ju förvånande att moderaterna inte kunde sluta upp bakom vpk:s krav på att man skall försöka lägga fram förslag om något som liknar en teknologie kandidat-examen. Om det kallas teknologie kandidat-examen eller något annat betyder inte så mycket. Hermann Hesse skulle kanske kalla det

Abraxas, vad vet jag, fru talman? Det har inte så stor betydelse bara man vet vad det handlar om.

Prot. 1988/89:120
24 maj 1989

*Anslag till utbildning
för tekniska yrken
m.m.*

Anf. 8 CLAES ROXBERGH (mp):

Fru talman! Jag skall börja med att instämma i de positiva omdömena om mellaningenjörsutbildningen. Även vi från miljöpartiet tycker att det är positivt att det här kommer till stånd.

Det finns emellertid vissa inslag som vi inte tycker är så positiva. Högskolesystemet bör enligt vår mening vara enhetligt. Vi menar att staten bör ta ansvaret för högskolan, och det gäller såväl den föreslagna ingenjörsutbildningen som t.ex. vårutbildningarna. Det är ingen mening med att bygga upp ett ingenmansland mitt emellan det statliga ansvarsområdet och det kommunala ansvarsområdet. Vi menar att ansvaret bör renodlas. Högskoleutbildningarna skall staten betala för och ta ansvar för. Gymnasieskolan och grundskolan bör kommunerna ha ett vidgat ansvar för.

Om den ifrågakvarande ingenjörsutbildningen integrerades i den befintliga högskoleutbildningen, tror vi att det skulle bli större samordningsvinster. Dessutom tror vi att det skulle bli bättre möjligheter när det gäller lärarekrytering, forskningsverksamhet och annat.

Högskolan bör alltså ha ett statligt huvudmannaskap. För att man skall kunna åstadkomma en bra mellaningenjörsutbildning är det enligt vår åsikt viktigt att en utbyggnad inte forceras utan att utbyggnaden sker i lugn takt. Därför har vi yrkat på en långsammare utbyggnadstakt, detta framför allt för att klara lärarproblemen. Vi tror att detta är en nyckelfråga, för bygger man ut för snabbt och inte lyckas hålla uppe lärarkompetensen, hamnar man i en besvärlig situation.

Vidare måste kompletteringsutbildningen lösas för elever med annan bakgrund, t.ex. N-linjen. Vi skall skapa så få "dead ends" som möjligt i utbildningssystemet. Påbyggnadsutbildningen, som det här talades om, tycker vi är något positivt, även om vi inte är beredda att i dag stödja den. Det är också viktigt från rekryteringssynpunkt att lösa påbyggnadsutbildningsproblemet.

Vidare är det viktigt att även frågor om arbetsmiljö och yttre miljö-frågor får en bra plats i utbildningen. Detta påpekas i betänkandet, men jag vill ytterligare understryka behovet.

Miljöpartiet anser vidare att de orter som har haft försöksverksamheten i första hand skall komma i fråga om lokaliseringen skall ske till fler orter.

Därmed vill jag yrka bifall till miljöpartisternas reservation i betänkandet. Tack!

Anf. 9 BERIT LÖFSTEDT (s):

Fru talman! Den tekniska utvecklingen går utomordentligt snabbt för närvarande. Det vågar man gott påstå utan att bli beskyldd för att använda alltför originella ordvändningar. Näringslivet ropar efter allt fler och allt kompetentare medarbetare. Stat och kommun behöver också välutbildade tekniker.

Samtidigt ställs det nya krav och förväntningar på teknikerna. De skall kunna utveckla nya och för miljön skonsamma produkter och produktions-

metoder, och de skall kunna vara med och förbättra tillverkningsprocesserna, så att arbetsmiljöerna blir hälsosammare.

Våra tekniker behöver dessutom vara så välutbildade att Sverige som nation kan fortsätta att konkurrera med andra industrinationer i en framskjuten position.

Sedan några år tillbaka har det stått klart att den nuvarande fyraåriga tekniska utbildningen i gymnasieskolan inte riktigt motsvarar de krav och förväntningar som man kan ställa på en ingenjörutbildning. Analogt med detta har också en rad påbyggnadsutbildningar av varierande längd både i gymnasieskolan och i högskolan vuxit fram.

Regeringens proposition om en ny, tvåårig ingenjörutbildning inom högskolans ram har därför varit efterlängtd. Utbildningen, som på sikt skall ersätta det fjärde året i gymnasieskolans T-linje har också mottagits väl av de allra flesta. Näringslivet har uttryckt sin uppskattning, och mellan riksdagspartierna råder i huvudsak, som framgått tidigare här i kammaren, en bred enighet om reformens huvuddrag.

Den oenighet som kommer till uttryck i de i och för sig ganska få reservationer som är fogade till betänkande 30 rör kanske inte utbildningens grundstruktur utan mer detaljer.

En fråga har skapat en viss uppståndelse, vilket också har framgått av vad tidigare talare har sagt. Det har gällt den permanenta lokaliseringen av den nya utbildningen. Jag skall återkomma litet senare till den frågan. Så här inledningsvis vill jag bara konstatera att fler orter vill stå värd för utbildningen än vad som har bedömts vara möjligt att genomföra. Detta tycker jag i och för sig är ett gott betyg åt reformen. Det omvända hade varit mycket värre.

Det vi talar om är alltså en tvåårig, avslutad ingenjörutbildning inom högskolan med egna mål. För sin rekrytering skall utbildningen i huvudsak bygga på treårig teknisk linje i gymnasieskolan. Den tvååriga utbildningen skall ges på ett begränsat antal allmänna linjer med relativt bred inriktning. Uppbyggnaden av den nya utbildningen skall ske under en period fram till den 1 juli 1993, då reformen skall vara fullt genomförd och T4 i gymnasieskolan avvecklad.

Förslaget nu innebär att 42 namngivna kommuner får utbildningen permanent. 23 högskolor får ansvaret för utbildningen på de 42 orterna. Här kan jag säga till Claes Roxbergh att utbildningen ingår i högskolan. Utbildningen har alltså statligt huvudmannaskap. Under försöksperioden fram till 1993 kommer de berörda kommunerna att få stå för kostnader för lokaler och utrustning som avlösning för neddragningen på T4 i gymnasieskolan. Det är möjligt detta som Claes Roxbergh avsåg i sitt anförande. För fortfarighetstillståndet efter 1993 tar staten över hela kostnadsansvaret. Andra regler ändras också då till att överensstämma med vad som i övrigt gäller för högskolan.

Under tiden fram till 1993 skall en ny ettårig teknikerutbildning utvecklas för de studenter som inte vill gå vidare till den utbildning som vi nu talar om. Dessutom skall det skapas möjligheter för elever som har gått naturvetenskaplig linje i gymnasieskolan att med hjälp av kompletteringsutbildning bli behöriga till ingenjörutbildningen.

Det är också viktigt att slå fast att syftet med hela reformen är att höja

kvaliteten i ingenjörsutbildningen. Eftersom vi talar om en högskoleutbildning, är det dessutom alldeles självklart att utbildningen skall vila på vetenskaplig grund.

Så vill jag kommentera några av de frågor som vi har diskuterat litet särskilt i utskottet.

Förslaget innebär att högskoleutbildningen skall etableras på en rad orter som kanske tidigare har haft enbart gymnasieutbildning. Åtminstone är det så att en ny stor grupp skall tas in i högskolan, närmare bestämt enligt majoritetsförslaget 6 250 nybörjare hösten 1993. Till alla dessa studenter krävs det många kvalificerade lärare, så pass många att vi faktiskt känt en viss oro i utskottet i vad gäller möjligheten att rekrytera ett tillräckligt antal. Vissa andra talare har redan markerat denna oro. Vi uppmanar därför gemensamt regeringen att komma med förslag till åtgärder för att trygga lärarförsörjningen till de tekniska utbildningarna, dvs. både till den nu aktuella och till övrig teknisk utbildning.

I lärarfrågan gör utskottet också ett uttalande som närmast är ett förtydligande av propositionen. Utskottet menar att de enda av de nuvarande gymnasielärarna utan formell behörighet som kan förordnas på nyinrättade högskolelektortjänster utan ansökningsförfarande är de relativt få som tidigare med konstitutorial förordnats på ordinarie tjänst som gymnasielektor. I övrigt skall det normala kompetenskravet för tjänst som högskolelektor upprätthållas.

Som jag tidigare sade är riktmärket för dimensioneringen av den nya utbildningen, enligt vad vi nu kan bedöma, 6 250 intagningsplatser år 1993. Centern har i en reservation föreslagit att riktmärket i stället skall vara 8 000 nybörjarplatser. Man kan naturligtvis tvista om vilket tal som är det korrekta. Vi i majoriteten har stannat för den lägre siffran vid en sammanvägning av flera faktorer, t.ex. lärarrekrutering. Jag förstår att centerns huvudskäl till att vilja öka planeringsramen är att man vill förlägga utbildningen till ytterligare några orter utan att tvingas omprioritera inom ramen.

Det är viktigt för planeringen och resursutnyttjandet att nu namnge de orter som permanent skall få den nya utbildningen. Så görs också i propositionen i och med att 42 orter anges. Dessa orter är antingen sådana som redan har högskolor eller stora T4-skolor. Vid valet av orter har dessutom önskemål om en rimlig geografisk spridning över landet varit vägledande.

Närhet till utbildning är viktig både för de studerande och för den regionala utvecklingen – precis som Larz Johansson säger. Om man ser på kartan finner man att detta förslag med de 42 orterna kommer att leda till en ganska hygglig geografisk spridning över landet. Samtidigt som man bör försöka tillgodose önskemålet om spridning, måste kravet på kvalitet upprätthållas. För detta krävs en viss omfattning både när det gäller denna utbildning och kanske också andra utbildningar på orten.

Nu är det förstås självklart att man på vissa orter, särskilt där man deltagit i försöksverksamheten, blivit besviken över att man inte får utbildningen permanent. Utifrån ett lokalt betraktelsesätt är besvikelsen också förstälig. Vi här i riksdagen har dock att göra en sammanvägning av olika skäl. Det är

därför vi stannat för dessa orter. Om det i framtiden skulle visa sig nödvändigt att öka dimensioneringen, bör utökningen ske så att samtliga de orter som fanns med i arbetsgruppens förslag får utbildningen permanent.

Det förtjänar härutöver att påpekas att det står varje högskola fritt att själv bestämma att en viss utbildning skall ges på en viss ort inom högskolans geografiska sfär, om det finns behov och om man anser övriga förutsättningar föreligga.

Fru talman! Med det jag nu sagt, men utan att i detalj kommentera varje reservation, yrkar jag bifall till utbildningsutskottets betänkande 30 i dess helhet och avslag på de sju reservationerna.

Jag övergår till att något kommentera betänkande 19 som behandlar övrig teknisk utbildning i högskolan. Den del av budgetpropositionen som det här betänkandet behandlar innehåller en större nyhet, och det är en omdaning av den matematisk-naturvetenskapliga utbildningen. Utbildningen skall stramas upp, fördjupas och förlängas. Utbildningen blir på 160 poäng, och den skall ges vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå. Den här förändringen har varit efterlängtd och för den delen också under en tid känd när det gäller dess huvuddrag.

En annan viktig åtgärd som aviseras i budgetpropositionen är en översyn av miljö- och hälsoskyddslinjen. De senaste åren har det kommit att ställas många nya krav på dem som t.ex. hos kommuner och länsstyrelser skall arbeta med miljöfrågor och miljötillsyn. Också efterfrågan på människor med god miljöutbildning har ökat, bl.a. genom de beslut vi fattat här i riksdagen.

Regeringen har nu uppdragit åt UHÄ att genomföra den tidigare aviserade översynen. Översynen skall omfatta dimensionering, innehåll och organisation av linjeutbildningen samt behovet av fort- och vidareutbildning. Man skall dessutom med förtur ägna sig åt att ta fram ett förslag till kompletteringsutbildning inom det naturvetenskapliga området för personer med annan grundutbildning. Man skall också se efter om utbildningen behöver ges på fler orter än i dag.

Vi i utskottet hälsar den här översynen med tillfredsställelse, och vi uttrycker också en förhoppning om att det skall gå undan med översynsarbetet. Detta är ett mycket angeläget område.

Ett enigt utskott har kommit fram till att tillföra den tekniska grundutbildningen 19 milj.kr. mer än vad regeringen föreslagit. Vi föreslår att medlen tillförs anslaget generellt utan några särskilt medskickade anvisningar. Enligt budgetpropositionen var det tänkt att en omfördelning inom högskolan skulle få bidra till att förstärka AES-sektorn. Vi har redan här i kammaren fattat beslut om att med råge förstärka AES-sektorn, och nu kostar vi också på oss detta.

Jag vill till sist helt kort kommentera några av de sex reservationer som är fogade till detta betänkande men som egentligen inte kan sägas innehålla några större stridsfrågor.

Sedan ganska lång tid tillbaka finns vid några av våra högskolor ett s.k. tekniskt basår. Basåret syftar till att göra studenter från gymnasieskolans samhällsvetenskapliga och ekonomiska linjer behöriga för studier inom teknisk och naturvetenskaplig högskoleutbildning. Centern vill nu att ett

sådant basår skall etableras på ytterligare ett par orter, och man vill också benäget skicka med pengar till det.

Jag vill först och främst slå fast att detta tekniska basår har varit bra, eftersom det hjälpt till att trygga rekryteringen till teknisk utbildning. Nu har emellertid påbyggnadsutbildningar av olika slag med tiden kommit att bli en ganska vildvuxen flora. Utbildningarna förekommer i gymnasieskolan, komvux och högskolan. Detta faktum indikerar att både de enskilda studenterna och arbetsmarknaden har ett behov av sådan utbildning.

Det har blivit uppenbart att det behövs en upprensning och en städning samt att ansvarsfördelningen mellan olika utbildningsanordnare behöver klargöras. Före överdirektören Lars Sköld har därför för utbildningsdepartementets räkning gjort en genomlysning av problemet och kommit med vissa förslag. Skölds arbete övervägs för närvarande i utbildningsdepartementet. Utskottsmajoriteten yrkar därför avslag på centerns reservation med förslag om ett teknisk basår, men vi har inte något emot ett tekniskt basår som sådant. När vi i utskottet vet att vi skall få möjlighet att göra en samlad bedömning av ett problemkomplex, brukar vi kunna enas om ett ställningstagande av formell natur, vilket utskottsmajoriteten nu vill göra. Centerpartiet och Larz Johansson brukar enligt min erfarenhet för det mesta acceptera den sortens beslut..

Centern och vpk föreslår, i olika reservationer, en utökning av arkitektutbildningen. Centern vill att utbildningen skall etableras med 30 platser i Luleå och att regeringen i nästa budgetproposition skall återkomma med ett sådant förslag. Vpk vill slå till på en gång och etablera arkitektutbildning med 30 platser i Umeå.

Det är mycket möjligt att en utökning av arkitektutbildningen behövs. Det är också möjligt att det vore bra att ha en sådan utbildning placerad någonstans norröver, men vi saknar ordentligt underlag för att fatta ett sådant beslut här i dag. Mer grundliga analyser av själva behovet behöver nog göras. Om en utökning skulle bedömas erforderlig, borde nog också lokaliseringen granskas litet närmare. Skall dessutom utbildning etableras på en ort som inte redan har arkitektutbildning, behövs en rejäl genomgång av resursbehov i form av lärare, lokaler och utrustning. Vi utgår från att regeringen gör en samlad bedömning av denna och andra angelägna frågor inför nästa års mer långsiktigt inriktade proposition om budgeten för högskolan.

Jag vill slutligen säga några ord om moderaternas önskan i reservation 6 om en studie av per capita-tilldelningens utveckling avseende teknisk utbildning. Inför riksdagens mer långsiktiga beslut om 90-talets högskola behöver vi ett både omfattande och bra underlag. Utskottet utgår från att vi får ett sådant. Det är därför kanske litet onödigt att peka ut just en studie av per capita-tilldelningen till tekniska utbildningar. Det är en studie av många som kan behövas för att vi skall få ett bättre beslutsunderlag.

Med det jag nu sagt yrkar jag bifall till utbildningsutskottets betänkande 19 i dess helhet och avslag på reservationerna.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 10 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Till att börja med vill jag göra ett förtydligande vad gäller mellaningenjörsutbildningen. Miljöpartiet föreslår en långsammare utbyggnadstakt. Vi menar att den första perioden, innan staten tar över till fullo, faktiskt är ganska viktig. Det är under denna period nödvändigt att staten har ett totalt kostnadsansvar. Vi menar att integrationen med den övriga högskolan underlättas, liksom samutnyttjande av lokaler och annat, om man så att säga sorterar under samma hatt redan från början.

Anf. 11 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag efterlyste litet mer argument från majoriteten. Det jag har kunnat vaska fram av det Berit Löfstedt nu har sagt är följande: Det hela är ej möjligt att genomföra. Men min fråga kvarstår: Varför är det inte möjligt att genomföra? Vidare sade Berit Löfstedt: I utskottet måste man göra en sammanvägning av olika skäl. Vilka skäl handlar det om? Dessa frågor vill jag ha svar på.

Möjligen kan man säga att det av Berit Löfstedts anförande kom fram två synpunkter. Den ena rör kvalitetsaspekten och den andra tillgången på lärare. Det är enligt Berit Löfstedt viktigt att höja kvaliteten i utbildningen. Då kvarstår min fråga: Är inte kvaliteten tillräckligt god i de utbildningar i Nyköping, Bollnäs och Ljungby, där det nu bedrivs en försöksverksamhet? Om så är fallet, säg då i klartext att det är fråga om en dålig utbildning. I så fall skall den naturligtvis avbrytas. Om kvaliteten är tillräckligt god och uppfyller de krav man kan ställa på utbildningen på andra orter, skall den naturligtvis fortsätta.

Berit Löfstedts andra argument rörde tillgången på lärare. Men det är faktiskt så att det bevisligen vid de orter som bedriver försöksverksamhet finns tillgång på kompetenta lärare. I och med detta återstår inte det argumentet längre.

Om man tar Nyköping som exempel ser man att dessa lärare i dag har en delad tjänst mellan försöksverksamheten och gymnasieskolans tekniska utbildning. Denna utbildning kommer ju för övrigt att finnas kvar, även om den blir treårig. Om man har förhoppningar om att dessa lärare skall söka sig någon annanstans, till exempelvis Eskilstuna och Katrineholm, där mellaningenjörsutbildningen kommer att bedrivas, så leder detta i så fall bara till att man utarmar gymnasieskolan på lärarkapacitet.

Om man ser på Ljungby kan man konstatera att merparten av de lärare som ingår i den försöksverksamhet som bedrivs där också är verksamma i den lokala industrin. Dessa lärare kommer ju inte att försvinna någon annanstans, utan det innebär att ingenjörsutbildningen blir av med den lärarkapacitet som i dag finns att tillgå.

Vi har rätt att kräva klara besked. Är utbildningen inom de nu pågående försöksverksamheterna av tillräckligt god kvalitet? Finns det, enligt utskottsmajoritetens uppfattning, inom ramarna för försöksverksamheten tillgång på lärare av tillräcklig kompetens? Dessa frågor skulle jag mycket gärna vilja ha svar på.

Anf. 12 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag finner diskussionen rörande vilka orter som bör ha den tvååriga högskoleutbildningen relativt naturlig mot bakgrund av vad majoriteten har sagt i utskottsbetänkandet. Men diskussionen är likafullt helt onödig enligt moderata samlingspartiets förmenande. Jag skulle vilja fråga Berit Löfstedt och utskottsmajoriteten över huvud taget: Varför göra ett undantag när det gäller denna tvååriga högskoleutbildning och peka ut just ett antal orter? Varför följer man inte den allmänna princip som gäller i alla andra sammanhang, nämligen att det är de lokala högskolestyrelserna som bestämmer vart man vill utlokalisera utbildningen? På detta sätt skulle man slippa denna detaljdiskussion, för vilken jag anser att vi har relativt dålig kompetens. Vidare skulle vi slippa frågor av typen: Varför får Katrinholm och Hässleholm utbildningen men inte Nyköping, Bollnäs etc.? Dessa frågor kan bättre avgöras av de lokala högskolestyrelserna.

Ytterligare en anmärkning med anledning av vad Berit Löfstedt har sagt: Okej, att höja kvaliteten är något som vi har varit överens om. Det är ett av syftena med utbildningsreformen. Men hur skall vi kunna garantera att vi får en höjd kvalitet? Vi hyser en gemensam oro inför lärarsituationen, och detta manifesteras i utskottsbetänkandet. Hur skall vi kunna klara detta? Framför allt: en ökning av dimensioneringen i detta sammanhang är väl knappast något vi kan tänka på innan vi har löst de problem vi nu står inför. Just kvalitetsproblemen tror jag kommer att vara väldigt besvärliga under de närmaste tio åren.

Ett problem vi inte ens har nuddat vid är hur man skall förmå gymnasielärare på den tekniska sidan att gå över till högskolan, när det, det vet vi, ges löneförmåner och andra garantier på gymnasieskolan vilka man inte ens skulle kunna drömma om inom högskolan. Jag skulle nästan vilja spetsa till det och säga, att för många gymnasielektorer är det inte särskilt angeläget att bli högskolelektor, eftersom det ger ordentligt försämrade villkor och arbetsförhållanden.

Anf. 13 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Miljöpartiets Claes Roxbergh talade om en långsammare utbyggnadstakt. Jag tror att majoriteten av oss anser att det är angeläget att handla nu, att få i gång denna utbildning på så bred front som möjligt. Det som skall utredas och bearbetas vidare hinns med under försöksperioden fram till 1993, när reformen skall vara färdig. Vi är – för ungdomarnas skull – faktiskt ganska angelägna om att ge allt fler möjlighet att ta del av denna breda och bättre utbildning.

När det gäller pengarna vill jag säga, att det förhållandet att kommunerna får ta på sig en del av kostnadsansvaret under försöksperioden beror på att man samtidigt får en minskad kostnad i samband med neddragningen av antalet elevplatser på den tekniska linjens fjärde år.

Den största skillnaden mellan mig och Larz Johansson är egentligen inte synen på vad man presterar på varje ort. Skillnaden är snarare att Larz Johansson laborerar med 8 000 intagningsplatser medan vi har känt oss övertygade om att 6 250, såvitt vi nu kan se, är tillräckligt. Om man delar upp dessa intagningsplatser på ytterligare orter blir det dessutom färre på varje

ort. För kvalitetens skull anser jag att man har glädje av att omfattningen ändå är begränsad. Det är ju alldeles ostridigt att det skulle gå åt mer resurser, totalt sett, till att ta hand om 8 000 elever än 6 250. Vad detta resulterar i får vi se framöver. Det kan ju bli så lyckosamt att man faktiskt klarar av att hantera fler elever. Om det kan tillskapas nya resurser, kommer vi inte att vara istadiga i denna fråga. Vi har också sagt att i så fall kan också de andra orterna komma i fråga. Det är inte något fel på dem i jämförelse med andra orter, det handlar endast om att se till en vettig geografisk spridning utan att det för den skull blir alltför utspritt.

Kvalitetsfrågorna, Birger Hagård, är inget som vi kan fatta beslut om över en natt. Det måste bli fråga om att på olika sätt tillskjuta resurser. Detta är ett långsiktigt arbete, och målet måste vara att få fram en god utbildning. Detta ligger i både nationens och ungdomarnas intresse.

Anf. 14 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Alla är uppenbarligen ense om problemen. Dessa har bl.a. att göra med kvalitetsfrågorna. Då kan man fråga sig: Varför inte ha en långsammare utbyggnadstakt? Det vore egentligen det logiska sättet att möta dessa farhågor. På så vis skulle vi åstadkomma en bra utbildning som tillgodoser de krav som finns. Risken är nämligen att vi, om vi går för snabbt fram, faktiskt inte får den utbildning vi ville ha.

Anf. 15 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Då har vi alltså fått bekräftat att de argument som Berit Löfstedt använde i sitt första inlägg inte gäller. Kvaliteten är tillräcklig och det finns tillgång till lärare på de orter som diskussionen gäller, och den bedömning som gjorts är helt godtycklig.

Det nya argument som nu fördes in var att resurserna inte räcker till. Tror utskottsmajoriteten att resurserna i lokaler och utrustning, t.ex. vid det alldeles förträffliga resurscentret i Ljungby, skall flytta ifrån orten till någon högskoleort eller någon annanstans och användas där?

Möjligen är det så att utskottsmajoriteten funderar ungefär så här: Om vi nu snävar in antalet orter litet grand, blir det förhoppningsvis färre sökande, eftersom vi vet att ungdomar inte gärna åker så långt utan hellre väljer en annan utbildning närmare hemorten. Då kan det hända att det något snävare talet står sig.

Det viktiga är inte, Berit Löfstedt, att i dag bestämma hur många ungdomar som skall delta i den här utbildningen 1993. Det viktiga är att ge dem möjligheter, om de vill ha utbildningen. Jag försäkrar att alla de som i så fall skulle vara intresserade av att skaffa sig mellaningenjörsutbildning kommer att vara efterfrågade. De kommer att gå åt på arbetsmarknaden. Så det finns inte något skäl till att försöka snäva in utbildningen utan tvärtom: Utnyttja de resurser som finns, och de finns bevisligen framför allt på de orter där det i dag bedrivs försöksverksamhet!

Utnyttja de resurserna och utbilda de ungdomar som vill skaffa sig en mellaningenjörsutbildning. Det skulle vara ett betydligt bättre sätt att hantera den här frågan än att bara säga att vi har gjort en bedömning – det skall inte vara för tunt, men utbildningen skall ändå vara geografiskt fördelad.

Det finns alltså egentligen inte några argument för det beslut som utskottsmajoriteten har kommit fram till.

Prot. 1988/89:120
24 maj 1989

Anf. 16 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Till Claes Roxbergh en gång till då: Ungdomarna och nationen behöver den här utbildningen, och vi är överens om att det går att klara den utbyggnadstakt som nu föreslås.

Så några ord till Larz Johansson. Det jag sade inledningsvis gäller. Ingen får särskilt långt till de 42 orter som är föreslagna. Jag tror faktiskt att de ligger hyggligt till för att ungdomar skall kunna åka dit och skaffa sig utbildning på högskolenivå. Jag är fullständigt medveten om att närhet är viktig, och det är också därför som utbildningen föreslås bli utspridd i så pass stor utsträckning.

Anf. 17 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Jag inleder med att citera ur en skrift som gavs ut i början av det här året:

”Det är angeläget att åstadkomma en högkvalitativ utbildning på alla nivåer och ett flexibelt utbildningssystem. Det behövs fler högt utbildade ingenjörer och forskare. Svenskt näringsliv har en hög forsknings- och utvecklingsandel, men den borde kunna omsättas i större produktivetsförbättringar och fler innovationer. Åtgärder för att stimulera en bred användning av ny teknik inom näringslivet är därför viktiga. Samtidigt måste den unikt svenska formen av breddutbildning av de anställda i ny teknik drivas vidare och kvaliteten i den grundläggande utbildningen i skolan hävdas.”

Citatet kommer från Sveriges regerings finansplan, bil. 1 till budgetpropositionen 1989.

I en uppräknig av angelägna uppgifter för den ekonomiska politiken de närmaste åren är det som jag nyss citerade det enda som *direkt* exemplifierar insatser inom utbildningsområdet.

Man väntar sig att utbildningens specialutgåva – bil. 10 till budgetpropositionen – därför skall redovisa en uppföljning av intentionerna i finansplanen och satsa på just det som i finansplanen är exempel på angelägna uppgifter.

Visst blir man förvånad, när man ser att utbildningsdepartementet i stället föreslår en besparing på mer än 18 milj. kr. i anslaget till utbildning för tekniska yrken.

Nu har utbildningsutskottet rättat till det här. I betänkande UbU19 föreslår utbildningsutskottet att anslaget till utbildningar inom sektorn för tekniska yrken ökas med 19 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag.

Det är klart att utbildningsutskottets socialdemokrater hade räknat med att följa regeringens förslag om minskning av satsningen på de tekniska yrkena. När socialdemokraterna märkte att oppositionen var enig om att i stället förstärka teknikerutbildningen, var det bara att acceptera att det fanns majoritet för höjningen med de 19 miljonerna. Nu kan man alltså räkna med, att riksdagen mot regeringens vilja följer intentionerna i formuleringarna i regeringens finansplan . . .

I betänkande UbU30 föreslår utbildningsutskottet att riksdagen beslutar

*Anslag till utbildning
för tekniska yrken
m.m.*

inrätta en tvåårig ingenjörutbildning på högskolenivå enligt regeringens proposition 1988/89:90. Den nya ingenjörutbildningen skall ersätta och förstärka den utbildning som hittills givits i årskurs fyra av gymnasieskolans fyraåriga tekniska linje – och motsvarande vuxenutbildning.

Det är väl dokumenterat att det finns ett stort behov av ingenjörer med en sådan utbildning. Därför är det värdefullt att vi nu kan fatta beslut om det.

Värderade talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkandena 19 och 30.

Anf. 18 KARIN STARRIN (c):

Herr talman! Kunskap ger ökad framtidstro och ökade utvecklingsmöjligheter. Den reform som behandlas i utbildningsutskottets betänkande 30 och som vi nu är beredda att fatta beslut om ger ökade kunskaper. Alltså skapar den en ökad framtidstro.

I Hälsingland, det landskap som jag kommer ifrån, ökade framtidstron under 1987. Varför påstår jag det? Jo, det var då man beslutade om att vi skulle få den stora glädjen att ha två av försöksorterna – ingenjörutbildning skulle bedrivas på försök både i Bollnäs och i Hudiksvall. Det satte i gång engagemang, skall ni veta.

Näringslivet har verkligen efterlyst ökat antal ingenjörer. För att upprätthålla kompetensen och klara konkurrensen behöver företagen bättre utbildad personal, och de såg att det finns ett stort behov av den utbildning det här är fråga om. Lärarna stöttade försöksverksamheten, SSA-sekreterarna jobbade för högttryck, och politikerna stödde också det hela genom att tillåta extra kostnader för investeringar etc.

Så får vi nu läsa förslaget här i betänkandet, att försöksverksamheten skall upphöra nästan innan den har startat. Tyvärr kan jag inte ställa någon fråga till Brit Löfstedt nu, eftersom hon har gått ut ur kammaren, men jag tycker att det är fräckt att upphöra med en försöksverksamhet innan man har utvärderat den. Alla tror väl att försöksverksamhet skall få pågå under den tid som är bestämd och utvärderas under tiden.

Vad händer nu? Jo, man fattar beslut om att verksamheten skall upphöra innan man ens har hunnit påbörja någon utvärdering. Hur tror ni att människorna kring Bollnäs och Hudiksvall reagerar på det som sker? De kan ju inte uppfatta det på annat sätt än att det är ett stort svek. Eleverna tycker inte heller att det ger någon speciellt stor tilltro till oss politiker. Vi måste skapa oss ett bättre rykte, och det gör vi definitivt inte på det här sättet, genom att först påbörja en utbildning och sedan upphöra med den.

Miljöpartiet menar att om man finner att det är värdefullt med en fortsättning på verksamheten skall dessa försöksorter först komma i fråga. Det håller ju inte heller! Först skall vi tydligen upphöra med denna verksamhet. Sedan skall vi också, ifall vi vill, kunna fortsätta. Detta inger inte heller någon vidare framtidstro.

Jag vill absolut inte acceptera detta beslut. Ett bifall till den reservation vi har avgett från centerns sida, reservation nr 6, anser jag är det rätta beslutet. Jag yrkar bifall till den reservationen.

Anf. 19 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! I motion Ub17 har vi motionärer framfört behovet av att den nya ingenjörsutbildningen lokaliseras till Motala och Mjölby. Önskemålet är att till Motala få en elteknisk linje och till Mjölby en maskinteknisk linje.

Både Motala och Mjölby är mycket beroende av sina verkstadsföretag och industrier. Flera av våra företag har framfört behovet av en teknisk utbildning på orten. Som det nu är förlorar Motala och Mjölby många av de ungdomar som går det fjärde året på teknisk linje i Linköping, eftersom många av dem stannar kvar på utbildningsorten efter utbildningen. Bl.a. Nokia har till kommunledningen i Motala framfört att den ofullständiga gymnasieutbildningen inom teknikområdet är ett hinder för en större satsning på dess dotterbolag Luxor. Det är särskilt den eltekniska grenen som Nokia efterfrågar.

Herr talman! Utbildningsutskottet anför i sitt betänkande följande svar på vår motion: "Utskottet vill i sammanhanget erinra om att det åligger varje ansvarig högskoleenhet att – inom ramen för givna resurser – noga pröva den geografiska förläggningen av utbildningen med hänsyn till de lokala förutsättningarna och samhällets behov – – –." Vi motionärer anser att det ur Motalas och Mjölbys perspektiv föreligger ett sådant samhälleligt behov.

Vår förhoppning är att högskolan i Linköping vid behandling av detta ärende noga prövar den möjlighet som ges i propositionen och som också anføres i utbildningsutskottets betänkande, nämligen att inom sitt verksamhetsområde planera utbildningens geografiska förläggning med hänsyn till lokala förutsättningar och samhällets behov.

Anf. 20 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! När man läser utbildningsutskottets betänkande om den nya ingenjörsutbildningen finner man att hänsyn till den tekniska utbildning som i dag bedrivs på ett flertal orter inte helt har tagits. Därmed löper också några orter stor risk att få en sämre teknisk utbildning än den man har i dag. Detta kan väl knappast vara meningen när en ny utbildning lanseras. Jag skall här endast ta upp en av dessa orter som, om utbildningsutskottets majoritetets förslag går igenom, riskerar att hamna i sämre läge än i dag. Den orten är Ljungby i Kronobergs län.

I Ljungby finns en rad medelstora och mindre företag som är starkt exportinriktade. Kunskapsutvecklingen, teknikanvändningen och rekryteringen till företagen är i hög grad konkurrensutsatta. Den lokala arbetsmarknadens förmåga att följa med i företagets utveckling blir avgörande för fortsatt verksamhet och expansion i en ort som Ljungby.

Tillgången på utbildad arbetskraft beror i hög grad på vad den lokala utbildningen på en sådan ort kan åstadkomma. I dag finns T4-linje och påbyggnadskurs om ett år, dvs. ett femte år av teknisk utbildning. I Ljungby har företagen gått samman och hittills satsat ca 5 milj. kr. i ett tekniskt resurscentrum i direkt anslutning till ortens gymnasieskola. Detta har företagen gjort för att förvissa sig om en väl fungerande utbildning, både för sina redan anställda och för en behövlig rekrytering.

I en studie som utförts av bl.a. SIND, skolöverstyrelsen och UHÄ får den utbildning som nu pågår i Ljungby de högsta vitsord.

Prot. 1988/89:120
24 maj 1989

*Anslag till grundskolor
m.m.*

Som jag ser det är det dålig hushållning att inte ta till vara de resurser som finns i Ljungby i form av lokaler, förnämlig utrustning, väl fungerande praktikplatser och därtill väl kvalificerade lärare.

Utskottet säger för all del litet välvilligt att det åligger varje högskoleenhet – för Ljungbys del är det Växjö högskoleenhet – att inom ramen för givna resurser noga pröva den geografiska förläggningen av försöksverksamheten med ingenjörsutbildningen. Det låter sig sägas, men det gäller då verkligen att tilldelningen av elevplatser blir i den storleksordningen att spridning av utbildningen möjliggörs. Det kan knappast sägas att så sker med den dimensionering som utskottsmajoriteten föreslagit.

Herr talman! Skall de nya grepp som riksdagen nu tar inom den tekniska utbildningen inte bli till det sämre på vissa orter i vårt land är det nödvändigt att dels tala om vilka ytterligare orter som behöver detta tillskott, dels säkerställa ett tillräckligt antal elevplatser. Den garantin tycker jag mig se i centerpartiets reservationer nr 4 och 6 i betänkande nr 30. Jag yrkar bifall till de reservationerna.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 15.)

Kammaren övergick till att debattera utbildningsutskottets betänkande 13 om anslag till grundskolor m.m.

Anslag till grundskolor m.m.

Anf. 21 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jämfört med förhållandena i andra länder har den svenska skolan stora resurser. I det svenska samhället finns en stark vilja att satsa på skolan. Trots detta och trots engagerade insatser från de flesta som arbetar i skolans värld, motsvarar resultaten inte de förväntningar man har rätt att ha. Att många skollokaler är svårt slitna, att eleverna inte har egna böcker, att lärare flyr yrket och att lärarutbildningen inte lockar sökande visar på allvarliga problem. Detsamma gör SÖ-undersökningen av lärarnas attityder. Lärarna upplever de många kraven, tidsbristen och stressen som mycket svåra. De kraftiga reaktionerna på regeringens skolbudget i vintras bestyrker detta. Det måste vara djupgående brister och ett uppdämt missnöje som får lärarna att reagera så häftigt!

Låt oss en gång för alla erkänna problemen. Det ger utgångspunkter för konkreta åtgärder!

Hur kan det ha blivit så här? Jo, därför att kunskaper, färdigheter och undervisning inte erkänns som skolans huvuduppgift och därför att skolpolitiken inte sätter varje elevs behov och förutsättningar i centrum.

Skolan har blivit ett slags Mädchen für alles. Det finns snart sagt inget samhällsintresse eller samhällsproblem som inte skall påverkas genom utbildningsinsatser i skolan.

Visst är det viktigt med kost och motion, samlevnad och trafik, kunskap om arbetsliv och jag vet inte vad, men skolan måste få tillfälle att göra det

som skolan i första hand är till för: skolan skall vara skola. Skolan skall ge kunskaper och färdigheter. Målen skall vara klara och tydliga.

Skolans kris beror inte på bristande resurser. Den beror på att pengarna i alltför liten utsträckning satsas på det som är skolans huvuduppgift – att förmedla kunskaper och färdigheter.

De flesta lärare man talar med suckar över att de måste ägna sig så förtvivlat mycket åt annat än det de utbildats för – undervisning – och över alla dessa konferenser.

Pengarna används fel – till kringaktiviteter, administration och byråkrati i stället för till undervisning, lärare, böcker och lokaler. Så blir det med socialdemokratisk skolpolitik och ett dåligt statsbidragssystem.

Skolan behöver en klar målsättning och en tydlig betoning av vikten av goda kunskaper och goda färdigheter. Det behövs också en ökad frihet att organisera arbetet som man på den enskilda skolan anser bäst.

Jag är övertygad om att en minskad administration, byråkrati och centralstyrning skulle stärka lärarnas roll, ge en bättre lärarutbildning och bättre tillgång på bra läromedel samt leda till att mer av resurserna satsas på undervisningen. Skolan skulle kunna ta större hänsyn till elevernas olikhet, deras behov och intressen.

Jämlikhet i socialdemokratisk version handlar tyvärr inte om att ge var och en de utvecklingsmöjligheter som leder till de bästa resultaten.

Därför tar den socialdemokratiska skolpolitiken inte hänsyn till elevernas olika behov. Kunskapsinhämtande och färdighetsträning har inte en tillräckligt central roll. Andra uppgifter än undervisning får ta för stort utrymme och kosta alldeles för mycket pengar. Att undervisningen i sig innebär fostran har inte socialdemokraterna förstått.

Ivern att centralisera och det förmenta jämlikhetstänkandet har lett till en enorm byråkrati. Pengar och tid har förts från undervisningen till diverse andra uppgifter. Dessutom har bidragen konstruerats så att kommunerna stimulerats att också anslå pengar.

Vi moderater accepterar inte regeringens sätt att hantera anslagen för skolan. Vi föreslår också ett helt annat statsbidragssystem.

När regeringen skall spara leder detta till att undervisningen drabbas, såsom var fallet med den föreslagna indragningen av de 167 miljonerna på lärarlönerna. Samtidigt som man vägrade släppa centralstyrningen och regleringen av de olika anslagen, föreslog man en nedskärning som skulle ha drabbat undervisningen direkt. Nu har man visserligen tagit tillbaka sitt förslag efter de våldsamma reaktionerna, men problemen kvarstår.

Vi moderater har i våra motioner visat på ett helt annat sätt att lösa skolans kris. Vi har föreslagit omfördelningar som innebär att *de belopp som direkt går till undervisningen ökar med 697 milj. kr.* – en del av omfördelningarna finns i dagens betänkande, andra i betänkandena UbU11 och 12. Vi förstärker undervisningen genom att överföra pengar till undervisningen från annat, till *gagn för alla elever.*

Genom att skolans resurser satsas på undervisningen, minskar behovet av andra insatser. Man får också större möjligheter ute på skolorna att ordna undervisningen – inte minst gruppindelningarna – som man anser bäst. Det är ju där man känner behoven och förutsättningarna bäst. Att satsa på

undervisning, kunskaper och färdigheter innebär därmed att också satsa på elevernas allsidiga utveckling och sociala fostran.

Vi har föreslagit besparingar dels inom administration och byråkrati, dels när det gäller extra anslag till sådant som normalt bör ingå i skolans arbete eller som det bör vara en kommunal uppgift att svara för, t.ex. utformningen av skoldagen. Vi har föreslagit att pengar från dessa anslag skall föras till den direkta undervisningen.

Herr talman! Den moderata utbildningspolitiken är en helhet. För den som dagligen sysslar med dessa ting är det något besvärande att så få lyckas fånga och diskutera skolans hela situation. En debatt om det ena eller andra anslaget leder fel. De många delförslagen ingår i en helhet.

Vi moderater föreslår ett reformprogram där kunskaper, färdigheter och respekt för den enskilde eleven är självklara utgångspunkter. De reservationer vi behandlar i dag innehåller endast delar av helheten.

De främsta delarna i helheten är:

1. Klara mål som sätter kunskaper och färdigheter i centrum. Jag har redan betonat detta och vikten av att stärka undervisningen. Inte minst nödvändigt är det att värna om undervisningstiden, så att lektionerna kan ägnas åt det verkligt viktiga och att allehanda avbrott undviks. Denna grundsyn är skälet till att vi anser att fortbildningen av grundskolans lärare i första hand skall avse ämnesfördjupning.

Goda kunskaper hos lärarna är avgörande för att utbildningen skall kunna ha hög kvalitet. Det ger lärarna trygghet, en trygghet som gör undervisningen mer intressant och gör det lättare att hålla ordning. Goda kunskaper stärker både lärare och elever!

2. Betyg som redovisar kunskaper och färdigheter i relation till läroplanens krav. Betygen är ett naturligt hjälpmedel i skolan, men det betygssystem vi har är inte bra. Vi skulle behöva en rejäl betygsdebatt, som kan leda till ett bättre betygssystem. När skall egentligen den stora föräldrapinion som kräver ett bättre betygssystem få gehör hos socialdemokraterna?

3. En tidigare skolstart som – tillsammans med ett åldersblandat och flexibelt lågstadium – skulle kunna anpassa lästräning och annan undervisning efter varje barns mognad och andra förutsättningar. Barn behöver en bättre grund än de får i dag.

4. Ökade möjligheter för eleverna att välja inriktning och studiekurs efter anlag och intresse. Detta är särskilt viktigt på högstadiet.

Ju större möjlighet eleverna har att välja ämne och kurs efter intresse och förutsättningar, desto större möjligheter får de att lyckas väl. Och det kan mycket väl bli så att en elev väljer svår kurs i t.ex. engelska, lätt kurs i matematik, mycket svår kurs i franska osv., dvs. olika svårighetsgrad i olika ämnen.

Elever och föräldrar måste kunna välja skola – offentlig eller fristående – och få betydligt fler möjligheter att välja inom skolan. Särskilt på högstadiet måste utrymmet för tillval öka. Självfallet måste skolan ge möjlighet att komplettera efter årskurs 9 om eleverna vill och behöver.

I Gävle försökte lärarna göra något åt situationen på högstadiet genom att dela in eleverna i årskurs 9 i tre grupper efter betygen. Man kan ha olika

synpunkter på detta. Men det var ett försök att ge eleverna undervisning efter anslag, och det kom fram ur ett behov av att möta varje elev på hans eller hennes nivå. Det vore bra om Gävleförslaget kunde bli utgångspunkt för en konstruktiv debatt om hur vi skall öka möjligheterna att anpassa undervisningen till varje elevs behov.

5. Statsbidraget till skolan måste läggas om. Vinterns debatt om skolans resurser visar hur viktigt det är. Principen bör vara att skolan får ett visst anslag för varje elev – statsbidraget skall följa eleven till den skola han eller hon väljer – och det är kommun och skola som själva fattar beslut om hur detta anslag skall användas.

Lokalt kan man använda pengarna på ett bättre och effektivare sätt. Jag har fullt förtroende för att man lokalt både vill och kan värna en undervisning av hög kvalitet och ge eleverna det stöd som de kan behöva i olika avseenden förutom den direkta undervisningen. Det är inte heller nödvändigt med olika anslag för utvecklingsarbete, aktiviteter och kulturella inslag. De torde vara led i skolans verksamhet, som man lokalt bäst kan utveckla och utforma.

Ett sådant anslagssystem öppnar för frihet för föräldrar och elever att själva välja skola och skolform. Vi skulle kunna få en oerhörd dynamik och stimulans för en positiv utveckling av skolan. Att ett sådant system måste innehålla ett särskilt stöd för glesbygdsskolor är självklart.

Statsbidraget för fristående skolor måste bli likvärdigt med de statsbidrag som gäller inom den allmänna skolan. Om en fristående skola har blivit godkänd, måste den självfallet få lika mycket i statsbidrag som en allmän skola. Det är orimligt att statsbidraget för fristående skola är bara cirka hälften av den statliga kostnaden för elever i grundskolan!

En mycket liten del av eleverna i Sverige går i fristående skolor. Det beror ju på att de fristående skolorna i Sverige diskrimineras. I många andra länder, t.ex. Danmark, finns en mångfald skolor. Det är ju endast om samhällsstödet blir likvärdigt som de fristående skolorna blir ett möjligt val för alla. Det skulle ge föräldrarna reella möjligheter att kunna påverka sina barns skolgång.

De flesta fristående skolor i Sverige har tillkommit efter kamp. Är det rimligt att man som i Drevdagen skall behöva kämpa i sex år, ja egentligen mycket längre, innan myndigheterna ger med sig? Nej, statliga och kommunala bidrag borde vara en rättighet. Vi är alla skattebetalare, och det av socialdemokraterna omhuldade brukarinflytandet borde kunna inrymma en möjlighet att välja skola.

Den förmyndarattityd som socialdemokraterna visar mot de fristående skolorna är otillständig. Vår nye skolminister har i olika uttalanden visat sig som en praktfull "överförmyndare". Det är en viktig jämlikhetsfråga att alla elever har rätt och möjlighet att välja en fristående skola eller möjlighet att välja inom det allmänna skolväsendet.

6. Ävreglering av skolan. Den är nödvändig om skolan skall kunna utvecklas. Skolans personal, elever och föräldrar måste kunna bestämma hur man vill organisera arbetet. Vill man bilda mindre klasser eller grupper, måste man kunna göra det.

Både styrningspropositionen och kompletteringspropositionen innehåller fina ord om decentralisering, förenkling och ävreglering. Lokala initiativ,

entusiasm och uppfinningsrikedom kan inte tas till vara fullt ut med nuvarande system, säger regeringen. Det är vad vi moderater har sagt länge.

Bidragssystemet måste ge skolan och lärarna frihet att bestämma hur resurserna skall användas. Det kräver en radikal minskning av alla styrande regler som i dag upplevs som stora hinder. Detta erkänner ju också regeringen. Det är återigen en fråga där vi moderater fått rätt.

Med förenkling menar vi en verklig avreglering. Behövs över huvud taget centrala direktiv på område efter område? Tror inte socialdemokraterna på sina lokala politiker? Vi tror på våra. Det går att ta bort andra regler än dem som handlar om högtidlighållande av minnesdagar.

Vad kommer regeringen att göra åt detta? Och inser inte socialdemokraterna att det blir ännu viktigare att klarare ange målen – att skolan skall sätta kunskaper och färdigheter i centrum?

7. En fristående utvärdering av skolan. En sådan har vi krävt många gånger och det måste upprepas. Nuvarande ordning är inte rimlig.

Herr talman! Jag vill fråga utskottets talesman:

Varför vill inte ni socialdemokrater öppna för *alla* elever att välja skola, fristående eller offentlig? Är det inte ett rättmätigt jämlikhetskrav att alla får välja?

I en interpellationsdebatt i förra veckan angav statsrådet Göran Persson att han inte hade för avsikt att öka möjligheterna att välja skola. Delar utskottets talesman denna åsikt? Hur ser ni socialdemokrater egentligen på föräldrainflytandet?

Inte heller tog han riktigt avstånd från yttrandet från Kommunförbundets ordförande att klasserna i skolan bör bli större utan försökte prata bort det. Vad säger utskottets talesman om detta?

Vad är det egentligen som gör att ni socialdemokrater inte vill slå fast att skolans huvuduppgift är att ge kunskaper och färdigheter? Varför vill ni inte stärka undervisningen, slå vakt om undervisningen? Varför vill ni inte ställa upp på ett avreglerat statsbidragssystem, som ger lärarna möjlighet att prioritera undervisning, kunskaper och färdigheter?

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer där moderata namn förekommer.

Anf. 22 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag skall börja med att påpeka att folkpartiets skolpolitik bygger vidare på en lång liberal reformtradition. Om jag får ge fyra exempel, vill jag nämna kampen för införande av den allmänna folkskolan, 1927 års bottenkolereform, Gunnar Heléns insatser på 1950-talet för den nya grundskolan samt de insatser som gjordes under den borgerliga regeringstiden för den nya läroplanen för grundskolan, Lgr 80.

De liberala politiker som har arbetat med dessa reformer och andra har drivits av en stark känsla för att utbildning är viktig för individen. Människorna behöver kunskap för sin frigörelse och utveckling på det sätt som Ann-Cathrine Haglund har utvecklat här. Men politikerna drevs därutöver också av övertygelsen om att utbildning och kunskap är viktiga för hela samhällets utveckling. Däri lägger vi också att vi vill att samhället skall

utvecklas mot större klasslöshet och mer av gemenskap. Där tror vi att skolan har en roll att spela.

Vår idéutveckling på skolområdet har naturligtvis inte avstannat med Lgr 80. 80-talet har handlat om att förverkliga intentionerna i Lgr 80 men naturligtvis också om att tillgodogöra sig den debatt som har förts i vårt land och i andra länder och inlemma den i vår skolpolitik.

Såsom exempel här vill jag först och främst ta debatten om den offentliga sektorn, som ju har varit livlig under 80-talet. Det handlar om att vrida perspektivet från ett producentperspektiv till mer av ett konsumentperspektiv. Man kan gå mycket längre än vi tidigare har trott i decentralisering och mångfald. Den balanspunkt som följer av det som jag talade om nyss mellan skolans individualiseringsmål och skolans integrationsmål har möjligen förskjutits i takt med att samhället runt omkring skolan har utvecklats.

Om man prövar en ny avvägning mellan dessa båda mål, vilket man exempelvis gjorde i Gävle med nivågrupperingsförsöket i 9-an, tycker jag att det är litet reflexmässigt att säga att vi redan har provat ett parallellskolesystem. Ett sådant hade vi fram till 1950-talet, och det var inte bra. Det kan faktiskt hända att dagens samhälle är ett annat än gårdagens och att därav följer att en avvägning kan göras något annorlunda. Jag brukar citera professor Torsten Husén, som ju i hög grad är en av arkitekterna bakom den nuvarande grundskolan. Han brukar ofta framhålla hur viktigt det är att vi nu gör mer för att skapa mångfald och frihet i systemet.

Vi har också under 80-talet lärt oss hur viktigt det är att stimulera personalen och ta vara på dess kreativitet.

Mot bakgrund av den beskrivning jag gjort av vår idéutveckling under 80-talet är vi kritiska mot socialdemokraternas skolpolitik. Vi ifrågasätter rent av i en motion som vi väckte häromveckan om socialdemokraterna egentligen har någon skolpolitik. Vi har i varje fall mycket svårt att upptäcka den. Något tillspetsat kan man säga att det verkar som om skolan på 80-talet framför allt setts som ett sparobjekt. De positiva känslor som fanns i skolans värld i samband med antagandet av Lgr 80 har i viss utsträckning försvunnit. Socialdemokraterna har olika åsikter vid olika tidpunkter, och även olika individer inom socialdemokratien har olika åsikter. Det är därför mycket svårt att veta vad som är en socialdemokratisk skolpolitik. I den motion jag nyss nämnde pekar vi på skolstartåldern, betygsfrågan och flera andra som exempel på sådana frågor. Jag skulle vilja nämna ett område till. Regeringen lade i somras fram en proposition som bl.a. handlade om mer decentralisering i skolan. Vi sade då att denna proposition innehåller jättetjusiga ord men att detta ju är helt otillräckligt. Men det tyckte inte socialdemokraterna i riksdagen. De ansåg att propositionen var utmärkt och antog den. De kritiserade också oss för vår inställning. Nu läste jag i det nummer av Lärartidningen som utkom den 11 maj följande:

”Göran Perssons förslag kommer endast två och en halv månad efter det att riksdagen antog propositionen om skolans styrning och utveckling. En och annan riksdagspolitiker trodde nog att man då slog fast vad som ska gälla. Men skolministern var inte nöjd med propositionen.

– Den var inte konkret. Man sade bara att decentralisering var den nödvändiga vägen men inte hur det konkret ska gå till, menade han.

– Därför måste vi nu ta itu med de verkliga knäckfrågorna.”

Det var ju precis det vi sade, men då dög inte det. Då skulle Bengt Göransson's skolproposition försvaras, men nu är det ett annat ljud i skällan. Det som nu gäller är kommunalisering. Man har utsett ett kommunalråd i Katrineholm att vara skolminister. Det tolkar vi på det sättet att man i regeringen har bestämt sig för att nu satsa på kommunalisering. Man vill därvidlag inte ha något motstånd i utbildningsdepartementet, och därför utser man en kommunalman till skolminister. Göran Persson säger också i en intervju i LO-tidningen: "Sverige består ju av en massa Katrineholm." Det är väl så, men vi tror att också den decentraliseringen är otillräcklig. Vi vill gå mycket längre och ta mycket rejälare tag.

Vi vill först och främst decentralisera makt till enskilda elever och föräldrar. Elever skall tillsammans med sina föräldrar i högre grad än hittills kunna avgöra t.ex. i vilken skola man skall gå, vilka ämnen man skall läsa och vilka kurser man skall studera.

Nästa steg för oss är att ge mycket större möjligheter för den enskilda skolan att själv utforma sin verksamhet. Vi tror bl.a. att det är ett bra sätt att tillgodogöra sig just den kreativitet hos personalen som jag tidigare talade om. Ett instrument som vi tillsammans med moderaterna och miljöpartiet pekat på för att åstadkomma detta är att göra om statsbidragssystemet enligt den princip som brukar kallas för elevpeng. Förslaget om elevpeng utgör egentligen en sammanfattning av två delar. Den första är en kraftig schablonisering av statsbidragen. Detta minskar administrationen, men ännu viktigare är att det innebär decentralisering av beslutsbefogenheter till de nivåer i systemet som är närmare eleverna. Ett bidragssystem som innehåller många specialbidrag och detaljbestämmelser är ett instrument för att centralstyra skolan.

Den andra delen av elevpengstanken är att ge en rätt för föräldrar att tillsammans med sina barn bestämma i vilken skola barnen skall gå. Statsbidraget, liksom det kommunala bidraget, skall gå till den skola som föräldrarna och eleverna väljer. Vi tror att ett system av den här typen skulle förändra skolan i några grundläggande avseenden.

För det första skulle man så att säga vända upp och ner på beslutsstrukturen. Den skulle förändras så, att en mängd beslut som i dag fattas centralt i stället skulle fattas ute på de enskilda skolorna av dem som är verksamma där.

För det andra skulle administrationen minska till förmån för det som är skolans kärnverksamhet, dvs. i första hand själva undervisningen.

För det tredje skulle konsumentinflytandet öka, dvs. föräldrars och elevers möjligheter att påverka systemet, vilket i första hand sker på bekostnad av politikernas möjligheter att styra verksamheten. Makten i systemet läggs på den nivå som brukar kallas den lägsta, alltså den som är närmast eleverna. På sikt kommer bara skolor som föräldrar och elever tycker är bra att överleva. Vi tror att detta tillför en dynamik till systemet.

För det fjärde och sista skulle de fristående skolorna i ett sådant här system äntligen få en rättvis behandling.

Mot detta system har anförts att det skulle missgynna glesbygdskommuner. Jag har tittat litet närmare på detta argument med utgångspunkt i den

rapport som Kommunförbundet avlämnade för en tid sedan om fördelningen av statsbidrag till Sveriges kommuner. Det nuvarande systemet anses ju gynna rättvisa mellan kommunerna. De många reglerna skall vaska fram de mest behövande så, att de får mest. Detta används ständigt av socialdemokrater och centerpartister som argument mot elevpengen. Man pekar på att statsbidraget till Pajala är 27 000 kr. och till Svedala bara 13 000 kr. per elev. Hur stor skall elevpengen egentligen vara? frågar man retoriskt. Men om man tittar närmare på detta problem finner man att det inte är så stort. Det genomsnittliga statsbidraget är 15 400 kr. per elev. För alla Sveriges kommuner, utom 18, gäller att det belopp de i dag får ut avviker högst 15 % från den summan. I dessa 18 kommuner bor ca 2 % av Sveriges elever – i nästan samtliga fall rör det sig om glesbygdskommuner i Norrlands inland. Således bor 98 % av Sveriges grundskoleelever i kommuner där statsbidraget per elev är 17 700 kr. eller lägre. I de fall ett nytt system skulle innebära en viss minskning, uppvägs denna mer än väl av den mindre administrationen och den ökade lokala förfoganderätten över pengarna.

De tre partier i riksdagen som förespråkar en elevpeng har insett att ett nytt system behöver kompletteras med regler som ger extra medel till glesbygdskommuner med många skolor. Om man vet att problemet berör 2 % av landets elever och 18 av Sveriges kommuner, inser man att det inte kan vara omöjligt att utforma sådana regler. Det förefaller alltså som om detta mycket komplicerade system som skall vaska fram de mest behövande kommunerna så att säga är berget som födde en råtta. I slutändan får de flesta kommuner ut i stort lika mycket per elev, vilket den sammanställning från Kommunförbundet som jag tidigare berörde visar.

Utifrån denna grundsyn förespråkar vi folkpartister en skolpolitik, som skiljer sig ganska mycket från t.ex. socialdemokraternas. Detta avspeglas delvis i det betänkande som vi nu diskuterar.

Jag ämnar inte gå in på alla reservationer, utan bara nämna tre punkter som jag anser vara de allra viktigaste.

Den första punkten handlar om en satsning på lärarnas fortbildning, vilket jag tror betyder väldigt mycket för personalens trivsel och för kvaliteten i undervisningen. Jag är förvånad över att inte fler partier har insett att det är nödvändigt med en mera kraftfull satsning på detta område.

Den andra punkten gäller löftet om extra pengar för att möjliggöra fasta lärarvikarier. Lärarnas frånvaro utgör ju ett stort problem i skolan. Vi vet att en hel del lektioner måste ställas in och att de lektioner som genomförs med hjälp av vikarier ofta präglas av låg kvalitet. Nu fick skolans folk i januari höra från både finansministern och skolministern att det var angeläget att komma till rätta med detta. Därför skulle man utge ett extra bidrag på 100 milj. kr. Men detta löfte har frusit inne, vilket vi tycker är beklagligt. Vi yrkar här – liksom vi gör i ett betänkande som kommer att behandlas längre fram – att detta löfte om ytterligare 100 milj. kr. i statsbidrag till lärarlöner infrias.

Den tredje och sista punkten avser det som jag tidigare här i dag mest har uppehållit mig vid, nämligen ett nytt statsbidragssystem. Detta borde ha förverkligats för länge sedan. Nu skall förslaget uppenbarligen dras ett varv till i utbildningsdepartementet och följaktligen kommer det att bli ytterligare försinkat. Men vad ännu värre är: Om man får döma av signaler från den nye

skolministern, kommer det förslag som blir ett resultat av denna process att vara helt otillräckligt, vilket medför ytterligare förlorade år när det gäller skolpolitiken.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till de reservationer som folkpartiet har ställt sig bakom i utbildningsutskottets betänkande 11.

Anf. 23 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Det betänkande vi nu behandlar gäller ju budgeten för grundskolan. Det är därför naturligt att diskussionen måste komma att handla ganska mycket om pengar och om skolans resurser. Jag skall börja med att göra några små kommentarer till de inlägg som har gjorts, och jag börjar med det som Ann-Cathrine Haglund sade. Jag skall försöka att göra detta på ett stillsamt sätt, och inte göra några värderingar eller sätta några betyg. Av någon konstig anledning tycker moderater mycket illa om att man sätter betyg på dem, i all synnerhet om de får dåliga betyg. Då blir de väldigt upprörda. Så det skall jag inte göra.

Apropå betygsdebatt, vore det naturligtvis bra om vi fick en rejäl sådan och om moderaterna slutade upp med att blockera den möjligheten, så att vi tillsammans kan försöka se om det går att få fram ett nytt och bättre betygssystem. Detta kan åstadkommas genom att rösta för det förslag som centern har väckt här i riksdagen om att en ny betygsutredning skall tillsättas, där man prövar våra olika förslag och våra olika argument. Men inte ens när vi från centern kommer med propåer om att göra små delförbättringar av betygssystemet är moderaterna särskilt intresserade av att åstadkomma någonting. Detta var parentetiskt sagt om betyg.

Det framkom av Ann-Cathrine Haglunds anförande och det framkommer av betänkandet och i reservationer att moderaterna vill förstärka undervisningen i grundskolan med – för att vara exakt – 697,4 milj. kr. Ordet "förstärker" borde naturligtvis försees med de största citationstecken som riksdagstrycket över huvud taget förfogar över. Vad man gör är ju att flytta pengar från några anslag till andra. Man kan naturligtvis säga – som Ann-Cathrine Haglund gjorde – att då kommer alla dessa resurser att användas till undervisning.

Jag kan i och för sig räkna upp alla de anslag som detta berör. Jag skall emellertid nöja mig med att kommentera två – de allra största. Man tar ifrån den s.k. SIS-resursen, särskilda insatser i skolan, 291,7 milj. kr. Det handlar dock, Ann-Cathrine Haglund, om undervisning för elever som har problem. Det är elever som är handikappade, sjuka eller på olika sätt är utsatta i skolan. Det är klart utsagt att dessa resurser som fördelas inom skolväsendet skall omvandlas till undervisningstimmar. Om man nu flyttar pengar från ett anslag som berör undervisning till ett annat anslag som också berör undervisning, blir det ju inte särskilt stor skillnad. Den enda skillnaden är möjligen att pengarna kanske inte når de elever som bäst skulle behöva dem, dvs. de sjuka, de handikappade eller de som har svårigheter av olika slag.

På samma sätt är det med nästa rejäla överföring som moderaterna vill göra. 300 milj. kr. skall tas från förstärkningsresursens icke undervisningsbundna del. Det är riktigt att det rör sig om en icke undervisningsbunden del, men den kan i viss mån redan i dag användas till undervisning. För ett eller ett

par år sedan försökte regeringen pruta ungefär 100 milj. kr. på det här anslaget. Av den debatt som då följde, och som vi själva deltog i, fick vi ganska klart för oss hur viktiga de här resurserna är just för de elever som har speciella problem i skolan, de som är utsatta, har svårigheter, är mobbade eller har problem hemma. Att använda pengarna på det sättet menar jag innebär – med Ann-Cathrine Haglunds egna ord – att ta hänsyn till elevernas olika behov. Dessa anslag har inte kommit till av en slump, utan för att man skall ta hänsyn till olika elevers skilda behov.

Det här gäller de 697 milj. kr. som man flyttar på. I det sammanhanget får man dock inte glömma bort att som grädde på moset prutar moderaterna ungefär 630 milj. kr. på angränsande delar av skolväsendet – på hemspråksundervisningen, som ju är undervisning, dryga 100 milj. kr. på gymnasieskolan, nästan 100 milj. kr. på kommunal vuxenutbildning, 127 milj. kr. på folkbildningen, 264 milj. kr. på vuxenstudiestödet osv. Jag tror att man måste se detta i sitt sammanhang.

När det sedan gäller diskussionen om statsbidragssystemet uppehöll sig Lars Leijonborg ganska mycket vid detta och återkom till det ständiga resonemanget om skolpeng och elevrelaterat bidrag. Jag noterade att Lars Leijonborg har läst på sedan vi senast debatterade denna fråga, i varje fall till en del, och uppenbarligen har han gjort det sedan han för någon vecka sedan här i riksdagsdebatten sade: "Jag höll på att säga att jag önskade att jag kände till statsbidragsreglerna – – – men allvarligt talat önskar jag inte det. Systemet är så komplicerat att jag är tacksam över att min hjärna huvudsakligen används till annat. Sådana frågor kan vi överlämna till experterna." Det är nog inte utan att det märks.

Det nuvarande statsbidragssystemet har dock inte kommit till av en slump. Det har reformerats några gånger. Det nu gällande systemet är från den 1 juli 1978. När den propositionen lades fram här i riksdagen hade vi en borgerlig regering. Lars Leijonborg var då anställd som sakkunnig på utbildningsdepartementet. Om man gör en liten sammanfattning av propositionen från 1978 får man faktiskt en ganska bra beskrivning av vad detta problem egentligen handlar om. Där står följande: "Alla elever skall, oberoende av var de bor, oberoende om deras skola är stor eller liten och oberoende av vilka prioriteringar politikerna i deras hemkommun gör, garanteras en minimiresurs som gör det möjligt att i undervisningsgrupper av rimlig storlek ge dem undervisning i de ämnen och under det antal lektioner per vecka som läroplanen föreskriver".

Jag undrar då om Lars Leijonborg och Ann-Cathrine Haglund inte tycker att dessa grundsatser gäller i dag, att de är viktiga för grundskolan om vi skall ha en likvärdig grundskola i hela Sverige. Eftersom Kommunförbundets ordförande har återopats här, hade det kanske varit lämpligt om både moderater och folkpartister hade tagit avstånd från denna typ av uttalanden. Vad sade Kommunförbundets ordförande egentligen i klartext? Jo, han sade ungefär på följande sätt: Om vi i kommunerna bara får ta hand om pengarna när man för över resurser till oss och besluta om dem helt och hållet själva, kan vi när vi tycker att det är lämpligt använda en del av pengarna till att reparera trasiga tak på skolorna och i stället göra klasserna större. Jag tycker inte att det vore en bra utveckling. Jag tycker att det är viktigt att vi, med de

resurser som staten bidrar med, kan garantera undervisningen. Vi har en uppdelning mellan stat och kommun som man bör slå vakt om så länge den gäller. Det är därför viktigt att markera avståndstagande mot den typ av resonemang som Kommunförbundets ordförande gav uttryck för.

Lars Leijonborg tycker att en 15-procentig avvikelse upp eller ner inte är så mycket att hetsa upp sig för. Om man gör sig besväret att tränga in i Kommunförbundets underlag när det gäller statsbidragsfrågan, finner man att det faktiskt rör sig om ganska betydande belopp för många av dessa kommuner. Jag skall komma tillbaka till statsbidraget och våra egna synpunkter på det litet senare.

Jag noterade också att Lars Leijonborg sade att det parallellskolesystem som vi hade på 50-talet och som då dömdes ut kanske inte skulle vara så tokigt i dag. Är det Lars Leijonborgs allvarliga mening att vi borde pröva att återinföra ett parallellskolesystem? I annat fall var den markeringen något obefogad.

När det gäller grundskolebetänkandet har vi några reservationer som vi tycker att det är viktigt att peka på. En av dessa gäller fortbildning av lärare. När vi fattade beslut om lärarutbildningsreformen var vi överens om att det var viktigt att ge de nu yrkesverksamma lärarna en fortbildning som skulle ge dem en kompetens motsvarande den som de nya lärarna får. Vi var också överens om att det vore bra om man kunde ge dem även en studieövergripande fortbildning. Lärare med nuvarande lågstadieläroinutbildning skulle således få möjlighet att t.ex. kunna undervisa på mellanstadiet, och mellanstadielärare skulle få möjlighet att undervisa på högstadiet och vice versa.

Den studieövergripande fortbildningen har helt och hållet kommit bort i det fortbildningsbeslut som har fattats sedan dess. Studieövergripande fortbildning skulle öka flexibiliteten i läroinutbildningen, ge möjligheter – som andra har efterlyst här – till en mer flexibel personalpolitik, ge möjligheter för lärare att utveckla sig i sitt yrke osv. Då får man inte låsa in dem med snäva fortbildningsinsatser och med en snäv tjänstekonstruktion som omöjliggör den flexibiliteten.

Detta kräver naturligtvis ökade resurser och framför allt möjligheter att använda de resurser som står till fortbildningens förfogande på ett bättre sätt än vi gör i dag. I dag används merparten av pengarna för fortbildning till att betala vikarier när lärarna genomgår fortbildning. Det här är dock en fråga som naturligtvis hänger samman med många andra problem, t.ex. arbetstidsfrågor, och som vi säkert får anledning att återkomma till.

När det gäller vikarier i skolan delar jag Lars Leijonborgs uppfattning att vi behöver fler fasta lärarvikarier. Lars Leijonborg tycker emellertid helt plötsligt att det i detta sammanhang vore lämpligt att ha en särskild resurs – i detta fall på 100 milj. kr. extra – som skall läggas på ett speciellt bidrag, tilläggsbidraget i skolan. Det vore väl mycket rejälare att säga att vi skall öka basresursen och ge skolan möjligheter till en ökad grundbemanning. Det är ju då först som vi verkligen kan lösa vikarieproblemet på lång sikt.

Margareta Hemmingsson! Vi har tidigare varit överens om i utbildningsutskottet, och vi hade en gemensam skrivning för ett par år sedan, att vi skall ta bort det särskilda basresursmedeltalet på mellanstadiet. Det skulle

successivt avvecklas. Efter det att vi fattade det ursprungliga beslutet har dock inget hänt. Nu är vi tämligen ensamma om den här inställningen. De omgrupperingar som ett särskilt fastställt basresursmedeltal leder till är ett av de stora problem vi har och bidrar till mycket av oron i skolan. Det har vi inte på de andra stadierna. Det bidrar alltså mycket till en för skolan dålig utveckling.

Jag återkommer litet grand till statsbidraget, och jag vill använda de sista minuterna till att beskriva hur vi i centern vill se på den fortsatta utvecklingen. Det är riktigt att under många år, ända sedan SIA-beslutet, har skolan varit föremål för en ganska betydande decentralisering. Den decentraliseringen skall naturligtvis fortsätta. De beslut som har fattats under åren har också haft den inriktningen, inte minst statsbidragsbeslutet från 1978, som ger stora möjligheter till lokal anpassning och till lokalt ansvarstagande. Detta gäller naturligtvis också läroplanen. Den här utvecklingen skall fortsätta.

De senaste årens utveckling mot en ökad decentralisering har inte varit helt utan komplikationer. Tyvärr har det på grund av de stora statliga besparingarna blivit en ganska våldsam kostnadsövertalning från staten till kommunerna. Det i sin tur har lett till att många kommuner har tvingats till betydande nedskärningar inom den delen av verksamheten som bekostas av kommunala medel, dvs. byggnader, lokalunderhåll, skolsociala anordningar, läromedel osv. Den här utvecklingen bidrar till att undergräva förtroendet för att kommunerna skulle ha möjligheter att ta ett vidgat ansvar för skolan – i all synnerhet om man fortsätter att ha en sådan restriktiv inställning till statsbidragssystemet.

Vi i centern fortsätter att hävda att statsbidragssystemet – som naturligtvis skall reformeras, förenklas och ytterligare schabloniseras – även i fortsättningen skall innebära att specialdestinerade statsbidrag ges till skolan. Statsbidraget måste ge en så långt det är möjligt likvärdig kostnadstäckning, oavsett kommunstorlek, befolkningsstruktur och geografisk belägenhet. En sådan likvärdig kostnadstäckning är möjlig att uppnå bara om man använder klassen, dvs. undervisningsgruppen, som kostnadsbärare. Om vi skall kunna garantera denna likvärdiga utbildningsstandard måste systemet dessutom ha en anknytning till undervisningsvolymen.

Men även med dessa förbehåll är det alltså fullt möjligt att konstruera ett system som både rymmer kraven på enkelhet och överskådlighet och ger ett större utrymme för lokal anpassning. Men för att kraven på ett lokalt ansvarstagande skall kunna ges ett reellt innehåll krävs det också att kommunerna ges likvärdiga resurser.

Med detta, herr talman, har jag kommenterat både statsbidragsfrågan och våra reservationer som är fogade till betänkandet om grundskolan. Jag yrkar bifall till centerreservationerna i detta betänkande.

Anf. 24 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! När det gäller betygsfrågan ger Larz Johansson en vansinnig historieberövning. Ingen fråga har väl egentligen utretts så mycket som betygen. Jag vill påstå att det faktiskt är Larz Johansson som vill blockera frågan genom att begrava den i en betygsutredning.

Vi i moderaterna har lagt förslag om hur vi vill se betygen, grunden för betygen och hur betygen kan se ut. Det finns en betydande föräldrapinion som kräver fler betyg och ett bättre betygssystem. Jag tycker att man skall både behandla våra förslag och lyssna till den betydande föräldrapinionen.

När det gäller anslagen till skolan är Larz Johansson denna kammars främste förkämpe för centralstyrning och detaljreglering. Han framstår som kammarens skolkamrer. Larz Johansson har tydligen ingen tilltro till att man ute i kommunerna, dvs. lärarna på de enskilda skolorna, kan åstadkomma en bra undervisning. Det skall vara så många olika potter och påsar för anslagen som möjligt, och det går inte att ändra på någonting.

Det finns massor av belägg för problemen med att kunskaper och färdigheter i undervisningen inte värnas. Stoffträngseln är för stor, och lärarna får syssla med alltför mycket annat. Skolans ekonomiska resurser går till alltför mycket annat. Det är därför som vi har föreslagit att en mängd olika anslag och "påsar" i stället skall riktas till undervisningen. Det är undervisningen som skall vara huvudsaken i skolan.

Satsar man på undervisningen, minskar behovet av många andra insatser. Ges lärarna och skolan möjligheter att använda resurserna till att åstadkomma en bra undervisning, skapas hjälp åt de elever som behöver särskild hjälp och undervisningsgrupper som är vettiga.

Varför skall SIS-anslaget behöva vandra över länskolnämnden ut till skolan? Vi har föreslagit ett nytt anslag som skall gå till handikappade elever, och vi har föreslagit att resten av SIS-anslaget skall gå direkt till skolan. Vi är fullständigt övertygade om att man genom att satsa på undervisningen kan tillgodose alla de barn som kan ha behov av speciellt stöd i undervisningssituationen.

Anf. 25 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Det yttrande av mig som Larz Johansson citerade fälldes i en riksdagsdebatt om en utomordentligt teknisk fråga, nämligen vilka regelförändringar som eventuellt skulle behövas för att öka möjligheterna för skolorna att använda utomstående entreprenörer. Det kan gälla försäkringsfrågor, tjänstekonstruktion, prissättning osv.

Jag tycker inte att det är vår uppgift som politiker att ha sådana detaljkunskaper. Larz Johansson har en tendens att gräva ned sig för mycket i detaljer, och det är möjligen en förklaring till att centerpartiet numera rätt ofta hamnar snett i skolpolitiken.

Larz Johansson är annars ganska kluven. Han tillhör ju ett parti som talar för decentralisering, men dels är han den främste försvararen av det rådande statsbidragssystemet, dels vill han göra så små förändringar i det som möjligt. Detta utgör en kluvenhet, eftersom Larz Johansson också har varit med om att utarbeta styrningsberedningens förslag, som innebär en rätt långtgående schablonisering. Jag är inte riktigt klar över vilket statsbidragssystem Larz Johansson för dagen egentligen står för.

Jag tycker att Larz Johansson skall läsa riksrevisionsverkets utvärdering av det statliga stödet till lokal skolutveckling. Det är en av dessa många "påsar". RRV är ju utomordentligt kritisk till, hur det stödet har använts. Häromsistens dömdes för övrigt Jönköpings kommun i regeringsrätten för att man

hade räkat använda pengar från en "påse" för ett ändamål som egentligen skulle ha finansierats ur en annan "påse". Det är en princip som Larz Johansson försvarar och som jag har svårt att förstå.

Invändningen mot folkpartiets förslag om vikariepengar faller ganska platt till marken. Först och främst finns det redan en särskild "påse" när det gäller tilläggsbidrag. Men Larz Johansson måste ha hört till leda att om vi i folkpartiet får utforma statsbidragssystemet kommer det att bli helt annorlunda. Då kommer det inte att bli aktuellt med några små "påsar". Det viktigaste argumentet för mig i det här sammanhanget är att de 100 milj. kr. har utlovats. Det är därför de också skall betalas ut.

När det gäller parallellskolesystemet vantolkades mitt uttalande. När man vill pröva nya varianter av individualisering tar ofta motståndarna – bl.a. Larz Johansson – upp att det blir ett nytt parallellskolesystem och att det har prövats tidigare. Jag menar att samhället ju kan ha förändrats sedan 50-talet, och nu kan det vara möjligt att använda individualiseringsinstrument som inte var lämpliga på 50-talet. Självfallet är det därmed inte sagt att jag skulle förespråka ett parallellskolesystem.

Anf. 26 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller frågan om förändringar av betygen framhärdat Ann-Cathrine Haglund i den gängse moderata uppfattningen att moderaterna är beredda att diskutera bara under förutsättning att betygen förändras på det sätt som moderaterna vill. Men om det läggs fram andra förslag, som kanske ger oss möjlighet att jämka ihop en gemensam uppfattning, så att vi verkligen får en förändring till stånd, då vill inte moderaterna vara med och diskutera. Då får det vara, eftersom moderaterna vill ha betygsfrågan kvar att slå andra i huvudet med. Men när det gäller att försöka åstadkomma en förändring så att det blir bättre för de elever som finns i skolan i dag, t.ex. i fråga om grunderna för urval till gymnasiet, då är moderaterna mycket litet benägna att vilja diskutera.

Beträffande statsbidragssystemet kan jag säga till både Ann-Cathrine Haglund och Lars Leijonborg att det var en våldsamt felaktig beskrivning att säga att vi i centern inte är beredda att ändra någonting. Jag har tidigare i kammaren och i motioner försökt redovisa grundtankarna i ett förändrat statsbidragssystem, som har sitt ursprung i de diskussioner som vi förde i styrningsberedningen. Det är inte fråga om någon kluvenhet, utan vi anser att man mycket väl kan åstadkomma såväl en förenkling som en ökad schablonisering och ett ökat lokalt ansvarstagande. Och det var alla partier utom moderata samlingspartiet och folkpartiet överens om i styrningsberedningen. Moderaterna och folkpartisterna reserverade sig till förmån för sitt eget förslag, och därmed blev det inte den enhet i denna fråga som kanske hade varit nödvändig för att vi skulle få en förändring till stånd.

Lars Leijonborg, det innebär inte något motsatsförhållande att vilja decentralisera men ändå åstadkomma likvärda resurser. En decentralisering, ett ökat lokalt ansvarstagande, som innebär att de kommuner som får detta ansvar inte har resurser och förutsättningar på ett likvärdigt sätt att kunna ta ansvaret, är ingen decentralisering. Det är därför som vi centerpartister i detta fall förordar ett specialdestinerat statsbidrag även fortsättningsvis till

skolan, vilket skall ge de olika kommunerna likvärda möjligheter att ta sitt lokala ansvar och att utforma skolan med de lokala förutsättningar som gäller. Men det är moderater och folkpartister inte beredda att göra, och då får vi inte heller någon decentralisering i egentlig mening.

Anf. 27 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Visst vill vi diskutera betyg. Vi har ju lagt fram långa rader av förslag i betygsfrågan, förslag som stämmer mycket väl överens med den stora föräldraopinion som finns, inte minst inom Hem och skola, som har uttalat sig för fler och bättre betyg. Vi vill inte begrava den här frågan i en utredning, utan vi har lagt fram våra förslag, och vi är självfallet öppna för en diskussion.

När det gäller synen på statsbidragssystemet tror jag att skillnaden mellan oss egentligen är att Larz Johansson värnar väldigt mycket om den kommunala planeringen och det kommunala beslutsfattandet, medan vi värnar om de enskilda eleverna och föräldrarna och elevernas och föräldrarnas rätt att kunna välja skola. Det är den decentraliseringen vi skall ha, decentralisering ut till de enskilda hemmen, så att eleverna och föräldrarna kan välja skola, och statsbidraget skall följa eleverna. Det är den principen vi värnar om, medan Larz Johansson värnar om den kommunala planeringen.

Anf. 28 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Vi i folkpartiet tror att det vore bra om en ny betygsutredning tillsattes.

När det gäller statsbidragssystemet anser vi att skolan i största möjliga utsträckning skall ha så likvärda resurser som möjligt. Men ett system med specialdestinerade statsbidrag medför väldigt ofta centralstyrning. Som exempel kan jag nämna ett av de senaste förslagen, nämligen det från centern om ett särskilt stimulansbidrag för läroböcker. Det innebär ju att staten bestämmer att en satsning på ett område är viktigare än satsningar på andra områden, och därför stöder man det speciellt. Om man har en flora av sådana specialdestinerade statsbidrag innebär det en centralstyrning av systemet, vilket vi vill komma bort från. Jag är faktiskt inte riktigt på det klara med vilket statsbidragssystem som Larz Johansson i dag försvarar. Han ägnade en god stund av sitt huvudanförande åt att försvara det anslag som nu kallas Särskilda insatser i skolan. Vill centern behålla det bidraget? Jag ser inte det begreppet i er reservation. Om ni tycker att det är ett av de många bidrag som kan avskaffas, varför använder ni då så mycket tid åt att försvara det?

Anf. 29 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Vi värnar om den enskilda eleven och den enskilda skolan, säger Ann-Cathrine Haglund. Sedan säger Lars Leijonborg att det är klart att skolorna skall ha likvärda resurser. Men i sitt inledningsanförande sade Lars Leijonborg att den resursfördelning som folkpartiet tänker sig, dvs. elevpengen, innebär att skolor som inte förmår hävda sig får mindre resurser. Dåliga skolor får litet pengar, så att de blir ännu sämre, och bra skolor får mycket pengar, eftersom många elever söker sig dit. Det innebär väl inte likvärda resurser, Lars Leijonborg?

Om en skola som inte får så många elever råkar vara den enda skolan på orten, och det kanske är en liten kommun med ganska få skolor över huvud taget, skall den skolan då ständigt drabbas av att den får små resurser, eftersom en sådan skola enligt Lars Leijonborgs sätt att mäta ut resurser är en dålig skola, och får "skylla sig själv"? Den sortens resursfördelning tror inte centern på, Lars Leijonborg.

Stimulansbidrag till läromedel är väl inte precis det senaste förslaget. Jag trodde att vi diskuterade årets betänkande, och förslaget om stimulansbidrag hör hemma i fjolårets betänkande, då vi diskuterade läromedel. Så den debatten har vi väl klarat av.

Låt mig när det gäller bidraget för Särskilda insatser på skolområdet, SIS – det som tidigare hette Särskilda åtgärder på skolområdet, SÅS – säga att vi tror att det även i ett förändrat och förenklat statsbidragssystem behövs någon form av utjämningsresurs på länsnivå. Det uppstår nämligen stora skillnader mellan olika kommuner som kan bero på ganska tillfälliga förändringar i befolkningsstruktur, osv. Jag har själv i egenskap av både skolstyrelseordförande och länskolnämndsordförande upplevt t.ex. vad som kan hända ute i en liten landsortskommun, om man från en närbelägen storstad bestämmer sig för att fosterhemsplacera ett tiotal elever i en sådan kommuns skolor. Helt plötsligt uppstår resursbehov, som ingen kunde förutse och som är av den arten att någon måste skjuta till särskilda resurser. Det är ett exempel på vad en sådan utjämningsresurs på länsnivå kan behöva användas till.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Leijonborg och Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 30 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! I januari demonstrerade närmare 10 000 elever här utanför riksdagshuset. På skolor runt om i landet protesterade elever och lärare. Aftonbladet hade helsidor med namninsamlingsupprop. Den andra stora kvällstidningen gick till överdrift och blev vulgär på "löpet" och "ettan".

I budgetpropositionen föreslog regeringen att 167 miljoner skulle dras in från grundskoleanslaget. Det var en konsekvens av den politik det ett år tidigare funnits en stor uppslutning kring i riksdagen, då en betryggande majoritet ställt sig bakom den s.k. cash limit-principen som instrument för styrning av statliga verksamheter.

Jag gissar att regeringen blev ganska förvånad över de stora protesterna och massmedias engagemang. 167 miljoner är mycket pengar, men sett i förhållande till vad samhället totalt satsar på skolan ser de beryktade 167 miljonerna betydligt mindre ut.

Protesterna och den oerhörda besvikelse som kom till uttryck när budgetförslaget blev offentligt skall ses mot bakgrund av de besparingar som skolan drabbats av under 80-talet. Tålamodet hos elever och lärare har varit, och är fortfarande, hårt provat.

När nu statsfinanserna förbättrats var det många som väntade sig en satsning på skolan, inte minst efter statsministerns löften under valrörelsen.

Protesterna och besvikelsen var i mångt och mycket en reaktion på den uteblivna satsningen på skolan.

Mycket kan hända i politiken på några få dagar, och jag skall inte stå här och gnälla om det som har varit. Jag är glad att ett enigt utskott, så när som på de oförfärliga moderaterna, vill öka anslaget till grundskolan med 167 miljoner i förhållande till regeringens budgetförslag.

Ja, skolans resurser har debatterats livligt det senaste halvåret. Många, framför allt elever och lärare, har menat att skolan har för litet resurser. "Satsa på skolan" och "Låt skolan leva" har varit deras stridsrop.

Andra, framför allt vissa ekonomer och regeringsföreträdare, har hävdat att den svenska skolan slukar resurser på ett sätt som inte sker i något annat land. "Spara" och "Effektivisera" har varit deras paroll. Det handlar om pengar till skolan och hur dessa skall fördelas. Men skolans resurser utgörs inte bara av pengar. De viktigaste resurserna är faktiskt eleverna och lärarna i skolan. För oss som fattar beslut i den här kammaren gäller det att se till att dessa viktiga resurser, elever och lärare, får möjlighet att skapa en så bra undervisningssituation som möjligt. Det finns anledning att noga fundera över vilka åtgärder som behövs för att alla elever skall få en bra undervisning, som leder till användbara kunskaper och en harmonisk uppväxt.

Under förra året gjorde skolöverstyrelsen en undersökning bland grundskolans lärare som visade att de flesta lärare trivs med sitt arbete, men att yrket också rymmer negativa sidor. Till dessa negativa sidor hör att lärarna inte kan ge eleverna en meningsfull undervisning i den utsträckning som man önskar, att jobbet är stressigt och att lärarna inte får den uppskattning som man önskar.

Vi kommer nog framöver att få en mer intensifierad debatt om lärarnas löner och arbetsvillkor i takt med att lärare riskerar att bli en bristvara. Jag hoppas att vi i en sådan debatt skall slippa höra den underton som vi märker inom vissa andra yrkesområden där det råder brist på utbildad personal. Jag tänker då på argument som byggs upp med "vi har ett så förfärligt, tungt, stressigt, arbetsamt och slitsamt arbete att vi genast måste ha mycket mer betalt för att stå ut".

Jag hoppas att ingen missförstår mig nu och tolkar detta som ett inlägg i pågående avtalsrörelse eller som ett förtal av lärarnas kampanj för högre löner. Det jag vill poängtera är att det för oss politiker gäller att skapa en skola, där elever och lärare har goda förutsättningar att trivas och tillsammans kan utföra ett bra arbete. Skolan skall inte vara någonting som lärare och elever tvingas att stå ut med. Och då måste vi när vi bedömer skolans resurser också väga in de viktiga resurser som eleverna själva, med sina idéer och erfarenheter, tillsammans med lärarna, med sin påkostade utbildning och sitt yrkeskunnande, utgör.

Några av de vpk-förslag som visserligen innebär ökade utgifter för statskassan men enligt vår mening samtidigt ger ett bättre utnyttjande av skolans andra resurser – lärarna och eleverna – behandlas i det här betänkandet. Det gäller t.ex. minskade klasstorlekar, en ökad grundbemannning och förbättrade möjligheter till lärarnas fortbildning.

De stora fördelarna med mindre klasser är så välkända att jag inte behöver upprepa dem här. Genom att låta delningstalet vara 25 för hela grundskolan

skulle man även slippa många av de uppslitande delningar av klasser som nu sker vid övergången till mellanstadiet. Jag yrkar bifall till reservation nr 12, där vi föreslår att lågstadiets delningstal skall gälla för B-skolans årskurs 3-4, där i dag mellanstadiets delningstal gäller.

Problemet med korttidsvikarierna i skolan sliter på elever och lärare. Vikarien tvingas ofta rycka in med bara någon timmes varsel och har då ingen möjlighet att förbereda undervisningen. Vikarien är främmande för eleverna, och det är omöjligt för vikarien att hjälpa varje elev utifrån elevens egna förutsättningar och behov. Korttidsvikariens uppgift blir ofta att helt enkelt agera något slags polis eller kontrollant i klassen. När den ordinarie läraren sedan kommer tillbaka måste klassen arbeta ifatt den tid som mer eller mindre gått förlorad under lärarens frånvaro. Alarmerande många lektioner har också visat sig vara helt lärarlösa när den ordinarie läraren är borta.

För att råda bot på dessa problem behövs en ökad grundbemanning på skolorna. Jag vill yrka bifall till reservation nr 6.

Lärarfortbildningen är ett viktigt instrument för utveckling av skolan och en viktig stimulans för de yrkesverksamma lärarna. Den nuvarande dimensioneringen av fortbildningen är inte tillräcklig. En utökning måste ske för att behovet skall kunna tillgodoses. Jag vill yrka bifall till reservation 4.

Herr talman! Gymnasieskolans naturvetenskapliga utbildning har under ett antal år haft oroande få sökande. Efter vissa åtgärder har nu antalet sökande ökat, men fortfarande är det, enligt vpk:s bedömning, alltför litet. Detta skall jag återkomma till i nästa debatt.

Jag vill här ta upp några av de åtgärder som behövs för att stimulera och intressera elever för en naturvetenskaplig gymnasieutbildning samtidigt som NO-undervisningen stärks i grundskolan. Vi i vpk har inte någon patentrösning på hur detta skall ske, och vi föreslår att ett åtgärdsprogram skall utarbetas. Men några punkter skulle jag ändå vilja peka på.

Det är viktigt att man i NO-undervisningen kan använda ett undersökande och experimentellt arbetssätt, som kan ta till vara elevernas naturliga nyfikenhet inför naturen, naturkrafterna och omvärlden. För att kunna bygga upp en sådan undervisning kring laborationer, experiment, exkursioner m.m. krävs att elever och lärare ges möjlighet att bedriva undervisning i halvklass. Det krävs då även sådana lokaler och sådan utrustning att laborationer och experiment blir möjliga att genomföra utan ett orimligt omfattande förberedelsearbete av läraren.

För att elevernas nyfikenhet skall kunna mötas av svar och förklaringar måste lärarna ha en bra och aktuell utbildning. Lärarna måste också vara så pass insatta i den naturvetenskapliga kunskapsutvecklingen, att de förmår levandegöra vetenskapens utveckling så att undervisningen inte blir historielös. Det faktum att dagens sanningar förmodligen har förändrats i morgon måste framgå i den grundläggande utbildningen i skolan.

Ja, det var några förslag till åtgärder. Jag vill yrka bifall till reservation 3.

Med detta vill jag yrka bifall till alla reservationer som vpk har undertecknat och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 31 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag har ett urklipp där det står: "Vad skall man ha utvärderingar till? Elcverna klagar ju bara på samma saker år efter år." Detsamma kan man fråga sig när man lyssnar på debatten här i kammaren. Dagens debatt är väldigt mycket en upprepning av vad som redan sagts det här "läsåret". Det känns som att vi försöker tjata oss till någon förnyelse. Jag tror att enda sättet att komma överens är att tillsammans förändra skolan. För det har ju alla sagt att de vill och att dagens skola inte är bra. Vad är det som inte är bra? Jo, arbetsmiljön i Sveriges största arbetsplats. Vi måste ändå räkna skolan som elevernas arbetsplats. Hurdan är deras arbetsmiljö?

Jag tänker uppehålla mig vid de väsentligheter som miljöpartiet stryker under, nämligen att man måste ha ett lokalt inflytande över skolan och att vi måste få ett nytt statsbidragssystem. Vi måste fortbilda lärare. Det behövs en grundbemanning när det gäller fasta lärarvikarier. Det måste vara möjligt att under en övergångsperiod få använda förstärkningsresursen för att minska klasserna. Dessutom skall inte fristående skolor diskrimineras.

Naturligtvis får vi inte minska utgiftsramen. I stället måste det ske en omfördelning – från byråkratin till dem som verkligen behöver pengarna, till dem som arbetar på golvet.

Jag yrkar härmed bifall till alla de reservationer i utskottsbetänkandet som vi i miljöpartiet stöder.

Sedan tänkte jag uppehålla mig vid fortbildningen av lärare. Vad som inte har nämnts här i dag är att det står i utskottsbetänkandet att i all lärarfortbildning skall hänsyn tas till jämställdhetsfrågorna.

Jag undrar hur många av er som lyssnade på ett program som handlade om högstadieelever. Det finns exempel på att man infört rutinen att ställa varannan fråga till flickor och varannan till pojkar. Stämningen har blivit en helt annan i klassrummet. Man vill definitivt inte återgå till det gamla systemet. Av erfarenhet vet vi ju att det mest varit pojkarna som fått uppmärksamhet där.

När det gäller lärarfortbildningen anser vi naturligtvis att miljön skall stå i centrum. Vad lärarna verkligen har skrikit efter är ju att få utbildning i miljöfrågor.

Vidare skall det vara möjligt att komma ut i yrkeslivet för att få praktik. Vi i miljöpartiet har föreslagit att man skall ha rätt till praktik i yrkeslivet. Eller också skall man ha rätt till fortbildning vart sjunde år. Det är den lokala skolan som bestämmer i det avseendet.

Sedan något om grundbemanningen. När det gäller frånvaron i skolan har man för läsåret 1987/88 kommit fram till att i genomsnitt 10 % av lärarna var borta. Det är oehört mycket. När det inte finns en vikariepool, är läraren – som Ylva Johansson sade – i skolan som polis eller som kontrollant. Det är djupt otillfredsställande. Här väntar jag bara på argumentet att det är upp till varje kommun att anställa lärare som skall ingå i en vikariepool. Men vi tycker ändå att regeringen behöver se över frågan och anslå medel till en grundbemanning av fasta lärarvikarier.

Beträffande förstärkningsresursens användning handlar det om att man under ett övergångsskede skall kunna använda denna resurs för att minska klasserna. Beslut fattas lokalt. Som jag sade tidigare vill vi ha en lokal styrelse

i skolan. Man skall alltså utgå från eleverna samtidigt som man utgår från den lokala situationen.

Det gäller att decentralisera beslut, att avreglera och att låta de människor som är direkt berörda ta ett ansvar.

Både Lars Leijonborg och Ann-Cathrine Haglund har uppehållit sig vid det nya statsbidragssystemet, som även vi i miljöpartiet ställer oss bakom. Vi anser att det skall vara elevrelaterade bidrag. Men hänsyn skall också tas till den geografiska och demografiska situationen i kommunen i fråga. En miniminivå beträffande undervisningsinsatserna måste kunna garanteras. Ta t.ex. skolan i Drevdagen. Varför behövdes det en så utdragen kamp där? Varför inte direkt bestämma att skolan i den lilla byn Drevdagen skall ha samma möjligheter som alla andra skolor att bedriva undervisning? Människorna där har kämpat i 17 år. Om man har elevrelaterade bidrag och dessutom ett extra glesbygdstöd, skall det – utan en sådan här kamp – vara möjligt att bedriva skolundervisning i Drevdagen. Däremot måste kommunerna stå för byggnader, skolmat osv.

Varför skall Waldorfskolorna, Montessoriskolorna och alla andra skolor som gör ett väldigt fint arbete diskrimineras? Varför får dessa bara ersättning för ca 40 % av lärarlönerna? Vi anser att bidragssystemet skall gälla också dessa skolor, men även alla andra skolor som följer skollagen eller läroplanen – båda är lika viktiga. Det måste ske en prövning. Finner man då att en skola är godkänd, skall denna ha elevrelaterade bidrag. Om det vid prövningsförfarandet skulle bli avslag – som t.ex. i fråga om skolan i Drevdagen, som ju inte ansågs ha rätt att bedriva skolundervisning – skall det vara möjligt att anföra besvär hos regeringen.

Det är väldigt viktigt att öka det lokala inflytandet. Vi har avgett ett särskilt yttrande. Vi har ju tagit upp denna fråga så många gånger – senast i januari, om jag minns rätt. Vi tog då upp frågan om styrningen och utvecklingen av skolan. Ännu en gång vill jag säga att det är de som är direkt berörda som skall bestämma. Det är A och O att föräldrar, skolpersonal och – inte minst – elever får bestämma hur skolan skall utformas. Dessa skall bestämma över ekonomin, innehållet, klasstorlekar osv. Det är viktigt att bryta byråkratin och att införa lokala styrelser i skolorna.

Ge skolorna ett reellt inflytande! Ta eleverna på allvar! Ta lärarna på allvar! Låt dem som direkt är berörda och som arbetar på golvet få de verktyg som behövs för att åstadkomma en förbättrad arbetsmiljö. Som jag sade förut är skolan vår viktigaste och största arbetsplats. Låt därför eleverna få lön för mödan! En god arbetsmiljö ger arbetsglädje.

Anf. 32 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Herr talman! När jag häromdagen satt och läste kvällstidningarna föll blicken på en insändare. Det var elever i en skolklass i årskurs 4 i Köping som skrev och berättade att de minsann trivdes i skolan och att de hade det bra. Jag log när jag läste detta. Så gulligt, tänkte jag. Men samtidigt fick jag mig en tankeställare. Vad var det egentligen som gjorde att en skolklass i en medelstor svensk stad beslutade sig för att skriva till en tidning och tala om att det var så bra?

Vår uppgift som politiker är självfallet att påtala brister samt att arbeta för

att samhället förbättras. För oss skolpolitiker gäller detta främst skolan.

När massmedia skall skildra den politiska debatten kan de ibland bli något övertydliga, som Ylva Johansson underströk. Jag tycker att det är viktigt att vi inte glömmer att också lyfta fram allt det positiva som finns i skolan: engagemang, glädje, nytänkande och utveckling. Det kan inte vara bra om man i skolan upplever problemen nästan som ett måste.

Jag tycker att det är glädjande att flera av dagens debattörer har lyft fram positiva inslag i skolan och på olika sätt påvisat hur de vill göra skolan bättre. Men det gick kanske litet fort för Ann-Cathrine Haglund i det avsnittet.

I viss mån kan jag hålla med Eva Goës om att det är mycket som upprepas i skoldebatterna. Men uppfatta inte detta så, att jag skulle mena att det inte finns några problem – för sådana finns det ju. Följaktligen är det vår uppgift att på olika sätt och på olika nivåer ta itu med dessa problem. När en lärare är borta får eleverna en vikarie. Att då få en vikarie som eleverna känner igen är verkligen en förmån. De kommuner som har anställt fasta lärarvikarier har också nått ett bra resultat. Andra kommuner har sett över det totala antalet lärare i kommunen och genom sammanförande av olika tjänster eller genom andra flexibla lösningar har de frigjort resurser för att kunna anställa fasta lärarvikarier.

Det är ju en kommunal angelägenhet att lösa vikariefrågan. Men personligen tror jag att det är viktigt att vi följer upp detta och studerar kommunernas sätt att lösa problemet. Dessutom måste vi fundera över hur den totala lärarresursen utnyttjas – även om vi socialdemokrater säger nej till förändringar beträffande bidrag på det området.

Moderata samlingspartiet *talat* mycket om individen och individualisering, men omsätter inte detta i konkret handling när det gäller skolan – möjligtvis när det gäller statsbidraget.

Nej, i skolan är individer – alltså människor – mer lätthanterliga om de sätts i grupp, med olika undervisning för olika grupper. Man skulle faktiskt kunna uttrycka det så, att moderata samlingspartiet indelar skolans elever i olika kollektiv. Med moderat hjälp skall eleverna få välja vilken grupp, eller vilket kollektiv, de vill tillhöra. Men eftersom de ofta inte vet sitt bästa, bör de i stor utsträckning påverkas av föräldrar och lärare. Väljer de ändå fel, bör det finnas möjlighet att ändra på valet.

Ja, sedan är det bara för läraren att anpassa undervisningen till det kollektiv han eller hon står inför. Då blir allting bra, och alla blir nöjda. Eller som Ann-Cathrine Haglund uttryckte det i debatten om skolans styrsystem den 8 februari i år: "Man skall kunna känna att man klarar av det man gör och att man får en inlärningstakt som passar en själv. Man kan t.o.m. lyckas bra på små prov och få bra betyg."

Varför talar moderata samlingspartiet så mycket om betyget som kunskapsmätare, när det i vissa fall skall fungera som uppmuntrare? Och när det gäller de elever som inte lyckas bra på vare sig små eller stora prov och inte får några bra betyg – är deras betyg en kunskapsmätare eller en bestraffning?

I själva verket är det väl så, att vi alla vill skriva under på behovet av individualisering i undervisningen. Visst vill vi stärka självkänslan hos alla elever i skolan. Ja, jag tror faktiskt att vi alla skulle kunna skriva under på den målsättning som uttrycks i en av de meningar jag tidigare citerade från

Ann-Cathrine Haglund: "Man skall kunna känna att man klarar av det man gör och att man får en inlärningstakt som passar en själv."

Då hänger mycket på läraren. Läraren får en viktig uppgift, en stor utmaning. Ja, det här är en verklighet som jag tror att många lärare, kanske de allra flesta, sliter med i sitt arbete – individualisering. Det är därför vi har skapat en ny lärarutbildning, bl.a. Det är därför utskottsmajoriteten sagt att fortbildning för att utveckla den allmänna specialpedagogiska kompetensen hos alla lärare skall prioriteras.

Vi skall stödja lärarnas vilja till individualisering. Vi skall hjälpa dem genom insatser på fortbildningens område.

Men här har vi inte moderata samlingspartiet med oss – och inte folkpartiet heller. Nej, de har reserverat sig till förmån för en ämnesfördjupande fortbildning, och skriver i sin reservation: "Det är en betydande risk att fortbildningsresurserna nu låses till en utbildning som saknar tillräcklig substans och som inte får det innehåll som stödjer en god kunskapsutveckling."

Vart har individualiseringen tagit vägen, Ann-Cathrine Haglund?

I dag behandlar vi anslagen till grundskolan. Då är det inte utan att man i likhet med Ylva Johansson drar sig till minnes den enorma debatt vi hade i samband med att budgetpropositionen lades fram i januari.

Diskussionerna och opinionen mot ett cash limit-system på skolans område ledde så småningom till att regeringen tog tillbaka förslaget – eller, om man vill uttrycka det så, till att vi i utskottet avstyrkte regeringens förslag.

Men nu undrar jag bara: Hur är det med moderata samlingspartiet? Har ni avstyrkt cash limit?

I utskottets betänkanden den här våren kan man läsa sig till att när det gäller länskolnämnder, stöd för utveckling av skolväsendet, särskilda insatser på skolområdet och bidrag till driften av gymnasieskolor m.m., vill moderata samlingspartiet anslå sammanlagt 40 milj. kr. *mindre* än vi andra. Men något avstyrkande av cash limit-principen står inte att finna.

Det räckte inte med att Svenska Dagbladet i januari skrev så kritiskt mot partiet och dess partiledare – om feighet och vilja att skaffa billiga poänger genom att låtsas att ni var emot cash limit. Nu är det ju tyst! Får vi veta, Ann-Cathrine Haglund: Hur är det nu, vill ni avslå cash limit eller vill ni det inte?

Nu får vi säkert höra om de överföringar eller transfereringar som sker till den undervisningsbundna förstärkningsresursen. Men varifrån tas pengarna? Larz Johansson har ju mycket utförligt kommenterat detta här i dag, och jag kan helt instämma i vad han har sagt om dessa besparingar. Vilka elever är det som skall betala? Och vilka lärare är det som drabbas?

Jo, det är alla de som vill utveckla skolan, förbättra den och finna nya vägar till kunskap. De skall fråntas sina ekonomiska resurser. Det där borde ni komma på ändå, tycks moderata samlingspartiet resonera. Men är det egentligen så enkelt?

Moderata samlingspartiet diskuterar ju annars med glädje det positiva i utvecklingsarbetet inom de fristående skolorna. Men varför vill ni inte räkka en hjälpande hand till alla de lärare som arbetar inom grundskolan, där de allra flesta eleverna i vårt land går?

Och att miljöpartiet skulle hänga på den trenden – det förvånar mig, det trodde jag inte. Ni skulle ju stå för nytänkande, och så lärer ni er med de konservativa för privatskolornas främjande.

Själv tog jag med stort intresse del av Eva Goës inlägg i debatten om skolans styrning. Jag tyckte att hon gav en mycket fin beskrivning av det utvecklingsarbete och nytänkande som finns på våra skolor. Eva Goës berättade om sina egna erfarenheter från skolan. Men varför vill ni nu gå ihop med moderater och folkpartister för att ta pengar från de svaga och ge till de starka? För det är ju vad som händer, Eva Goës, när man tar pengar från förstärkningsresursen för att skapa mindre klasser. De svaga eleverna, de med litet större behov, får betala för skapande av mindre grupper. Vem tjänar på det? Vem är det som gynnas av ett sådant system?

Nej, tänk om i miljöpartiet! Låt oss i stället gemensamt stärka lärarna och deras möjligheter till en annan undervisning! Att man kan göra det har ju Eva Goës själv gett ett gott exempel på.

Dessutom pågår det ju ute i vårt land hela tiden diskussioner om hur vi kan organisera arbetet på annat sätt och få mindre grupper att arbeta med.

Jag vill med det sagda yrka avslag på samtliga reservationer och bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande 13. Men innan jag lämnar talarstolen skall jag göra några korta kommentarer till några inlägg i den här debatten.

Ann-Cathrine Haglund sade: Att få välja en fristående skola är ett rättmätigt jämlikhetskrav. Jag måste erkänna att jag satt och väntade på det uttalandet. Vid debatten för en månad sedan kallade fru Haglund det för en jämlikhetsfråga av gigantiska mått, detta att få välja skola – om man vill gå i privatskola, och de andra betalar för det.

Men samtidigt talade hon om oss socialdemokrater som några företrädare för ett förment jämlikhetstänkande. Låt mig då fråga: Finns det olika slag av jämlikhet, som jag inte har lärt mig? Är jämlikheten förment om den, som för oss socialdemokrater, handlar om att lyfta upp den svage, den som finns där nere och behöver extra stöd, men rättmätig om den handlar om att staten skall betala mer av studier vid privatskolorna? Det är ett sätt att resonera som vi socialdemokrater aldrig kan ställa upp på.

Lars Leijonborg står här och gör sig lustig över att vi har en skolminister som är f.d. kommunalråd. Den kommentaren får stå för folkpartiet. Själv skall jag avstå från att kommentera de olika poster som den f.d. partisekretären Lars Leijonborg har innehaft.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 33 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jag tror att vi alla betygar att det finns mycket som är fint i den svenska skolan. Jag tycker att det är roligt att det finns skolklasser som skriver att de har det bra. Jag tror att det finns, och jag sade också i min inledning att det görs många engagerade insatser. Men vi politiker är satta att åtgärda saker och ting som är fel, att göra saker och ting bättre. Vi kan inte bortse från att det särskilt under det senaste halvåret har förekommit ganska

kraftiga lärar- och elevreaktioner, och att det i den allmänna debatten har kommit fram saker som också socialdemokraterna har sagt är fel. Det är detta vi måste debattera, och det är detta vi måste göra någonting åt. Vi måste erkänna problemen, och vi måste göra någonting åt dem.

Margareta Hemmingsson säger att människor inte är individer i den moderata skolpolitiken. Hon citerar något jag har sagt i en annan debatt. Citatet är riktigt. Det är taget från en diskussion vi hade om allmän och särskild kurs. Allmän och särskild kurs är i stort sett de enda valmöjligheter som elever i Sverige har i dag. Det jag sade var att om vi ökar möjligheten att välja grupp och svårighetsgrad, ökar vi möjligheterna att lyckas väl för de elever som det annars inte går bra för. Det är precis det som vi moderater för fram. Det är det vi arbetar för. Vi vill öka möjligheterna att välja, öka möjligheterna för skolan att kunna ta hänsyn till varje elev, att möta varje elev och ge varje enskild elev undervisning efter dennes förutsättningar och anlag.

Individualiseringen inom klassens ram är ett mycket vackert begrepp, men det begreppet kan bara vara en realitet för superpedagoger och naturbegåvningar när det gäller undervisning. Med sin bakgrund vet väl Margareta Hemmingsson också att det i praktiken är mycket svårt att åstadkomma en individualisering inom klassens ram, en individualisering som tar fasta på varje elev. Ni socialdemokrater lyfter inte fram den svage. Den svage eleven sitter i nio år och känner sig svag. Eleverna vet mycket väl hur de klarar sig och hur de står i förhållande till de andra. Vi vill öka möjligheterna för alla att välja och få en utveckling så långt som möjligt utifrån sina förutsättningar.

Vi har valt en helt annan teknik än cash limit för att lösa problemet med anslagen till skolan. Vi tycker inte att systemet med olika anslagsposter är bra, utan vi vill föra över pengarna till undervisningen. Margareta Hemmingsson står för ett genomdetaljerat system med en reglering och en styrning där väldigt mycket också försvinner i administration. Vi vill ge pengarna till undervisningen. Vi tror att lärarna kan ordna undervisningen så att den får god kvalitet, så att de kan ordna gruppstorlekar som är lämpliga och så att de kan se till att alla elever får den undervisning som var och en skall ha.

Till sist ställde jag en fråga som Margareta Hemmingsson visserligen berörde men inte svarade på: Varför vill ni inte öppna för alla elever att välja skola? Varför vill ni inte låta statsbidraget följa eleven, så att alla, oberoende av föräldraekonomi, kan välja en skola som de tror på och med en inriktning som de tycker är bra? Varför vill ni inte göra detta, är det inte ett rättmätigt jämlikhetskrav av gigantiska mått att alla elever kan välja? Ger inte detta det verkliga föräldrainflytande som det är så viktigt att åstadkomma i den svenska skolan?

Anf. 34 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Det ligger väl i sakens natur att en diskussion i riksdagen koncentreras på brister. Debatterna skulle bli rätt trista och långa om alla också gick igenom det som är bra inom det ämne som man diskuterar. Jag håller med om att det kan medföra ett visst problem, nämligen att de som är verksamma på området får en felaktig bild av verkligheten. Men vi kan väl ha

den arbetsfördelningen att Margareta Hemmingsson, så länge hon tillhör det regeringsbärande partiet, kan ta med ett kort avsnitt i debatterna om att det naturligtvis också finns mycket som är bra i skolan.

Min bedömning av själva verklighetsbilden är, som jag sade i mitt huvudanförande, att mycket av de positiva känslor som fanns efter beslutet om Lgr 80 har försvunnit. Ett grundläggande problem i skolan är att lärarna känner bristande uppskattning, bristande inspiration. De tycker att det är så mycket i samhället omkring skolan som ställer orimliga krav på dem och att de inte har motsvarande förutsättningar att leva upp till de kraven.

Jag har ingenting emot att göra mig lustig när jag håller anföranden, men tyvärr tror jag inte att det var min avsikt att göra mig lustig över skolministrernas tidigare arbete som kommunalråd i Katrineholm. Det var mest ett konstaterande av det faktum att med Göran Persson har kommunaliseringen blivit ett centralt begrepp i socialdemokratisk skolpolitik. Hans företrädare ägnade sig då och då åt att utveckla nackdelarna med en för långtgående kommunalisering.

I dag finns det, som Margareta Hemmingsson säger, ett intresse runt om i landet att pröva olika varianter av gruppstorlekar. Det ingår i strävan att individualisera. Jag tycker att det är något orimligt att ställa begreppet individualisering *emot* mindre grupper. Mindre grupper kan ofta vara ett instrument som kan användas för att åstadkomma individualisering. Men det finns en statlig bestämmelse som säger att på ett visst sätt får man inte använda förstärkningsresursen för att åstadkomma en annan gruppindelning. Huvuddelen av förstärkningsresursen får inte varaktigt användas för att åstadkomma mindre undervisningsgrupper. I det ligger att vi här anser oss veta bättre hur gruppindelningen skall göras runt om i landet. Det tror inte jag. Jag tror att det är där man känner de lokala problemen och de lokala förutsättningarna som man är bäst skickad att avgöra hur gruppindelningen skall ske. Det är därför vi så länge det nuvarande statsbidragssystemet gäller vill rensa bort förbudet att använda förstärkningsresursen för att minska gruppstorlekarna.

Anf. 35 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Margareta Hemmingsson gör ett stort nummer av den dåliga och förkastliga cash limit-metoden, som socialdemokraterna i detta betänkande har tagit avstånd från. Det är tur att det inte är Margareta Hemmingsson som skall försvara de socialdemokratiska färgerna i debatten om gymnasieanslagen, för där är cash limit-metoden tydligen en mycket bra metod.

Margareta Hemmingsson ägnar sig huvudsakligen åt att kritisera de borgerliga förslagen från moderaterna, folkpartiet och miljöpartiet. Jag tycker att hon gör det mycket bra. Hon för fram en bra kritik mot deras förslag. Men man kan fråga sig vad socialdemokraterna vill göra. Om vi erkänner att det finns brister i den svenska skolan, trots att mycket är bra, kunde det vara intressant att i alla fall peka ut några små tankar om åt vilket håll man vill gå för att förändra denna skola. Det väntade jag mig att få höra någonting om, eller att några kommentarer skulle göras till de förslag som vpk har fört fram. Men det blev vi utan.

Anf. 36 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag skall ta vid där Ylva Johansson slutade. Kjell-Olof Feldt har nämligen i Aftonbladet sagt att man vill lägga fram ett förslag om att staten skall betala en viss summa för varje elev, i stället för som i dag för lärarnas löner. Det är precis det som miljöpartiet de gröna vill. Om vi får ett elevrelaterat statsbidrag, behöver vi inte hålla på med konstruktionerna att ta från förstärkningsresursen för att kunna skapa mindre grupper. Jag sade flera gånger, och jag betonade att man i ett övergångsskede kanske måste nyttja det här sättet att verka. När man kommer ut i skolan finner man ju att detta är en realitet. Man måste väl utgå från verkligheten och inte göra en skrivbordsprodukt. Jag anser att man inte skall ha förbud utan att man måste pröva varje gång. Jag betonade också vikten av att det var den lokala skolan och styrelsen på skolan, där också eleverna har inflytande, som skall bestämma. Jag anser inte att man tar från de svaga och ger till de starka utan att detta gagnar alla. Annars skulle jag inte ställa upp på det.

Jag tror att vad miljöpartiets nytänkande innebär och vad vi kan göra är att försöka överbrygga avståndet mellan moderater och socialdemokrater, eftersom jag ser väldigt många likheter. Tag detta att socialdemokraterna inför profilskolor! Det är ju ett sätt att justera, så att man tillåter litet mer flexibilitet och en annan skola. Ni är på god väg, men ni behöver ju inte ta steget fullt ut till höger.

Anf. 37 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Herr talman! Ni behöver ju inte gå fullt ut till moderaterna, säger Eva Goës, samtidigt som hon talar om att på den brygga som skall leda oss från vår ytterlighetsståndpunkt till högerkanten skall miljöpartiet ligga som ett grönt maskrosblad, som vi skall klättra på. Nej, det håller nog inte riktigt, Eva Goës. Jag tror att vi måste sätta upp förbud i vissa fall för att man skall kunna pröva sig fram. Om den typen av prov skall gå ut över de svaga eleverna, då måste vi säga ifrån. Det finns naturligtvis många möjligheter att göra olika variationer av tester, men de får inte gå ut över de svaga.

Lars Leijonborg säger att debatten blir så trist och lång, om vi tar med det som är bra. Men hur är det om vi tar med det som är dåligt – blir den rolig och kort då? Jag vet inte. Men jag lovar att säga någonting om positiva saker, så får vi se hur det går.

Lars Leijonborg sade apropå skolministern – jag beklagar att vi kommer in på honom igen – att det var för att skolministern var kommunman som vi nu helt plötsligt hade börjat diskutera kommunalisering av skolan. Då undrar jag: Är det därför att folkpartiet är företrätt av en man som arbetar på Managementgruppen som folkpartiet vill ha in mer av privata utbildningsföretag i den offentliga skolan? Det är ju ungefär samma sak.

Så till Ann-Cathrine Haglund. Elevernas enda möjlighet att välja i skolan är att välja mellan allmän och särskild kurs, säger Ann-Cathrine Haglund. Det är inte sant. Det går ju att skapa mängder av val inom skolan. Men valen skall vara så drastiska, stora och betydande nästan för hela livet, om de skall räknas i den moderata skolan. Men det går ju att göra mängder av saker också inom klassen och inom undervisningen – det vet Ann-Cathrine Haglund. Men det är så bra, menar moderaterna, att man måste komma ner

på de här små grupperna. Då undrar jag: Hur små grupper skall det bli? Och vad skall det vara för typ av indelning? Enklast är väl att göra olika grupper – en grupp här, där eleverna får undervisning och sedan etta i betyg, och en annan grupp här, där eleverna får tvåa i betyg, när de gått ut skolan. Det är enklast för läraren och bäst för eleverna också. Dessutom kan man spara in på föräldrasamtal, för man kan ju redan från början göra upp om hur det blir. Är det så ni vill ha det?

Sedan har ni ju, Ann-Cathrine Haglund, när det gäller cash limit reserverat er mot vårt avslagsyrkande. Jag vill gärna säga till Ylva Johansson att jag inte gör något stort nummer av cash limit, dess vara eller inte vara. Jag gör ett stort nummer av att moderata samlingspartiet i januari var ute och svängde sig i debatten med Carl Bildt i spetsen och sade: Det här är minsann någonting som vi inte skall ställa upp på, utan vi ställer upp för skolan. Men hur är det när det kommer till faktum? Ni har inte yrkat avslag på att-satserna. Det är ju moderaterna som förespråkar dem. Jag skall citera ur utbildningsutskottets betänkande nr 13:

”Utskottet finner att föreslagen typ av utgiftsram inte är lämplig på grundskolans område.” Detta anser samtliga partier utom moderaterna.

Vidare står det i betänkandet: ”– – och föreslår att riksdagen avslår samtliga tre förslag i propositionen som rör sänkt veckotimpris m.m. och under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m.m. anvisar 167 milj. kr. utöver regeringens förslag för att täcka kostnaderna för ett återställt veckotimpris.” Detta har moderata samlingspartiet reserverat sig mot. Då undrar jag: Vad gäller?

Anf. 38 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Ja, Margareta Hemmingsson, beskrivningen av mitt arbete, att det går att göra mycket inom den ordinarie skolan, är okej. Det var bara det att jag bröt mot reglerna. Det var just de här förbuden som jag satte mig upp emot, när jag satsade pengar från en påse till en annan. Jag tömde alla påsarna i en säck, och sedan utnyttjade jag det. Jag utgick från behoven i klassen – i samråd med eleverna, i samråd med föräldrarna, i samråd med personalen. Jag var alltså tvungen att bryta mot förbud, men det som jag gjorde var riktigt. De elever som var med de här tre åren, speciellt det sista året i sjätte klass i en nu nedlagd skola, kan intyga att det var det bästa året i deras liv. Så kände de det därför att de var delaktiga i besluten. De var delaktiga i budgetarbetet. De fanns med hela tiden. De bestämde vilken personal vi skulle ha. Allt deltog de i. Men det skall jag säga, att hade rektorn varit en paragrafryttare, så hade han kunnat stoppa mig. Varför inte ta bort dumma beslut och dumma regler, när de inte är till nytta för skolsituationen?

Anf. 39 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Det viktiga är naturligtvis att diskutera olika förslag i sak. Det är givetvis helt ointressant vad olika förslagsställare tidigare har haft för arbete. Jag uppfattar det heller inte som någon som helst kritik mot Göran Persson att han tidigare har varit kommunalråd i Katrineholm – jag bara påpekade det i förbigående. Men, som sagt, jag skall i fortsättningen koncentrera min kritik på hans förslag, som ju i mycket handlar just om att

kommunerna i fortsättningen skall spela en större roll i skolpolitiken, och på den sakliga substansen i argumenten.

Jag håller med Ylva Johansson och andra, som har påpekat att det finns väldigt litet av framåtsyftande idéer i det som Margareta Hemmingsson säger. Jag tycker att det är betecknande, eftersom socialdemokratisk skolpolitik för närvarande är ganska idéfattig.

Det som Eva Goës säger är också mycket intressant. Det bekräftar en erfarenhet som jag också har, nämligen att det allt som oftast händer att man, när man reser i landet, träffar på exempel på lokala utvecklingsprojekt som är mycket spännande. Men när man frågar mera om dem och tränger djupare in i dem, visar det sig rätt ofta att de har tillkommit i strid mot överordnade instanser och ibland rent av i strid mot gällande regler. Jag tycker att det är, precis som Eva Goës säger, en indikation på att vi skulle kunna rensa väldigt radikalt i regelfloran. Jag hoppas verkligen att den nya skolministern, vilket yrke han än har haft tidigare, skall åstadkomma det.

Anf. 40 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Margareta Hemmingsson sade apropå fristående skolor att det behövs förbud i vissa fall, när elever med särskilda behov drabbas. Jag skulle då vilja erinra om exempelvis Montessoriskolan. Montessorimetoden hade inte uppkommit, om det inte hade funnits barn med särskilda behov. Maria Montessori arbetade med mentalt efterblivna barn, och det sporrade henne till att starta en revolution inom undervisningen. Den metod som hon skapade används i dag väldigt mycket inom särskolan bland barn med särskilda behov. Montessori är *en* typ av fristående skolor, som har kommit till därför att den hjälper barn med särskilda behov. Många andra fristående skolor har också uppkommit ur särskilda behov av något slag. Skall de inte ha rätt till en behandling likvärdig den som skolor inom det allmänna skolväsendet får? Jag tycker det är märkligt. Jag har ännu inte fått svar på frågan, varför ni inte vill låta alla välja. Varför skall det vara beroende av föräldrarnas inkomst eller engagemang?

Margareta Hemmingsson talade om drastiska val med följder för hela livet. Hon förde en, om uttrycket ursäktas, ganska barnslig diskussion om grupper som skulle få betyget 1, betyget 2, osv. Det exemplet är faktiskt ovärdigt en seriös debatt om hur man skall tillgodose alla barns behov, hur man skall kunna åstadkomma en skola med valmöjligheter.

Vilka valmöjligheter skall finnas, frågade Margareta Hemmingsson. Ja, det skall finnas valmöjligheter. En och samma elev kan, som jag sade i mitt inledningsanförande, välja en kurs av en svårighetsgrad i svenska, en kurs av annan svårighetsgrad i engelska eller matematik, osv. Och självfallet skall man kunna komplettera. Vi har i vårt förslag när det gäller tillvalen på högstadiet också tillfogat en möjlighet att komplettera för elever som vill och behöver det.

Så tillbaka till grundskoleanslaget. Vi har reserverat oss för en annan lösning, Margareta Hemmingsson. Vi förordar en annan lösning av problemet med grundskolans ekonomi. Vi accepterar inte det socialdemokratiska sättet att hantera anslagen för skolan. Ni föreslog en besparing som skulle drabba undervisningen. Vi vill förstärka undervisningen. Vi anser att skolan

skall ge kunskaper och färdigheter, att skolan skall meddela undervisning. Vi vill förstärka undervisningen – därför har vi lagt fram vårt paket, som skall ses som en helhet. Den helheten kommer vi moderater att rösta för i denna kammare. Vi anser att det är skolans huvuduppgift att förmedla kunskaper och färdigheter.

Jag vill så återkomma till alla de frågor som jag har ställt. Jag har ställt frågor om vad ni vill göra för att åstadkomma en avreglering, om vad ni vill göra åt statsbidragssystemet och åt målen. Ni socialdemokrater har ändå i debatter och i olika propositioner kommit med antydningar, men vi har inte fått veta någonting. Jag har inte fått något svar på mina frågor, t.ex. om hur ni ser på föräldrainsflytandet, klasstorleken, skolans huvuduppgift och möjligheterna till val för olika elever.

Jag vill instämma i den fråga som Ylva Johansson ställde: Vad vill ni socialdemokrater egentligen? Margareta Hemmingsson har inte givit en enda ledtråd när det gäller vad socialdemokraterna vill göra åt problemen – de problem som enligt vad Margareta Hemmingsson ändå erkände finns i den svenska skolan.

Anf. 41 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Herr talman! Självfallet kan nya ideér många gånger få trängas med gamla. Så är det mycket riktigt, som Ann-Cathrine Haglund påpekade, för en del av de specialpedagogiska utbildningsmetoder som finns inom de fristående skolorna. Det är också just därför som vi socialdemokrater har valt att stödja vissa av de fristående skolorna. Vi har sagt att de skall ha det stödet därför att de har en annan pedagogik och ett annat sätt att arbeta. Andra kan ha arbetssätt som vi kan dra nytta av och lära oss att använda också i den allmänna skolan, och det kommer då alla till del.

Har socialdemokraterna inga mål för sin skolpolitik, frågades det här. Jag blev väldigt förvånad över den frågan. Under de år som jag har varit med i riksdagen – det är sedan 1982 – har vi behandlat en mängd förslag som gällt förändringar av skolan på olika nivåer.

Det har handlat om en ny lärarutbildning för lärarna på grundskolan – det var en mycket stor förändring med klara målsättningar att skapa både en mer sammanhållen grundskola och en mer individualiserad och att underlätta för lärarna att arbeta med nya arbetsformer.

I år fattade vi beslut om det nya styrsystemet för grundskolan, som på sitt sätt helt vänder upp och ned på beslutsfattandet – det var någon som tidigare nämnde behovet av det. Inom det nya styrsystemet ligger just de lokala skolplanerna, och genom de lokala skolplanerna skapas på ett helt annat sätt möjligheter att åstadkomma förändringar lokalt.

Där kan jag något knyta an till det som Eva Goës tog upp. Med hänvisning till vad jag sade om att man i vissa fall kanske behöver ha förbud sade hon att det hon berättat om skett i strid med gällande regler. Det är just det jag menar: Med ett annat styrsystem, som kommer ut mer lokalt, kan man gemensamt arbeta för förändringar inom den ramen. Då sker de efter de lokala behoven, och styrs och regleras inte uppifrån.

Vi har också beslutat om förändringar inom gymnasieskolan. Vi har haft ett stort reformprogram. Vi har försöksverksamhet med treårig yrkesutbild-

ning för en förändring av gymnasieutbildningen på den sidan. Tidigare diskuterades den s.k. mellaningenjörsutbildningen. Vi har diskuterat styr-system när det gäller högskolor och avskaffande av regionstyrelser och andra sätt att fördela medel till högskolorna än via regionstyrelser.

Det här är inte bara målbeskrivningar – det är praktisk politik som visar hur vi socialdemokrater under de senaste åren på olika sätt arbetat för att reformera skolan. På det sättet måste vi naturligtvis gå vidare.

I mångt och mycket är det här exempel på att vi tillsammans har arbetat för förändringar av skolan och åstadkommit dem genom samarbete mellan partierna. Jag tycker egentligen att det fina med arbetet i riksdagens utbildningsutskott är att vi åstadkommer en utveckling av skolan genom samarbete mellan partierna.

Anf. 42 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Margareta Hemmingsson instämmer alltså i vad jag tidigare sade, nämligen att styrningen skall ske lokalt. Jag påpekade ju just att om man vill använda förstärkningsresursen för att skapa mindre grupper skall det ske lokalt.

Margareta Hemmingsson tog upp lärarutbildningen. Vi anser också att det i lärarutbildningen borde ingå alternativ, t.ex. just specialpedagogik som har med Waldorf att göra.

Jag vill avsluta med att säga att skolan är till för att lära för livet, vara allmänbildande och ge bildning. Eller som Ellen Key har sagt: Bildning är det vi har kvar sedan vi glömt allt vad vi lärt.

Anf. 43 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Margareta Hemmingsson sade att nya ideer kan få trängas med gamla. Det låter nog bra, men i praktiken är det ju så att socialdemokraterna bara stöder vissa fristående skolor. Dessutom stöder man de fristående skolorna så snålt att de i praktiken är ett alternativ bara för människor som har råd att betala eller som har ett alldeles speciellt engagemang för sina barns skolgång. Ni socialdemokrater ger ju inte de fristående skolorna ett likvärdigt stöd! Därför kan fristående skolor aldrig bli ett alternativ för alla. Ni stöder bara vissa fristående skolor, som behagar er.

Margareta Hemmingsson talade om de stora målen och socialdemokraternas visioner och tog upp det styrsystem som man lade fast genom styrpropositionen. Den propositionen var full av vackra ord, men den hade föga av konkret innehåll. Det var mycket få konkreta förslag i den; bl.a. saknades förslag om statsbidragen, som faktiskt är det viktigaste när det gäller styrningen av skolan.

Margareta Hemmingsson talade vackert om den utveckling som skolplanerna skall innebära. Vad är det för revolution som skolplanerna kan ge? Mer byråkrati, ja, och flera människor som blir sysselsatta med att formulera skolplanerna. Men tror inte Margareta Hemmingsson att man redan i dag har planering för sin verksamhet ute i kommunerna? Vad är det för revolution som skall komma i och med skolplanerna? Nej, jag vill upprepa den fråga som har ställts förut: Vad vill egentligen socialdemokraterna?

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 15.)

Kammaren övergick till att debattera utbildningsutskottets betänkande 15 om anslag till gymnasieskolor, m.m.

Anslag till gymnasieskolor, m.m.

Anf. 44 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 15 behandlas en del ärenden som rör gymnasieskolan. Min avsikt är att främst beröra de frågor där vi moderater har en annan uppfattning än utskottsmajoriteten.

Låt mig dock, herr talman, först få säga några ord om dimensioneringen av den s.k. direktramen. Vi hälsar med tillfredsställelse att utskottet har bifallit våra motioner om en oförändrad dimensioneringsram både för budgetåret 1989/90 och för budgetåret 1990/91. Som kammarledamöterna säkert kommer ihåg fattade riksdagen våren 1988 beslut om 127 000 intagningsplatser för de båda budgetåren. Regeringen föreslog i årets anslagsframställning att ramarna skulle minskas med 2 000 resp. 4 000 intagningsplatser jämfört med riksdagens beslut. Några nya avgörande skäl för att ändra riksdagens beslut innehåller inte budgetpropositionen. Vi anser därför, herr talman, att även regeringen bör respektera riksdagens beslut.

När riksdagen för några år sedan beslöt att rullande fastställa slutgiltiga ramar för två år och en planeringsram för det tredje året var avsikten att ge kommunerna en fast grund för sin planering av gymnasieskolan under ett något längre tidsperspektiv. I regeringens förslag skulle skolhuvudmännen tvingas till drastiska ingrepp i sin organisation med mycket kort tidsvarsel. Utskottets nu fattade beslut ger dem en dryg tvåårsperiod för att anpassa sin organisation. Det anser vi vara till gagn för kommunerna.

Herr talman! Jag vill efter denna inledning ta upp den viktigaste frågan, som utskottet behandlar i detta betänkande, nämligen den framtida utformningen av gymnasieskolans yrkesutbildning. Vi moderater säger nej till regeringens och utskottsmajoritetens förslag om en utökning av den nu bedrivna försöksverksamheten. Vi gör det inte därför att vi motsätter oss förändring. Tvärtom är vi det parti som långt tidigare än något annat av riksdagens partier påvisade svagheter i det nuvarande systemet. Vi gör det därför att ÖGY-förslaget, som ligger till grund för försöksverksamheten, har för stora brister och inte ger den kvalitet i utbildningen som vi önskar.

Modellen innehåller oacceptabla schabloniseringar, där ingen egentlig hänsyn tas till de olika yrkesutbildningarnas speciella karaktär. De arbetsplatsanknutna inslagen riskerar genom elevens ställning på arbetsplatsen att bli en förlängd praktisk yrkesorientering. Förlängningen av utbildningstiden tar inte hänsyn till de olika utbildningarnas faktiska behov av ytterligare undervisningstid. Inslagen av allmänna ämnen tycks mera vara inriktade på att ge eleverna allmän behörighet för högskolestudier än att ge dem den undervisning som de behöver för att bli skickliga och kompetenta yrkesutövare. Regeringens fixering vid tanken att snart sagt alla skall ha allmän

behörighet för högskolestudier är ett svek gentemot de studerande. Dessa får felaktig information om de krav högre studier normalt ställer. Dessutom riskerar även gymnasieskolans yrkesutbildning att bli kvalitativt sämre, eftersom tillräcklig tid inte kan avsättas för linjens huvudämnen.

Den grundläggande kritik som vi anförde mot förslaget för ett år sedan kvarstår:

Den yrkesinriktade utbildningen skall utformas efter de krav yrket ställer. Detta gäller inte minst de allmänna ämnena, som måste väljas så, att de stödjer den valda yrkesutbildningen.

Att lära sig olika yrken kräver olika lång tid. Därför måste utbildningstiden variera med de olika yrkenas krav.

Inga kostnadsberäkningar har heller redovisats för en fullt utbyggd verksamhet. Den tillkommande kostnaden torde kunna beräknas bli 1,5–2 miljarder kronor. I dessa beräkningar ingår inte kommunernas investeringskostnader för lokaler m.m. Det är enligt vår mening självklart att de ekonomiska förutsättningarna måste klarläggas innan utbildningen förändras.

Slutligen måste framhållas att för de nya utbildningslinjer som nu skall prövas i försöksverksamheten kommer inget fullständigt underlag att föreligga för den utvärdering som enligt planerna skall äga rum under hösten 1991.

Vi moderater anser att följande riktlinjer bör gälla för den gymnasiala yrkesutbildning som vi förordar skall införas i stället för den av regeringen föreslagna utbildningen:

Den skall ha en effektiv och omfattande anknytning till det praktiska arbetslivet.

Stor hänsyn skall tas till de speciella krav och behov som gäller för resp. yrke och bransch vid utformningen av kurs- och timplaner.

Undervisningen skall bestå av för utbildningslinjen specifika allmänna ämnen, fackteori och arbetsteknik.

Utbildningen skall kunna variera mellan två och fyra år beroende på inriktning. Huvuddelen av utbildningstiden förläggs till arbetsplatsen. I skolan undervisas eleven i allmänna ämnen, fackteori och arbetsteknik.

Särskilda utbildningsplaner upprättas för varje yrke, och riksdagen fastställer de allmänna riktlinjerna.

Eleven erhåller betyg eller bevis över genomgången utbildning.

Eleven är anställd i resp. företag under praktiktiden, dvs. under den tid som eleven befinner sig på arbetsplatsen.

Företag eller andra arbetsgivare som engageras i utbildningen har arbetsgivaransvar för eleven under praktiktiden.

Elevens lön sätts med utgångspunkt i att han eller hon befinner sig under utbildning. Lönen höjs i takt med att den produktiva arbetsinsatsen ökar.

Arbetsgivaren betalar lön som står i relation till produktionsinsatsen och de särskilt avpassade sociala kostnaderna. Stat och kommun svarar för övriga kostnader.

Lagen om anställningsskydd skall inte vara tillämplig på elev som är anställd på företag för att genomgå grundläggande yrkesutbildning. Efter avslutad utbildning upphör automatiskt företagets ansvar för elev.

Företag som vill inrätta utbildningsplatser måste ha möjlighet att klara sina åtaganden. En handledarutbildning skall erbjudas de personer inom företagen som engageras i dessa uppgifter.

Den av oss föreslagna yrkesutbildningen måste självfallet kunna kompletteras med traditionell och i huvudsak skolförlagd yrkesutbildning för yrkesområden och på orter där på grund av givna förutsättningar inga andra alternativ kan erbjudas.

Herr talman! I vår motion Ub810 har vi moderater visat på en utbildningslinje som utan dröjsmål behöver göras treårig, nämligen vårdlinjen. Elever på denna linje har på senare år tyvärr visat sig ha bristande baskunskaper och har ofta behövt stödundervisning på grundskolenivå i t.ex. matematik, svenska och engelska. Utökningen av gymnasieskolans vårdlinje med ett år bör därför i stor utsträckning användas till allmänna ämnen som svenska, engelska, naturkunskap, psykologi och matematik samt vårdpraktik. Religionskunskap och filosofi samt kost- och konsumentkunskap bör ingå i läroplanen. Praktikperioderna bör byggas upp i en logisk följd och praktikplatserna väljas med omsorg.

Herr talman! Skolminister Göran Persson har i dagarna sänt på remiss ett omfattande material rörande hela gymnasieskolans förnyelse inkl. den studieförberedande gymnasieutbildningen. Det finns av den anledningen måhända inget behov av någon mer omfattande debatt här och nu när det gäller de teoretiska linjerna i gymnasieskolan. Eftersom moderata samlingspartiet inte omfattas av remissen, vill jag dock anföra några synpunkter.

Översynen bör främst inriktas på en revidering av kurs- och timplaner, så att linjernas högskoleförberedande karaktär än mer betonas. Det är exempelvis viktigare att språkutbildningen förstärks än att praktikinslag införs som obligatorium. Den kommande internationaliseringen inom högskoleutbildningen, liksom behovet att kunna utnyttja utländsk facklitteratur i undervisningen, kommer att ställa stora krav på goda språkkunskaper i inte bara engelska.

Elevernas valmöjligheter bör vidare förbättras inom resp. linjes kurs- och timplan. Elever med intresse för idrott och estetiska ämnen kan med timplanejämkning få fem veckotimmar för studier i sitt specialintresse. Samma möjlighet till jämkning av timplanen bör ges så, att elev med intresse för ett läroämne får möjlighet att bedriva fördjupade studier i detta ämne. För att stärka de främmande språkens ställning bör även s.k. språkgymnasier med riksintagning, i likhet med de nuvarande idrottsgymnasierna, inrättas.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de reservationer i detta betänkande som de moderata företrädarna ställt sig bakom.

Anf. 45 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 46 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Utbildningsutskottets betänkande 1988/89:UbU15 behandlar anslaget till gymnasieskolor m.m.

Under 1990-talets första del kommer ganska mycket att förändras inom

gymnasieskolan. Häromdagen sände regeringen ut ett antal utredningar på remiss. Det skall bli intressant att följa det fortsatta arbetet.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen att antalet utbildningsplatser i gymnasieskolan skall minska från 127 000 till 125 000. Det anser inte moderaterna, folkpartisterna, centerpartisterna, vpk-arna och miljöpartisterna i utbildningsutskottet. Det fanns därför i utbildningsutskottet en majoritet för det högre elevantalet, och socialdemokraterna fann sig i att gå emot regeringsförslaget i det här stycket och ansluter sig till utskottsmajoriteten.

Jag skall här kortfattat kommentera några av reservationerna till betänkandet. I reservation 4 föreslår moderata samlingspartiet och folkpartiet att en försöksverksamhet med regionala idrottsgymnasier skall fortsätta under fem år. Det skulle ge eleverna möjlighet till inackorderingstillägg. Det gäller här ett mellanting mellan de riksrekryterande idrottsgymnasierna och de lokalt möjliga jämkningarna av schemat. Eleverna studerar så nära sin hemort att de kan fortsätta att representera sin hemmaklubb, men de får en träning på elitnivå som är jämförbar med riks-idrottsgymnasiernas.

Om man vill ge den här typen av kombination av studier och idrott en chans att bli ordentligt prövad, är detta ett bra tillfälle. För de aktuella kommunerna – bl.a. Jönköping, Eksjö och Vetlanda kommun – och för de aktuella specialidrottsförbunden och eleverna, är det en stor besvikelse om riksdagen inte tillåter att försöksverksamheten fortsätter. Under de senaste två åren har det funnits motioner från socialdemokrater, moderater, folkpartister och centerpartister i just det här ärendet.

Reservation 10 gäller lärlingsutbildning. Folkpartiet anser att vi bör försöka öka intresset för gymnasial lärlingsutbildning, eftersom sådan utbildning är ett utmärkt alternativ till de reguljära yrkesutbildande gymnasielinjerna. En lärling är nu både elev i gymnasieskola och anställd i det företag där lärlingsutbildningen sker. Det skulle säkert bli lättare att få företag intresserade av lärlingsutbildningen om de hade möjlighet att provanställa lärlingar eller träffa avtal om tidsbegränsad anställning. Ett förslag till sådana möjligheter är huvudpoängen i reservation 10.

Det är närmast självklart att fler företag skulle erbjuda sig att medverka i lärlingsutbildning om de fick ta hand om lärlingen på anställningsvillkor som liknar skolutbildning – dvs. anställningen kan prövas igen efter lärlingstidens slut, precis som en eventuell anställning prövas för en arbetssökande som kommer direkt från gymnasieskolan.

I reservation 12 föreslår folkpartiet att handledarutbildning inom vården skall förbättras. Många inom vården upplever nu att clevhandledning är svår och betungande. Vid den treåriga försöksverksamheten i gymnasieskolan bör det finnas utrymme för att också aktualisera hur man på vårdarbetsplatsen tar hand om efterföljande elevkullar. Sådana moment ingår i utbildningar till andra yrken med pedagogiska inslag i yrkesutövningen.

I reservation 15 föreslår folkpartiet och miljöpartiet de gröna att gymnasieskolan skall bli mer flexibel. Vi vill att specialgymnasier skall kunna inrättas för t.ex. matematik, fysik och språk på samma sätt som man nu kan jämka timplaner för ökad satsning på idrott och estetiska ämnen.

Liknande önskemål framförs i reservation 21 av moderata samlingspartiet

och folkpartiet. Det gäller där särskilda insatser på språkområdet. Sverige behöver människor med goda språkkunskaper. Representanter för bransch efter bransch kan berätta att deras nya medarbetare behöver större språkkunskaper än vad de äldre har. Kontakter med andra länder har i stor utsträckning blivit dagliga på många arbetsplatser.

Jag är förvånad över att det endast är moderata samlingspartiet, folkpartiet och i någon mån miljöpartiet de gröna som anser att t.ex. de språkintresserade eleverna skall ha lika goda chanser till att i gymnasieskolan odla sina specialintressen som de idrottsintresserade och musikintresserade gymnasisterna har. Riksdagens stöd till reservationerna 15 och 21 skulle ge eleverna den möjligheten till specialisering, till fördel både för dem och för Sverige.

I reservation 17 föreslår folkpartiet en satsning på gymnasial konsumtionsutbildning i nya former. Vi tycker att det är en viktig uppgift för gymnasieskolan att erbjuda ökade kunskaper inom området kost, hälsa och konsumtion. I arbetslivet behövs sådana kunskaper på många håll. Vi slår i reservationen ett slag för lanthushållsskolorna, som ofta kommer på undantag i informationen om utbildningsvägar. Just lanthushållsskolorna skulle kunna göra goda insatser i en reformering av den konsumtionsutbildning som det här gäller.

Värderade talman! Jag yrkar bifall till de reservationer till betänkandet 1988/89:UbU15 som är undertecknade av folkpartister och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 47 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill inledningsvis yrka bifall till samtliga de reservationer som centern ställt sig bakom i utbildningsutskottets betänkande 15 om anslag till gymnasieskolor, m.m.

Jag skall här efter något gå in på centerpartiets syn på de här frågorna och på gymnasieskolan i stort. Vi i centern har under en följd av år krävt en totaldimensionerad gymnasieskola med utrymme för att ge alla ungdomar under 20 års ålder en avslutad gymnasieutbildning. Denna uppfattning torde delas av regeringen, eftersom den vid detta riksmötes öppnande uttalade att alla ungdomar under 20 år skulle ha rätt till en plats i gymnasieskolan. Men budgetförslaget innehöll någonting annat. I det föreslogs en sänkning med 2 000 platser, och en sänkning av ambitionsnivån långt under målsättningen.

Eftersom utskottet nu har kunnat enas om en höjning med 2 000 platser för nästa år, har vi centerpartister avstått från en reservation med förslag om en ytterligare utökning av antalet platser. Men vårt krav om en ökning av dimensioneringen för budgetåret 1991/92 kvarstår.

Vi anser att antalet intagningsplatser i gymnasieskolan bör motsvara den efterfrågan som avspeglas i ungdomarnas förstahandsval. Antalet platser skall alltså inte dras ner när elevkullarna minskar, utan det skall i stället anpassas till den nivå som tillgodoser målet en gymnasieskola för alla.

Centerpartiet anser också att de ungdomar som får utbildning och praktik inom ramen för det kommunala uppföljningsansvaret skall beredas plats i gymnasieskolan. De nuvarande prioriteringsreglerna för 16–17-åringar bör avskaffas. Förra året nådde vi en bit på vägen, då vi fick majoritet för att prioriteringen inom vårdutbildningen skulle avskaffas. Varför kan inte

socialdemokraterna gå längre i år? Annars kan man ju helt enkelt inte uppnå målet om en gymnasieskola för alla.

När det gäller den treåriga yrkesinriktade utbildningen, som påbörjades i form av försöksverksamhet förra året, har väl de flesta i minnet den debatt som fördes under lång tid innan äntligen ett regeringsförslag kom och de förväntningar som alla berörda parter hade på att man skulle kunna åstadkomma en kvalitetsförbättring och statushöjning för yrkesutbildningen, att man efter lång tids väntan äntligen skulle komma till skott och få en förbättrad yrkesutbildning i Sverige.

Behovet av yrkesutbildade människor är stort, därom råder inget tvivel. När så förslaget kom förra våren, innehöll det bara en försöksverksamhet med 5 000 platser, som dock vid utskottsbehandlingen utökades till 6 000. Vår inställning då var att utbildningen skulle införas i full skala och med litet längre förberedelsetid, så att starten skulle ha skett i år.

Nu har vi försöksverksamheten, och trots den korta förberedelsetiden lyckades eleverna göra omval och man lyckades få i gång verksamheten. Erfarenheterna hittills är goda, och ett intensivt förberedelsearbete pågår ute i landet för en utökning. I år föreslås en utökning till 10 000 platser, men vi anser att det är otillräckligt och föreslår därför ytterligare 1 000 platser, som vi tycker skall användas i första hand för yrkesutbildning inom småindustri och hantverk. Nuvarande lärlingsutbildning inom de områdena är otillräcklig.

Den nya yrkesutbildningen tillgodoser i stort praktikbehovet på det mer praktiska området, men det är ju viktigt med praktik även inom det teoretiska området. Jag tänker då på ekonomlinjen, som både är yrkesförberedande och studieförberedande.

SÖ har också föreslagit att ämnesanknuten praktik bör bli obligatorisk under totalt tre veckor på den treåriga ekonomiska linjen, med början i årskurs 1 år 1989/90, för att sedan byggas ut till att omfatta alla tre åren. Vi delar den uppfattningen och anslår också medel för detta. Anser socialdemokraterna att praktik är viktigt? Jag vill ställa den frågan. Om ni svarar ja bör ni ställa upp på det kravet.

Så kommer jag till ett område som vi i centern prioriterar högt. Det gäller utbildningen om kost, hälsa och konsumtion. Vi har under en följd av år pekat på behovet av ökade kunskaper om kost, hälsa och hushållning och därmed uppmärksammat den brist som uppstått under de senaste decennierna på grund av den förändrade livsföringen med stress, den s.k. frukostiseringen av matvanorna – man äter på stående fot och vid olika tider inom familjen – och övergången till snabbmat. Kunskapsöverföringen mellan generationerna har minskat drastiskt.

Trots den nu ganska omfattande matdebatten har svenska folket faktiskt fått sämre matvanor. Särskilt gäller detta barn och ungdomar, vilket har konsekvenser för deras hälsa och inte minst för deras förmåga att tillgodogöra sig undervisningen i skolan.

Vi kräver utökad utbildning i dessa frågor på alla nivåer inom skolväsendet. När det gäller gymnasieskolan vill vi för det första att undervisning om kost och hälsa skall vara obligatorisk på samtliga linjer. Vi är fullt medvetna om den stofffrånsel som råder redan nu, men det argumentet kan vi inte

falla för. Här är det faktiskt fråga om att lära sig leva. Ingen kan bli en bra civilingenjör, läkare eller dataprogrammerare eller duktig i något annat yrke, om han inte mår fysiskt bra. Kostens betydelse för prestationer är uppenbar, och kunskapen om detta är en förutsättning för att kunna utföra ett kvalificerat arbete.

Tidigare har vi inte fått något gehör för det kravet, och det är därför glädjande att utredningen om två nya treåriga linjer i gymnasieskolan faktiskt föreslår just undervisning i dessa ämnen. Hur det slutliga förslaget kommer att se ut vet vi dock inte. Vi anser att detta är så viktigt att riksdagen redan nu bör uttala sig för att undervisning i kost- och hälsofrågor bör in på alla linjer i gymnasieskolan.

För det andra bör utrymmet för dessa frågor utvidgas i den nya omvårdnadslinjen. De elever som går där har ett stort behov av kunskaper om kost, hälsa och hushållning i sitt kommande arbete i vården. Detta behov ökar i takt med att hemsjukvård och hemtjänst får ökad betydelse.

När det gäller resurser för den här typen av utbildning är det viktigt att framhålla internat- och lanthushållsskolornas roll. Där finns kompetens, och undervisningen bedrivs i en form som främjar ansvarstagande och hänsyn. Med det ökande intresse som nu finns för kostfrågor är det viktigt att den här resursen tas till vara och att den får vidareutvecklas. Påbyggnadsutbildningen kost, hälsa, hushållning bör med fördel kunna bedrivas vid de skolorna.

Vår sista reservation gäller tillämpningen av en utgiftsram för lönekostnader för gymnasieskolan. Vi har inte accepterat den besparingsmetoden på något annat område inom undervisningsväsendet, och vi gör det inte heller här. Det ensidiga undantagandet för grundskolan, som skedde efter demonstrationer i januari och den massiva opinionsstorm som var då, borde i konsekvensens namn ha följts av att metoden slopats helt och hållet. Den här metoden har under innevarande år lett till att flera skolor tvingats minska undervisningsvolymen inom angelägna områden, t.ex. språk, och frivilliga ämnen som idrott. Effekten av utgiftsramen för lönekostnader slår hårdast mot elever med svårigheter i skolan, vilket är oacceptabelt för oss.

Slutligen, herr talman, vill jag säga att gymnasieskolan är och måste vara föränderlig för att motsvara samhällets krav, för att tillgodose elevernas behov av kunskaper både för sitt eget liv och i ett alltmer komplicerat samhälle och för att ge dem så bra förutsättningar som möjligt för yrkeslivet eller vidare studier. Vi anser att antalet linjer bör minskas och att val av specialisering skall ske senare än nu. Detta underlättar för eleverna att komma på rätt plats och minskar felvalen. Kurs- och timplaner bör revideras. Språkundervisningen måste ses över.

Vi kommer att noggrant följa det arbete som pågår med utveckling av gymnasieskolan inför 90-talet. Det kommer att bli en intressant utveckling, men jag är övertygad om att bara för att man gör en förändring nu kommer debatten om gymnasieskolans framtid ingalunda att vara avslutad i och med det.

Anf. 48 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! När vi i vpk ropar på mer pengar till skolan, brukar vi omedelbart få höra att den svenska skolan är dyrast i världen. Jag betvivlar

inte att det är sant, och jag har ingenting emot att medverka till att den fortsätter att vara världens dyraste, bara vi vet att den fungerar bra för alla elever och helst utvecklas till att bli allt bättre. Det finns naturligtvis anledning att diskutera hur de pengar som satsas på skolan kommer till användning, hur skolans samlade resurser kan utvecklas, var det behövs mer pengar och var det eventuellt går att spara.

Det finns tydligen de som tycker att den svenska gymnasieskolan är alltför dyr. När jag är ute på skolor runt om i landet möter jag sällan, för att inte säga aldrig, någon som tycker att det satsas för mycket pengar på gymnasieskolan. Men i riksdagens utbildningsutskott har fyra partier enats om att minska anslaget till lärarlönerna i gymnasieskolan med 1 %, detta som en följd av den s.k. cash limit-metoden – eller "tillämpningen av en utgiftsram för lönekostnader", som det heter på klingande ren kanslisvenska.

I en demokrati är det förstås helt riktigt att det finns partier med olika uppfattning. Några vill spara här och slösa där, andra vill tvärtom. Men det är väl rimligt att man då tar ansvar för sina besparingar och talar om att viss verksamhet i gymnasieskolan är onödig. Den verksamhet som då blir kvar, så att säga, den man anser viktig och betydelsefull, måste i alla fall få tillräckliga resurser.

Jag menar att man genom att använda sig av cash limit-metoden smiter ifrån sitt ansvar.

Vpk hävdar att det, för demokratins skull, skall vara vi som är politiskt valda i Sveriges riksdag som skall besluta om statliga verksamheters nivå och inriktning. Vi måste som folkvalda ta ansvar för beslut och verklighet infördem som befinner sig mitt uppe i den verklighet som våra beslut berör.

Vi i vpk har motsatt oss cash limit-metoden, eftersom den leder till att ansvaret för statliga verksamheter övervältras på de anställda. Inom skolan innebär det att lärarna får ta ansvaret för prioriteringar inom skolan. Lärarna skall, genom att avstå från motiverade löneökningar, se till att skolan klarar sina ålagda uppgifter.

Lärarna har naturligtvis en nyckelroll i gymnasieskolan, men det är i det närmaste odemokratiskt att överlämna ansvaret för att utbildningen får tillräckliga resurser på lärarna. På samma sätt är det orimligt att lärarnas avtalade lön skall styra de prioriteringar som det alltid är nödvändigt att göra.

När det gäller grundskolan har utskottsmajoriteten glädjande nog insett att cash limit-metoden som styrinstrument inte bara är ett mycket trubbigt instrument utan också leder till orimliga konsekvenser. När det gäller grundskolan blir det ingen enprocentig nedskärning av anslagen. Det är mycket bra, och det glädjer mig.

Men klarsynen har stannat vid grundskoleanslaget. Det kan självfallet inte bero på massmedias stort uppslagna ramaskri kring de 167 miljonerna till grundskolan, utan bottnar naturligtvis i en seriös politisk bedömning där dessa fyra partier, socialdemokraterna tillsammans med moderaterna, folkpartiet och miljöpartiet, kommit fram till att gymnasieskolan har för mycket pengar och att där bedrivs en del onödig verksamhet.

När det gäller en enprocentig minskning av anslaget till gymnasieskolan finns det dessutom erfarenheter från det läsår som nu lider mot sitt slut, så ingen behöver sväva i osivshet om vilka cash limit-metodens konsekvenser blir.

I åtskilliga skolor, t.ex. i Stockholm, har man tvingats dra in delningstimmor, så att undervisningen måste bedrivas i större grupper med färre möjligheter till t.ex. laborationer och mindre lärartid per elev.

Som Marianne Andersson sade har frivillig undervisning i bild, dramatik, idrott och musik drabbats. Det är estetiska och skapande ämnen, som redan har ett snålt tilltaget utrymme i kursplanerna.

Möjligheten till utökad studiekurs har dragits in. Undervisningsgrupper i moderna språk som haft ett lågt, men i vanliga fall tillräckligt, elevantal har inte kunnat starta.

Nedskärningen drabbar elevernas och lärarnas hela arbetssituation. Hårdast slår de mot de elever som redan har det sämsta utgångsläget.

Vi i vpk motsätter oss den princip för styrning som cash limit-metoden innebär, och vi kan inte acceptera den enprocentiga nedskärning som utskottsmajoriteten föreslår. Jag yrkar bifall till reservation 23, som vpk och centern har undertecknat.

Ja, det var kanske en del skarpa ord från min sida. Men det finns också en del att glädja sig åt i det betänkande vi nu diskuterar. Jag tänker då dels på antalet intagningsplatser i gymnasieskolan för de kommande två läsåren, som utskottet kan skryta med att ha enats kring, dels på den utökade försöksverksamheten med treårig gymnasial yrkesutbildning.

När det gäller antalet intagningsplatser föreslog regeringen en minskning med 2 000 platser i höst och ytterligare 2 000 platser nästa höst. Men utskottet är enigt om att inte minska antalet intagningsplatser i förhållande till de tidigare besluten. När antalet 16-åringar nu börjar minska, kommer det att leda till att färre 16-åringar ställs utanför gymnasieskolan, och det är mycket bra.

Det beslut vi snart skall fatta här i kammaren innebär att 2 000 ungdomar slipper få beskedet att de inte kommer in på gymnasiet i höst. Det skall bli roligt att fatta det beslutet.

När det gäller försöksverksamheten med de treåriga yrkeslinjerna föreslår regeringen att den utvidgas till att omfatta 10 000 intagningsplatser det kommande läsåret. Riksdagen har tidigare beslutat om ett fullskaleförsök i ett län – Värmland. Vi i vpk menar att det är mycket värdefullt, bl.a. för den utvärdering av försöksverksamheten som nu pågår, att fullskaleförsöket inte blir en ettårsföreteelse utan kan fullföljas. Eftersom det nu fattas ca 800 platser i Värmland för att det skall bli ett fullskaleförsök i ett län även det kommande läsåret, tvingas vi reservera oss till förmån för ytterligare intagningsplatser.

Det har visat sig att försöksverksamheten ofta innebär stora kostnader i form av lokaler, utrustning m.m. som måste nyanskaffas eller moderniseras. För att försöksverksamheten skall kunna utvärderas på ett rättvist sätt och för att de kommuner som ingår i försöket inte skall dra på sig alltför stora kostnader, föreslår vpk att ett statsbidrag om 500 kr. per elev skall utgå. Tyvärr är vi ensamma om det förslaget i utskottet. Jag yrkar bifall till reservationerna 8 och 25.

När vi nu pratar om yrkesutbildningen i gymnasieskolan kan jag inte låta bli att kort kommentera vad Göran Allmér sade. Han sade att fixeringen vid att ge alla gymnasieelever behörighet för högskolestudier är ett svek, ett svek

som ger en falsk bild av vad som krävs vid högskolestudier. Jag undrar: Vad menar Göran Allmér och moderaterna med detta? Är det så att vissa människor, av dolda anledningar, är mindre lämpade för högskolestudier, även om de har både intresse och tillräckliga förkunskaper? Jag tycker att det låter som om det viktiga med behörighetskraven för moderaterna inte är att ha en garanti för en minsta gemensam kunskapsnivå utan att sålla agnarna från vetet. Och den konservativa traditionen har entydigt visat vilka samhällsklasser som räknas till vetet och vilka som får finna sig i att sållas bort.

Herr talman! Jag tänker inte kommentera betänkandets alla delar, men jag skulle avslutningsvis vilja säga några ord om reservation 3, som gäller den naturvetenskapliga gymnasieutbildningen.

Vi som är engagerade i utbildningsutskottets arbete är nog alla oroad över att antalet sökande till den nya grundskollärlinjen varit lågt. Speciellt svårt har det varit att få behöriga sökande till inriktningen matematik–naturorienterande ämnen för årskurserna 1–7. Nyligen har vi kunnat konstatera att antalet sökande till lärarutbildningen har ökat. Men fortfarande är det alarmerande tomt på utbildningen av s.k. tidigarelärare med inriktningen matematik–NO.

I de första årskullarna på den nya utbildningen har det funnits problem med brist på behörighet. Studerande har tvingats att komplettera vissa gymnasiekunskaper för att kunna fullfölja utbildningen. Det har speciellt gällt kunskaper i matematik och naturvetenskap. Det är problem som man förmodligen tvingas att acceptera i början av en ny utbildning. Behörighetskraven har skärpts betydligt, och det tar tid innan de studerande lär sig att så att säga välja rätt på gymnasiet.

När det gäller grundskollärläroinriktningen är det tydligt att det krävs betydligt fler sökande som har den kompetens som gymnasiets naturvetenskapliga linje i dag ger. Men behovet av naturvetenskapliga kunskaper är stort inom många delar av samhället och inom en mängd olika utbildningar, och efterfrågan kan i framtiden förväntas öka, speciellt med tanke på de svåra problem inom t.ex. miljö- och energiområdet som fortfarande väntar på lösningar.

Inom en rad yrkesområden som inte är att betrakta som naturvetenskapliga områden ställs ökande krav på naturvetenskapliga kunskaper. Denna utveckling sker samtidigt som de teknisk-naturvetenskapliga högre utbildningarna sväljer allt fler studerande, som sedan snabbt sugs upp av näringslivet.

Uppenbarligen är det så att de elever som avslutar gymnasiets N-linje inte räcker till för det stora behov av naturvetenskaplig gymnasiekompetens som finns. Dessutom handlar en allt större del av samhällsdebatten nu om miljöfrågor, naturvård, kemikalier, jord- och skogsbruk, energiförsörjning osv. För att som medborgare kunna delta i samhällsdebatten och för att kunna ta ställning i viktiga frågor utan att vara helt utlämnad till olika experter krävs vissa grundläggande kunskaper inom naturvetenskaperna.

Vi i vpk menar att det är nödvändigt att förbättra och stärka NO-undervisningen i grundskolan. Vi menar också att fler elever måste ges en naturvetenskaplig gymnasiekompetens av den typ som i dag ges på N-linjen. Jag yrkar bifall till reservation nr 3 i betänkandet.

Herr talman! Jag har inte berört samtliga de reservationer som vpk har undertecknat. Men jag vill yrka bifall till dessa och i övriga delar till utbildningsutskottets hemställan.

Anf. 49 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Ylva Johansson frågade mig vad jag menade med att tala om svek då det gäller allmän behörighet för de elever som nu deltar i den försökverksamhet som pågår med treåriga yrkesinriktade linjer på gymnasieskolan. Det är ett svek, när man använder det som en signal för att tala om att dessa elever nu kan sätta i gång och studera på högskolan. Det är nämligen inte riktigt så enkelt som man vill göra gällande. Man talar inte om att det oftast i detta sammanhang också rör sig om särskild behörighet för att man skall ha möjlighet att klara av högskolestudier. Man ger alltså fel signal då man säger: Har ni bara läst detta ämne under ett visst antal år är alla problem borta.

Det är ett svek också av den anledningen att det plockar tid från övriga för yrkesutbildningen nödvändiga ämnen. Om det nu inte stjälar tid från övrig yrkesinriktad utbildning, har det naturligtvis en bonuseffekt som är både intressant och nyttig, och det hälsar vi också från moderata samlingspartiet med glädje. Men att ta detta, att se till att dessa elever får en allmän behörighet för högskolestudier, som ett primärt mål för att ändra gymnasieskolans yrkesinriktade linjer är, enligt vårt sätt att se, ett svek.

Anf. 50 YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det Göran Allmér sade blev litet modifierat nu när han gick upp en andra gång. Nu säger han att sveket består i att man inte talar om att det för många utbildningar också krävs en särskild behörighet. I så fall är det kanske inte så mycket att diskutera.

Göran Allmér säger också att de allmänna ämnena, som ger den allmänna behörigheten, stjälar tid från yrkesutbildningen. Men då har man en ganska snäv syn på hur yrkeslivet i dag ser ut och en ganska begränsad syn på hur yrkeslivet kommer att utvecklas i framtiden. De som i dag går en yrkesutbildning i gymnasieskolan kommer att jobba och ha ett aktivt yrkesliv ganska många år framöver. Yrkeslivet hinner ändra sig ganska mycket. Den utveckling vi har sett hittills och de tendenser vi kan se är att det i yrkeslivet i allmänhet ställs allt högre krav på kunskaper inom allt fler olika områden.

Anf. 51 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Jag tycker kanske att Ylva Johansson skulle ha lyssnat mer ingående på vad jag sade i mitt första anförande. Vi har inget som helst att invända mot en betydligt mer omfattande insats av allmänna ämnen. Men det väsentliga med dessa allmänna ämnen i den yrkesinriktade utbildningen är att stärka eleverna i deras framtida yrkesutövning och yrkesroll, inte primärt att se till att de får allmän behörighet till högskolestudier.

Anf. 52 KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Till att börja med hälsar jag med tillfredsställelse utskottets ställningstagande vad gäller Osby kommuns överenskommelse med Älm-

hults kommun med förslag till filialutbildning på teoretiska studievägar. där var kommun för sig inte skulle klara en gymnasial utbildning. Regeringen har lämnat medgivande till att sådan utbildning får anordnas på E-, H-, S-, N- och T-linjerna. Det är en unik konstruktion som ger de här orterna i relativ glesbygd i södra Sverige utbildnings- och bildningsmöjligheter samt chans till en levande kultur.

Nu över till mom. 23 och reservation 15 om gymnasieskolans inriktning och utformning. Mitt under det pågående omfattande försöks- och utvecklingsarbetet vill miljöpartiet de gröna tillsammans med folkpartiet lämna ett bidrag till gymnasieskolans förändring i demokratisk riktning. Vi vill att såväl yrkesinriktade som studieförberedande studievägar inrättas, eftersom nästan alla ungdomar numera går vidare till gymnasieskolan och denna inte bara är en förberedelse för fortsatta studier vid fackhögskolor och universitet. Vi vill också att specialgymnasier för teoretiska ämnen inrättas, t.ex. matematik, fysik och språk, i likhet med idrottsgymnasier i övrigt. Över huvud taget bör flexibiliteten vid tillval öka i gymnasieskolan. Antalet avhopp kan därigenom kanske också minskas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 15.

Reservationerna 19 och 20 är uttryck för miljöpartiet de grönas skolprogrampunkter sedan länge, för vilka vi pläderade bl.a. i valrörelsen 1988. Därför yrkar jag bifall till dessa reservationer. De gäller dels utbildning i kost-, hälso- och konsumtionsfrågor, dels undervisning i biologi och ekologi. Detta ingår i vår överlevnadsstrategi men innebär samtidigt en förkovran för var och en i syfte att underlätta för individen att klara av vardagslivet på bästa sätt och kunna påverka de i samhället rådande värderingarna om arbetet i hemmet, om omsorgen om barnen, etc. Det handlar alltså om vård och fostran av barn, om boende, om privatekonomi och om kost, ämnen som i dag har en mycket ringa andel av utbildningstiden i gymnasieskolan. Den här inriktningen och dessa ämnen bör bli obligatoriska undervisningsmoment på samtliga linjer i gymnasieskolan samt i en linje med speciell inriktning på kostfrågor, boende och konsumentekonomi.

Men, herr talman, det gäller också att ge unga människor en ökad kunskap om samspelet i naturen och om människors påverkan på natur och miljö. Det är en av förutsättningarna för att vi skall kunna lösa miljöproblemen här hemma och ute i världen. Det räcker inte med kampanjer av typen "Det naturliga steget", etc. – de må vara aldrig så bra. En kontinuerlig undervisning i biologi och ekologi måste få ett ökat utrymme på de 3- och 4-åriga linjernas timplaner. Inte minst viktigt är det på de ekonomiska och tekniska linjerna, där ekologi bör studeras i årskurserna 2 och 3.

I miljökampen har miljövänner ofta arbetat efter devisen: Tänk globalt – handla lokalt! Med miljöpartiet de grönas inträde i denna kammare ökar miljökampens internationella inslag – det finns numera en grön världsrörelse. Men det avgörande här är att den allmänna utvecklingen i företag, organisationer och myndigheter också går mot en ökad internationalisering. Att förstå och helst kunna tala främmande språk blir allt nödvändigare i människors yrkesutövning. Miljöpartiet vill därför förbättra språkprogrammet i gymnasieskolan. På teknisk linje bör eleverna få en treårig studiegång i engelska samt B-språk eller C-språk. Det rör sig om tre veckotimmar i

årskurs 3 i vardera språket. Här vill miljöpartiet de gröna hålla skolöverstyrelsen varm med försöksverksamhet på detta område och med att utarbeta konkreta mål för undervisningen och utforma modeller för större individualisering inom språkundervisningen – och detta inte "i någon mån", som Carl-Johan Wilson låter antyda här i debatten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 22.

I reservation 11 pläderar vi för ökat utrymme för lärlingsutbildning i gymnasieskolan till förmån för en starkare ställning i framtiden för det svenska hantverket. Jag yrkar bifall även till denna reservation.

Slutligen, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 13, som Göran Allmér redan utförligt pläderat för, om en förlängning av utbildningen för vårdpersonal och om en höjning av den allmänna kunskapsnivån inom vårdutbildningarna.

I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 53 LARS SVENSSON (s):

Herr talman! Utvecklingen i gymnasieskolan framöver är en spännande fråga, som riksdagen mycket snart kommer att få ta ställning till.

Det betänkande som vi nu behandlar gäller anslagen för nästkommande budgetår. Det har inte varit möjligt för utskottet att behandla alla de motioner som inte har anknytning till ekonomin under nästa budgetår. Vi tvingas föreslå riksdagen att behandlingen av dessa motioner skjuts upp till hösten. Det innebär att en hel del motioner som rör gymnasieskolan men som inte har direkt anknytning till budgeten kommer att behandlas i höst, dvs. under nästa riksmöte. Jag har velat säga detta, eftersom det ligger nära till hands för motionärer att känna att behandlingen av deras motioner drar ut på tiden. Men med den stora arbetsanhopningen i utskottet har det inte varit möjligt att göra på annat sätt.

Det har emellertid även väckts motioner beträffande anslagen, motioner som alltså har anknytning till budgetpropositionen. Det är i mycket stor utsträckning gamla kända motionsyrkanden, som också har lett till gamla kända reservationer. Jag skall inte kommentera varje reservation för sig utan i stället ange några principiella ståndpunkter, som också legat till grund för ställningstagandet till motionerna.

Låt mig innan jag går in på detta göra några kommentarer till en del av det som sagts i debatten. Det har talats om det antal platser som skall finnas i direktramen för gymnasieskolan. Riksdagen beslutade i fjol om 127 000 platser även för det kommande budgetåret. Regeringen hade, som det sagts tidigare i debatten, föreslagit en minskning med 2 000 platser. Som skäl för minskningen hänvisade regeringen till att antalet 16-åringar minskar med ungefär 2 000. Regeringen ansåg därför att det även med ett mindre antal platser borde finnas möjligheter att ge ungdomarna samma förutsättningar att få gymnasieutbildning. Man hänvisade också till den förändring som skett när det gäller linjesystemet och slopandet av sektorsindelningen inom direktramen.

Vi är inom utskottet överens om – och jag är glad över att vi blivit det – att höja ramen med 2 000 platser. Jag tycker att det är viktigt att inte bara ungdomarna – dvs. 16–17-åringarna – utan även andra har möjlighet att söka

gymnasieutbildning. Vi beslutade i fjol att slopa prioriteringen av 16–17-åringarna när det gäller vårdutbildningar. Vi tror att det kommer att betyda att det blir fler äldre sökande, vilket kommer att ställa större anspråk på ramarna. Detta är givetvis glädjande både för ungdomen och för andra som vill ha gymnasieutbildning. Men det är naturligtvis speciellt angeläget att kommunerna, skolhuvudmännen, vet att den planering som man påbörjade redan under förra året kommer att kunna gälla både för nästkommande budgetår och för budgetåret därpå. Därför är det bra att riksdagen är enig på denna punkt; det innebär att det inte kommer att bli några förändringar inför ett kommande budgetår.

Vilken sedan den framtida inriktningen blir är svårt att förutse. 16-årskullen – ungdomskullen – minskar mycket kraftigt, och med all säkerhet kommer riksdagen att tvingas vidta förändringar. Men till den saken får vi återkomma senare; vi har litet tid på oss. Vi bör emellertid vara medvetna om att gymnasieskolan i första hand är en ungdomsskola. Det är i synnerhet en skola för dem som lämnar grundskolan. Därför måste vi göra anpassningen så, att gymnasieskolans dimensionering ansluter sig till storleken på den aktuella ungdomskullen. Vi känner till intresset bland ungdomen för gymnasieutbildning. Vi vet också hur man i samhället i övrigt ser på gymnasieutbildningen, och därför är det självklart att gymnasieskolan skall ha en sådan kapacitet att ungdomarna har möjlighet att få denna utbildning.

Som jag tidigare sade tror jag att slopandet av sektorsindelningen inom direktramen kommer att innebära en förbättring av möjligheterna att utnyttja de platser som finns. Jag skall strax återkomma till hur man kan bedöma vad som är angeläget i fråga om gymnasieutbildningen men vill först ta upp någonting som har direkt anknytning till det betänkande vi nu behandlar. Det gäller frågan om ÖGY-försöket och den yrkesinriktade utbildningen i gymnasieskolan. Av skrivningarna i utskottets betänkande framgår att moderaterna är helt isolerade när det gäller synen på den gymnasiala yrkesutbildningen. Det finns en mycket bred politisk enighet i denna fråga. Det är endast moderaterna som intar en annan ståndpunkt. Alla andra partier ställer sig bakom ÖGY-försöket. Nu gäller frågan det antal platser som skall inrättas. Förra året var det en mycket stor tveksamhet i kammaren beträffande möjligheterna att genomföra det förslag om en höjning från 5 000 till 6 000 platser som då förelåg. Det blev emellertid inget problem, för ungdomarna valde en treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. Ungdomarna visade alltså ett intresse, och kommunerna – skolhuvudmännen – kunde klara detta.

Det sade vi också för ett år sedan. Det blev alltså inga problem utan man fick sökande till denna utbildning. Det är glädjande att uppslutningen i denna fråga är så total, alltså bortsett från moderaterna. Men låt mig höja ett varningens finger till såväl folkpartiet som miljöpartiet. Hur långt glider ni ut när det gäller lärlingsutbildningen i dess nuvarande form? Jag tror att det kommer att finnas behov av att behålla lärlingsutbildningen som komplement men icke som ett alternativ. Det visar sig inte minst när man talar med avnämarna. De är icke nämnvärt intresserade av lärlingsutbildningen – med eller utan högre bidrag. Avnämarna vill i stället ha en bättre och bredare utbildning för de ungdomar man anställt. Gå inte för långt ut på isen, när vi så

småningom skall ta definitiv ställning till hur gymnasieskolan skall se ut. Se till att ni inte sitter fast i ett garn och närmar er moderaterna. Jag hoppas alltså att både folkpartiet och miljöpartiet besinnar sig och inte vandrar ut i öknen.

Jag vill göra vissa kommentarer till moderaternas förslag. Vi har läst moderatmotionen, som Göran Allmér citerade ur, om de krav man bör ställa på en framtida yrkesutbildning. Göran Allmér underlät emellertid att citera en mycket intressant sak, nämligen vad som sägs innan man kommer in på de olika punkterna. Där heter det: "Moderata samlingspartiet anser att följande riktlinjer bör gälla för den gymnasiala yrkesutbildning som vi förordar skall inrättas i stället för den av regeringen föreslagna utbildningen och för vilken lärlingsutbildning kan vara en bra beteckning." Detta är skälet till att jag sätter upp ett varnande finger mot de partier som är en bit ute på isen när det gäller lärlingsutbildningen.

Vad är det moderaterna vill ha? Moderaterna vill, precis som Ylva Johansson har påpekat, ha en uppdelning av agnarna och vetet. Moderaterna vill inte att de som väljer att gå en yrkesinriktad utbildning skall få en vettig grundutbildning. Det är vad det innebär när ni hela tiden talar om att man skall ha praktik. Vad vi åsyftar med ÖGY är utbildning i företaget. Ni håller fast vid det gamla praktikbegreppet. Det innebär att ungdomarna skall gå ut i vanliga jobb. Av detta andas hela er motion. Ni föreslår att ungdomarna skall vara anställda och att de skall ha lön efter den prestation de utför. Och vart tar utbildningen vägen, Göran Allmér? Ni vill inte förbättra gymnasieutbildningen för de ungdomar som väljer en yrkesinriktad linje, och ni vill under alla förhållanden inte ge dem möjligheter att söka in på högskolorna. Så ungefär är läget. Det är därför som jag säger att här finns en bred majoritet från de övriga partierna som ställer sig bakom ÖGY-försöket och den principiella synen att de som väljer en yrkesinriktad utbildning skall få en bra grundutbildning, även inom allmänna ämnen. Men det kommer man inte att få, enligt moderaternas förslag. Det visar den nuvarande lärlingsutbildningen med de stora brister som råder inom den. Jag tror att det är viktigt att man markerar detta.

Varför föreslår vi nu en utökning? Jo, detta baserar sig dels på resultatet från förra året om hur bra det gick, antalet sökande och om hur skolhuvudmännen lyckades, dels på att det nu finns läroplaner framtagna för ytterligare sju nya linjer. Vid detta tillfälle skulle jag vilja passa på att säga att riksdagen inte beslutar om hur platserna skall fördelas. Därför vill jag göra den rättelsen, Ylva Johansson, att riksdagen aldrig har beslutat att det skall förläggas något fullskaleförsök till Värmland. Vad vi har sagt är att man skall försöka att pröva olika linjer där det finns läroplaner. Vidare skall man försöka att få vissa regionala delar så nära fullskaleförsök som möjligt. Det har vi gjort i Värmland. Visserligen fattas det platser för att alla gymnasieelever som går på yrkesinriktad linje skall få just den utbildningen, men i övrigt har vi – som vi bedömer det – vad vi behöver för att kunna göra en utvärdering.

Vi kan således notera att man har lyckats bra när det gäller att genomföra ÖGY-utbildningen. Alla de farhågor som fanns för ett år sedan har icke besannats. Det gick att genomföra denna utbildning. Parterna kunde komma

överens. Vi slapp diskussionen om att det skulle utgå lön under tiden. ÖGY-försöket blev betraktat såsom jämbördigt med annan utbildning.

Som hastigast vill jag bara kort säga någonting – eftersom det tidigare har nämnts i diskussionen – om det stora remisspaket som regeringen nu har sänt ut. I paketet behandlas en hel del reservationer om kost och hälsa samt om vad linjerna skall innehålla för ämnen. Jag tror att vi kommer att få en spännande tid framöver. Dels skall vi se hur de tvååriga linjer som ännu är kvar skall se ut – om det föreligger ett utredningsförslag om att de skall bli treåriga, kommer vi att kunna satsa inom kost- och hälsoområdet, den gamla k-linjen –, dels skall vi se hur det i övrigt skall se ut när det gäller ingångarna till gymnasieskolan. Vi kommer att få en diskussion om breda ingångar, möjligheter att senare välja på gymnasiet och en minskning av antalet linjer, vilket skapar ökade möjligheter för ungdomarna att senare välja. De får en bättre grund att stå på i ett samhälle som kräver en bättre grundutbildning. I detta sammanhang kommer vi då att kunna konkurrera även internationellt. Vi har redan goda förutsättningar att klara detta. Vi vet att EG har beslutat att man principiellt skall ha minst ettårig yrkesutbildning inom yrkesområdet, helst tvåårig.

Låt oss då fortsätta. Det remisspaket som nu är ute vädjar till att alla skall ställa upp och diskutera hur gymnasieskolan skall se ut i framtiden. Vi skall själva kunna vara med om att styra den och se till att den blir anpassad så, att ungdomarna som lämnar gymnasieskolan har möjlighet att antingen gå ut i förvärvslivet eller att söka en högre utbildning. Dessutom skall läroplanerna inom gymnasieskolan – vilka naturligtvis måste göras om – utformas på ett sådant sätt att man tillmötesgår de behov som finns hos ungdomarna såväl när det gäller kost, hälsa och ekonomi som i fråga om möjligheter att utveckla sig själv.

Herr talman! Med det anförda har jag inte gått in på några enskilda reservationer. Men jag anser att reservationerna – som återkommer i stort sett varje år – kommer att bli behandlade genom det förslag som nu är ute på remiss och som riksdagen så småningom har att ta ställning till. Jag yrkar därmed avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 54 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller dimensioneringen hänvisade Lars Svensson till att gymnasieskolan i första hand är en ungdomsskola. Det är klart att den är det. Det är med anledning av att elevkullarna går ned som man i fortsättningen inte kan tänka sig en utökning av antalet platser för att kunna erbjuda en gymnasieskola för alla ungdomar under 20 år. Men, Lars Svensson, hur är det då med regeringsförklaringen? Där uttalades faktiskt att alla ungdomar under 20 år skall ha rätt till gymnasieutbildning. Jag trodde att uttalandet inte bara var en del av ett tal vid riksdagens öppnande, utan att det var en programförklaring inför kommande arbete. Men nu visar man här att man inte har för avsikt att leva upp till detta och inte är lyhörd för de behov som finns.

Beträffande yrkesutbildningen och ÖGY-förslaget tror jag att Lars Svensson helt och hållet missuppfattade mitt inlägg, i vilket jag krävde en utökning av antalet platser med 1 000 stycken. Dessa platser skulle gå just till

utbildning inom småföretag och hantverksutbildning. Lars Svensson höjde ett varnande finger till oss i centern när det gäller lärlingsutbildning. Vår uppfattning är att den utgör ett komplement och att den skall finnas, men också att den till största del kommer att ske inom den nya yrkesutbildningens ram. Det är just därför som vi har krävt ytterligare 1 000 platser. Lars Svensson måste ha missuppfattat det hela.

Vi i centern har krävt att kost och hälsa skall ingå som ett ämne inom alla linjer i gymnasieskolan. Det är ett krav som har framförts under flera år. Jag tittade i ett protokoll från december 1986, och där reste vi samma krav. Man hänvisade då till ÖGY-utredningen. Nu hänvisar man till den utredning som har behandlat frågan och till det remissarbete som är på gång. På så vis behöver man inte ta ställning till denna fråga. Man hänskjuter den i stället hela tiden till olika utredningar. Utredningar kommer och utredningar går, men egentligen händer det ingenting på detta område. Det är därför som vi i en reservation yrkar att undervisning i kost och hälsa skall meddelas inom alla linjer i gymnasieskolan. Vi tycker att detta är viktigt.

Anf. 55 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att något korrigera Lars Svensson när det gäller det som han sade om direktramen. Det var ju faktiskt så, Lars Svensson, att det förhållandet att årskullarna minskar och med vilket antal de går ned kände vi till redan förra året när vi fattade beslut om 127 000 intagningsplatser. Regeringen tillförde inte diskussionen något nytt faktamaterial när man ändå gick in och försökte ändra på ett riksdagsbeslut. För övrigt instämmer jag helt i det som Lars Svensson sade om direktramen och dess framtida utveckling.

Jag går så över till den yrkesinriktade utbildningen. Moderaterna står isolerade, sade Lars Svensson. Det är nästan så att man frestas att använda den gamle frikyrkopastorns uttryck: Tack gode Gud att det är som det är, för hur skulle det annars vara.

Om vi inte hade opponerat oss mot den socialdemokratiska utbildningspolitiken, skulle över huvud taget ingenting ha hänt i det sammanhanget. Som jag nämnde i mitt inledningsanförande visade moderaterna redan i början av 80-talet på svagheterna i den gällande yrkesutbildningen och skisserade ett förslag. Utan det hade t.ex. ÖGY aldrig kommit till stånd. Det måste vara vi som går i spetsen och ser till att det verkligen händer någonting.

Det är helt riktigt, Lars Svensson, att jag medvetet utelämnade ordet lärlingsutbildning då jag framförde synpunkter ur vår partimotion. Det gjorde jag av den enkla anledningen att jag ville se om jag därigenom kunde få Lars Svensson att avstå från den mytbildning som han annars ägnar sig åt när det gäller vårt yrkesutbildningsförslag. Han läser faktiskt vår motion som en viss potentat läser Bibeln.

Det är inte fråga om att sålla några agnar från vetet. I vår motion framställer vi mycket klart att det skall finnas ett betydande inslag av allmänna ämnen. Lars Svensson! Hur lär man sig ett yrke bäst? Är det genom att man går som praktikant och tittar, som föreslås i ÖGY, eller genom att man såsom vi föreslår aktivt deltar i den verksamhet som förekommer vid företaget?

Anf. 56 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Värderade talman! Lars Svensson är kritisk mot folkpartiet för att vi i en reservation föreslår att man skulle göra det lättare att anordna lärlingsutbildning. Vi vill att det skall vara ett alternativ som det är lätt att ta till där det är lämpligt, inte där det är olämpligt, Lars Svensson.

Är det ett komplement eller ett alternativ, undrar också Lars Svensson. Skillnaden mellan komplement och alternativ är inte så stor i det här sammanhanget att man, som Lars Svensson gör, behöver ta till så vidlyftiga miljöskillnader som skillnaden mellan att vara på vandring i öknen och att vara ute på isen.

Anf. 57 YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill kommentera det Lars Svensson sade. Lars Svensson sade att socialdemokraterna har det underlag de behöver för att kunna göra en utvärdering av försöksverksamheten med den treåriga yrkesutbildningen. Det är ju roligt för socialdemokraterna. Vpk gör dock inte samma bedömning, och vi är inte ensamma om den inställningen.

Vi var inte heller ensamma om att förvänta oss ett fortsatt fullskaleförsök i ett län, även om riksdagen inte fattade beslut om att det skulle vara just i Värmland som de nya platserna skulle läggas ut.

Jag är vidare litet besviken över att Lars Svensson tiger om cash limit-metoden. Hur kan det komma sig att socialdemokraterna gör så olikartade bedömningar av denna metod när det gäller grundskolan resp. gymnasieskolan? Vilka politiska bedömningar ligger bakom socialdemokraternas ställningstagande att man skall skära ned på gymnasieskolan med 1 %?

När det gäller varningen till de partier som talar sig varma för lärlingsutbildning, håller jag gärna med Lars Svensson. Jag tror att han har helt rätt i det. Moderaterna är, som Lars Svensson har sagt, ganska isolerade. Jag har dock själv blivit oroad över det uttalande som finns i miljöpartiets reservation om att man skulle ha större möjligheter att få arbete efter en lärlingsutbildning än efter en treårig utbildning i gymnasieskolan. I det sammanhanget vill jag gärna hålla med Lars Svensson.

Anf. 58 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall svara kortfattat när det gäller cash limit. Läget i utskottet var och är att det finns en majoritet när det gäller att avskaffa cash limit på grundskolan. Det fanns det emellertid inte när det gäller gymnasieskolan, utan där följde utskottet det beslut som riksdagen har fattat, där majoriteten av partierna ställde sig bakom utgiftsramen för ett kommande år. Det var alltså skälet, och det tycker jag att man skall vara ärlig nog att erkänna.

När det gäller fullskaleförsök tror jag att Ylva Johansson och jag är överens. Jag har sagt att med den bas som vi har fått genom det ÖGY-försök som är utlagt i Värmland – och som nära nog är ett fullskaleförsök – har vi fått ett så bra underlag som vi behöver för utvärdering. Det kommer inte att kunna tillföra utvärderingen något om man utökar med 800 platser. De resurser som man nu har lagt på nya linjer ger däremot mer för utvärdering-

en, än om man skulle ha lagt ut fler platser i Värmland.

Carl-Johan Wilson! När det gäller lärlingsutbildningen har vi tidigare under många år diskuterat om den skall vara ett komplement eller ett alternativ. Från vår sida har vi sagt att den skall vara ett komplement på de områden där gymnasieskolan inte kan erbjuda en utbildning. Det kan gälla relativt snäva yrkesområden, och det kan vara geografiska förhållanden som spelar in. I dessa fall kan vi acceptera det. I övrigt anser vi att ungdomarna behöver den utbildning som ges inom gymnasieskolan för att stärka sin ställning. Om man har en gymnasieutbildning blir man inte heller låst till en speciell arbetsgivare.

Göran Allmér talar om praktikanter när det gäller ÖGY:s förslag. Enligt ÖGY är det dock icke fråga om att man skall gå ut som praktikant. Det är i stället fråga om att man skall få en utbildning ute i näringslivet. Det är viktigt att man kommer ihåg detta. I annat fall blandar man – som Göran Allmér – ihop lärlingsutbildning och gymnasial yrkesutbildning enligt ÖGY-modellen.

När jag säger att moderaterna är isolerade, så menar jag inte enbart här i kammaren. Parterna ute på arbetsmarknaden går också emot er. Ni är ensamma om er uppfattning att man inte skall förlänga den yrkesinriktade utbildningen till tre år. Det får ni väl fortsätta att vara. Så länge vi vet att vi har en majoritet bakom oss, kommer vi att driva på för att man skall göra den yrkesinriktade utbildningen jämbördig med den teoretiska, så att man kan söka högre utbildning men också så att man kan få en bättre utveckling för ungdomar i stort.

Kost och hälsa på alla linjer – det tycker jag är bra. Det finns med i det paket som för närvarande är ute, och man skall undersöka om det går att få in det i läroplanen.

Lanthushållsskolan tycker jag också har en stor betydelse. Den bör försöka anpassa sig så att den kan finna nya former.

Anf. 59 YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall mycket kortfattat vända mig till Lars Svensson. Han sade att det inte fanns någon majoritet i utskottet när det gäller cash limit i gymnasieskolan. Det är väl en sanning med modifikation. Om socialdemokraterna hade intagit en annan ståndpunkt, hade det ju funnits en majoritet. Utskottet var för övrigt inte heller enigt när det gällde grundskolan. Det fanns där en reservation från moderaterna. Detta var således inget särskilt bra svar.

Anf. 60 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Jag skall börja med det sista Lars Svensson tog upp. Han sade att moderaterna är isolerade inte bara här i kammaren utan också ute i näringslivet. Parterna på arbetsmarknaden står inte på er sida, sade han. Det är möjligt att de inte gör det. Det är nog faktiskt sant att de inte gör det. Vi inom moderaterna upplever dock, Lars Svensson, att vår främsta uppgift är att här i kammaren verka för de idéer som vi anser vara bärande, inte att försöka driva idéer därför att man hos parterna ute på arbetsmarknaden har en eller annan uppfattning. Här i kammaren fattar vi besluten och utformar

utbildningen framöver. Det gör vi inte för att gå parternas ärenden.

Sedan sade Lars Svensson att det inte var fråga om praktikanter i ÖGY-förslaget. Jag har tyvärr inte med mig det förslag till försöksverksamhet när det gäller yrkesutbildningen som kom för ett år sedan. Där framgår dock tämligen klart hur det förhåller sig. Jag ber Lars Svensson att läsa förslaget. Det framgår att det icke är fråga om att eleverna skall delta i verksamheten i samband med sin utbildning, utan de skall ute på arbetsplatserna *se* hur verksamheten fungerar. På det sättet, menar vi moderater, lär sig ingen ett yrke. Det gör man bara genom att delta i verksamheten.

Jag måste, eftersom jag inte hann det i min förra replik, komma tillbaka till uttrycket sålla agnarna från vetet. Jag upplever det som att socialdemokraterna, och även en del andra partier i kammaren, har uppfattningen att det skulle vara speciellt fint att ägna sig åt teoretiska studier och att det skulle vara att befinna sig i bottenskiktet om man ägnar sig åt ett praktiskt inriktat yrke. Vi moderater ser det faktiskt inte så. För oss är varje yrke av samma status. Det enda som vi anför från vår sida är att man skall vara skicklig, kompetent och duktig oavsett vilket yrke man ägnar sig åt. Det är detta som vårt förslag till en yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan syftar till.

Anf. 61 MARIANNE ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Av Lars Svenssons kommentar till cash limit-principen utgår jag från, och det förstår man, att han anser att det är ett rättvist system. Lars Svensson vidhåller det och säger klart att det var endast när det fanns en majoritet emot som man frångick systemet. Alltså måste socialdemokraterna tycka att det är rättvist.

Lars Svensson säger att det är bra med kost och hälsa på alla gymnasielinjer. Han håller precis med mig. Det är mycket bra. Jag tycker då att riksdagen redan nu bör kunna göra ett uttalande i denna fråga, så att det finns med när hela detta stora område går ut på remiss.

Jag fick egentligen inte något svar på frågan om dimensioneringen av gymnasieskolan. Är det så, Lars Svensson, att socialdemokraterna ämnar leva upp till löftet i regeringsförklaringen om en gymnasieskola för alla?

Anf. 62 LARS SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Vi har litet begränsad tid för att försöka besvara de frågor som blir ställda, och det händer att jag inte hinner med.

Vi från utbildningssidan har väl egentligen inte anledning att fortsätta diskussionen om cash limit-principen. Vi följde det beslut som riksdagen fattade för ett år sedan på de områden där det fanns majoritet. Det är det verkliga förhållandet.

Marianne Andersson tog upp kost och hälsa. Jag uttrycker mig positivt med utgångspunkt i att ämnet måste tas upp på läroplanen när läroplanen görs om. Marianne Andersson vet att det inte går att tillföra nya ämnen utan att samtidigt plocka väck något annat ämne. Det måste alltså ske i samband med att läroplanen revideras. Då hoppas jag att remissinstanserna är positiva och av samma uppfattning som Marianne Andersson och jag är. Då kan det finnas möjlighet att få in detta ämne i läroplanen.

Jag för inte talan för parternas vidkommande, Göran Allmér. Men det

stöder mig självfallet i min uppfattning om att jag har rätt när det gäller ÖGY kontra ert förslag till yrkesinriktad utbildning, när jag vet att både arbetsgivare och arbetstagare har samma uppfattning och när jag vet att denna utbildning på ställen där man provat den i större omfattning har visat sig inte vara lämplig eller praktisk.

Jag för inte detta resonemang här för att vi socialdemokrater skulle tycka att det är fint att bara studera teoretiska ämnen. Jag har inte studerat teoretiska ämnen. Jag för detta resonemang därför att jag anser att ungdomarna skall ha samma möjligheter och förutsättningar. Vi anser inte att man skall skilja på dem som väljer en teoretisk utbildning och dem som väljer en praktisk utbildning. Vi anser att eleverna skall ha en i grunden bra utbildning inom de allmänna ämnena osv. Det är därför jag säger att det inte rör sig om praktik i ÖGY, utan det är fråga om utbildning enligt ett modulsystem som parterna själva har diskuterat.

Jag tog inte upp en annan fråga som moderaterna har med i reservationen. Moderaterna säger att läroplanerna är dåliga med avseende på de utbildningar som hittills har genomförts när det gäller ÖGY. Jag har inte fått bevis för detta. Parterna har själva varit med om att utforma läroplanerna. Jag förutsätter att de är bra. Men det viktigaste är att det inte är fråga om praktik, utan det är fråga om en utbildning som sker ute på företagen och inte i skolan.

Tredje vice talmannen anmälde att Marianne Andersson och Göran Allmér anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 63 ELISABETH PERSSON (vpk):

Herr talman! Förra riksmötet behandlade utbildningsutskottet ett yrkande om att utbildningen av optiker borde anordnas inom högskolan. Den gången avslogs yrkandet med motiveringen att utbildningen eventuellt skulle komma att beröras av en kommande utredning. Nu återkommer kravet på att optikerutbildningen skall bli en högskoleutbildning, och dessutom har man lagt till att det vore mycket lämpligt att låta universitetet i Linköping få utbildningsansvaret.

Vänsterpartiet kommunisterna anser verkligen inte att det finns anledning att invänta någon utredning för att riksdagen skall kunna uttala sig om den framtida optikerutbildningen. Utvecklingen har gått fort vad beträffar optikernas verksamhet. Nu krävs kunskaper som i många avseenden ligger långt över vad som kan anses vara gymnasienivå. Mer kvalificerade bedömare än jag är helt överens om att vi måste här i landet lyfta upp optikerutbildningen på samma nivå, dvs. högskolenivå, som i flera andra länder. Inte minst optikerna själva kräver detta. Det sammelsurium av fördjupningskurser och vidareutbildningskurser på olika nivåer som finns i dag gagnar verkligen ingen – allra minst optikerna. De olika nivåerna är en effekt av att huvudutbildningen är betraktad som en gymnasieutbildning.

Herr talman! Universitetet i Linköping har vid upprepade tillfällen demonstrerat sin förmåga att samordna ämnen och utveckla tvärvetenskapliga utbildningslinjer. Många skäl talar för att även utvecklingen av en optikerutbildning bör skötas av berörda fakulteter och institutioner vid just

detta universitet. Alla de förutsättningar som en utbildningssamordnare av en optikerutbildning måste ha finns här.

Jag kan ge några exempel. Den tekniska fakulteten kan svara för utbildningsinslag av naturvetenskaplig och teknisk natur, t.ex. fysik, optik och optometri. Den medicinska fakulteten kan stå för inslag som anatomi, fysiologi och fysiologisk optik, och den filosofiska fakulteten för relevanta områden inom beteende- och samhällsvetenskaper liksom forskningsmetodisk träning. Allt detta behövs och bör ingå i en högskoleutbildning för optiker.

Slutligen, herr talman, vill jag anföra ytterligare ett skäl för att en högskoleutbildning av det här slaget borde förläggas till just Linköping och ingen annanstans. 2,5 mil utanför Linköping ligger Borensberg optikerskola. Om det blir just högskolan i Linköping som får stå för högskoleutbildningen, finns en möjlighet att ta till vara både den kunskap och den erfarenhet som har samlats i Borensberg under många år.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 2.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Utbildningsutskottets betänkande 30

Mom. 1 (ny tvåårig ingenjörsutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 257 röster mot 59 för reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl.

Mom. 3 (behörighet och urval)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (reformens genomförande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Eva Goës – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (riktpunkt för dimensioneringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (lokalisering av utbildningen)

Först biträdades reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 64 röster mot 44 för reservation 6 av Larz Johansson och Marianne Andersson. 212 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – genom uppresning.

Mom. 13 (teknologie kandidat-utbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 21 för reservation 7 av Björn Samuelson.

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 19

Mom. 1 (tekniskt basår)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (planeringsramar m.m. för arkitektlinjen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 2 av Larz Johansson och Marianne Andersson, *dels* reservation 3 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (studie av percapitatilldelningens utveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 13

Mom. 1 (fortbildning av lärare i grundskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 2 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (undervisningen i naturorienterade ämnen i grundskolan m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (särskilt bidrag för fortbildning av lärare i grundskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Larz Johansson m.fl., *dels* reservation 5 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (en ökad grundbemanning i skolorna i form av fasta tjänster för lärarvikarier)

Först biträdde reservation 6 av Larz Johansson m.fl. med 78 röster mot 41 för reservation 7 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson. 202 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 205 röster mot 78 för reservation 6 av Larz Johansson m.fl. 38 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (basresursmedeltalet på mellanstadiet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (förstärkningsresursens användning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (ett nytt statsbidragssystem för grundskolan och godkända fristående skolor)

Först biträdde reservation 11 av Larz Johansson och Marianne Andersson med 38 röster mot 23 för reservation 12 av Ylva Johansson. 258 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 10 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 120 röster mot 38 för reservation 11 av Larz Johansson och Marianne Andersson. 161 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – genom uppresning.

Mom. 10 (beslutsinstans när det gäller statsbidrag till fristående skola m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (uttalande om statsbidrag till vissa skolor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (inriktningen av utvecklingsverksamheten med kultur i skolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (disposition av viss del av bidraget till utveckling av samlad skoldag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 16 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 17 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (bidrag till lokalt utvecklingsarbete på mellanstadiet och högstadiet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (anslagsbeloppet m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 21 av Larz Johansson och Marianne Andersson, *dels* reservation 22 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 15

Mom. 3 (planeringsramar för elevplatser i gymnasieskolan för budgetåret 1991/92)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 39 för reservation 1 av Larz Johansson och Marianne Andersson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (utbildning av optiker)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 22 för reservation 2 av Ylva Johansson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (rekrytering av elever till naturvetenskaplig linje i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (försöksverksamhet med regionala idrottsgymnasier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (utvidgad försöksverksamhet med treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 6 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson, *dels* reservation 7 av Larz Johansson och Marianne Andersson, *dels* reservation 8 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (utformningen av den yrkesinriktade utbildningen på gymnasial nivå)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (lärlingsutbildning m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 10 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson, *dels* reservation 11 av Eva Goës – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (vårdutbildningarnas praktisk-kliniska delar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (inriktningen av en treårig vårdutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (gymnasieskolans inriktning och utformning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 14 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 15 av Lars Leijonborg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (ämnesanknuten praktik på treårig ekonomisk linje i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (utbildning i kost, hälsa och konsumtion m.m. i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 17 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson, *dels* reservation 18 av Larz Johansson och Marianne Andersson, *dels* reservation 19 av Eva Goës – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (undervisning i biologi och ekologi i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 22 för reservation 20 av Eva Goës.

Mom. 28 (språkundervisningen i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 21 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 22 av Eva Goës – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (tillämpningen av en utgiftsram för lönekostnader för gymnasieskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 58 för reservation 23 av Larz Johansson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 35 (bidrag till åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Meddelande om sammanträdet fredagen den 26 maj

Anf. 64 TREDJE VICE TALMANNEN:

Med ändring av gällande sammanträdesplan inställs arbetsplenium fredagen den 26 maj. Frågestunden tar sin början planenligt kl. 14.00. Meddelande om detta har utdelats till kammarens ledamöter.

Andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

10 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1988/89:AU16 Åtgärder för ungdomar (prop. 1988/89:109 och 1988/89:100 delvis).

Åtgärder för ungdomar

Anf. 65 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Under lågkonjunkturen upplevde alla ansvariga politiker speciellt ungdomsarbetslösheten som ett pressande problem. Det är viktigt

att de unga kommer in och finner sig till rätta i arbetslivet så snart som möjligt. Nästan obotliga skador kan annars bli följden för många. Under den här tiden arrangerades ett otal skilda åtgärder för att hjälpa ungdomar till ett fotfäste på arbetsmarknaden eller till s.k. sysselsättning av något slag. Det blev för många t.o.m. svårt att greppa hela åtgärds paketet och skilja på de olika inslagen.

Herr talman! I dag är läget ett annat. Antalet arbetslösa ungdomar i de båda aktuella åldersintervallerna har med högkonjunkturen stadigt sjunkit sedan åren 1986 och 1987. År 1984 var antalet 35 000. I år är det 23 000. Antalet ungdomar som är föremål för arbetsmarknadsåtgärder har därmed också skiftat. På de nämnda fem åren har dessa ungdomar blivit inalles ca 20 000 färre. Nu kommer regeringen med en proposition om inskolningsplatser, omfattande hela arbetsmarknadsområdet – en ny form av ungdomsgaranti. Parallellt härmed avskaffas ungdomslagen.

Herr talman! Det är naturligtvis ett generellt sett välkommet initiativ, som förtjänar ett positivt mottagande – ett system att testa, medan vi alltjämt har ett stort utbud av arbetstillfällen. Dock finns det anledning att också granska förslagets beståndsdelar.

Moderata samlingspartiet har gjort detta och anser att flertalet ungdomar – nu som tidigare – faktiskt har förmågan att på egen hand finna ett arbete. Statsmakternas ansvar i sammanhanget är att skapa goda förutsättningar genom att erbjuda lämplig utbildning för de unga. Viktigt är att de ungas egna initiativ tillåts fungera och utvecklas. Genom att ta sitt öde i egna händer utvecklar den unga människan sin självständighet, kreativitet och självkänsla. Detta är viktigt för att skapa självförtroende, trygghet och självtillfredsställelse. Den unga människan måste få chansen att bejaka sig själv, omvärlden, framtiden och möjligheterna – att få känna hur de egna vingarna bär.

Den kända tesen att "vad göras skall är allaredan gjort" är passiviserande. Därför bör den s.k. anvisningstiden i normala fall ej understiga tio veckor – mot regeringens föreslagna sju. Den tiden inbjuder nämligen till aktivt egenengagemang och ger arbetsförmedlingen tid att planera bra i anslutning till individens speciella behov.

Herr talman! Man kan vidare inte heller helt bortse från att ett generellt system, där olika myndigheter ombesörjer allt åt de unga medborgarna, kan omvandlas till en black om foten för de unga som själva direkt söker anställning. Om systemet förutsätter generella samhällssubventioner till arbetsgivare som anställer ungdomar, kan anställningsbeslutet komma att förhållas för att man skall kunna tillgodogöra sig det ekonomiska stödet. Detta drabbar då den arbets sökande. Vad jag här säger gäller de s.k. avtalade inskolningsplatserna. För ungdomar med sociala problem kan kortare anvisningstid givetvis vara motiverad.

Herr talman! Konjunkturen är som nämnts väsentligt annorlunda i dag än i början på 80-talet. Arbetsgivarna ropar och lockar på arbetskraft. Ungdomarna är begärliga på arbetsmarknaden, även om det finns unga som bor fel eller utbildats fel, eller som har medicinska eller sociala handikapp. Även invandrarungdomar kan stöta på speciella svårigheter när det gäller att söka och få arbete. Men för övrigt kan man ifrågasätta, om verkligen arbetsgivare

som anställer just ungdomar skall tillerkännas samhällsstöd för detta. En samhälleligt toppstyrd arbetsorganisation skapas. Av regionalpolitiska skäl kan det vara motiverat. Men hur är det med de s.k. överhettade regionerna, som man just i dagarna försöker hålla tillbaka med ekonomiska restriktioner av olika slag, med höjda avgifter och skatter? Behöver dessa överhettade områden samtidigt stimulans och ekonomiskt stöd? Det förefaller onekligen förbryllande.

Vi moderater vill i stället att de avtalade inskolningsplatserna – det är dem jag nu talar om – och de statliga bidrag som är knutna till dem skall begränsas till problemområden där unga människor har svårt, i dag och framöver, att få arbete. Bidrag för avtalade inskolningsplatser bör alltså inte utgå i storstadsregionerna. Däremot bör de s.k. särskilda inskolningsplatserna av social karaktär inte begränsas, utan de skall givetvis kunna inrättas över hela landet.

Moderata samlingspartiet vill för dessa särskilda inskolningsplatser inte heller ha någon begränsning när det gäller typ av arbetsgivare, vilket regeringen föreslår. Kan andra arbetsgivare än de offentliga komma överens med arbetsförmedlingen om att ta hand om arbetslösa svårplacerade ungdomar under viss tid, bör de också få detta. Varför inte? Statsbidragets nivå får anpassas till detta. Kanske finns det hos den private arbetsgivaren uppgifter som passar den unge bättre än dem som t.ex. kommunen kan erbjuda. Då bör de uppgifterna givetvis vara tillgängliga för den som har behov och intresse av dem. Systemet skall inte lägga reglerande hinder i vägen.

Utöver dessa invändningar från moderata samlingspartiet, vilka föranlett reservationer, har vi också ansett att det statsbidrag som utgår till särskilda inskolningsplatser inte bör fixeras till hundraprocentnivån. I stället bör den nivån vara den maximala.

Vad slutligen angår ersättningen till unga arbetssökande under de s.k. jobbsökaraktiviteterna, bör denna likställas med kontant arbetsmarknadsstöd, dvs. KAS. Förutsättningen är att ungdomarna inte har rätt till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga moderata reservationer till arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 16.

Anf. 66 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse som jag ser att man nu avskaffar ungdomslagen och ersätter den med någonting som är bättre. Enligt min bestämda uppfattning är det närmast genant att vi har använt ungdomslagen under så lång tid som vi har gjort, då den på sin höjd har garanterat ungdomar på 18–19 år halvtidsarbete, förutsatt att de inte har varit kassaberättigade. Att steget nu tas för att förändra förutsättningarna för denna ungdomsgrupp är utomordentligt tillfredsställande.

Ungdomarna utgör, som tidigare talare var inne på, en orimligt stor del av de arbetslösa skara. Här måste kraftfulla åtgärder vidtas för att förändra den situationen. Ungdomar som går arbetslösa under kortare och framför allt under längre tid löper risk att i socialt hänseende få långvariga skador, som är svåra att reparera längre fram i tiden. Därför är det utomordentligt viktigt att

samhället ser till att ungdomsarbetslösheten reduceras så långt det är möjligt.

När man nu tar steget över till en ny lagstiftning för dessa ungdomar, skulle det vara på sin plats att i större omfattning använda sig av annat än den offentliga sektorn för ungdomarnas sysselsättning. Nu sägs det i förslaget att man skall försöka att låta ungdomarna gå ut till de enskilda arbetsgivarna i större omfattning än tidigare. Med detta låter vi i folkpartiet oss nöja tills vidare.

Det jag finner synnerligen tillfredsställande i förslaget är att regeringen har förkortat anvisningstiden för ungdomarna. Det är mycket bra att man vill göra den tid som ungdomarna går utan arbete så kort som möjligt. Det är utomordentligt bra att man har fastnat för den korta tid som nu föreslås.

För att återgå till frågan om var man skall placera ungdomarna i arbete, tycker jag att det som är viktigast att titta på och kontrollera framöver är att de placeringar man gör i ganska stor omfattning också leder till arbete när tiden för arbetsmarknadsåtgärden lider mot sitt slut. Vi har erfarenhet från ungdomslagen och beredskapsarbeten av att ungdomar som placeras i offentliga sektorn bara undantagsvis erbjuds anställning hos dessa arbetsgivare. Därför är det utomordentligt viktigt att man nu ser till och arbetar aktivt för att ungdomarna i väsentligt mycket större omfattning än hitintills placeras ut hos de enskilda arbetsgivarna. Ett arbetserbjudande bör vara målet för alla dessa placeringar. Det är framför allt av den anledningen som vi i folkpartiet har begärt att man ganska snart efter att lagen har trätt i kraft – dvs. den 1 juli –, kanske redan vid årsskiftet, skall göra en utvärdering av lagen. Regeringen skall då se till att riksdagen får del av utvärderingen. Anledningen till denna begäran är att vi vill få klart för oss att de som placerats också får möjlighet till arbete där de har blivit placerade via arbetsmarknadsåtgärden.

Det är också viktigt att ganska snart kontrollera att arbetsförmedlingarna lyckas leva upp till den korta anvisningstid som förutsatts i lagstiftningen. Det finns de som har uttryckt tvivel om att arbetsförmedlingarna skall klara detta. Det är enligt folkpartiets sätt att se saken utomordentligt viktigt att en utvärdering görs ganska snart efter lagstiftningens ikraftträdande. Utvärderingen bör framför allt koncentreras på anvisningstiden, på vilken typ av arbetsgivare som har använts för arbetsmarknadsåtgärden och hur ofta åtgärden leder till arbete.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till folkpartiets reservation och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 67 KERSTI JOHANSSON (c):

Herr talman! En av de viktigaste uppgifterna för samhället är att bereda ungdomar arbete eller utbildning. Vi får bara inte acceptera att unga människor inte får fäste på arbetsmarknaden. Men trots goda konjunkturer har ungdomsarbetslösheten varit, och är fortfarande, hög. Det är faktiskt så att betingelserna på arbetsmarknaden för många ungdomar i regionalt utsatta områden blivit mer och mer ojämlika i förhållande till betingelserna för ungdomarna i mer expansiva områden. Inte minst gäller detta för flickor.

Herr talman! Grunden för en fungerande arbetsmarknad är en framsynt politik för en ekonomisk utveckling inom ramen för en marknadsekonomi

som tar sociala och miljömässiga hänsyn. Detta är i och för sig självklart, liksom att samhällets insatser skall inriktas på att skapa varaktiga jobb över hela vårt land.

En sådan politik, som innefattar den arbetslinje som centerpartiet förespråkar, lägger grunden för goda sysselsättningsmöjligheter för ungdomar att få arbete på den reguljära arbetsmarknaden och minskar behovet av särskilda stödinsatser. Men även om vi har denna sysselsättningspolitiska inriktning kan det ändå krävas att särskilda insatser görs. Det är mot den bakgrunden vi från centern så många gånger har hävdad att en allmän arbetslöshetsförsäkring bör införas. Det grundläggande syftet med en sådan försäkring skall vara att garantera en ekonomisk grundtrygghet för den som inte kunnat få sin försörjning genom eget arbete. Det är emellertid särskilt viktigt att – som jag inledningsvis betonade – ungdomar som står i begrepp att gå ut på arbetsmarknaden får möjligheter till arbete och utbildning.

Det betänkande, AU16, som vi nu behandlar innebär en ny inriktning av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för unga. Det är bra, även om det skulle kunna ha skett långt tidigare. Det var i höstas som AMS i en skrivelse till regeringen föreslog åtgärder i syfte att ge ungdomar som inte får arbete på den reguljära arbetsmarknaden ökade möjligheter till praktisk utbildning eller inskolning i arbetslivet. I korthet innebar AMS förslag att ungdomslagen inom den offentliga sektorn skulle ersättas av ett system med inskolningsplatser, som omfattar hela arbetsmarknaden och som erbjuder arbete åtta timmar om dagen.

Det var den skrivelsen som också låg till grund för propositionen. Det här är en linje som centern har drivit länge, och det är bra att centerns krav och kritiken från AMS nu leder fram till att statligt stöd kan utgå till heltidsplatser för placering av arbetssökande ungdomar på hela arbetsmarknaden.

I centerpartiet är vi ändå inte helt tillfreds med förslagen i propositionen och i betänkandet – detta därför att problemen på arbetsmarknaden för ungdomar mellan 20 och 24 år inte har tagits upp. Vi anser att det finns starka skäl att pröva möjligheterna att också för denna åldersgrupp införa någon form av garanti för arbete eller utbildning. Vi menar att risken för att slås ut trots allt kan vara störst i denna åldersgrupp, därför att det är vid den här tidpunkten som inträdet på arbetsmarknaden efter avslutad skolutbildning normalt sker. Huvuddelen av de arbetssökande i åldersgruppen får arbete efter relativt kort tid. Men vad som är oroande är att antalet långtidsarbetslösa i den här gruppen är så stort som det är. Vi har därför föreslagit att garantin för arbete eller utbildning temporärt skall utvidgas till att omfatta långtidsarbetslösa i åldersgruppen 20–24 år. Man räknar med att ungefär 2 000 av de kvarstående arbetssökande i den här åldersgruppen är långtidsarbetslösa. Det är inte acceptabelt enligt vårt sätt att se. Med de förutsättningar som redovisas i propositionen skulle, till en kostnad av 150 milj. kr., omedelbart upp till det antalet – ungefär 2 000 – avtalade inskolningsplatser och särskilda inskolningsplatser kunna erbjudas de ungdomar i den aktuella åldersgruppen som varit arbetslösa en längre tid.

En sådan åtgärd menar vi i centern skulle vara ett led i strävandena att skapa en mer fullständig garanti för att också dessa ungdomar kan beredas arbete eller utbildning. Det anser vi vara angeläget och har därför begärt att

det anslagsbelopp som regeringen föreslagit skall räknas upp med 150 milj. kr.

I vår partimotion i anledning av budgetpropositionen och i en rad andra motioner har vi understrukit att både sociala och ekonomiska skäl talar för att all kraft skall inriktas mot insatser som prioriterar arbete eller utbildning åt de arbetssökande framför kontantstöd. Från centerpartiet har vi bl.a. av detta skäl lagt fram en mängd förslag som syftar till att bredda arbetsmarknaden och skapa fler arbetstillfällen. Det förslag vi har i det här betänkandet är då en del av detta.

Att det är angeläget att öka arbetskraftsutbudet med hänsyn till den efterfrågan som finns i nuvarande konjunkturläge har med all tydlighet framgått av den debatt som förts under de senaste veckorna. Det borde därför, som jag ser det, inte ha varit så svårt för fler partier att ställa upp på vårt förslag här.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till centerns reservationer nr 2, 12 och 13 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 68 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! I dag skall riksdagen fatta ett förnuftigt beslut, nämligen att avskaffa ungdomslagen, en lag som har varit en skam för arbetsmarknadspolitiken och haft stora negativa konsekvenser. När ungdomslagen avskaffas, behöver inte socialdemokraterna och de tre borgerliga partierna känna någon skam över det som de utträttade den 19 december 1983, nämligen att införa den här lagen. Vpk var i riksdagen då ensamt om att inte ställa sig bakom ett införande av denna typ av lag. Jag tror att avskaffandet i dag är en bekräftelse på den erfarenhet man har haft av lagen.

Vpk var kritiskt mot ungdomslagen framför allt av tre huvudskäl, av tre principiella skäl som är viktiga för arbetsmarknadspolitiken i framtiden. Det var fel att erbjuda ungdomarna deltidsarbete om fyra timmar. Det var fel att lagen egentligen inte syftade till fasta anställningar utan till förvaring. Och det var fel att lagen innehöll långtgående tvångsåtgärder och att det för ungdomarnas del inte fanns något som helst medinflytande över den här typer av verksamhet.

När riksdagen beslutade att införa ungdomslagen 1983 blev det alltså efter en del turer en majoritet här i riksdagen för lagen. Socialdemokraterna försökte köra igenom lagen med sin minoritet men fick stopp här i kammaren. Förslaget blev återremitterat till arbetsmarknadsutskottet. Efter den behandlingen i arbetsmarknadsutskottet hände något märkligt. Trots att det inte fanns någon majoritet för lagen kröp moderaterna in i den stora famnen. Folkpartiets avslagsyrkande slutade i en total uppslutning kring regeringsförslaget, och centerns heroiska kamp för full arbetsdag för de unga slutade också i platt fall den dagen, den 19 december 1983. Det blev ett högerförslag av bästa märke med anslutning från fyra partier. Men nu skall som sagt lagen avskaffas, och det hälsar vi med stor glädje.

De nuvarande ungdomslagen skall ersättas av inskolningsplatser. Den stora skillnaden är, som vi påpekat i vår motion, framför allt att arbetstiden nu är enligt gängse modell på arbetsmarknaden. Det är alltså inte fråga om någon särbehandling av ungdomar. Det är ett steg i rätt riktning. Ändå är väl

detta inte något slutgiltigt och bra förslag, för som arbetsmarknaden ser ut i dag hårdnar dess villkor. Utsorteringen ökar, lönsamhetskraven på arbetsmarknaden i dess helhet ökar, vilket betyder att förutsättningarna för ett meningsfullt arbete kombinerat med en god miljö minskar. Rätten till ett arbete blir illusorisk. Många stampas ut eller ställs åt sidan. Den diskussion vi har om arbetsmiljön är väl ett tecken på detta.

Nu skall det bli inskolningsplatser, och vpk har accepterat inskolningsplatser tills vidare. Det är inte något universalmedel. De kan bli en karusell. Inskolningsplatserna kan utnyttjas av arbetsköparna för sortering och utslagning på samma sätt som man gjort tidigare. I grunden handlar det här naturligtvis om vilka maktrelationer som råder på arbetsplatserna. Men vi kan inte leva hur länge som helst i den här konstlade högkonjunkturen. Därför funderar man naturligtvis över hur arbetsmarknadspolitiken skall utformas när högkonjunkturen är över. Kan vi här i landet tillåta att det som hände på 1980-talet upprepas: Man stod då ganska handfallen inför utvecklingen som innebar att mängder av ungdomar inte hade ett meningsfullt arbete, egentligen inte ett meningsfullt liv, på grund av att deras försörjning var upphävd genom det system vi hade här i landet.

Vi menar att vi måste förbereda oss för detta. Vi har då sagt att vi måste ha en allmän inskolningsgaranti. Vi har lagt fram ett sådant förslag tidigare – då kallades det för en ungdomsgaranti. Men det är inte en sådan särlösning som är lösningen framöver om det uppstår problem. Grunden är naturligtvis att skapa arbete åt alla, att se till att alla har möjligheter att arbeta och inte blir utsorterade – blir förtidspensionerade eller långtidssjukskrivna eller kanske inte alls vill söka sig in på arbetsmarknaden.

Vi föreslår alltså en allmän inskolningsgaranti. Vi menar att arbetsförmedlingen, samhället och fackföreningsrörelsen, måste få ett starkare grepp om det här och i någon mån urholka § 32-tanken – nämligen att arbetsköparna har rätt att fritt anställa och i stort sett avskeda arbetskraft genom att bestämma produktionens och verksamhetens innehåll – i Arbetsgivareföreningens stadgar. Det betyder naturligtvis vissa ingrepp, som går ut över arbetsköparna. Vi menar att arbetsförmedlingen i ett lågkonjunkturläge skall kunna placera ut ungdomar eller andra som inte har så stor arbetslivserfarenhet i verksamhet som ger arbetslivserfarenhet, vilket är det viktiga.

Man kan naturligtvis diskutera vem som skall bestämma omfånget av arbetet och arbetsmarknaden. I utskottet tycker man att man redan har de vapen som behövs genom det subventionssystem som man tidigare haft och som är väl prövat. Det väl prövade systemet är just de avskaffade ungdomslagen. Jag tycker inte att det är någon bra motivering att inför en kommande lågkonjunktur hänvisa till just det redskap som vi i dag har: Det är subventioner till det privata näringslivet och till myndigheter. Man måste göra ingrepp i deras rätt att anställa och bestämma arbetskraftens storlek. Någon måste ta ansvar för de människor som inte har tillgång till arbete när de här krafterna bestämmer hur stor arbetskraften skall vara.

Är det då bara samhället som skall inrätta konstlade arbeten? Nej, nu måste de som bedriver verksamheten i landet ta ansvar också i en lågkonjunktur. Det är bakgrunden till vårt förslag om en inskolningsgaranti.

Vi menar att den skall finansieras genom en särskild avgift, som har väldigt

mycket gemensamt med den arbetsmiljöavgift som kommit på tapeten de senaste dagarna och som skall gå till ett bestämt ändamål. Den avgift som vi vill använda just till dem som inte har arbetslivserfarenhet, dvs. bl.a. ungdomar, har ungefär samma karaktär och samma syfte: Den går till ett speciellt ändamål. Det borde därför egentligen ligga i tiden att göra en sådan insats.

Herr talman! Vi har som sagt ställt oss mycket positiva till att ungdomslagen avskaffas och till att vi nu får en tillfällighetslösning. Vi hade naturligtvis hoppats att riksdagen och utskottet skulle se litet mer framåt, men som vanligt, hade jag så när sagt, herr talman, kommer man väl några år efter det att riksdagen avslagit vårt förslag på att det var så man skulle ha gjort. Det är oftast vpk-förslag man då tar upp.

Härmed yrkar jag bifall till vpk-reservationen i betänkandet. Om den inte blir bifallen i dag kommer den säkert att bli det något riksdagsår framöver – det är jag helt övertygad om; det här behövs.

Anf. 69 KJELL-ARNE WELIN (fp) replik:

Herr talman! Jag har lyssnat på Lars-Ove Hagbergs historiebeteckning. Det han sade var sannolikt rätt och riktigt.

Jag jobbade ute på arbetsförmedlingarna när det här hände. Ungdomslagen ersatte egentligen ett vakuum som hade uppstått för den åldersgruppen ute på förmedlingarna. Jag sade i mitt anförande precis som moderaternas och centerns representanter gjorde i sina att ungdomslagen inte var bra och att vi inte var nöjda med förslaget om dem. Jag sade också att vi hälsade den nya inriktningen med mycket stor tillfredsställelse. Ungdomslagen hörde, som Lars-Ove Hagberg sade, egentligen inte hemma bland de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som vi varit vana vid.

Det är kanske litet förmädat av Lars-Ove Hagberg att tolka skeendet som han gör när han säger att varje gång vpk blir nedröstat i en votering återkommer förslagen ett antal år senare som riksdagens. Men jag är för Lars-Ove Hagbergs skull glad över att den kritik som vpk för sex år sedan riktade mot ungdomslagen i dag har visat sig vara befogad. I allt övergripande håller jag med om att det är mycket bra att ungdomslagen avskaffas.

Anf. 70 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det var när Lars-Ove Hagberg talade om att centerns förslag slutade i platt fall som jag begärde ordet: Även jag skulle då vilja ägna mig litet åt historiebeteckning.

På våren 1982 väcktes en centermotion med krav på att arbete eller utbildning skulle beredas alla ungdomar under 21 år. Riksdagen biföll den motionen och uppdrog åt regeringen att utforma ett åtgärdsprogram mot ungdomsarbetslösheten. Det klart uttalade syftet med programmet var att alla ungdomar upp till 21 år skulle erbjudas arbete eller utbildning i stället för arbetslöshetsersättning eller annat ekonomiskt stöd från det allmänna. Socialdemokraterna reserverade sig för avslag på den motionen.

Sedan kom förslaget om införande av ungdomslag, och det var en uppföljning av vad riksdagen tidigare hade beställt men med den skillnaden att förslaget avsåg enbart 18–19-åringar och innebar en garanti för arbete på

halvtid och inom den offentliga sektorn. Vi krävde i motioner både innan propositionen kom och med anledning av propositionen att inriktningen av åtgärderna för ungdomarna skulle vara att ge dem heltidsarbete och att de skulle gälla hela arbetsmarknaden.

Från centerpartiets sida har vi sedan konsekvent drivit arbetslinjen och ställt krav på en förändrad inriktning av åtgärderna. Vi har hela tiden menat att det hade varit bättre för ungdomarna om arbetet i väsentlig utsträckning hade kunnat utföras inom enskilt näringsliv och småföretagsamhet och att det hade varit bättre om arbetstiden hade omfattat hel arbetsdag och inte halv. Nu är vi ju där, och vi tycker att det är tillfredsställande. Men jag ville ändå återge en del av den här historien.

Anf. 71 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag tog upp historieberivningen därför att jag tycker att de som var med om att inrätta ungdomslagen skall ta på sig sitt ansvar när vi avskaffar dem. Socialdemokraternas förslag hade ingen majoritet. Man gick till riksdagen och trodde att man skulle få igenom förslaget i andra hand. Men det visade sig att man inte fick det; förslaget blev då återremitterat till arbetsmarknadsutskottet. Då hände det märkliga att folkpartiet vek sig, centern vek sig och det gjorde även moderaterna. Man accepterade förslaget med små, små förändringar men samma huvudinriktning.

Jag tycker ändå att man skall ha någon form av hederlighet, hållfasthet eller trovärdighet i politiken och i dag erkänna detta. Nog var det i det läget ganska hållningslöst att krypa in under regeringens hatt och sedan fortsätta att kritisera det förslaget. Det var den historieberivningen jag ville ha fram.

I betänkande AU 1983/84:12 finns det bara en reservation om lagstiftningen om ungdomslagen, och för den står jag för vpk:s räkning. Det var bara vpk som var emot förslaget den dagen. Övriga kan naturligtvis nu i efterhand säga att förslaget var felaktigt, men jag har ändå velat påpeka den hållningslösheten. Det måste väl ändå vara någon konsekvens i politiken!

Anf. 72 KJELL-ARNE WELJN (fp) replik:

Herr talman! Om det nu är så att vi har medverkat till en lösning av den situation som rådde på arbetsmarknaden för 18–19-åringar år 1983 och vi har gjort det på ett sätt som vi inte är helt tillfredsställda med i efterhand, tycker jag att Lars-Ove Hagberg inte skall hävda att det är hållningslöst att försöka ändra på det hela. Kompromisslösningen blev inte riktigt bra, men den var avgjort bättre än det vakuum som fanns på arbetsmarknaden för ungdomarna just vid det tillfället. 1983 och 1984 var det ju utomordentligt svårt för ungdomarna att få arbete på den öppna marknaden. Man var tvungen att genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder se till att ungdomarna fick sysselsättning. Jag håller fortfarande med Lars-Ove Hagberg om att det inte var någon bra lag. Men vi medverkade till den, eftersom den var bättre än ingenting alls. Då tycker jag att vi har full rätt att kritisera och komma med förslag som är bättre.

Sedan har jag litet svårt att förstå när vpk-representanter hävdar att vi har varit hållningslösa när vi vid något tillfälle har medverkat till att få igenom socialdemokratiska förslag, då socialdemokraterna har befunnit sig i minori-

tet. Jag tror att vpk i stället borde utöva självkritik på den punkten, eftersom jag tror att ni oändligt fler gånger har handlat på det sättet än vi borgerliga.

Anf. 73 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är mycket klädsamt att vara kritisk mot sina egna handlingssätt. Men det som jag var kritisk mot var inte framför allt dagens ställningstagande utan det som man gjorde sig skyldig till tidigare. Ena dagen hade man en mycket klar linje och andra dagen föll alla pladask, fast man var mycket kritisk. Efteråt gick alla ut och kritiserade. Det vara bara det som jag tyckte var litet hållningslöst.

För vpk är det i dag detsamma som då: vi vill ha en längre arbetstid, och vi vill att ungdomslagen skall ha en annan utformning. Man skall sikta mot fast arbete och mot att ungdomarna skall få en mer etablerad ställning på arbetsmarknaden.

Det förslag som läggs fram i dag närmar sig detta. Jag hoppas att det är erfarenheten under de här åren som har visat att vi inte kan gå tillbaka till den gamla lagstiftningen. Den här lilla replikomgången kan kanske visa att det inte finns någon majoritet för denna typ av lagstiftning, som särbehandlar ungdomar så fantastiskt illa.

Anf. 74 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp):

Herr talman! Med anledning av proposition 1988/89:109 om ny inriktning av arbetsmarknadspolitiska åtgärder för unga har miljöpartiet lämnat en motion. Mycket av det som utskottet föreslår är bra. De 400 milj. kr. som enligt förslaget sparas är inte heller att förakta. Med vår motion vill vi framför allt betona vissa fakta och fördjupa förslaget.

Vårt samhälle blir ju alltmer komplicerat och svårbegripligt för den enskilde – svårare att överblicka när lagarnas och förordningarnas antal växer. Även om det är självklart att ett samhälle utvecklas på gott och ont och därvid kräver nya regleringar, måste floran av bestämmelser ses över och rensas. Så sker när ungdomslagen, som här har häcklats av alla partier, nu är på väg att avskaffas – och det verkar vara ett steg i rätt riktning. Vi återkommer säkert med förslag om fler sådana steg.

Att ersätta ungdomslagen och dess fyratimmarsarbetsdag med avtalade och särskilda inskolningsplatser med heltidsarbete tror vi kan ge ungdomar, som av olika skäl inte finner ett arbete på annat sätt, en utvecklande och meningsfull början på förvärvslivet. Då gäller det emellertid att ett brett utbud av platser erbjuds, så att varje sökande har en möjlighet att finna något som känns vettigt och ger honom eller henne tillförsikt inför den oändligt långa framtiden. Säkert betyder den första anställningen oerhört mycket för den unges syn på samhället. Därför vill vi att skrivningen förtydligas med hänvisning till 8 § vad beträffar möjligheten att även enskilda arbetsgivare skall kunna anställa ungdomar både på avtalad och på särskild inskolningsplats. Utbud och mångfald ökar på så sätt. Att arbetsgivaren inte skall kunna utnyttja detta till förfång för arbetstagaren kan självfallet kontrolleras genom uppföljning från AMS sida.

Arbetsmarknadsstyrelsen har föreslagit att högre statsbidrag än 50 % skall kunna utbetalas för arbete på avtalad inskolningsplats, om återstående

möjlighet annars är en särskild inskolningsplats. Till skillnad från utskottet stöder vi detta förslag.

Vi stöder också Skola–Arbete-utredningen när den betonar hur viktigt det är med jämställdhet mellan könen då särskilda inskolningsplatser erbjuds. Naturligtvis gäller detta också invandrar- och flyktingungdomar.

I våra två sista yrkanden i motion 1988/89:A3 framhåller vi hur viktigt det är att ungdomar får pröva på att arbeta i ideella föreningar. Där har man ofta behov av att anställa arbetskraft, men medlen saknas. Dessa organisationer omfattar så många inriktningar att den arbetssökande verkligen får rika valmöjligheter. Det är också viktigt att visa de unga att det ännu finns idealitet, livets salt, säger Pär Lagerkvist, att vi inte måste ta betalt för varje arbetstimme. Av egen erfarenhet vet jag hur lätt det är att engagera unga människor för kultur- och naturbevarande uppgifter och för samlevnads- och överlevnadsproblem. Solidaritetskänslan har ännu inte kapslats in hos dem som så ofta hos oss garvade vuxna. Ett sådant arbetstillfälle kan ge ungdomarnas liv djup och innehåll förutom mänskliga kontakter över hela världen och stöd för framtiden. Sådant skapar inre trygghet och måste motverka den fruktansvärda tomhet och tristess som anas bakom höga och växande självmordssiffror.

Jag kanske inte behöver betona betydelsen av att alla i ett tidigt skede av sitt liv blir medvetna om hur viktigt det är för ett människovärdigt liv att ha känsla för miljö och natur och solidaritet med dem som har det sämre ställt och att ha kunskap om vad vi kan göra åt de därmed sammanhängande problemen. Med inskolningsplatserna får vi ännu en liten möjlighet att ge en del av våra ungdomar den gåvan.

Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 7 och 9 i betänkande AU16.

Anf. 75 MONICA ÖHMAN (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottet behandlar i detta betänkande proposition 1988/89:109 om ny inriktning av arbetsmarknadspolitiska åtgärder för unga och fem motioner som har väckts med anledning av propositionen. I betänkandet behandlas också yrkanden om ungdomsåtgärder i fyra motioner från allmänna motionstiden.

Ungdomspropositionen innebär i korthet följande.

Ungdomarna får vanlig arbetsförmedlingsservice under tre veckor. Målet är arbete på den reguljära arbetsmarknaden. I vissa fall erbjuds utbildning, om detta bedöms som den bästa vägen för att få arbete. I dagens goda arbetsmarknadsläge beräknas de allra flesta av ungdomarna att få arbete redan i detta skede.

Nästa steg, efter tre veckor, blir att arbetsförmedlingarna erbjuder systematiska arbetsökar- och vägledningsaktiviteter. Individuella handlingsplaner sätts upp för att man så snart som möjligt skall kunna hitta arbete på den reguljära marknaden. Under förutsättning att ungdomarna deltar i aktiviteterna utgår utbildningsbidrag. Man beräknar att ännu fler ungdomar har fått arbete efter detta skede.

Den mindre grupp ungdomar som sju veckor efter anmälan till arbetsförmedlingen – eller för dem som slutat skolan på våren, före den 1 november på hösten – inte fått något arbete, erbjuds arbete i form av inskolningsplats.

Inskolningsplatserna är på heltid med avtalsenliga löner och löper på sex månader. Staten betalar halva lönekostnaden. Inskolningsplatser kommer att finnas på hela arbetsmarknaden. Hittills har de bara funnits inom den privata sektorn.

De avtalade inskolningsplatserna beräknas i stort sett täcka behovet. Särskilda inskolningsplatser kommer dock att inrättas på några orter där arbetsmarknaden är begränsad, och för ett mindre antal ungdomar med särskilda behov. Dessa platser skall kunna rekvideras av offentliga arbetsgivare och statsbidrag utgår med 100 % av lönen. Dessutom erhåller arbetsgivaren en ersättning på 5 % av lönekostnaden som administrationsbidrag. Denna ungdomsgaranti omfattar alla ungdomar som fyllt 18 men inte 20 år. För ungdomar med vissa handikapp gäller garantin upp till 25 års ålder. Det nya systemet föreslås träda i kraft den 1 juli i år.

Herr talman! Det beslut vi snart skall fatta här i kammaren innebär att ungdomslagen avskaffas och ersätts med inskolningsplatser. Jag tror att alla tidigare talare här uttryckt sin tillfredsställelse över att så sker. Det vittnar om att vi är på rätt väg.

När man i negativa termer talar om ungdomslagen, får man inte glömma den situation vi befann oss i och hur arbetsmarknaden såg ut för våra unga när ungdomslagen inrättades. De har onekligen varit bra och hjälpt många unga att få jobb. Trots att vi nu är överens och tycker det är bra att ungdomslagen avskaffas har det fogats inte mindre än 13 reservationer till betänkandet. Av hänsyn till kammarens arbete avstår jag från att gå igenom samtliga reservationer, men jag vill i alla fall göra några korta kommentarer.

De två första reservationerna av moderata samlingspartiet och centerpartiet tar till stor del upp arbetsmarknadspolitiken i vid bemärkelse. Denna fråga debatterades här i kammaren så sent som förra månaden, och jag anser därför att det inte finns anledning att på nytt debattera det området.

I reservation nr 3 av vänsterpartiet kommunisterna föreslås att en allmän inskolningsgaranti skall införas. Garantin skall gälla för dem som ännu inte kommit in på arbetsmarknaden – i första hand ungdomar, flyktingar och vissa hemarbetande kvinnor. Jag skulle bra gärna vilja veta vilka kvinnor som avses. Vad menar man med uttrycket "vissa hemarbetande kvinnor", och vilken urvalsprincip skall gälla?

Lars-Ove Hagberg sade att vi socialdemokrater kanske hade tagit intryck av vpk:s trägna arbete för en förändring av ungdomslagen. Jag har inte varit många år i riksdagen, men jag är inte alls orolig över att vpk inte skall återkomma med sitt förslag om inskolningsgaranti. Om jag har läst rätt har förslag om ungdomsgaranti framförts både vid riksmötet 1983/84 och riksmötet 1984/85 och kanske någon fler gång. Jag tror säkert vpk återkommer i den här frågan.

När det gäller ersättningen till de unga under den tid de deltar i aktiviteter för att söka arbete, föreslår moderaterna i reservation nr 5 att ersättningen bör vara lika med det belopp som utgår som kontant arbetsmarknadsstöd. Som skäl anger moderaterna att denna aktivitet inte är att jämföra med arbetsmarknadsutbildning, som är likvärdig med ett vanligt arbete på heltid.

Men här gör moderaterna ett eget antagande. De påstår att aktiviteter med att söka arbete normalt pågår maximalt fyra timmar per dag. Detta finns inte

belagt på något sätt, och enligt majoritetens mening finns ingen anledning till halvdagsaktiviteter. Vi utgår ifrån att aktiviteter för att söka arbete som regel skall pågå på heltid, och det är då också rimligt att man kan få ersättning i form av utbildningsbidrag.

Låt mig avslutningsvis kommentera miljöpartiets motion 1988/89:A3 som lett fram till reservationerna nr 7 och 9. I motionen betonas vikten av att ideella föreningar får möjlighet att anställa ungdomar på både avtalade och särskilda inskolningsplatser, och att ungdomarna bör ges goda möjligheter att ägna sig åt miljö- och naturvårdande insatser. Men man säger också att ideella organisationer har behov av arbetskraft men inte råd att betala avtalsenliga löner.

Jag förstår inte alls detta. Inskolningsplatser – avtalade och särskilda – är uteslutande till för att stärka ungdomarnas ställning och ge dem förutsättning för ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Vi kan inte börja ta hänsyn till arbetsgivarens ekonomiska ställning. Detta är en viktig princip, och jag anser att riksdagen å det bestämdaste bör avvisa miljöpartiets förslag.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande nr 16 i sin helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 76 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Monica Öhman behöver naturligtvis inte vara ängslig över att vpk inte skall komma tillbaka med bra förslag. Men det som oroar mig är att regeringspartiet och andra har så lång startsträcka i sin tankeverksamhet när det gäller att komma fram till att vårt förslag är bra.

Denna garanti skall, som vi säger i vår motion, gälla för dem som har liten arbetslivserfarenhet. Vi vill inte ha några särlösningar för ungdomar som bara skall gälla för dem. Men det finns många ungdomar, framför allt i en lågkonjunktur, som har en liten arbetslivserfarenhet och behöver komma in på arbetsmarknaden. Men detta gäller även för flyktingar, och också kvinnor som hittills har arbetat hemma kan omfattas av denna inskolningsgaranti.

Vi i vpk anser att det inte är alldeles lyckligt att införa en lag speciellt för en grupp, och det är därför vi har med en uppräkningslista av andra grupper som kan tänkas omfattas av en allmän inskolningsgaranti.

Jag vill att Monica Öhman, som avvisar förslaget, också skall berätta för mig vad som skulle vara bättre. Man säger i betänkandet att man har rika erfarenheter av hur man skall göra i en lågkonjunktur. Man inrättar "olika typer av löne- och andra kostnadssubventioner för att underlätta för företag och förvaltningar att behålla anställd personal och stimulera dem att tidigare lägga nyrekryteringar".

Är det en bättre väg att man över skattesystemet, med moms och andra inkomstskatter, betalar för olika åtgärder, dvs. subventionerar dem? Vårt förslag innebär egentligen att företagen skall vara för en form av samhällsplanering. Det råder en anarki i det ekonomiska system som vi har i det här landet. Riksdagen borde kunna fatta ett beslut om en lag enligt vilken man skall planera även för en kommande lågkonjunktur.

Monica Öhman kan kanske berätta för mig vad som är det fina med att komma så här sent med förslag om lönesubventioner som skall finansieras över skattsedeln, utan att man vet att detta fungerar. Det kanske finns någon finess som jag inte har förstått.

Anf. 77 MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Monica Öhman nöjde sig med att kritisera den reservation från oss moderater som handlade om KAS. Vi vill alltså ge en ersättning till de arbetsökande ungdomarna som är lika med det belopp som utgår i form av KAS, medan utskottet anser att stödet skall ske i form av bidrag motsvarande det som lämnas vid arbetsmarknadsutbildning. Och så anklagar hon oss för att göra ett eget antagande, men jag måste säga att det har också utskottet gjort. Utskottet har utgått ifrån, dvs. gjort ett antagande, att det här skall vara fråga om heltid.

Vi har å vår sida gjort en rimlighetsbedömning som bygger på den proposition som regeringen har skrivit. Det är den gängse seden här att man motionerar i anslutning till en proposition och vad som står i den. Eftersom det inte står någonting om heltid i det här sammanhanget, har vi inte haft någon anledning att utgå från det, utan vi har alltså gjort en rimlighetsbedömning. Sedan följer vi givetvis upp våra motioner med reservation, mot den här bakgrunden.

Inte heller utskottet har således haft någonting annat att bygga på än ett eget antagande.

Anf. 78 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp) replik:

Herr talman! Jag vill svara Monica Öhman att ett bra förslag, som ger ungdomarna något utöver allmän arbetslivserfarenhet – som ungdomarna ändå får tillräckligt av under senare anställningar –, blir inte sämre av att det fyller ännu en uppgift.

De båda uppgifterna stärker ju varandra. De unga får en viktig erfarenhet, och den erfarenheten får de hos de ideella organisationerna, som i sin tur kan hjälpa ännu flera. Det är ett underbart samarbete där, och det är verkligen synd att företrädarna för de övriga partierna inte kan se att samhället vinner på detta. Om ni kunde se det, skulle ni inte bara blankt avslå vårt förslag, av slentrian.

Anf. 79 MONICA ÖHMAN (s) replik:

Herr talman! Mycket kort till Lars-Ove Hagberg: Den föreslagna garantin är väldigt omfattande. Just nu står vi i begrepp att fatta beslut som gäller 18–19-åringar, och där tror jag inte att hemmafruar m.fl. finns med i bilden, så jag vidhåller mitt tidigare förslag till beslut.

Sedan är det riktigt som Mona Saint Cyr säger att i propositionen står det ingenting om hel- eller halvtid. Då tycker jag att det är litet hårt av moderaterna att dra slutsatsen att det skall vara halvtid.

I dagens arbetsmarknadsläge, när företagen behöver mycket arbetskraft, finns det all anledning för arbetsförmedlingarna att lägga upp ett vettigt program för ungdomarna och ta kontakter med olika företag och att ungdomarna får vara sysselsatta med att besöka företag och försöka få en inblick i vad det innebär att arbeta där under en hel dag. Som jag sade förut, är det inte klart att det är fråga om någon halvdagssyssla.

Avslutningsvis några ord till Anna Horn om detta att få se någonting utöver arbetet. Jag var yrkesverksam när ungdomslagen trädde i kraft, och jag har haft omkring mig under årens lopp många ungdomar, som fick prova

på arbetslivet tack vare ungdomslagen. Jag vet också att vad de här ungdomarna behöver och vad de många gånger sätter i främsta rummet är att få tjäna pengar. De har gått i skolan i många år, och de har många idéer om vad de vill göra, men för att kunna förverkliga dessa behöver de ha pengar.

Så jag tycker inte att vi skall tro på att ungdomarna är beredda att jobba så väldigt mycket ideellt.

Anf. 80 MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Det har många gånger visat sig, när man har överbeskyddat unga människor, att det har drabbat dem negativt. Många är de i vårt samhälle som har reagerat på att det faktiskt inte är så ovanligt att det varit mera lönsamt att inte arbeta än att arbeta. Jag har själv exempel från min hemkommun på att det har förekommit, och det upprör folk i gemen.

Om nu arbetsgivarna gärna vill ha arbetskraft och ungdomarna gärna vill ha jobb, då tror jag att det ordnar sig dem emellan. Men i så fall bör det finnas ett incitament som gör att ungdomarna vill ha ett heltidsjobb som ger heltidslön, gentemot att uppbära KAS, dvs. att man tar snäppet upp, ett steg uppåt. Det måste vara mera lockande att byta upp sig till en heltidslön än att gå med KAS. Man kan väl se positivt på vårt förslag.

Anf. 81 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! De flickor som i dag är 18–19 år och som skulle få en garanti på sex månaders arbetslivserfarenhet kan vid nästa lågkonjunktur om två, tre, fyra, fem, sex eller sju år kanske vara just hemmafruarna som skulle ha behövt möjligheten till en garanti att komma ut i arbetslivet. De beslut vi fattar i dag behöver väl inte vara så förfärligt kortsiktiga, Monica Öhman.

Sedan förstår jag att Monica Öhman inte kan svara på min fråga. Jag tror att man egentligen skulle vilja införa en allmän inskolningsgaranti, en form av planering i arbetsmarknadspolitiken, som garanterade människor att de inte behövde vara arbetslösa, men att man inte har orkat med det. Jag får väl göra en så snäll tolkning i alla fall.

Men det kan ju också vara så att man är ganska cynisk, går den nyliberala vägen och inriktar sig på "tvåttredjedelssamhället", nämligen den övre delen av medelklassen, och låter de människor vara som inte orkar in på den hårda arbetsmarknaden. Det kan också vara det som ligger bakom, men jag hoppas att arbetarrörelsens traditioner påverkar åtminstone det socialdemokratiska partiet och det i sin tur regeringen till att ta ett vidare och mer solidariskt grepp kring den här frågan och komma fram till garantin som vi har föreslagit.

Anf. 82 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp) replik:

Herr talman! Bara en kort replik för att undanröja ett fullständigt missförstånd. Jag förstår inte alls vad Monica Öhman menar med att ungdomarna inte skulle få betalt. De skall naturligtvis få betalt på de villkor som gäller för inskolningsplatser, och de ideella föreningarna skulle också betala enligt de villkor som gäller. När de unga sedan slutar efter den korta tiden hos en sådan organisation, tar de med sig någonting som de kanske inte skulle få på en annan arbetsplats och är på det sättet psykiskt bättre rustade.

Anf. 83 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Det är ganska spännande att sitta här och lyssna till debatten. Kjell-Arne Welin har talat om det vakuum som 18–19-åringar levde i 1983. Jag var själv en av de här 18–19-åringarna 1983. Något vakuum märkte jag inte precis. Däremot var det en stor ungdomsarbetslöshet.

Ungefär hälften av de arbetslösa 18–19-åringarna hade då beredskapsjobb. Arbetslöshet är aldrig någonting roligt utan tvärtom någonting som alltid måste bekämpas. Att vara arbetslös kan vara mycket nedbrytande och leda både till urusel självkänsla och – ännu värre – utslagning, så det är inget att försvara. Men när ungdomslagen kom till infördes också en ny princip, för ungdomarna under 20 år blev omyndigförklarade i vissa avseenden. Vi ansågs plötsligt inte ha någon som helst rätt att försörja oss, för på fyra timmars arbete kan man inte försörja sig.

Monica Öhman säger att ungdomslagen hjälpt många ungdomar ut på arbetsmarknaden. Det är inte min erfarenhet, men det är möjligt att hon har rätt. När vi blev förhindrade att försörja oss, tvingades många lämna sina lägenheter. Ungdomar som hade flyttat hemifrån tvingades flytta hem igen till sina föräldrar, för de kunde inte försörja sig.

Under den här tiden, med stor ungdomsarbetslöshet, kombinerad med att det fanns en "ungdomspuckel" där de flesta var 18 eller 19 år gamla, var det ett läge där det var möjligt att införa ungdomslagen och också vidta andra åtgärder som i praktiken höjde myndighetsåldern.

Som Lars-Ove Hagberg har sagt, var vi i vpk motståndare till ungdomslagen när den infördes. Vi har också motsatt oss andra särlösningar som är diskriminerande på det sätt som ungdomslagen är. Därför välkomnar vi nu förslaget till inskolningsplatser, vilket innebär att också 18–19-åringar skall ha rätt till försörjning och ha rätt att leva ett myndigt liv, såsom man borde få göra när man har blivit 18 år och borde vara myndig.

Vi vill också gå längre än man gör i förslaget om inskolningsplatserna, men det har Lars-Ove Hagberg redan pratat om, så jag tänker inte beröra det.

Jag yrkar bifall till vpk:s reservation.

Anf. 84 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! När Ylva Johansson hävdar att jag har sagt att ungdomarna levde i ett vakuum, är detta faktiskt inte sant. Jag sade att ungdomarnas situation på arbetsmarknaden kunde liknas vid ett vakuum.

Det är inte alldeles riktigt – som Ylva Johansson säger – att dessa 18–19-åringar fick beredskapsarbete i någon särskilt stor omfattning. Beredskapsarbetena räckte ju alls inte till för alla de ungdomar under 25 år som var berättigade till ett beredskapsarbete. Det var till följd av detta som ungdomslagen infördes. Man skulle garantera 18–19-åringarna en viss sysselsättning. Vad jag därutöver har sagt om ungdomslagen överensstämmer i stort sett till alla delar med vad Ylva Johansson här presenterade som sin uppfattning. Det råder inte några delade meningar oss emellan när det gäller just den frågan.

Anf. 85 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Jag polemiserade egentligen inte, och jag ber om ursäkt om jag hörde fel beträffande vakuumet. Däremot sade jag inte att alla hade rätt till beredskapsarbete, utan att ungefär hälften av de arbetslösa 18–19-åringarna hade beredskapsjobb medan ungefär hälften inte hade det. Så var läget.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 1 (förutsättningarna för ungdomars inträde på arbetsmarknaden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Anders G Högmark m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (inriktning av insatserna för arbete och utbildning åt ungdomar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Börje Hörnlund och Kersti Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (allmän inskolningsgaranti)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 20 för reservation 3 av Lars-Ove Hagberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (anvisningstiden)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 57 för reservation 4 av Anders G Högmark m.fl.

Mom. 8 (ekonomiskt stöd vid jobb-sökaraktiviteter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Anders G Högmark m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (regional avgränsning av avtalade inskolningsplatser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Anders G Högmark m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 och 11 (statsbidrag till avtalade inskolningsplatser, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Anna Horn av Rantzien – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (särskilda inskolningsplatser hos enskilda arbetsgivare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot dels reservation 8 av Anders G Högmark m.fl., dels reservation 9 av Anna Horn af Rantzien – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (statsbidraget till de särskilda inskolningsplatserna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Anders G Högmark m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (utvärdering av reformen)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 39 för reservation 11 av Elver Jonsson och Charlotte Branting.

Mom. 18 (åtgärder för ungdomar i åldern 20–24 år)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 39 för reservation 12 av Börje Hörnlund och Kersti Johansson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 22 (medelsanvisning för inskolningsplatser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Börje Hörnlund och Kersti Johansson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

11 § På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

Förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

12 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1988/89:AU20 Regionala skyddsombud (prop. 1988/89:125 delvis).

Regionala skyddsombud

Anf. 86 MONA SAINT CYR (m):

Fru talman! Moderaterna i utskottet är ensamma motionärer och ensamma reseranter i detta betänkande vad angår avsnittet Regionala skyddsombud i tilläggsbudget II. Vi ifrågasätter närmast två ting. Vi anser att systemet med regionala skyddsombud bör ses över, *innan* beslut fattas om en förändring. Det är en naturlig hantering vid behov av förändringar. Vi anser vidare att det finns anledning att se över arbetsmiljöfondens möjligheter att klara framtidens ekonomiska åtaganden liksom den fördelning av medel som sker ur fonden till organisationerna för olika typer av arbetsmiljöproblem. Fonden skall ju också räcka till utbildning i MBL och ge medel till arbetsmiljöinstitutet.

Systemet med regionala skyddsombud i dess nuvarande omfattning och form har ca 15 år av erfarenhet bakom sig. De regionala skyddsombudens huvuduppgift är att aktivera det lokala skyddsarbetet på arbetsställen där skyddskommitté saknas. Medel för verksamheten hämtas från arbetsgivarernas arbetarskyddsavgifter, som bygger upp arbetsmiljöfonden.

Regeringen meddelar nu en ny ordning för tillsättande av regionala skyddsombud. En facklig organisation skall i fortsättningen få utse dem, utan

det medgivande av yrkesinspektionen som sker i dag. Utskottet framhåller att yrkesinspektionens prövning varit mycket tids- och resurskrävande. Ändå sägs prövningen vara av rent formell karaktär. Vad yrkesinspektionen haft att göra har varit att konstatera att skyddskommitté saknas och att förhållandena på arbetsstället påkallat att regionalt skyddsombud utses.

Förbryllande i detta sammanhang är att uppgifter om antalet arbetsställen som berörs av verksamheten varierar starkt. Skillnaden mellan yrkesinspektionens uppgifter och de fackliga organisationernas är så stor som mellan 96 000 och 164 000. Detta är inte bara förbryllande utan också intressant, eftersom det finns en koppling mellan dessa siffror och de medel som utgår ur fonden till de olika fackliga organisationerna. Nog vore det intressant att få klarhet i detta, då så stora belopp som ca 400 milj. kr. tillskjutits denna verksamhet bara under 1980-talet. Därför har vi moderater velat se en uttömmande redovisning över de gångna årens verksamhet med det system som man nu är beredd att avskaffa. Det vore värdefullt att få ett bokslut över det gamla systemet innan ett nytt oprövat system införs. Man kan emellertid också se verksamheten så, att det kan visa sig olyckligt att minska kontaktytan mellan yrkesinspektionen och det lokala skyddsarbetet – vilket nu faktiskt sker.

Fru talman! Regeringen har vidare aviserat ett nytt bidragssystem, vilket utskottet tillstyrker. Därvid fördelas tillgängligt belopp mellan LO, TCO och SACO/SR med 90,5 % resp. 8,2 % och 1,3 %. Sammanlagt utgör dessa belopp 100 %. Men ändå skall viss andel av beloppet även fortsättningsvis kunna utgå till organisation utanför de stora huvudorganisationerna. Den föreslagna fördelningen låses i fem år framåt. Den överensstämmer inte med den fördelning som senast uppgivna ansökningar redovisar. De fackliga organisationerna har också klagat över att utbetalade medel inte räcker till.

En naturlig fråga blir då om fondens intäkter i fortsättningen kommer att balansera dess utgifter. Inför den förändring som förestår anser vi moderater att förändringarna borde ha lagts på is. Dels uppges fondstyrelsen genomföra en översyn av fondens ekonomiska förvaltning för närvarande, dels hade kommissionens förutvarande ordförande nyligen ett sammanträffande med kommissionens referensgrupp. Därvid framkom en klar markering av önskvärldheten att kartlägga de psykosociala problemen på arbetsmarknaden. Kommissionens uppgift har ju också präglats av att den skall peka ut de 400 000 farligaste jobben. Om nu detta kommer att innebära en förändrad inriktning på det lokala skyddsarbetet, berörs ju också det arbete som utförs av de regionala skyddsombuden. Det torde då ha varit lämpligt att avvakta kommissionens slutrapport också i detta avseende. Har alltså fördelningen mellan organisationerna blivit den rätta mot bakgrund av de slutsatser som man kan komma att komma fram till? Det kan man näppeligen veta i dag.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna.

Anf. 87 KJELL NILSSON (s):

Fru talman! Utskottet har att behandla en proposition om tillsättandet av regionala skyddsombud och en ändring av bidragssystemet för verksamheten. Utskottet är enigt sånär som på de moderata ledamöterna. Utskottet tillstyrker regeringens förslag i dessa frågor.

Det finns alltså två reservationer, och de handlar om hur man framöver skall utse de regionala skyddsombuden. Hitintills har de fackliga organisationerna anmält de regionala skyddsombuden. Formellt går anmälan till yrkesinspektionen, som ser över att förfarandet har gått till på ett riktigt sätt. Det har inte någon gång hänt att yrkesinspektionen har lagt sig i vilka som väljs, utan yrkesinspektionen har följt de förslag som har kommit från organisationerna. Vi från utskottsmajoritetens sida tycker att detta är onödigt, och vi delar regeringens och arbetsgruppens uppfattning att detta behöver yrkesinspektionen inte arbeta med. Det finns brister i resurserna, och det är bättre att yrkesinspektionen använder alla sina resurser till att se över arbetsmiljöarbetet ute på arbetsplatserna och mindre till det formella arbetet.

Det föreslås också att arbetsmiljökommissionen skall få ett tilläggsdirektiv för att titta på verksamheten för de regionala skyddsombuden. Detta ingår i direktiven som arbetsmiljökommissionen har fått att se över hela det lokala arbetsmiljöarbetet. Där ingår också de regionala skyddsombuden. Jag yrkar avslag på reservation 1.

Mona Saint Cyr pekade på fördelningen av de ekonomiska resurserna mellan centralorganisationerna. Siffrorna som Mona Saint Cyr anmäler är riktiga. Arbetsgruppen har lagt fram detta förslag, och det har varit remissbehandlat och ligger alltså fast när riksdagen godtar det. Dessa siffror är en spegling av hur arbetsmiljön egentligen ser ut på arbetsplatserna. Det är så pass mycket svårare problem och det behövs mer för de regionala skyddsombuden att arbeta med på LO-sidan än för de andra organisationerna. Det är med all sannolikhet rätt att fördela pengarna så.

Jag yrkar avslag på de båda reservationerna och bifall till hemställen i utskottsbetänkandet.

Anf. 88 MONA SAINT CYR (m):

Fru talman! Jag tycker att det här har gått litet för hastigt. Den kritik som har kommit till uttryck anser jag inte har blivit uppmärksammas i det här förslaget. Enligt arbetsgruppen säger de regionala skyddsombuden att de inte hinner med vad de skall göra. Dessutom känner de sig isolerade. De har inte tid att bygga upp det lokala skyddsarbetet, som bl.a. är avsikten med deras funktion på de mindre arbetsplatserna.

När man tidigare i arbetsmiljöutredningen på 70-talet diskuterade att göra den förändring som har skett, som man nu har tänkt på rätt länge, talades det om att yrkesinspektionen hade en viktig funktion både i att ge stadga åt systemet som sådant och i att utgöra en kontrollfunktion. Det är ju bidragsberättigad verksamhet, och då kanske det behövs en kontrollfunktion i sammanhanget. Om nu yrkesinspektionen kopplas bort från denna verksamhet, som tar så mycket tid och pengar och som ombuden inte hinner med, undrar jag vem som skall utföra kontrollen i fortsättningen. Skall de regionala skyddsombuden som i dag inte hinner med även sköta kontrollen? Jag kan inte se vad man vinner med denna förändring. Jag tycker att det har blivit en halvmesyr och att det verkliga problemet inte är löst.

Anf. 89 KJELL NILSSON (s):

Fru talman! De regionala skyddsombuden skall inte ta över yrkesinspektionens arbete. De tar över skyddsombudens och skyddskommittéernas arbete ute på arbetsplatserna. Enligt detta förslag har yrkesinspektionen sin inspekterande verksamhet lika mycket som tidigare. Det enda man inte behöver syssla med är att se över att det formellt har gått riktigt till när våra stora huvudorganisationer har nominerat folk till dessa mycket viktiga platser.

Jag tycker att det är bättre att yrkesinspektionen får mer tid att åka ut och besöka arbetsplatserna och hålla kontakt med de regionala skyddsombud som är utsedda. Det ger precis det resultat som Mona Saint Cyr efterlyser.

Anf. 90 MONA SAINT CYR (m):

Fru talman! Jag tycker att mycket av detta är katten på råttan, råttan på repet osv. Jag har själv som hälsoskyddsinspektör jobbat med detta skyddsarbete. Jag hade aldrig kontakt med regionala skyddsombud. De fanns aldrig någonsin till hands, medan yrkesinspektionen var en samarbetspartner. Jag tyckte att det fungerade bra. Jag tvivlar på att denna organisation är färdig att användas på ett vettigt sätt.

Jag vill gärna återkomma till medlen. Skall det verkligen bli billigare att gå över till den typ av verksamhet som föreslås här? Jag kan inte se att ckvationen går ihop. Facket gör det väl inte enklare. Blir det mindre formellt när facket hanterar detta? Det blir mera jobb och dyrare, och pengarna räcker inte till.

Differensen mellan arbetsställena är också intressant. Jag vet vilka svårigheterna är att träffa rätt. Men skillnaden är stor. Det kan ligga något i att organisationerna har haft intresse av att ha så många arbetsställen som möjligt att redovisa, eftersom man söker bidrag med utgångspunkt i det. Ju fler arbetsställen, ju fler regionala skyddsombud och ju mera medel behöver man givetvis. Då är det intressant hur fördelningen senare görs. Fördelningen är dessutom intressant när vi tänker på de 400 000 farligaste jobben. Om det blir ett sådant resultat i arbetsmiljökommissionen att inriktningen får ändras, har man låst upp sig på fem år med denna fördelning. Man kanske hittar på ett helt annat arbetsfält än vad man är inriktad på i dag.

Anf. 91 KJELL NILSSON (s):

Fru talman! Det är faktiskt inte alls på det sätt som Mona Saint Cyr säger. De fackliga organisationerna är vana vid detta arbete. Från allra första början av arbetsmiljöarbetet har de fackliga organisationerna drivit denna fråga så obyråkratiskt och effektivt som möjligt. Så sker också nu i fråga om de regionala skyddsombuden.

Att de som är verksamma inom yrkesinspektionen skulle få mindre tid att inspektera när de slipper ägna sig åt rent formellt pappersarbete och i stället kan vara ute på fältet, där vi vill ha dem i skyddsarbetet, kan jag inte förstå. Vi är nog inte överens om detta, eftersom vi ser på det från olika utgångspunkter. Jag ser det från den fackliga utgångspunkten, från vilken arbetsmiljöarbetet är så otroligt angeläget. Inte minst på de små arbetsplatserna, där skyddskommittéer inte finns och där skyddsorganisationen är

sämre, behövs dessa regionala skyddsombud. Jag tror att de kommer att utföra detta arbete på ett ännu bättre sätt i och med att de nya reglerna införs.

Anf. 92 MONA SAINT CYR (m):

Fru talman! Då förstår jag inte varför denna förändring har genomförts just nu när det talas om fondens bekymmer med att få ekonomin att gå ihop och om de framtida utökade uppgifterna och därmed också utbetalningarna. Om man sitter i fondstyrelsen och ser över den ekonomiska förvaltningen och kommer fram till ett besked tämligen snart kunde man väl ha avvaktat den delen när det gäller ekonomin.

Beträffande de 400 000 farligaste jobben kunde man ju ha avvaktat vad arbetsmiljökommissionen kommer fram till om ett år, den 1 juli 1990. Det är nämligen mycket intressant och väsentligt i detta sammanhang att ha dessa saker klara för sig när dessa beslut fattas. Jag anser inte att man är redo för besluten, det är bara detta vi har velat peka på.

Anf. 93 KJELL NILSSON (s):

Fru talman! Nu argumenterar Mona Saint Cyr för det som väldigt många av oss i kammaren i en arbetsmiljödebatt varnade för, att det tillsatta viktiga organet, arbetsmiljökommissionen, inte fick bli en broms på det reguljära arbetsmiljöarbetet. Skall vi hela tiden avvakta med konkreta åtgärder för att förbättra arbetsmiljön till dess att arbetsmiljökommissionen är färdig med sitt arbete, har dessa farhågor besannats. Det anser vi är fel. Detta arbete måste fortgå. Arbetsmiljökommissionen skall föra fram idéer om förändringar. Då ges det tillfälle att återkomma till detta i debatten. Det är möjligt att vi är för sent ute med denna förändring, men i så fall finns det så mycket större anledning att göra det nu. De fackliga organisationerna har mycket länge krävt denna förändring när det gäller tillsättandet av regionala skyddsombud.

Anf. 94 MONA SAINT CYR (m):

Fru talman! Kjell Nilsson hänvisade själv nyss till att arbetsmiljökommissionen skulle se över det lokala skyddsarbetet. Och i detta bör då de regionala skyddsombudens funktion ingå. I och med detta bör det faktiskt vara intressant att få veta vad den kommer fram till. Om deras funktion inte skall ses över, får man intrycket av att det här bara var en liten publicitetsfråga.

Anf. 95 KJELL NILSSON (s):

Fru talman! Detta är mitt sista inlägg. Det sista som Mona Saint Cyr kommenterade sade jag med anledning av att Mona Saint Cyr ville ha ett tilläggsdirektiv. Men detta ingår redan i direktiven. Då finns det ingen anledning att skriva samma sak en gång till. De som sitter i arbetsmiljökommissionen fattar säkert de givna direktiven på ett riktigt sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

13 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU34 Sekretesskyddet för uppgifter i tillsynsärenden m.m. (prop. 1988/89:131 och 1988/89:67 delvis).

Sekretesskyddet för uppgifter i tillsynsärenden m.m.

Anf. 96 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! I det här betänkandet behandlas två olika propositioner. För det första 131, som ger miljö- och hälsoskydds nämnderna möjlighet att offentliggöra uppgifter de fått tillgång till som tillsynsmyndighet. Det måste då gälla uppgifter som rör människors hälsa, miljö eller – som det sägs – redlighet i handeln och som är av allmänt intresse. Aktuella exempel är miljöfarliga utsläpp eller dålig livsmedelshygien.

Det är bra att människor i fortsättningen skall kunna få veta om livsmedel har dålig kvalitet, om någon slarvar med datummärkningen eller om leksaker är farliga. Men lagar och bestämmelser måste vara så utformade att människor klart kan förutse och förstå konsekvenserna av sina handlingar. Detta kriterium uppfyller inte den föreslagna utformningen av bestämmelsen i 8 kap. 7 § sekretesslagen. Flera remissinstanser har också påpekat att den föreslagna regeln är klart otillfredsställande.

Vi menar att rättssäkerheten i vårt samhälle skall innebära att gällande lagregler har en sådan fasthet och klarhet att det inte råder något tvivel om vad konsekvenserna blir om man som medborgare handlar på det ena eller andra sättet. Det skall också klart gå att känna till var gränsen går mellan tillåtet och förbjudet. I det här fallet har många remissinstanser pekat på att det inte går att förutse vad en sekretessprövning kommer att leda till. Med den utformning bestämmelsen nu fått överlämnas det åt den handläggande myndigheten att avgöra vad som är allmänintresse eller inte.

Folkpartiet anser att man måste precisera förutsättningarna för att lämna ut sekretesskyddade uppgifter. Detta är särskilt viktigt i de fall då det gäller uppgifter som inte innebär att företaget gjort något fel eller överträtt någon gällande bestämmelse. Att fritt överlämna till en enskild tjänsteman att göra intresseavvägningen mellan allmänintresset och företagets önskan att behålla sekretess för affärshemligheter är otillfredsställande – detta särskilt som reglerna för att erhålla skadestånd när tjänstemannen gjort en felbedömning är mycket små.

Med tanke på de värden som står på spel måste det framgå av lagtexten att offentliggöranden skall förbehållas situationer där bristerna är av allvarlig art, avser aktuella uppgifter och allmänt avser uppenbara missförhållanden. Risken finns annars, något som också framhålls från remissinstanserna, att företagens frivilliga kontakter med tillsynsmyndigheten kan komma att äventyras. Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Fru talman! I nästa avsnitt i betänkandet behandlas proposition 67, Sekretesskyddet för barn gentemot vårdnadshavaren.

Vi biträder propositionens förslag om utvidgad sekretess gentemot vårdnadshavaren om det finns anledning att anta att barnet skulle lida betydande men om uppgiften lämnades ut till denne.

I vår motion har vi dock gjort vissa förbehåll. Den föreslagna lagändringen får inte tas till intäkt för att undanhålla föräldrarna väsentlig information om sina barn och därigenom göra det svårare för dem att fungera som fostrare och föräldrar. Redan i dag råder det många missuppfattningar om hur gällande sekretessregler skall tillämpas, och det är därför oerhört viktigt att den personal som nu skall tillämpa de nya reglerna får ordentlig utbildning, t.ex. i form av fallbeskrivningar och allmänna riktlinjer.

Detta är en komplicerad lagstiftning vars konsekvenser inte helt kan överblickas. Redan när sekretesslagen antogs 1979/80 skrev konstitutionsutskottet i sitt betänkande att det är nödvändigt att man från statsmakernas sida uppmärksammat följer rättsutvecklingen. Vi anser att de signaler som kommit klart visar behovet av den utbildning som vi har förespråkade.

Vi menar därför att utskottet hade bort göra ett klart tillkännagivande om kravet på utbildning. Detta krav har vi framfört i reservation 2, som jag yrkar bifall till och till vilken också centerpartiet och miljöpartiet anslutit sig.

Anf. 97 ULLA PETTERSSON (s):

Fru talman! När vi behandlar sekretessfrågor här i riksdagen, gör vi det oftast med utgångspunkt i framställningar om utökat sekretesskydd i en eller annan form. Somliga bifalls, somliga avslås, men oftast handlar det om att vidga det sekretessbelagda området. Eftersom det är min och konstitutionsutskottets, och förhoppningsvis hela riksdagens, utgångspunkt att myndigheternas information och verksamhet skall vara offentliga i största möjliga utsträckning, kan jag uttrycka min glädje över att vi i dag åtminstone i ett fall behandlar en inskränkning av det sekretesskyddade området.

Det handlar här alltså om sekretesskyddet för uppgifter i tillsynsärenden, som Ylva Annerstedt kort och korrekt redogjorde för i sitt inlägg. Jag skall därför inte upprepa det. Ylva Annerstedt talade också om de svårigheter som denna lagstiftning kan medföra. Jag kan instämma i det Ylva Annerstedt sade. Det är ingen enkel lagstiftning att tillämpa omedelbart. Jag kan väl påstå att ingen sekretesslagstiftning är enkel. Det finns detaljer som man näppeligen kan fästa på papperet i en lagtext. Praxis i detta ärende, som i många andra ärenden som vi fattar beslut om här i riksdagen, får visa sig allteftersom rättstillämpningen har fortgått. Det är självklart att man måste följa upp en sådan här lagstiftning fortsättningsvis.

Att Ylva Annerstedt och folkpartisterna är upprörda över att enskilda tjänstemän skall göra avvägningen har jag svårt att förstå. Det är precis vad som gäller hela det övriga sekretessområdet, kanske i första hand myndigheternas förhållanden gentemot enskilda. Om det inte upprör folkpartiet vet jag inte varför detta skulle göra det. Jag kan också nämna att möjligheterna till skadestånd, som Ylva Annerstedt var inne på, är föremål för översyn just nu. Jag yrkar, fru talman, avslag på reservation 1.

Jag vill även nämna något om de andra punkter som betänkandet innehåller om utökning av det sekretesskyddade området, nämligen sekretessen för utgifter i ärenden hos statens nämnd för internationella adoptioner. Alla ärenden som handlar om internationella adoptioner kommer numera att sekretessbeläggas. Det innebär att meddelarfriheten begränsas. Detsamma gäller ärenden hos brottsskadenämnden, där det egentligen är

konstigt att sekretesskyddet inte har införts tidigare. Jag vet att man ordnat det i praktiken på annat sätt, men i dag kommer vi alltså att fatta beslut om att man skall skydda de integritetskänsliga uppgifterna på detta område. Det ligger helt i linje med det intresse som fokuserats på brottsoffrens utsatta ställning under den senaste tiden. Det gäller dock självfallet inte brottskadenämndens beslut.

Slutligen handlar betänkandet om sekretesskyddet för barn i förhållande till vårdnadshavaren, som också Ylva Annerstedt nämnde. Det är naturligtvis här fråga om svåra avvägningar. Vi har i utskottet haft motioner att behandla där man uttrycker oro för att föräldrar inte får reda på tillräckligt mycket om sina barn. Vi har också behandlat motioner som går i motsatt riktning, där man sagt att man måste skydda barn bättre. Det finns skäl att beakta båda uppfattningarna. Jag tycker att man i propositionen kommit fram till ett resonemang med en vettig avvägning, som också utskottet är helt överens om. Det krävs att det skall vara ett betydligt men för barn för att man inte skall lämna ut uppgifter. Jag tror det är riktigt. Man kunde naturligtvis tänka sig att vi skulle ha ett starkare skydd för barnen, s.k. förtroendese-kretess. Av två skäl är det inte lämpligt. För det första kan man inte helt och hållet skydda barn från obehagliga situationer. En obehaglig situation kan vara nödvändig för att man skall kunna komma till rätta med problemen på områden som det här gäller. För det andra måste det slutligen vara myndigheterna som tar ansvaret. Det kan inte vara så att ansvaret ligger på barnet eller den unge, utan de skall kunna lämna sina uppgifter i förtroende för att de inte skall föras vidare. Myndigheterna, alltså vuxna människor, måste ta det ansvaret.

Folkpartiet instämde härvidlag, fastän man redovisade en avvikande mening till socialutskottets yttrande. Det finns en litet konstig reservation från folkpartiet, centern och miljöpartiet i denna fråga om att man skall informera bättre på den här punkten. Jag kan självfallet hålla med om att det finns intresse för utökad information, men jag kan inte låta bli att undra vad man vill att regeringen skall göra. Det pågår i dag inom socialstyrelsen, som är det centrala organet på detta område, ett arbete med att utforma nya allmänna råd kring sekretesslagen. Det kommer att ta tid, säger man från socialstyrelsen, men arbetet är påbörjat. Jag vet inte på vilket sätt man ytterligare skulle kunna påskynda, eftersom arbetet redan har påbörjats.

Jag kan vidare nämna att Kommunförbundet kontinuerligt har utbildning på sekretessområdet för tjänstemän som handlägger dessa frågor. Vi var egentligen eniga i utskottet när vi behandlade den här frågan. Av någon anledning såg väl folkpartiet behov av att markera sin mening.

Av vad jag har sagt, fru talman, hoppas jag framgår att jag yrkar avslag på reservation 2 och således bifall till utskottets hemställan.

Anf. 98 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Ulla Pettersson ville göra gällande att vi skulle vara upprörda över att enskilda tjänstemän skulle fatta avgörandet när det gäller hemliga uppgifter som man fått vid sin myndighetsutövning. Det är dock inte detta som vi kritiserar, utan vi kritiserar att dessa tjänstemän har så luddiga föreskrifter att följa. Vi menar att det är öppet för godtycklighet och olika

behandling i olika delar av landet, om regler och bestämmelser inte är klara och entydiga. Vi tycker att man borde kunna precisera att t.ex. de brister som man har fått reda på är av allvarlig art, att det rör aktuella förhållanden och inte någonting som har hänt för 10–15 år sedan, vilket vi har exempel på i debatter.

Vi tycker också att det klart skall sägas ut att det skall vara fråga om uppenbara missförhållanden. Det är alltså detta som vi vänder oss emot, och det är därför som vi har reserverat oss mot det som utskottet föreslår. Vi är inte emot att enskilda tjänstemän fäller avgörandet. Det är, precis som Ulla Pettersson sade, förhållandet i alla andra sammanhang när det gäller myndigheters förhållanden till de enskilda medborgarna. Det är bra att den här lagen har kommit till och att människor nu skall kunna få reda på när företag missköter sig i miljöhänsende, när det gäller födoämnen som hotar människors hälsa osv. Men de som skall fatta avgörandet måste ha klara regler att hålla sig till. Detta framhåller vi i vår reservation.

När det sedan gäller sekretesskyddet för barn gentemot vårdnadshavaren är vi, precis som Ulla Pettersson sade, eniga. Det är en bra regel som nu kommer till. Vi tycker ändå att de signaler som har kommit utifrån landet när det gäller tillämpningen av de sekretessregler som redan nu gäller är så alarmerande, att utskottet borde ha utdelat en allvarlig uppmaning, alltså ett tillkännagivande, till regeringen att forcera det utvidgnings- och informationsarbete som här startat och att göra detta med klarare riktlinjer än vad som nu gäller.

Vi tycker, och det är precis vad man gav uttryck för när sekretesslagstiftningen kom till, att det är viktigt att följa upp detta och att rätta till förhållandena när saker och ting inte har fungerat. Detta område är ett av de områden – det har vi fått klara indikationer på – där det finns brister i tillämpningen av lagen. Därför finns det all anledning att forcera arbetet med den utbildning som de människor behöver som har att tillämpa lagen – allra helst som det nu kommer nya och utvidgade sekretessregler.

Anf. 99 ULLA PETERSSON (s):

Fru talman! Vad som skall till för att en folkpartist skall bli upprörd kan väl inte jag avgöra.

I den motion som Ylva Annerstedt också yrkar bifall till står det: "Att fritt överlämna till en enskild tjänsteman att göra intresseavvägningen mellan allmänintresset och företagets önskan att behålla sekretess för affärshemligheter är otillfredsställande – – – ." Jag tycker att folkpartiet har en något märklig inställning i denna fråga. Man säger ju att man tycker att det är bra med den här lagstiftningen. Ändå yrkar man avslag. Det hade väl varit logiskt – om man nu verkligen har den uppfattning som Ylva Annerstedt ger uttryck för – att ansluta sig till övriga partier i utskottet som säger ja till denna lagstiftning för att sedan i t.ex. en motion eller ett särskilt yttrande återkomma med krav på preciseringar. Att man i dag yrkar avslag kan jag bara tolka på det sättet att man faktiskt inte vill ha den här lagstiftningen – i alla fall inte just nu. Ylva Annerstedt nämnde remissinstanserna. Dessa är i huvudsak positiva. Det gäller även justitiekanslern, justitieombudsmannen och Köpmanaförbundet.

Beträffande farten på och riktlinjerna för arbetet med utbildningen vad avser sekretesslagen upprepar jag vad jag tidigare har sagt, nämligen att detta arbete är i gång. Jag vet inte vad man egentligen skulle kunna åstadkomma om arbetet bedrevs i andra former. Jag tycker nog, Ylva Annerstedt, att folkpartiet här slår in tämligen öppna dörrar. Jag tänker då på folkpartiets okynnesreservation i detta sammanhang. Men naturligtvis har de enskilda kommunerna ute i landet ett stort ansvar för att deras personal får den utbildning som behövs. Det är emellertid inte en fråga som riksdagen skall ta ställning till.

Anf. 100 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Det är mycket riktigt att vi har sagt att det är otillfredsställande att enskilda tjänstemän har att tillämpa en lagstiftning som inte är klart preciserad. Det gäller i alla sammanhang. Alla som har att tillämpa lagstiftningen skall veta precis var gränsen går för vad som är tillåtet resp. otillåtet. Den utformning som lagstiftningen nu har fått innebär att man ger utrymme för godtycklighet. I olika delar av landet kan vitt skilda bedömningar göras – det beror ju på vilka olika erfarenheter man har. Anledningen till olikheterna är att man inte kan utläsa klart och entydigt vilka konsekvenser lagen kan få eller var gränsen för vad som är tillåtet resp. otillåtet dras. Det är detta som vi vänder oss emot.

Vi vill alltså inte ha lagstiftningen såsom denna nu är utformad. Vi tycker inte att det är bra att först yrka bifall till ett förslag till en dålig lagstiftning för att sedan motionsvägen försöka få en ändring till stånd. Då är det mera logiskt att redan från början säga nej till en lagstiftning vars utformning vi inte tycker är korrekt och som inte uppfyller de krav som kan ställas i ett rättssamhälle.

Anf. 101 ULLA PETTERSSON (s):

Fru talman! Ylva Annerstedt säger att man skall veta precis var gränsen går för vad som är tillåtet resp. otillåtet när det gäller att tillämpa lagen och att lagen skall tillämpas exakt lika runt om i landet. Ge exempel, Ylva Annerstedt, på en lagstiftning som varenda tjänsteman runt om i landet exakt känner till och som medger att alla gör samma bedömning! Det finns olika domstolar – exempelvis förvaltningsdomstolar – i landets alla delar bl.a. för att vi skall få en gemensam rättstillämpning. Så måste det vara. Sedan kommer man så småningom fram till en praxis. En sådan kan inte noteras i exakt det ögonblick då beslut om denna lagstiftning klubbas här i riksdagen.

Att folkpartiet inte vill ha den här lagstiftningen har framgått med all önskvärd tydlighet. Man vill alltså inte att det skall finnas möjligheter att få reda på exempelvis vilka restauranger eller mjukglassförsäljare som gör vad som åläggs dem. Man skall alltså inte kunna välja bostadsort eller fritidsort med tanke på vilka utsläpp som finns i miljön runt omkring. Men då vill jag säga att det inte behöver röra sig om några olagligheter. Det kan ju vara ett klart allmänintresse att veta hur det förhåller sig.

Anf. 102 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Anledningen till vår reservation är självfallet att vi vill minimera det utrymme för godtycke som finns inom all lagstiftning – Ulla Pettersson berörde också detta – innan en klar praxis har utkristalliserats. Vi säger därför att om man inte kan precisera sig mera än som är fallet när det gäller utformningen av denna lagstiftning, får vi vänta med ett beslut till dess att det är helt klart att det går att åstadkomma en precisering. Det handlar ju om många människors möjligheter att försörja sig och om dessa många människors möjligheter att verka i samhället. Att utsätta människorna för en lagstiftning som medger ett mycket stort utrymme för godtycke anser vi inte vara riktigt. Därför har vi reserverat oss.

Anf. 103 ULLA PETTERSSON (s):

Fru talman! Jag vill bara säga att jag tycker att det är väldigt bra att ni i folkpartiet inte har större inflytande i den här församlingen än ni har. Om folkpartiet hade haft det, skulle ju – som Ylva Annerstedt själv säger – den här lagstiftningen ha fått bero.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

14 § Föredrogs

justitiekammarens betänkande

1988/89:JuU21 Säkerhetspolisen (SÅK) (prop. 1988/89:108).

Säkerhetspolisen

Anf. 104 GÖTHE KNUTSON (m):

Fru talman! Säkerhetspolisen i vårt land har mycket viktiga uppgifter.

Säkerhetspolisen skall bekämpa brott mot rikets säkerhet.

Säkerhetspolisen skall vara en trygghetsfaktor för den svenska nationen.

Säkerhetspolisen – som allmänt förkortas säpo – skall ägna sig åt terrorismbekämpning, åtgärder mot subversiv verksamhet och säkerhets-skydd.

Det råder en bred enighet om detta i vårt land. Det finns inte någon i riksdagen som yrkar på att denna rikets säkerhetstjänst skall upphöra.

Vi moderater har tre reservationer fogade till det betänkande som nu behandlas. Vi vill att säkerhetspolisens organisation och verksamhet skall bli ännu bättre än vad propositionen och utskottets majoritetsförslag kan bidra till. Bl.a. vill vi förbättra den parlamentariska insynen i säpos verksamhet.

Det handlar alltså om justitiekammarens betänkande JuU21. Vi moderater i utskottet står för reservationerna 2, 4 och 6.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till dessa reservationer.

Enligt reservation 2 på s. 16 i betänkandet går vi emot propositionens och utskottsmajoritetens förslag om en höjning av tjänstenivån för säkerhetspolischefen. Säpochefen skall enligt förslaget vara en befattningshavare på verkschefs-nivå. Man uttrycker sig också så, att vederbörande skall sökas i

kretsen av personer med verkschefskompetens, ja, t.o.m. med generaldirektörskompetens – i och för sig är det samma sak.

En tid skymtade också i tidningar uppgifter om att en utredare på området ansåg att säpochefen skulle sökas bland statssekreterarkandidater eller likställda. Då var man definitivt – åtminstone om tanken var rätt återgiven – inne på en politisering av säpo. Dess bättre, fru talman, skymtar vi ingenting av sådana funderingar i regeringens proposition.

Säkerhetstjänsten skall som hittills vara en avdelning i rikspolisstyrelsen. Säpochefen skall vara avdelningens chef. Det anser vi moderater vara riktigt.

Men förslaget om kompetenshöjningsnivå för säpochefen har föranlett kritiska varningar från remissinstanser som Stockholms tingsrätt och Helsingborgs tingsrätt. Den senare varnar för dubbelkommando inom rikspolisstyrelsens ledning.

Den nyutnämnde säpochefen Mats Börjesson är sedan många år generaldirektör. Jag passar på tillfället, fru talman, att lyckönska Mats Börjesson i hans nya befattning. Det är ett oerhört viktigt arbete som han går in i. Och jag tror att Mats Börjesson kommer att vara en förträfflig företrädare för säpo, en mycket kompetent person på denna utsatta befattning. Han kommer att vara en lika föredömlig och lysande företrädare för säpo som han har varit för generaldirektörskåren.

Vår reservationstext och vår uppfattning – jag har här återgivit huvuddragen – har självfallet ingenting med Mats Börjessons person att göra. Vi bara konstaterar att risker för dubbelkommando och oklarheter beträffande kompetensfördelningen inom rikspolisstyrelsen kommer att finnas med den föreslagna nyordningen. Därför anser vi, liksom flera remissinstanser, att vi skall akta oss för sådana förändringar som gör att säpo kan bli "en stat i staten". Den risken ökar, menar flera remissinstanser, när chefens tjänsteställning höjs såsom nu föreslås. Vi moderater föreslår alltså ett bibehållande av nuvarande ordning.

Reservation 4, på s. 17 i betänkandet, har fått rubriken Granskningskansli. Vi moderater skriver där om den föreslagna uppgiften för rikspolisstyrelsen att fördjupa insynen i säpoverksamheten. Den kan enkelt beskrivas som en granskningsuppgift.

Det är bra, säger vi, att de parlamentariskt tillsatta ledamöterna i rikspolisstyrelsen får denna uppgift. Men då måste de också få resurser för granskningsarbetet – det kommer att kräva en hel del. Vi ser det som nödvändigt att upprätta ett kansli med kompetent personal, hämtad utanför polisväsendet.

I samma reservation väcker vi tanken på ett särskilt parlamentariskt utskott för behandling av rikspolisstyrelsens nya insynsfrågor.

I reservation 6 tar vi upp den omdebatterade frågan om s.k. informella kontakter mellan å ena sidan regeringkansliet och andra myndigheter och å andra sidan polisen, däribland säpo. Vi vill att sådana informella kontakter inte skall förekomma, åtminstone inte i princip. Vår reservation inleds med ett längre citat från riksåklagaren, hämtat ur remissvaret från RÅ-myndigheten.

Ebbe Carlsson-affären nämns inte i propositionen. Jag kan inte erinra mig att den nämndes i utskottets diskussion heller. Men alla minns vi avslöjanden

om hur ordergivning till säpofolk skedde "vid sidan om". Så får det naturligtvis inte vara. I konstitutionsutskottet har man reagerat, och i vår moderata reservation återger vi en liten del av vad vi skriver i vår moderata kommittémotion, nr Ju8.

I propositionen framhålls att statsmakernas styrning av säkerhetspolisen måste ske på ett sätt som inte kommer i konflikt med de grundlagsfästa principerna om myndigheternas självständighet. Vi moderater delar givetvis denna uppfattning. Vi har emellertid i vår motion något berört vad som anförts om regeringens styrning av den statliga förvaltningen i dels proposition 1986/87:99 Ledning av den statliga förvaltningen, dels säpokommitténs betänkande Säkerhetspolisens inriktning och organisation (SOU 1988:16).

I nämnda proposition gjordes gällande att det inte fanns några hinder för "informella kontakter" mellan regeringen och myndigheter ens då det var fråga om myndighetsutövning mot enskild enligt regeringsformen 11 kap. 7 §. Från bl.a. moderat sida reagerade vi mot att för utomstående okända kontakter mellan tjänstemän skulle få bilda grund för beslut i regeringen underlydande myndigheter. Detta har vi satt på pränt i konstitutionsutskottets betänkande 1986/87:29, reservation 4.

Säpokommittén gjorde gällande att det är nödvändigt att regeringen informeras även om aktuella ärenden hos säkerhetspolisen och att det ofta finns ett behov av "dubbelriktad information mellan regering och myndigheter". Vidare anförde kommittén: "Information av detta slag bör lämnas av statsråd eller tjänstemän i regeringskansliet allt efter omständigheterna. Något formligt regeringsbeslut torde inte erfordras även om informationen innebär att ett statsråd gör ett policybetonat uttalande på regeringens vägnar."

Ett flertal remissinstanser har reagerat på kommitténs resonemang. Riksåklagaren har bl.a. anfört att regeringen enligt hans mening inte utan starka skäl bör ge riktlinjer i enskilda ärenden, om inte rikspolisstyrelsen har hänskjutit frågan till regeringen.

Jag kan, fru talman, inte nu gå vidare i den här mycket intressanta texten. Men sammanfattningsvis vill jag konstatera att det finns all anledning att reagera i det här betänkandet, så att regeringen gör ett uttalande där det fastslås: "Täta, formlösa kontakter mellan regering och säkerhetspolis i konkreta ärenden måste inge starka betänkligheter. Någon sådan form av informell styrning från regeringens sida i säkerhetspolisens löpande verksamhet bör i princip inte äga rum." Det är alltså ett förslag från oss moderater, och det föreligger i reservation 6.

Fru talman! Jag har framhållit säkerhetspolisens betydelse. Det är angeläget – ytterst angeläget – att säpo har stort förtroende hos allmänheten, likaså stort förtroende hos myndigheter och bland beslutsfattare, bl.a. riksdagen.

Ebbe Carlsson-affären har inte bekommit säkerhetspolisen väl. Men det var inte de många säpoanställdas fel. De gör ett gott arbete – och, som jag tidigare framhållit, ett mycket viktigt arbete.

Nu gäller det att åstadkomma en ny era hos och för säpo. Vi moderater lyckönskar säpo till återuppbyggnaden av en god image – och återställt förtroende.

Anf. 105 BERITH ERIKSSON (vpk):

Fru talman! Jag skall försöka hålla mitt anförande före middagsuppehållet.

Som vi skriver i den motion som har behandlats i detta betänkande, är det av stor betydelse för vårt lands säkerhet att vi har en effektiv och omdömesgill säkerhetstjänst. Det är även av stor betydelse för tilltron till säkerhetstjänsten att riktlinjerna för dess arbete och insynen i arbetet sker under demokratiska former. Förslag om förbättringar i den riktningen har lagts, som vi nu skall besluta om.

Jag vill med anledning av det förslaget och med anledning av våra reservationer till samma betänkande rikta en uppmaning till riksdagens ledamöter, såväl till socialdemokraterna som till de borgerliga partierna: Partipolitiserade inte säpo! Det är inte bra för vår demokrati, och det är inte heller bra för tilltron till säpo. För det faktum att två av riksdagens sex partier ställs utanför det demokratiska och parlamentariska arbetet angående landets säkerhetstjänst är egentligen mycket förvånande. För hur kan någon uppfatta det som demokratiskt att ca 600 000 medborgare och väljare inte får den representation som de har rätt att förvänta sig? En opinion på mellan 10 och 12 % diskrimineras.

Detta, fru talman, kan vi inte tolka på annat sätt än att det handlar om att just partipolitiserade en fråga som verkligen inte lämpar sig för partipolitik av det här slaget. Eller har det kanske att göra med att åsiktsregistreringen trots allt skall fortgå, och då kanske även omfatta betydande folkopinioner? Om förslagen i det betänkande som vi nu debatterar går igenom på alla punkter, är det ett nederlag för demokratin och mycket negativt för tilltron till landets säkerhetstjänst.

Göthe Knutson uttalade att moderaterna hade haft vissa farhågor för att det kunde bli fråga om en partipolitiserade av säpo med utnämmandet av en ny chef. Men detta faktum, fru talman, anser vi i allra högsta grad är att partipolitiserade säpo.

Säkerhetstjänsten måste med nödvändighet arbeta hemligt, men det är då också nödvändigt att se till att säkerhetstjänsten inte utvecklas till en stat i staten. Det är en verklighet som vi kan se i så många andra länder, där säkerhetstjänsten blivit det maktorgan som styr över alla andra mer eller mindre demokratiskt valda organ i landet. Det är inte enbart tillsättandet av chefstjänsten som innebär en risk för att säpo blir som en stat i staten, utan i ännu högre grad beror detta på hur insynen i säpo organiseras.

En omfattande demokratisk och parlamentarisk insyn i verksamheten är därför nödvändig. Bristerna i detta hänseende är i dag stora. Säpokommitténs och regeringens slutsats, att insynen fungerar väl genom den parlamentariska representation vi har, saknar grund. Det har visat sig att parlamentariska representation inte har kunnat vare sig ingripa, förhindra eller påverka de missförhållanden som nu och då kommit till offentlighetens kännedom.

Det finns därför all anledning att förstärka den parlamentariska representationen och att ge alla de i riksdagen företrädde partierna representation även i rikspolisstyrelsen. I det sammanhanget bör även rikspolisstyrelsens befogenheter stärkas.

Men detta, fru talman, är inte tillräckligt. Vi föreslår en särskild nämnd, även den med företrädare för riksdagens alla partier. Denna nämnd bör ges

vittgående insyn i och möjligheter till en viss kontroll av säkerhetspolisens arbete. Nämndens verksamhet bör därför inte inskränkas till ett sammanträde i månaden, utan den bör kontinuerligt följa och granska säkerhetspolisens verksamhet.

Det har i dagarna utnämnts en ny chef för säpo, och han har uttalat att det för honom är en central uppgift att återställa förtroendet för säpo efter alla skandalaffärer. Vi hoppas att Mats Börjesson är beredd att medverka till en demokratisk utvärdering av säpo. Vi har stort förtroende för Mats Börjesson. Han har gjort ett gott intryck genom sina tidigare uppdrag. Vi har därför även förväntningar på att han har integritet och ett demokratiskt sinnelag även i sitt arbete med denna uttalat centrala arbetsuppgift. Vi önskar honom framgång i hans nya arbete med att leda landets säkerhetspolis.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 3 och 5.

15 § Kammarerna beslöt kl. 17.57 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

16 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00. I tredje vice talmannens frånvaro leddes förhandlingarna av *Karin Ahrland* i hennes egenskap av den av de närvarande ledamöterna som längst tid hade varit ledamot av riksdagen.

17 § Säkerhetspolisen

(forts. justitieutskottets betänkande 21)

Anf. 106 KENT LUNDGREN (mp):

Fru talman! Jag förutsätter att jag även i den nu uppkomna situationen skall börja mitt anförande så. Välkommen i den här stolen!

När jag häromdagen stod i denna talarstol sade jag att jag tyckte att jag hade vant mig och att det var ganska mysigt att stå här. Men i vissa sammanhang är det inte så. Detta är ett sådant tillfälle.

När jag började jobba med politik över huvud taget, hade jag stort intresse för demokratifrågor och rättssäkerhet. Den fråga vi nu behandlar tycker jag i allra högsta grad rör demokratin.

Jag har läst detta betänkande och även läst regeringens proposition ganska noga. Gång på gång återkommer orden: "Den parlamentariska insynen skall förbättras när det gäller säpo." I motsats till detta sägs att vissa partier inte skall ha denna parlamentariska insyn. Jag reagerar när man kallar detta för parlamentarisk insyn. Parlamentarisk insyn innebär för mig att hela parlamentet och alla de grupper av människor som parlamentarikerna företräder skall vara delaktiga i insynen. Så är det inte i detta fall.

Detta kommer igen på ett antal ställen. Det sägs två gånger på s. 6, och i betänkandet finns t.o.m. rubriken Parlamentarisk insyn. Jag kan möjligen kalla det för partiinsyn, men inte för parlamentarisk insyn.

Vad som intresserar mig mycket i sammanhanget är naturligtvis varför

man i en så viktig fråga som riktlinjer för säpo och den löpande tillsynen av säpo utesluter ett par av partierna i riksdagen. Det här problemet kan komma att öka. Vi kan ju få fler småpartier, om det nu är storleken det hänger på. Jag funderade ett tag på om det var det förhållandet att vi är nya som gör att vi utesluts från denna insyn. Nej, vpk har ju varit med så länge att den förklaringen är utesluten.

Är vi då säkerhetsrisker? Jag tror inte det. Vi är lika intresserade av och känner lika mycket för Sveriges säkerhet och Sveriges förhållningssätt till terroristorganisationer osv. som andra partier.

Beror det då på vem man representerar? Ja, jag vet inte. Vi känner det så i miljöpartiet, att vi står för förbättrade överlevnadsmöjligheter för människorna. Jag vet inte om det är detta som hindrar att vi får insyn. I så fall undrar man vad motsatsen skulle vara.

Vi har anslutit oss till tre reservationer till detta betänkande, nämligen reservationerna 1, 3 och 5. I samtliga dessa reservationer behandlas den frågan jag här berört.

Herr talman! Jag yrkar bifall till dessa reservationer, och jag vore tacksam om jag från kolleger från andra partier kunde få ett svar på mina frågor om orsak och verkan i detta fall.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 107 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Vi har i Sverige, precis som i de flesta andra länder, en särskild polisverksamhet vars syfte är att hindra och uppdaga brott mot rikets säkerhet. För att värna vårt oberoende, våra säkerhetspolitiska intressen och vårt demokratiska statsskick behövs en sådan polisverksamhet.

Det är nödvändigt att vi har en effektiv säkerhetspolis för att motverka infiltration, främja säkerhetsskyddet i övrigt, bedriva kontraspionage, motverka terrorism och andra yttre och inre hot mot vårt land.

Debatten om säkerhetspolisen har stundtals varit intensiv. Inte sällan har säkerhetspolisen blivit utsatt för hård kritik och beskyllts för både ineffektivitet och bristande objektivitet. Detta är i mångt och mycket en följd av den mycket stränga sekretess som omgärdar säkerhetspolisen och som gjort det svårt för allmänheten att få en nyanserad och riktig bild av verksamheten. Sekretessen är naturligtvis nödvändig, men den gör samtidigt att förutsättningarna för en allmän debatt om säkerhetspolisen är annorlunda än för annan myndighetsverksamhet, och den skapar också en grund för misstänksamhet och kritik.

Jag vill som en motbild hävda att vi i dag har en till stora delar effektiv säkerhetspolis när det gäller så viktiga och svåra uppgifter som att bedriva kontraspionage och bekämpa terrorism. Med detta har jag inte sagt att allt är bra. Det har begåtts fel och misstag. Det finns anledning att på en rad punkter genomföra förändringar och förbättringar, framför allt att säkra att säkerhetspolisen är underställd demokratisk kontroll.

Just det förhållandet att säkerhetspolisens verksamhet bedrivs under sträng sekretess gör det särskilt viktigt att säkerhetspolisen står under

demokratisk kontroll och att dess verksamhet regelbundet blir föremål för granskning och översyn.

Regeringens proposition grundas på sÄpokommitténs första betÄnkande, som handlar om sÄkerhetspolisens inriktning och organisation. SÄpokommitténs fÄrslag var enhÄlligt och remissutfallet positivt, och nu behandlas ett utskottsbetÄnkande som i stort sett bygger pÅ en bred parlamentarisk majoritet. Detta mÅste hÄlsas med stor tillfredsstÄllelse. SÄkerhetspolisens och grunderna fÄr denna Är nÄmligen inte sÄrskilt vÄl lÄmpade fÄr politiska stridigheter.

Utskottet tillstyrker regeringens fÄrslag i frÅga om sÄkerhetspolisens organisatoriska hemvist, arbetsuppgifter och organisation. Den stÄrsta fÄrÄndringen pÅ detta område Är att livvaktsverksamheten samordnas under sÄkerhetspolisen. Det innebÄr ett fÄrferande av den livvaktsverksamhet som funnits vid Stockholmspolisen och en samordning med terroristbekÄmpningen. PÅ sÅ sÄtt skapas fÄrutsÄttningar fÄr en vÄl fungerande livvaktsverksamhet, vilket vi Är i stort behov av.

FÄr att statsmakterna skall fÅ ett fastare grepp Över sÄkerhetspolisen fÄrslås att regeringen Ärligen i samband med regleringsbrevet utfÄrdar nÄrmare riktlinjer fÄr sÄkerhetspolisens verksamhet. Dessa riktlinjer skall utfÄrdas efter samrÅd med partiledarna fÄr de partier som Är fÄretrÄdda i utrikesnÄmnden. Utskottet tillstyrker det hÄr fÄrslaget men gÄr det tillÄgget, att regeringen i anslutning till budgetpropositionen bÄr redovisa riktlinjerna i huvuddrag i mer fÄvergripande frÅgor. PÅ sÅ sÄtt fÄr justitieukskottet och kammaren mÄjligheter att en gÅng om Året mer noggrant debattera inriktningen av sÄkerhetspolisens verksamhet.

Utskottet gÄr ett tillkÄnnagivande pÅ denna punkt. SÄkerhetspolisen skall i fortsÄttningen ledas av en sÄkerhetspolischef, som rekryteras bland personer som kan komma i frÅga fÄr verkschefsbeftattningar. Det innebÄr en hÄjning av kompetensnivÅn och mÄjligheter att till sÄpochef utse en person med bred erfarenhet av samhÄllsfrÅgor och yrkesliv.

PÅ den hÄr punkten har moderaterna reserverat sig i utskottet. Jag har svårt att hÄnga med i moderaternas resonemang. Vad Är det fÄr fel pÅ att hÄja kompetenskraven och stÄlla krav pÅ bredare erfarenhet och yrkesverksamhet Än enbart polischefs kompetens? Ni sÄger att risken fÄr att sÄpo blir en stat i staten ökar med en sÅdan konstruktion. Jag delar definitivt inte den uppfattningen. Om man rekryterar en sÄpochef med en bredare erfarenhet frÅn samhÄllslivet och med hÄgre kompetens, dÅ minskar ju riskerna fÄr en utveckling i den riktning som ni befarar.

Regeringen har vid sitt val nyligen av ny sÄpochef utgÅtt frÅn de hÄgre kompetenskraven. Det Är utomordentligt glÄdjande att regeringen rekryterat en ny sÄpochef, Mats BÄrjesson, med bred samhÄllserfarenhet och omvitnat stor integritet. I likhet med andra talare vill jag önska Mats BÄrjesson lycka till med hans mycket viktiga uppgift.

En central punkt i regeringens proposition Är fÄrslaget om en stÄrkt parlamentarisk kontroll Över sÄkerhetspolisen. Rikspolisstyrelsens styrelse skall fÅ som sÄrskild uppgift att fÄlja tillÄmpningen av regeringens Ärliga riktlinjer och fÄr regeringen redovisa sin bedömming. Detta stÄller krav pÅ att rikspolisstyrelsen gÄr en mer systematisk granskning av sÄkerhetspolisen Än fÄr nÄrvarande.

I detta sammanhang vill jag tillägga, bl.a. med anledning av reservation 4 från moderaterna och reservation 5 från vpk och miljöpartiet, att frågan om den parlamentariska kontrollen kommer att bli föremål för fortsatta överväganden i sÄpokommittén i samband med översynen av personalkontrollen.

I propositionen behandlas också frågor om rekrytering, utbildning och personÄrörlighet. Utskottet stÄller sig här bakom regeringens förslag.

Med anledning av tvÄ motioner i vilka man tar sikte pÄ en förstärkning av den utrikespolitiska kompetensen gör utskottet ett tillkännagivande. SÄkerhetspolitiska och utrikespolitiska frÄgeställningar Är bland de viktigaste inslagen i sÄkerhetstjänstens arbete. Det Är dÄrför av stor betydelse att aktuella kunskaper pÄ detta område finns pÄ skilda nivÄer inom sÄkerhetstjänsten. Enligt utskottet finns det anledning att överväga en ordning med en fast etablerad organisation med tjänstemÄn frÄn utrikesdepartementet, som stÄlls till sÄkerhetstjänstens förfogande för tjänstgöring pÄ skilda nivÄer inom organisationen.

Herr talman! Med det beslut som riksdagen i dag kommer att fatta om sÄkerhetspolisens inriktning och organisation skapas förutsättningar för en stärkt, effektiv och väl fungerande sÄkerhetstjänst under demokratisk kontroll.

I en andra utredningsetapp behandlar nu sÄpokommittén frÄgor om personalkontroll, arbetsmetoder och meddelarfrihet.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemstÄllan och avslag pÄ samtliga reservationer.

Anf. 108 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Vad Är det som gör det sÄ nödvändigt och trovÄrdigt med denna koppling till utrikesnÄmnden? Vad Är det som gör den kopplingen sÄ lämplig, som utskottet uttrycker det?

Lars-Erik Lövdén talade mycket om sekretess. Jag stÄller frÄgan: Är det utskottsledamöternas i denna kammare uppfattning att vpk och miljöpartiet inte kan hÄlla pÄ sekretessen i frÄga om just sekretessbelagda handlingar eller uppgifter? Det vore, herr talman, intressant att fÄ detta bekrÄftat eller dementerat hÄr och nu. Min och mÄnga andras uppfattning Är nog att det Är just sÄpo som har läckt pÄ ett strategiskt sÄtt i lämpliga situationer och portioner.

Det beror dock inte bara pÄ den dÄliga sekretessen att sÄpo har framstÄtt som ineffektiv. Brister, som att telefonsamtal som bandats inte har blivit utskrivna liksom att avlyssnandet av en mÄngd uppgifter om personer och organisationer inte har översatts eftersom tolk inte funnits tillgÄnglig, kan man kanske rÄtta till med en bÄttre organisation och med hjÄlp av personalrekrytering. SvÄrare Är det att vidta Åtgärder mot och fÄ bukt med rena olagligheter sÄsom buggning och Åsiktsregistrering. Vad gÄller tvÄngsmedel som teleövervakning och telefonavlyssning behövs ett betryggande system för rÄttslig kontroll av polisens beslut och Åtgärder. Förslag om sÄdana tvÄngsmedel föreligger och skall beslutas av riksdagen. Polisen skall inte fÄ möjlighet att tÄnja pÄ lagar eller bryta mot dem. För att nu avslöjade missförhÄllanden inte skall upprepas fÄr inte tillsynen, sÄsom nu Är fallet, vara i det nÄrmaste illusorisk.

Vi anser att man kan tillsätta en nämnd trots att säpokommitténs arbete inte är slutfört. Som vi påpekar i vår motion skall denna nämnd inte enbart syssla med personalkontroll utan även med andra frågor.

Anf. 109 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén begriper inte – för att använda hans egna ord – varför det skulle vara något fel att höja kompetensen hos den som skall vara chef för säkerhetspolisen. Vi moderater är inte ensamma om att hysa den uppfattning som jag redovisade i mitt inledningsanförande. Stockholms tingsrätt har i sitt remissvar till säpoutredningen bl.a. anfört att säkerhetstjänsten är en synnerligen viktig del av själva polisverksamheten. Det måste på allt sätt eftersträvas att den inte blir en stat i staten. Riskerna härför blir större ju högre tjänsteställning chefen för säkerhetstjänsten har.

Helsingborgs tingsrätt varnade för de risker för dubbelkommando som ett genomförande av ett sådant här förslag kan medföra. Åklagarmyndigheten i Stockholm framförde bl.a. följande:

”Om säkerhetspolisen ges en chef med den starka ställning som kommittén skisserar, sannolikt med egen stark förankring i regeringskansliet, synes det kunna medföra risker för oklarhet beträffande kompetensfördelningen och andra samarbetsfrågor inom RPS.”

Det finns också, herr talman, andra remissorgan som på samma sätt har varit kritiska. Dit hör polismyndigheten i Malmö och länsstyrelsen i Örebro län, som varnar för risken för konflikter och otydlig styrning av verksamheten.

Låt mig göra ett tillägg till frågan om kompetenshöjningen för säpochefen. Lars-Erik Lövdén säger att regeringen har sökt en chef med just bred samhällserfarenhet. Det är ju känt av alla som har varit intresserade av frågan om vem som skulle bli ny säpochef att regeringen har fått fråga ett ganska stort antal personer. Jag är alldeles säker på att Lars-Erik Lövdén känner till detta bättre än någon annan. Man har till slut helt enkelt valt en person som måste framstå som mer eller mindre oomtvistad, och så har man sagt tack så hemskt mycket för att denne mycket erfarne ämbetsman har åtagit sig detta uppdrag. Men han gör det vid 62 års ålder, om det inte är 63.

Jag hoppas få möjlighet till replik senare för att besvara Lars-Erik Lövdéns synpunkter på reservation 4.

Anf. 110 KENT LUNDGREN (mp) replik:

Herr talman! Ja, Lars-Erik Lövdén, det är väl inte så alldeles lätt. Antingen förstår inte jag vad Lars-Erik Lövdén menar, eller också säger inte en skrift det som jag tror att den säger.

Miljöpartiet och vpk har velat vara med både när det gäller att utforma riktlinjer för säpos arbete och när det gäller att få den parlamentariska insyn som man i dag kallar det men som jag inte vill kalla det – delparlamentarisk insyn kan jag sträcka mig till – som det handlar om i säkerhetspolisens löpande arbete. Civilministern hänvisar till att det skall vara de partier som i dag är representerade i utrikesnämnden. Där finns den högsta nivån, står det på s. 8 i betänkandet. Även om vi har en annan organisation i miljöpartiet, kan vi nog skaka fram någonting som kan se ut som högsta nivå hos oss också. Jag tror inte att det är sådana saker som hindrar.

På s. 9 i betänkandet står det: "I styrelsen ingår vid handläggningen av säkerhetsärenden rikspolischefen, chefen för säkerhetsavdelningen och sex av regeringen utsedda lekmannarepresentanter, i regel riksdagsledamöter."

I motionerna Ju5 och Ju10 begärs att samtliga partier skall vara representerade, vilket utskottet säger nej till. Man hänvisar visserligen till det som Lars-Erik Lövdén sade, dvs. pågående överväganden, men man stoppar miljöpartiet och vpk redan när det gäller att vara med och utforma riktlinjerna. Berith Eriksson ställde frågan huruvida vi betraktades som läckagerisker. Jag skulle vara mycket tacksam att få reda på vad det är vi är, eftersom vi inte kan få vara med och utforma riktlinjerna. Jag tycker inte att det borde vara så svårt att svara på den frågan.

Anf. 111 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Först till Berith Eriksson och Kent Lundgren och diskussionen om i vilken form överläggningarna skall ske om de årliga riktlinjerna för säkerhetspolisens verksamhet. Man har valt utrikesnämnden av det enda skälet att utrikesnämnden är ett etablerat organ för överläggningar på högsta nivå i viktiga utrikes- och säkerhetspolitiska frågor. Det faller sig då naturligt att detta organ är utgångspunkten för den parlamentariska förankring som bör ske när det gäller riktlinjerna för säkerhetspolisen.

Rikspolisstyrelsen är sammansatt enligt principer som gäller för en rad andra myndigheter. Det finns inte någon anledning att ändra på de principerna och generellt utöka antalet ledamöter i de olika verkstyrelserna.

Sedan vill jag ytterligare kommentera Berith Erikssons inlägg. Vad har Berith Eriksson för grund för att påstå att säkerhetspolisen fortsatt att bedriva åsiktregistrering efter det att ett uttryckligt förbud utfärdats mot åsiktregistrering? Det borde vara rimligt att Berith Eriksson väntade med sådana kategoriska uttalanden tills justitiekanslern redovisat sitt särskilda utredningsuppdrag i den frågan. Jag tycker att det finns anledning att vara något försiktig innan man gör så bestämda uttalanden. Det är ju möjligt att Berith Eriksson, i slutändan när justitiekanslern redovisat sitt uppdrag, tvingas att ta tillbaka detta uttalande.

Till Göthe Knutson och frågan om verkschefskompetensen: Jag förstår inte varför just de höga kompetenskraven skulle öka risken för konflikter mellan säpochefen och rikspolischefen. Det var ett enhälligt utredningsbetänkande – även den moderate ledamoten i utredningen ställde sig alltså bakom det förslag som säpokommittén lade fram i sitt första betänkande om att höja upp befattningen till att gälla en person med verkschefskompetens. Som i all annan verksamhet är samarbete en fråga om personlig förmåga och vilja. Det kanske inte heller är okänt för Göthe Knutson att det litet längre tillbaka i historien har funnits konflikter mellan rikspolischef och säpochef, även om tjänsten som säpochef varit en avdelningschefsbefattning. Även i fortsättningen kommer rikspolischefen att ha det yttersta ansvaret för säkerhetspolisen. Det får ske en arbetsfördelning mellan rikspolischefen och säpochefen på så sätt att rikspolischefen beslutar i frågor av stor betydelse eller särskild vikt samt i frågor som har betydelse också för den öppna polisverksamheten. I löpande ärenden bör rikspolischefen hållas informerad. Han har då självfallet rätten, precis som hittills när tjänsten som

säpochef har varit en avdelningschefsbefattning, att ta över beslutanderätten.

Anf. 112 BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Först och främst, Lars-Erik Lövdén, sade jag inte att åsiktsregistreringen fortsatte, utan jag ställde frågan: Kan det vara så? Jag menar att de ofullständiga svar som vi har fått här lämnar öppningar för funderingar i olika riktningar.

Jag tycker inte att det är hållbart att säga, som Lars-Erik Lövdén gör, att det var fråga om ett etablerat organ. Skall detta etablerade organ vara ett för alltid givet? Är inte den demokratiska aspekten tillräckligt stark? Är det inte, vilket jag också tog upp i mitt inledningsanförande, tillräckligt att miljöpartiet och vpk representerar ca 600 000 väljare i landet? Är inte den aspekten tillräckligt stark?

Anf. 113 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill ännu en gång säga till Lars-Erik Lövdén beträffande kompetensnivån för säpochefen att jag tror att var och en även utan närmare granskning av propositionen eller tidigare framlagt utredningsbetänkande kan räkna ut, att om man tillsätter två personer med ungefär likvärdig kompetens – vi har ju nu fått en säpochef som har varit generaldirektör i, som jag tror, 13 år och i två olika verk – är risken stor för att det kan bli motsättningar på grund av att reglerna icke är tillräckligt klart utformade. I ett replikskifte finns icke tid att närmare gå in på det här, men jag är villig att stanna kvar här i kammaren tills vi har rätt ut det, om Lars-Erik Lövdén inte nu vill förstå varför så många remissinstanser ser den risk som vi moderater påtalar. Det är onödigt att bygga in risker i ett sådant här system.

Det skulle vara intressant att få veta om Lars-Erik Lövdén har någon mening om huruvida den nye säpochefen kommer att försvinna ut ur Generaldirektörsföreningen, som han i varje fall varit ordförande för, om han inte är det. Om han måste mönstra ut därifrån tycker jag det är utomordentligt beklagligt. Min uppfattning är att han verkligen befinner sig på generaldirektörsnivå.

Så till frågan om parlamentarisk insyn och det faktum att vi moderater reserverat oss till förmån för ett granskningskansli. Lövdén säger att det ärendet blir föremål för fortsatt utredning. Låt mig då säga att det är utomordentligt att det blir ett fortsatt utredande. Den nya säpokommittén är utsedd, och vi kan konstatera att där finns utomordentligt kompetenta företrädare som behärskar det mesta. Men här är nu vi i riksdagen beredda att fatta ett beslut om parlamentarisk insyn och granskning, och man får icke de resurser som vi moderater anser att det är nödvändigt att ha från början. Varför skall man utreda det – verksamheten skall ju börja nu? Det skulle vara angeläget att få höra majoritetens företrädare närmare förklara varför man skall behöva vänta på en särskild utredning om någonting så enkelt som att utifrån tillsätta personal i ett granskningskansli.

Anf. 114 KENT LUNDGREN (mp) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort, eftersom Berith Eriksson sade det mesta. Det är bara en sak som jag vill tillägga till Lars-Erik Lövdén.

I sitt huvudanförande sade Lövdén att säpos verksamhet är någonting som man inte kan ha normal offentlig debatt om. Jag håller med om det. Säpo är en enhet som delvis är sluten, även i sådana här sammanhang. Men skall man undvika de misstänkliggöranden eller vad man skall kalla det som ofta sker i politisk debatt är det synnerligen viktigt att insynen i verksamheten är parlamentarisk. Lars-Erik Lövdén.

Anf. 115 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Först några ord till Göthe Knutson om frågan om verkschefs-kompetens. Jag är inte övertygad om att vi kommer så mycket längre, även om vi stannar kvar och debatterar till klockan 12 i natt. Jag kan inte förstå att riskerna för konflikter och motsättningar skulle behöva öka för att man söker en chefsperson som har bredare kompetens, större erfarenhet av verkschefs-befattningar och större samhällserfarenhet än en ren polischefs-karriär ger.

Jag tror att det är tvärtom: En person som besitter de kvalifikationerna är sannolikt också bättre skickad att hantera eventuella kompetenskonflikter, som kan uppstå i all samhällelig verksamhet och som, som jag sade, uppenbarligen har funnits – om man ser tillbaka några årtionden – mellan säkerhetspolischef och rikspolischef, trots att säkerhetspolis-chefsbefattning-en har varit en avdelningschefs-befattning. Jag tror att den nye säpochefen är väl skickad att leda den viktiga verksamhet som säkerhetspolisens arbete utgör och även göra det i gott samarbete med rikspolischefen.

Så till frågan om inrättandet av en säkerhetsnämnd och ett särskilt granskningskansli. Den frågan är, som jag sade, intimt förknippad med de överväganden som nu görs i säpokommittén om personalkontrollen. Enligt direktiven har säpokommittén att överväga inrättandet av en särskild registernämnd för personalkontrollärenden och registerfrågor. Skulle kommittén komma fram till att en sådan nämnd bör inrättas får frågan om dess förhållande till rikspolisstyrelsen och om dess arbetsuppgifter tas upp till behandling. Det gäller även den fråga om ett särskilt granskningskansli som har väckts i reservationen.

Slutligen några ord till Berith Eriksson: Jag reagerade med skärpa mot de antydningar som jag tyckte att Berith Eriksson gjorde om fortsatt åsiktsregi-strering, på samma sätt som jag med stor skärpa reagerat mot den vulgära argumentering som förs i reservation nr 5 av vpk och miljöpartiet. Ni skriver i den reservationen att kompetens och omdömesförmåga inom SÄK har överskuggats av paranoida politiska vanföreställningar. Jag menar att det är ett djupt orättvist påstående. Det är direkt kränkande för den personal inom säkerhetsavdelningen som utför ett kvalificerat och seriöst arbete.

Jag vill avslutningsvis än en gång understryka att de fel, brister och försummelser som förekommit i det förgångna inte får överskylla det faktum att vi när det gäller kontraspionage och terroristverksamhet i dag till stora delar har en effektiv säkerhetspolis. Inom organisationen finns många som gör ett utomordentligt bra och kvalificerat arbete.

Tredje vice talmannen anmälde att Berith Eriksson och Kent Lundgren anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 116 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag vill bara i korthet säga några ord om två socialdemokratiska motioner i det här ärendet. Den ena av dessa har undertecknats av mig och ytterligare fem socialdemokrater.

Beträffande rekrytering, utbildning och specialistkompetens har man i utskottsutlåtandet tillmötesgått våra önskemål. På en punkt föreslår man även ett tillkännagivande. Jag har bara en sak att säga om detta – det står också i vår motion – nämligen att det är vår uppfattning att det civila inslaget i säkerhetspolisen bör bli större. Det gäller just dem som har specialistkompetens. Jag tror för min del att det inte räcker med att man har civila konsulter, utan det behövs säkerligen att man har specialistkompetenta personer som reguljärt anställda i verksamheten. Redan nu finns det ju rådgivare från utrikesdepartementet, även om det har varit i otillräcklig omfattning. Det tror jag är viktigt för att skapa balans och säkerhet i säpos arbete.

På den andra punkt där motionen har ett bestämt yrkande – det gäller båda de socialdemokratiska motionerna – yrkar vi på inrättande av en särskild nämnd för säpos verksamhet. Den nämnden bör enligt vår mening bestå inte bara av parlamentariker från de partier som är representerade i justitieutskottet utan även av andra lämpliga personer, för att nämnden skall kunna verka för insyn i och kontroll av verksamheten.

En sådan nämnd bör inte heller bara vara en registernämnd, som har föreslagits från visst håll. Det bör vara en särskild nämnd som har hela insynen i och kontrollen av säkerhetspolisens verksamhet. Den uppgiften är så stor att man inte kan lägga den på rikspolisstyrelsens styrelse. Regeringen borde enligt vår mening ha fattat beslut om detta redan nu i samband med omorganiseringen. Vi motionärer tycker inte att det är konsekvent att säga att det är en för stor uppgift för rikspolischefen att ta ansvar både för den öppna polisiära verksamheten och för säkerhetstjänsten. Man föreslår en chef på verksamhetsnivå för säkerhetspolisen. Då borde man i konsekvensens namn ha sagt att det är en för stor uppgift för rikspolisstyrelsens ledamöter att utöva insyn över både den öppna polisverksamheten och säpo verksamheten.

Säpo har befunnit sig i en krisartad situation, och misstankar om allvarliga överträdelse är under utredning. Förtroendet är dåligt. I en sådan situation är det angeläget att man handlar snabbt i denna fråga och inför en särskild nämnd.

Denna nämnd bör också kunna vara en klagomur för enskilda personer. Visserligen finns JO och JK, men det utesluter inte att en sådan här nämnd också skulle kunna vara en instans till vilken den enskilde skulle kunna vända sig. Det skulle stärka förtroendet för den här verksamheten.

När nu säkerhetspolisen har fått en ny chef tycker jag att vi har anledning att förvänta oss att han skall fylla viktiga funktioner. Han behöver en sådan här nämnd, och den borde inrättas snarast.

Anf. 117 GÖTTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet eftersom jag inte anser att replikskiftet med Lars-Erik Lövdén var avslutat, och jag ger honom nu chansen att på nytt gå upp i debatt.

Jag vill fråga Lars-Erik Lövdén om han underkänner förstånds gåvorna och

insiktsfullheten hos de remissorgan som uttalat sig på det sätt som jag tidigare beskrivit, vilket finns redovisat i riksdagens protokoll och riksdagstrycket.

Den problematik som Lars-Erik Lövdén inte säger sig förstå kan delas upp i två delar. Det ena är det mänskliga kynnet, och det andra är rikspolisstyrelsens förmåga att utfärda en arbetsordning som är alldeles solklar. Låt mig ta upp det sistnämnda först. I propositionen står på s. 15 följande: "Utgångspunkten bör vara att rikspolischefen beslutar i säkerhetsfrågor av stor betydelse eller av särskild vikt samt i sådana säkerhetsfrågor som även berör den öppna polisen, t.ex. föreskrifter om samarbetet mellan den öppna polisen och säkerhetspolisen. I löpande ärenden bör rikspolischefen hållas informerad och bör då vara oförhindrad att ta till sig beslutanderätten i ett särskilt fall."

Det är inte alldeles lätt att i den detaljreglering som enligt riksdagens beslut åvilar vederbörande myndighet klargöra vilka säkerhetsfrågor som är av stor betydelse och särskild vikt. Det bör ske en klar gränsdragning i fråga om kompetensen.

Vi har också i Sverige vår nomenklatura och en befattningsnomenklatur som klart anger var man befinner sig i beslutspyramiden och vem som står i lydadsförhållande till vem. Men när två personer har en hög ställning finns det risk för att det som jag kallar för det mänskliga kynnet kommer till uttryck. Det är betydligt lättare för en kamrer på rikspolisstyrelsen att känna sig underordnad än det är för en person som har haft en rad toppbefattningar och som befinner sig på en hög kompetensnivå. Det är i det fallet inte till hjälp att man har en bred samhällsinsyn.

Herr talman! Vi moderater har efterlyst ett granskningskansli. Vi tycker nämligen att det är mycket bra med insyn i säkerhetspolisens arbete. Det är därför som vi tar upp frågan om att tillsätta en särskild kommitté. Låt oss utreda detta. Vi moderater har inte krävt att ett beslut om detta skall fattas nu. Men vi konstaterar däremot att riksdagen är beredd att praktiskt taget omgående – efter verkställigheten av det beslut som riksdagen nu skall fatta – företa en granskning. Den granskningen skall enligt propositionen göras av tjänstemän inom myndigheten, dvs. rikspolisstyrelsen.

Man kan då lätt räkna ut att den kommer att utföras av tjänstemän som de facto är kolleger med dem som skall granskas. Jag vill inte misstänkliggöra någon, men det är mänskligt att ta vissa kollegiala hänsyn.

Det måste vara bättre att göra som vi moderater har föreslagit, nämligen upprätta ett särskilt kansli med personal som kommer från annat håll och inte tillhör polismyndigheten, och även ge kansliet möjlighet att anlita konsulter m.m. Jag ber, herr talman, att härvidlag få hänvisa till vår utomordentliga motionstext.

Anf. 118 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag underkänner inte omdömet hos de remissinstanser som varit tveksamma till att inrätta en befattning med verkschefskompetens. Men jag tycker å andra sidan att Göthe Knutson inte skall underkänna omdömet hos alla de remissinstanser som yttrat sig positivt om den här konstruktionen. Justitiekanslern, Polisförbundet och många andra remissinstanser har ställt sig bakom tanken på att man skall inrätta en befattning som säpochef med verkschefskompetens.

Vi skall vara alldeles klara över att rikspolischefen även i fortsättningen är den ytterst ansvarige för säkerhetspolisens verksamhet. Säpochefen blir vice ordförande i rikspolisstyrelsen och underordnad rikspolischefen. Det råder inget tvivel om att det kommer att förhålla sig på det viset.

Det är inte tänkt att det skall ske någon ändring när det gäller den relation som har funnits mellan rikspolischefen och säpochefen i den tidigare organisationen. Men i och med att vi ställer krav på verksamhetskompetens får vi i säkerhetspolisen in en person som har en annan bakgrund, en bredare kompetens och erfarenhet än vad en ren polis chefskarriär ger. Jag tror att det är mycket positivt för säkerhetspolisen att få en chef med en sådan erfarenhet. Det är, som Göthe Knutson säger, inte särskilt klokt att ha någon sorts kamrer som säpochef. En säpochef bör nog befinna sig på en litet högre nivå.

Anf. 119 GÖTHE KNUTSON (m):

När det gäller möjligheten att göra rätt bedömning av vilka remissinstanser som har mest rätt vill jag till Lars-Erik Lövdén säga att vi moderater tar det säkra före det osäkra. Detta borde väl vara utomordentligt angeläget då det rör sig om säkerhetstjänsten.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

18 § Föredrogs

justitiekammarens betänkande

1988/89:JuU23 Hovrättsfrågor m.m. (prop. 1988/89:95).

Hovrättsfrågor m.m.

Anf. 120 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! I de äldsta domstolarna i Sverige bestod nämnden av tolv nämndemän. År 1948 sänktes antalet till nio nämndemän och 1971 till fem nämndemän. De regler som gäller sedan 1983 innebär att nämnden skall bestå av tre nämndemän. I mål som rör brott, för vilka inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år, har dock nämnden alltså bestått av fem nämndemän.

Nämndens medverkan i rättskipningen har av ålder ansetts stärka medborgarnas förtroende för domstolarnas arbete. Denna medverkan tillgodoser också medborgarnas intresse av insyn i domstolarnas verksamhet. Nämndemännen är vidare en garanti för att domstolarnas avgöranden ligger i linje med den allmänna rättsuppfattningen i samhället. Genom nämndemännen är det meningen att domstolarna skall tillföras erfarenheter från olika områden som kan vara viktiga.

För att tillgodose de syften som nämnden skall fylla måste nämnden vara representativ för medborgarna. Nämnden skall vara sammansatt så att den kan bidra till kontinuitet och likformighet i rättskipningen.

Regeringen har nu föreslagit att särregleringen om fem nämndemän i vissa

brottmål skall upphöra att gälla. En tingsrätt skall alltså enligt regeringens förslag normalt vara domför med en lagfaren domare och tre nämndemän i alla mål där nämndemän skall delta.

Erfarenheterna efter den senaste nedskärningen har emellertid visat att en stor del av syftet med lekmannainflytandet i våra domstolar gått förlorat i och med införandet av tremannanämnder. Femmannanämnderna var av naturliga skäl mer allsidigt sammansatta vad gäller exempelvis kön, ålder, yrkeserfarenhet och partitillhörighet, vilket har stor betydelse vid de överläggningar till dom eller beslut som sker efter en rättegång.

För många nya nämndemän tar det också relativt lång tid innan de känner sådan säkerhet att de vill yttra sig vid en överläggning; man vill först lyssna och lära. I tremannanämnder ger detta yrkesdomaren ett stort övertag, varvid det föreligger risk för att lekmännens synpunkter inte blir tillräckligt framförda och beaktade.

Den nuvarande ordningen med olika antal nämndemän beroende på brottets svårighetsgrad är dessutom förenad med olägenheter och föranleder praktiska svårigheter. Det har förekommit fall där huvudförhandlingen har måst göras om sedan rätten funnit sig inte vara domför på grund av att för få nämndemän deltagit. I vissa fall har detta berott på förbiseenden vid målens utsättning. Men det har också berott på sakens utveckling under rättegången. Som exempel på det senare kan nämnas att ett mål om misshandel som inlett med tre nämndemän måste tas om i det fall då den misshandlade avlidit och gärningen ändrats till dråp.

Regeringens förslag om neddragning av antalet nämndemän till tre i det helt övervägande antalet mål i tingsrätt har kritiserats av en stor mängd remissinstanser, däribland Nämndemännens riksförbund. I årets första nummer av tidningen "Nämndemannen" publiceras ett upprop till Sveriges riksdagsmän som är undertecknat av förbundets ordförande John Thörn- gren. Uppropet lyder enligt följande.

"Till Sveriges riksdagsmän! Nämndemännens riksförbund protesterar mot att regeringen utan att på något vis ha kontaktat landets nämndemannakår nu planerar att minska antalet nämndemän från fem till tre i grövre brottmål. Den föreslagna neddragningen med 40 procent av den folkliga representationen i dessa mål strider mot det löfte om en förstärkning av domstolarna som gavs i regeringsförklaringen. Rättegångsutredningen föreslår fyra nämndemän i alla tingsmål. Remissopinionen är helt övervägande positiv till förslaget, i synnerhet som det skulle eliminera möjligheten av lika röstetal. När justitieministern nu föreslår en minskning i strid mot utredningens förslag om ökning, uttalar hon sig samtidigt positivt om jämnt antal nämndemän. Detta är illavarslande. Vi nämndemän befarar att nästa steg kan bli en neddragning till två, alltså den modell som tillämpas i öststaterna. Neddragningen utgör ännu ett hot mot domstolarnas anseende, en allvarlig begränsning av medborgarnas insyn i rättskipningen och därmed en fara för allmänhetens tilltro till svenskt rättsväsende. Sveriges nämndemän vädjar till Sveriges riksdagsmän att rösta emot förslaget."

Herr talman! Från såväl allmänt demokratiska synpunkter som av rättssäkerhetsskäl är det angeläget att den i ett mål medverkande nämndemannagruppen har en så allsidig sammansättning och bred förankring i

samhället som möjligt. Minskningen av antalet nämndemän från fem till tre har medfört att den önskvärda allsidigheten och bredden har försämrats inom den del av rättskipningen där tyngdpunkten i praktiken ligger i flertalet fall.

Det är inte på det sättet som den nuvarande ordningen ger uttryck för, att gränsen mellan å ena sidan mål med komplicerade bevisvärderingsfrågor och grannliga överväganden i fråga om påföljdsval och å andra sidan mål utan sådana inslag går vid två års fängelse som straffminimum för brottet, utan sådana mer komplicerade frågeställningar förekommer i alla typer av mål. Betydelsen av grannlagenhet och omsorg vid rättens bedömning är självfallet lika stor i alla slags mål. Prövningen av alla enskildheter i ett mål kan allmänt antas ske på ett bättre sätt och med större säkerhet om fem nämndemän deltar i stället för tre.

Från moderata samlingspartiets sida förordar vi en återgång till den ordning som gällde före år 1983, då antalet nämndemän i tingsrätt var fem i alla mål där nämndemän deltog. En ökning från tre till fem nämndemän betyder att möjligheterna till representativitet i det enskilda målet ökar med drygt 66 %. Den ändring vi föreslår bör kunna ske redan vid kommande årsskifte.

En naturlig följd av en återgång till systemet med fem nämndemän i alla mål är att också reglerna om kollektiv rösträtt återinförs. Även om vi rent formellt behandlar frågorna om antalet nämndemän och nämndemännens rösträtt var för sig, är det ändå i realiteten på det sättet att frågan om rösträtten hänger nära samman med frågan om antalet nämndemän. Att nämndemännen erhöll individuell rösträtt 1983 var ju närmast en kompromiss för att begränsa nackdelarna med den då genomförda minskningen av antalet nämndemän till tre i de flesta mål.

Det är angeläget att den lagfarne domarens inflytande på rättens avgöranden inte minskar så att juristdomaren kommer helt i bakgrunden. En ordning som innebär större inflytande för lekmännen än för juristdomaren kan innebära risker för rättssäkerheten genom ojämnheter i tingsrätternas rättskipning och ökad frekvens av överklaganden till hovrätt.

Mot bakgrund av det ansvar som dessutom åvilar den lagfarne domaren i dennes egenskap av rättens ordförande kan den individuella rösträtten inte innebära en rimlig avvägning om antalet nämndemän ökas till fem. Dessutom bör inte lekmannainflytandet bli avsevärt större i tingsrätt än i hovrätt.

Beträffande mandattidens längd förordar vi moderater en återgång till sexårsperioder. De längre perioderna garanterar kontinuitet och erfarenhet. Sexåriga mandatperioder skulle också vara ett uttryck för att nämndemanskapet är något förmer än ett vanligt kommunalt politiskt uppdrag.

Frågan om mandatperiodens längd var föremål för överväganden i ett lagstiftningsärende år 1975. Den dåvarande justitieministern uttalade i ärendet bl.a. följande.

”En direkt sammankoppling mellan den kommunala valperioden och nämndemansmandatet är sålunda ingalunda självklar. Önskemålet om att nämnden fortlöpande anpassas till majoritetsförhållandena i fullmäktige får här vägas mot behovet, inte minst från rättssäkerhetssynpunkt, av att inom nämnden bevara nödvändig erfarenhet av domstolsarbetet. Mot denna

bakgrund saknas tillräckliga skäl att korta av den sedan lång tid tillbaka gällande sexårstiden, vilken visat sig väl ägnad att tillgodose behovet av kontinuitet hos nämnden.”

Detta uttalande äger lika stor giltighet i dag som när det gjordes.

När det slutligen gäller domarsammansättningen i hovrätt gäller i dag den regeln att minst fyra lagfarna domare skall delta om det överklagade avgörandet fattats av tre eller flera lagfarna ledamöter i tingsrätt. Denna regel bör vara kvar. Vi moderater kan inte ställa oss bakom förslaget att antalet lagfarna ledamöter i hovrätten generellt minskas till tre, eftersom detta skulle innebära en formell försvagning i jämförelse med vad som gäller i dag. Den omständigheten att hovrätten är sammansatt på ett sådant sätt att dess kompetens framstår som högre än underrätternas har också ett symbolvärde som inte bör underskattas.

I sitt remissyttrande över förslaget har Svea hovrätt tagit upp just det här förhållandet. Hovrätten skriver bl.a. följande.

”En part som underkastar sin sak en ny prövning i hovrätten anser givetvis att saken blivit oriktigt bedömd av den instans som först handlagt densamma. Han går till hovrätten för att få en mer sakkunnig bedömning. Hovrätten bör därför genom sin sammansättning erbjuda större garantier för ett riktigt bedömmande än den instans som först avgjorde saken.

Att reducera hovrättsförfarandet till att 'målet bedöms en andra gång' är att ej infria parternas och allmänhetens förväntningar på högre rätt. Inte nog härmed. Utredningens inställning står därtill i motsättning till hela idén med ett devolutivt rättsmedel. Och detta i så mycket högre grad som hovrätterna i praktiken inte är blott andra utan sista instans i det absoluta flertalet mål. Rättegångskommitténs värnande om tingsrätternas slagkraft är vällovligt. Som utredningen framhåller framtvingar emellertid ekonomiska faktorer prioriteringar som inte alltid är välkomna. Det bör därför framhållas att en förstärkning av överrätterna alltid ställer sig billigare eftersom de är mycket färre till antalet än underrätterna. Slutsatsen av det anförda blir att kravet på att andra (och i praktiken i regel sista) instans skall ha en starkare sammansättning än första instans inte kan eftersättas.”

Herr talman! En ordning som innebär att de nuvarande sammansättningsreglerna för hovrätt får fortsätta att gälla innebär också att erforderligt adjunktionsutrymme bibehålls. Det är ur utbildningssynpunkt väsentligt att icke ordinarie domare ges oförminskade tillfällen att delta i prövningen av större och mer komplicerade dispositiva tvistemål.

Jag yrkar bifall till reservationerna nr 1, 3, 4 och 6.

Anf. 121 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! I reservation nr 2 föreslår centerpartiet att antalet nämndemän i tingsrätt skall vara fyra i alla mål där nämndemän över huvud taget förekommer. Den extra kostnad som då skulle uppstå – om kammaren beslutar i enlighet med centerförslaget – i förhållande till utskottsmajoritetens förslag är en extrakostnad som är lätt att motivera. Rättssäkerheten och ett brett lekmannainflytande är goda skäl för den ordningen att det alltid skall vara fyra tjänstgörande nämndemän i de aktuella målen. Tillsammans med juristdomaren uppnås med fyra nämndemän antalet fem. I normalfallet går

det då, utan att tillgripa ordförandens utslagsröst, att få till stånd klara majoritetsutslag när det förekommer delade meningar.

För oss centerpartister är det för övrigt självklart att varje nämndeman skall ha en röst. Därför avvisar vi tanken på återinförd kollektiv rösträtt. Jerry Martinger säger att det finns risk för att juristdomaren kommer i bakgrunden med denna ordning. Jag tror inte det. Den risken är nog mycket liten med tanke på det kunskapsmässiga övertag som juristdomaren besitter. Jerry Martinger själv talade för övrigt om att nämndemän ofta är osäkra och behöver tid för att bli varma i kläderna.

Vi i centern anser alltså att det är viktigare att öka antalet nämndemän i de mål där det nu tjänstgör tre–fyra än att behålla antalet fem i de ca 20 % av alla mål vid våra tingsrätter, där nämndemän tjänstgör. Man vinner också större klarhet genom att göra reglerna för antalet nämndemän som skall tjänstgöra enhetliga. Risken för att mål avgörs med fel sammansättning elimineras om antalet alltid skall vara detsamma.

Från centerns sida har vi kunnat konstatera att det finns ett brett stöd för vår linje. Utöver representanter för rättegångsutredningen har enskilda nämndemän, nämndemannaföreningar och andra som är intresserade av frågan hört av sig och uttalat sig till förmån för att det skall vara fyra nämndemän när sådana skall tjänstgöra i tingsrätt.

Vi anser det vara viktigt att lyssna inte minst till dem som har de praktiska erfarenheterna.

Herr talman! Jag yrkar således bifall till reservation nr 2.

Anf. 122 KENT LUNDGREN (mp):

Herr talman! Timmen börjar bli sen och vädret utanför är vackert. Jag skall därför försöka bjuda de närvarande på litet tid.

Jerry Martinger uttalade sig så väl om reservation nr 1, som också miljöpartiet stödjer. Därför finns det inte någon anledning att orda mer om den. Jag yrkar alltså bifall till reservation nr 1.

Miljöpartiet står ensamt bakom reservation nr 5. Den handlar om en minskning av antalet lagfarna domare i vissa fall. Det finns egentligen inte heller så mycket att orda om den reservationen med tanke på att grunden för reservation nr 5 är precis densamma som för reservation nr 1. Miljöpartiet vill gärna medverka till effektivisering och kostnadsbesparingar, men på vissa punkter kan vi inte tänka oss att göra detta, och det är när vi kan befara att det kan påverka rättssäkerheten för den enskilde. Att just minska antalet lagfarna domare i vissa fall ser vi som en sådan punkt. Av den anledningen yrkar jag bifall också till reservation nr 5.

Anf. 123 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande 23 från justitieutskottet föreslås vissa förändringar i hovrättsprocessen samt ändringar i hovrätternas och tingsrätternas sammansättning. Det har väckts ett antal motioner dels under den allmänna motionstiden, dels i anslutning till proposition 1988/89:95, vilken ligger till grund för detta ärende.

Utskottet tillstyrker förslaget i propositionen utom beträffande antalet nämndemän i tingsrätten, där utskottsmajoriteten föreslår oförändrade

regler, vilket också är i linje med vad som förordas i två motioner som har väckts i anslutning till ärendet. Utskottet har avstyrkt övriga motioner. Dessutom finns det ett antal reservationer.

I betänkandet föreslås alltså ändringar i rättegångsbalkens regler för rättegång i hovrätt. Syftet med förslaget är att förenkla och effektivisera hovrättsarbetet och koncentrera verksamheten till de viktiga frågorna.

Under de senaste årens reformarbete har grunden varit att det skall finnas tre domstolsinstanser, dvs. tingsrätt, hovrätt och högsta domstolen. Dessa instanser har olika funktioner. I tingsrätten skall parterna erbjudas en fullständig och kvalificerad prövning av sin sak. Hovrättens huvuduppgift är att rätta till avgöranden som ändå av någon anledning blivit felaktiga. Högsta domstolen skall svara för prejudikatsbildningen.

Det är viktigt att hovrätterna kan ägna huvuddelen av sin verksamhet åt att granska och överpröva mål som kan vara felaktigt avgjorda i tingsrätterna och även åt mål som framstår som svårbedömda eller på annat sätt är kvalificerade.

Utskottet ställer sig bakom de förändringar som – med bibehållen rättssäkerhet – syftar till att förenkla och effektivisera domstolsarbetet.

Hovrättsprocessen föreslås ändrad så, att möjligheterna att åberopa nytt material justeras. Vidare föreslås att det skall införas klargörande regler om att hovrätten i princip inte behöver pröva skuldfrågan när endast påföljdsfrågan överklagats. Hovrätten har också skyldighet – vilket jag anser vara viktigt – att utöva materiell processledning under förberedelsearbetet i tvistemål.

När det gäller frågan om antalet nämndemän kan det konstateras att det sedan de ändrade reglerna infördes 1983 har funnits motionsyrkanden, och frågan har varje år varit föremål för kammarbehandling.

Ändringarna 1983 innebar att fem nämndemän skulle finnas i rätten i mål om brott, för vilka inte är stadgat lindrigare straff än två år. Huvudregeln är att rätten är domför med tre nämndemän. En fråga i detta sammanhang från 1983, som inte rönt lika stor uppmärksamhet som frågan om antalet nämndemän, är att nämndemännen då också tillerkändes individuell röst rätt. Det har således ökat nämndemännens inflytande i förhållande till vad som var möjligt med den kollektiva rösträtten. Man kanske kan karakterisera debatten under de senaste åren så att det har blivit väl mycket exacererande kring frågan om fem, fyra eller tre nämndemän och vid vilket antal som rättssäkerheten och allmänhetens insyn är tillräckligt tillgodosedd.

Herr talman! Låt mig klart och tydligt slå fast att utskottets uppfattning är att ett brett lekmannainflytande inom rättsväsendet är utomordentligt viktigt. Det är en garanti för att domstolarnas avgöranden ligger i linje med allmänna rättsuppfattningar i samhället. Särskilt viktig är lekmannamedverkan i bedömningsfrågor, exempelvis när det gäller påföljdsval eller bevisvärdering. Det är naturligtvis också viktigt med lekmannainflytande när det gäller medborgarnas intresse och insyn i domstolarnas verksamhet och medborgarnas förtroende för rättsväsendet.

Domstolsverket har gjort en utvärdering av reformen från 1983. Det finns ingenting i den utvärderingen som visar att nämndemannareformen har inneburit någon försämring av rättskipningen. Man kan inte utläsa något

sådant av statistiken över antalet överklaganden eller ändringsfrekvensen i överklagade mål. Den kostnadsminskning som eftersträvades – det var faktiskt statsfinansiella skäl som var huvudmotivet för nämndemannareformen – har man också uppnått.

En nackdel med gällande ordning är naturligtvis som framhålls i utskotts-betänkandet att en del mål kan komma att avgöras i en felaktig sammansättning. När utskottet har övervägt denna fråga har det lett fram till att utskottet nu förordar att nuvarande regler skall behållas. De diskuterade nackdelarna anser utskottet vara av sådan art att de kan accepteras.

I sammanhanget vill jag också något beröra den kollektiva rösträtten. Den tycks vara en förutsättning för moderaternas yrkande om fem nämndemän, och återfinns således i reservation nr 1. Som framhålls i propositionen – vilket citeras i utskottets betänkande – är det inte möjligt att återinföra den kollektiva rösträtten. Den är inte förenlig med moderna principer för lekmanamedverkan i beslutande organ.

Herr talman! Jag kan inte underlåta att framhålla den åsikten att de moderata reservationerna 1, för ett antal på fem nämndemän, och 3, om den kollektiva rösträtten, egentligen är villkorade av varandra och måhända borde ställas under proposition i ett sammanhang, eftersom argumentationen och uppläggningsen är sådan. Det är för mig litet svårt att förstå att miljöpartiet kan vara med på reservation nr 1. Miljöpartiet slår ju vakt om individens möjligheter till påverkan i samhället.

Jag yrkar således avslag på reservationerna 1, 2 och 3.

I reservation 4 pläderas för en återgång till sexåriga mandatperioder. Från den 1 januari i år gäller treåriga mandatperioder. Det finns nu inte någon anledning att göra några nya överväganden i den frågan än dem som riksdagen tidigare har gjort. Jag yrkar avslag på reservation 4.

Jag yrkar även avslag på reservation 5. I denna reservation vill man inte acceptera att domstolarna i vissa fall skall kunna vara domföra med ett mindre antal domare än enligt nu gällande regler. Den föreslagna ändringen, som även kan godtas ur rättssäkerhetssynpunkt, innebär ett bättre resursutnyttjande.

I reservation 6 argumenteras emot uttalanden i en departementspromemoria som handlar om domstolarnas framtid. Det gäller hovrättens sammansättning. Utskottet anser sig inte i detta beredningsläge kunna göra något uttalande på begärt sätt.

Herr talman! Jag yrkar slutligen bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande nr 23 vid innevarande riksmöte.

Anf. 124 ANDERS SVÄRD (c) replik:

Herr talman! Göran Magnusson säger att det är viktigt med ett brett lekmanainflytande när det gäller tingsrättens sammansättning. Nuvarande regler innebär att 80 % av alla mål avgörs med tre nämndemän. Från centerns sida tycker vi att det antalet är för litet. Detta innebär också att man har ett jämnt antal inkl. juristdomaren. Det medför fortfarande risk för en felaktig sammansättning, med vad det kan innebära av negativa konsekvenser. Allt detta tycker jag talar för bifall till reservation nr 2.

Anf. 125 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! När det gäller antalet nämndemän kan jag närmast för Göran Magnusson berätta att även den socialdemokratiska finansministern har uttryckt uppfattningen att tre nämndemän är för litet. Finansministern har för övrigt sagt att även fyra är för litet. När det för några år sedan var fråga om att bestämma storleken på de nyinrättade skattenämnderna förklarade finansministern i proposition 1986/87:47 s. 124 följande: "När det gäller frågan om hur många förtroendevalda som skall kallas till varje sammanträde delar jag inte kommitténs uppfattning att endast fyra lekmän skall kallas. I likhet med några kommittéledamöter och en del remissinstanser finner jag det lämpligare att fem lekmän kallas. Därigenom ökas möjligheterna att ge nämnden en mer allsidig sammansättning. Dessutom motverkas en alltför kraftig neddragning av den nuvarande förtroendemannaorganisationen."

Beträffande den kollektiva rösträtten har jag i mitt inledningsanförande redogjort för de skäl som talar för att den kollektiva rösträtten bör återinföras om antalet nämndemän ökas till fem. I det sammanhanget vill jag ännu en gång erinra om att det förhållande som gjorde att nämndemännen erhöll individuell rösträtt 1983 var en kompromiss för att begränsa de nackdelar som skulle komma att bli följden genom att man minskade antalet nämndemän.

Anf. 126 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller frågan om antalet nämndemän finns det också anledning att något beröra kostnaderna. Av tidigare utredningsmaterial och av propositionen kan man uppskatta att kostnaden för att öka antalet nämndemän till fyra är ungefär 15 milj. kr. Om man skulle välja att bifalla den reservation moderaterna har tillsammans med miljöpartiet skulle kostnaden bli ungefär 30 milj. kr. Det är självklart att kostnaden har betydelse även om statsfinanserna nu är i bättre balans än de har varit tidigare.

Till Anders Svärd och Jerry Martinger skulle jag vilja säga att om vi har 15 resp. 30 milj. kr. ytterligare att satsa i rättsväsendet, finns det väl anledning att fundera över om det verkligen är så att ett ökat antal nämndemän skulle vara det bästa sättet att använda pengarna på. Jag är övertygad om att vid en ordentlig genomgång av dessa frågor skall vi kunna hitta ytterligare angelägna mål att satsa pengar i. Jag vill gärna peka på den här ekonomiska aspekten på denna fråga.

Även jag har noterat finansministerns uttalanden. Det finns naturligtvis anledning att försöka rätta sig efter finansministern. Jag hoppas att Jerry Martinger skall hitta ytterligare ett antal punkter där det finns anledning för honom att följa finansministerns idéer.

Anf. 127 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Det sista som Göran Magnusson sade tänker jag inte kommentera i detta sammanhang.

När det gäller en ökning av antalet nämndemän, anser vi moderater – som jag tidigare sagt – att det också ökar rättssäkerheten. Vi menar att rättssäkerheten aldrig kan bli för dyr.

Anf. 128 ANDERS SVÄRD (c) replik:

Herr talman! När det gäller denna sifferexercis tror jag att dessa 15 milj. kr. var i förhållande till regeringens förslag. Majoritetens förslag är ju något dyrare än regeringens. Vi kan dock nu inte komma fram till vad den exakta siffran är. Det kostar några kronor mera. Men jag menar att rättssäkerhet och ett brett lekmannainflytande är värt de pengarna. Det är ett ställningstagande som centerpartiet har gjort och som socialdemokraterna tydligen har uppfattat.

Anf. 129 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! Jo, det är möjligt att det kan finnas anledning att justera med en eller annan miljon kronor. Men givetvis kvarstår själva huvudresonemanget.

Jag vill för Jerry Martinger något beröra den kollektiva rösträtten. Det är klart att det finns anledning att på allvar se på människornas möjligheter till insyn och inflytande även i domstolsprocessen. När man då så kraftfullt skriver om detta och yrkar på att antalet nämndemän skall ökas till fem och samtidigt vill återinföra den kollektiva rösträtten, tar man tillbaka en del av det inflytande och möjligheter till påverkan som har vunnits med nämndemannareformen från 1983.

Jag har för min del litet svårt att följa med i moderaternas resonemang om att det skulle bli så utomordentligt mycket bättre om vi berövade nämndemännen den enskilda rösträtten.

Tredje vice talmannen anmälde att Jerry Martinger och Anders Svärd anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 130 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Låt mig, liksom tidigare talare, börja med att betona att lekmännens, dvs. förtroendemännens, medverkan i den dömande verksamheten är viktig. Den bidrar till att upprätthålla medborgarnas förtroende för våra domstolar, bl.a. genom den insyn nämndemännen får i dömandet. Det är ytterst en garanti för rättssäkerheten.

Nämndemannareformen år 1983 innebar bl.a. att antalet nämndemän i tingsrätt i de flesta brottmål minskades från fem till tre. I mål om mycket grova brott skulle dock, som förut, fem nämndemän tjänstgöra.

Nämndemannareformen har utvärderats av domstolsverket, vilket har påpekat här. Reformen har av allt att döma inte inneburit, som många fruktade, att det har blivit fler överklaganden. Den har inte inneburit att ändringarna i högre instans har blivit vanligare än före reformen. Pengar har med andra ord sparats utan att det har gått ut över rättssäkerheten.

I det regeringsförslag som vi nu behandlar hävdar justitieministern att man enligt hennes mening i och för sig kan åberopa skäl för den nuvarande ordningen med tre nämndemän i brottmål i allmänhet och fem nämndemän i de allvarligaste brottmålen. Den bygger på den princip som i andra sammanhang har setts som en processrättslig ledstjärna, nämligen en smidig anpassning till vad de olika målen typiskt sett kräver.

Det är mot den bakgrunden det är svårt att förstå att regeringen kunde lägga fram ett förslag om att minska antalet nämndemän till tre i samtliga brottmål. I en motion avvisade vi i folkpartiet förslaget. Vi såg det som ett allvarligt hot mot domstolarnas anseende. Det är bra och glädjande att utskottet i detta betänkande gör detsamma. Regeringen råkar ut för ett välförtjänt nederlag i denna fråga. Det är detta som är det politiskt intressanta i det betänkande som vi nu behandlar. Regeringen lider nederlag i en viktig fråga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

19 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1988/89:LU34 Upphovsrätt och datorprogram (prop. 1988/89:85).

Upphovsrätt och datorprogram

Anf. 131 ELISABETH PERSSON (vpk):

Herr talman! Ärade ledamöter! Hade någon när boktryckarkonsten var ung påstått att det en dag skulle finnas böcker i tusental i något som kallades för bibliotek för fri utlåning, skulle nog den personen i fråga ha blivit anklagad för häxeri eller för att på något annat sätt vara i förbund med den onde.

Men i dag är vi där. Det är en fullständig självklarhet för oss att vi fritt skall kunna låna böcker och ta del av dem utan att äga dem. Nu har en ny materia gjort sitt inträde på marknaden. Datorprogram konkurrerar med det skrivna ordet. Vi skall fatta beslut om att låta datorprogram lyda under samma lagar när det gäller upphovsrätten som andra konstnärliga uttrycksmedel, t.ex. litteratur och musik.

Vänsterpartiet kommunisterna ställer sig i stort sett bakom betänkandet om upphovsrätt och datorprogram med undantag i ett avseende. Vi har reserverat oss mot förslaget att ändra på 23 §, som gör det möjligt att låna eller hyra ut litterära verk utan upphovsmannens tillstånd. Vi tycker att det är alldeles onödigt att nu, innan vi vet hur framtiden och marknaden kommer att bli för datorprogram, ändra denna lag och stoppa möjligheterna för en utlåning av datorprogram. Jag tror att vi begår ett stort misstag om vi gör detta. Jag delar inte alls utskottets bedömning att detta skulle vara till förfång för datormarknaden och att det skulle ge upphov till olaglig kopiering osv. Tvärtom tror jag att det är angeläget att ha en liten ventil som gör det möjligt att på laglig väg låna ett datorprogram, pröva och se om det passar utan att behöva köpa det. De datorprogram som skulle komma i fråga är sådana som har ett innehåll som är intressant för vanliga människor, t.ex. ordbehandlingsprogram, bokföringsprogram osv. Det gäller alltså inte mer specialbeställda datorprogram. Jag tror att det skulle vara angeläget just för att förhindra olaga kopiering att denna möjlighet till uthyrning eller utlåning av

datorprogram finns utan att för varje program behöva få upphovsmannens tillstånd.

Jag tror att parallellen med böcker på 1500- och 1600-talen är god och bra att ha i minnet. Jag har försökt att övertyga utskottets ledamöter om att det vore en klok gärning att avstå från att ändra 23 §. Tyvärr är det ingen som har lyssnat på mig, och jag har väl knappast någon förhoppning om att få kammaren att ändra sig. Men, herr talman, jag vill i alla fall yrka bifall till vpk:s reservation när det gäller upphovsrätt och datorprogram.

Anf. 132 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande nr 34 behandlas propositionen om upphovsrätt och datorprogram och de motioner som väckts med anledning av propositionen. Redan med den lagstiftning som vi har i dag kan datorprogram vara en typ av verk som faller inom tillämpningsområdet för upphovsrättslagen. För att klarlägga rättsläget har i 1 § upphovsrättslagen gjorts ett tillägg där det slås fast att ett datorprogram i lagens mening skall anses vara ett litterärt verk och alltså ha upphovsrättsskydd.

Enligt upphovsrättslagen har man rätt att för enskilt bruk framställa enstaka exemplar av offentliggjorda, litterära verk. Datorprogrammen får anses inta en särställning bland dessa skyddade litterära verk. Dels är de från början dyra att framställa, dels är de lätta att sedan kopiera och dels är kopian av lika hög kvalitet som originalet.

I fortsättningen skall man som hittills kunna kopiera ett datorprogram för enskilt bruk, men med den begränsningen att förlagan inte används i någon form av näringsverksamhet eller inom offentlig verksamhet. Det får anses vara en bra avvägning mellan de olika intressen som gör sig gällande i frågan.

När det gäller organiserad utlåning och uthyrning av datorprogram, t.ex. från bibliotek, måste enligt betänkandet upphovsmannen ha gett sitt tillstånd till den verksamheten. Utlåning av datorprogram kommer här att skilja sig från utlåning av andra litterära verk, eftersom där gäller att så fort ett verk utgivits får det fritt spridas vidare genom utlåning eller uthyrning. Här finns alltså en inskränkning av upphovsmannens spridningsrätt som inte kommer att gälla för datorprogram.

Vänsterpartiet kommunisterna delar, som vi har hört, inte utskottsmajoritetens uppfattning på denna punkt utan vill jämställa utlåning av datorprogram med utlåning av böcker. I reservationen påpekas att den fria bokutlåningen inte stört bokmarknaden. På den punkten finns det inget att invända, men utskottsmajoriteten anser att jämförelsen mellan bokutlåning och utlåning av datorprogram inte är relevant. I stället bör jämförelsen göras med den utlåning och uthyrning av grammofonskivor som skedde i början av 80-talet. Den överspelning till kassetband som då kunde ske och som gjordes i stor omfattning visade sig störa utgivningen av musikaliska verk väsentligt. Av den anledningen beslutade riksdagen 1982 att uthyrning av musikaliska verk inte fick ske utan upphovsmannens eller rättighetsinnehavarens tillstånd.

Vi anser att vi inte kan upprepa den missbedömning rörande den tekniska utvecklingen som gjordes för tio år sedan. Utskottsmajoriteten vill därför redan nu fastställa att rättighetsinnehavaren har oinskränkt spridningsrätt

för datorprogram när det gäller organiserad uthyrning och utlåning. Att låna vänners och arbetskamraters datorprogram och kopiera dem är naturligtvis tillåtet. Därför yrkar jag avslag på reservationen.

När det gäller rätten till datorprogram vid anställningsförhållanden har utskottet efter att ha tagit del av många remissinstansers synpunkter och efter en hearing kommit fram till att den praxis som tillämpas av branschen i dag fungerar bra. Någon lagstiftning är alltså inte enligt utskottet behövlig. Den upphovsrättslagstiftning som kommer att gälla i och med att beslutet om detta betänkande fattas kommer inte heller att inverka negativt på gällande praxis. Någon anpassning till EG- och EFTA-länderna i denna fråga är inte heller nödvändig. Utskottet utgår emellertid från att regeringen följer utvecklingen på området noga och att om så anses behövligt tar initiativ till förändringar.

Herr talman! Så när som på en punkt är det alltså ett enigt utskott som föreslår förändringar i lagstiftningen när det gäller upphovsrätt och datorprogram.

Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande och avslag på reservationen från kommunisterna.

Anf. 133 ELISABETH PERSSON (vpk):

Herr talman! Inger Hestvik tog upp precis det som gör det så angeläget att ha datotek, eller bibliotek för datorprogram. Inger Hestvik sade att människor får låna fritt av vänner och kopiera. Men de som inte har några vänner som har datorprogram, för dem skulle det naturligtvis vara mycket angeläget att kunna gå till biblioteket och låna ett ordbehandlingsprogram eller ett bokföringsprogram eller vad de är ute efter. I stället måste de nu gå och köpa sådana, vilket kostar tusentals kronor. Jag tycker att liknelsen med den tidiga, gryende bokmarknaden är mycket bra. Den visar nämligen i ett nötskal precis vad det rör sig om. På den tiden var inte böcker var mans egendom, och man såg med förskräckelse på blotta tanken att låna en bok. I stället kedjades böckerna fast i kyrkväggarna.

Nu håller precis samma sak på att ske när det gäller datorprogram. De kedjas fast inom den lilla sfär i det här landet som genom arbete eller på annat sätt har tillgång till dem. Men för de vanliga människorna, för herr och fru Svensson eller för unga herr Jönsson som börjar att bli intresserad av detta, skall det sättas klart stopp, och det skall göras olagligt för dem att pröva sig fram. Jag tycker att det är mycket synd att den framtida möjlighet som innebär att man skulle kunna verka i helt motsatt riktning, nämligen att uppmuntra och stimulera användandet av datorprogram, stryps och att dessa datorprogram görs tillgängliga för en liten exklusiv elit. Det är inte alla som har vänner och bekanta att låna datorprogram av. Jag tycker, som jag sade tidigare, att det finns goda skäl för att man inte ställer till det för framtiden genom att ändra denna olycksaliga paragraf.

Anf. 134 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! Elisabeth Persson tar upp detta problem som om det vore helt omöjligt att få låna ett datorprogram i framtiden. Men så är det ju inte. Denna lagändring hindrar inte uthyrning av datorprogram. Den innebär bara

att upphovsmannen säger ja eller nej till att hans program skall få hyras ut eller lånas ut. Detta lagförslag innebär alltså inte någon självklar spridningsrätt. Eftersom det kostar en hel del pengar att göra ett datorprogram kan upphovsmannen få en ersättning för det arbete som han har lagt ned och få till stånd ett avtal, t.ex. med bibliotek.

Vi har mycket dåliga erfarenheter just från den fonografiska branschen i samband med den lagstiftning som tillkom och som gjorde det fritt fram på detta område, enligt Elisabeth Perssons modell. Då startade firmor som hyrde ut t.ex. grammofonskivor till människor, och biblioteken lånade gratis ut grammofonskivor. Folk gick sedan hem och spelade av dessa skivor på kassetband. Det ledde till att många av musikproducenterna helt enkelt förlorade sitt ekonomiska underlag för att producera t.ex. skivor av mer kulturellt intresse med ett smalare utbud. Jag tror därför att vi är på rätt väg, och jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 135 ELISABETH PERSSON (vpk):

Herr talman! Det är rörande att höra hur socialdemokraterna vill värna om kapitalet när det gäller datormarknaden. Inger Hestvik säger att det kostar väldigt mycket att ta fram ett datorprogram. Jag är övertygad om att om man skulle behandla våra författare med samma vördnad och respekt som man behandlar tillverkarna av datorprogram skulle deras timpenning vara betydligt högre. Jag tror att det tar väl så lång tid att skriva en god bok av hög litterär klass som det tar att tillverka datorprogram. Det ligger år av möda bakom det. Skulle man räkna ut den timpenning, royalty och bibliotekserättning som en författare får för att skriva en bok är jag övertygad om att författaren kommer långt efter konstruktören av datorprogram. Jag är inte alls lika orolig för att de kommer att lida så svåra ekonomiska förluster om vi skulle göra det möjligt att hyra ut och låna ut datorprogram, tvärtom.

Jag tror också att det var ett ganska dåligt beslut som vi fattade när det gällde grammofonskivorna. Det var en övergående trend, en puckel. Efter ett tag hade det säkert visat sig att det inte var till så stort förfång för musikmarknaden.

Herr talman! Jag vidhåller mitt bifallsyrkande till vpk:s reservation.

Anf. 136 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! Jag vill inte ta ställning till vilket som kostar mest för en upphovsman, att göra ett litterärt verk, en bok, eller att göra ett datorprogram. Men däremot vet jag att om jag läser en bok som jag har lånat på biblioteket och tycker att den är bra, kopierar jag den inte, utan jag köper den, eftersom det förmodligen blir både bättre och billigare. Skulle jag däremot gå och låna ett datorprogram och finna att det är bra kan jag med lätthet kopiera det utan kostnad och utan att någon märker det. Det är teknikens framfart och utveckling som har gjort det möjligt att kopiera grammofonskivor till kassetband och att kopiera datorprogram till samma kvalitet som originalet. Det är detta som är problemet.

Jag tror inte att det bara är stora firmor som tjänar pengar på detta, även om det kanske är de som är mest framträdande när det gäller de stora och mest komplicerade programmen, utan jag tror att detta är bra för unga

tekniker och unga forskare som vi hoppas få fram i Sverige och som kan hjälpa till att sprida vår teknik och utveckla vårt näringsliv.

Prot. 1988/89:120
24 maj 1989

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

*Ändring i bilavgas-
lagen, m.m.*

20 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1988/89:JoU19 Ändring i bilavgaslagen (1986:1386), m.m. (prop. 1988/89:128).

Ändring i bilavgaslagen, m.m.

Anf. 137 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 1988/89:JoU19 behandlas ändring i bilavgaslagen från 1986 m.m. Detta sker på grund av regeringens förslag i proposition 1988/89:128. I anslutning härtill behandlas också ett antal motionsyrkanden.

Utskottet föreslår med anledning av motioner från moderater och centerpartister att undantaget för jordbruk och skogsbruk från förbudet mot körning i terräng med motordrivet fordon skall regleras i lagen.

Den nu gällande terrängkörningslagen trädde i kraft 1976. Lagen syftar till att skydda mark och vegetation mot skador. Den innehåller bl.a. ett generellt förbud mot körning i terräng med terrängfordon och motorfordon på barmark samt på snötäckt skogsmark med plant- och ungskog, om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på skogen. Inom de delar av fjällområdet som regeringen bestämmer – det kan gälla kalfjället t.ex. – är körning i terräng med terrängfordon och motorfordon förbjuden även på annan mark. I den gällande terrängkörningsförordningen undantas körning på barmark i jord- och skogsbruk samt i direkt samband med renskötsel från det generella förbudet.

Naturvårdsverket har föreslagit vissa ändringar i lagen beroende på att olika typer av terränggående fordon nu registrerats som traktorer vilka inte används som nyttofordon. Detta har skett särskilt i fjällområdena under senare år. Det har skapats en särskild marknad för barmarksfordon, som inte omfattas av terrängkörningslagens regler. Slitaget i markerna ökar i områden med känsliga vegetationstyper, och risken för störningar på djurlivet ökar. Konflikterna mellan olika intressen ökar också.

Regeringen har nu föreslagit att terrängkörningslagens tillämpningsområde utvidgas till att omfatta motordrivna fordon över huvud taget. Statsrådet anser att redan befintliga undantag i terrängkörningsförordningen från förbudet även i framtiden skulle tillgodose behoven av nyttotrafik med aktuella fordon. Eventuella ytterligare undantag måste enligt statsrådet övervägas och förslag komma senare.

Vi moderater instämmer i att det finns behov av en utvidgning av terrängkörningslagens tillämpningsområde bl.a. med hänsyn till naturvårdens intressen. Vad beträffar regleringen av undantagen från den nu

utvidgade lagens tillämpning kan ett generellt förbud visa sig ge negativa konsekvenser. Förslaget är inte förenligt med ett rationellt och ekonomiskt jord- och skogsbruk. Det innebär ju att man i lag generellt skulle förbjuda sådan verksamhet som utgör en hörnsten i dessa näringar. Jord- och skogsbruket bör i stället garanteras den trygghet som ett lagstadgat undantag utgör. Vi gläder oss givetvis åt att utskottet nu också godtagit dessa våra förslag.

Herr talman! Enligt bilavgaslagen från 1986 kan tillverkare genom beslut av myndighet åläggas att rätta brister i avgasreningssystemet ända tills bilen är fem år gammal eller har körts 80 000 km, om fel framkommer vid en s.k. nybilskontroll eller hållbarhetskontroll. Därutöver har tillverkaren en skyldighet gentemot bilägaren att kostnadsfritt avhjälpa brister som framkommer i andra sammanhang, t.ex. vid den årliga kontrollbesiktningen. I samband med behandlingen av propositionen om miljöpolitiken inför 1990-talet hävdade miljö- och energiministern att utformningen av 6 § bilavgaslagen inte medförde någon skyldighet för tillverkaren att bekosta en garantireparation, som utförts av annan än tillverkaren. Vid behandlingen av förslaget vidhöll utskottet dock sin tidigare uttryckta uppfattning att en bilägare skall kunna reparera sin bil och även få garantireparationer av avgasreningssystemet utförda på en bilmärkesobunden verkstad. Utskottet hemställde därför om att riksdagen skulle ge regeringen i uppdrag att komplettera bilavgaslagen i enlighet med tidigare framförda önskemål. Riksdagen beslutade också i enlighet med detta.

I propositionen föreslås nu att bilägaren skall ha rätt att lämna sin bil till en obunden verkstad för att åtgärda en brist i avgasreningssystemet som omfattas av tillverkarens åtagande. Tillverkaren skall vara skyldig att betala ersättning till verkstaden för en sådan reparation, om bilägaren har anlitat någon som yrkesmässigt utför bilreparationer. Tillverkaren har rätt att kräva utredning i fråga om en reparation som har utförts av en obunden verkstad. Ett sådant krav skall framställas inom två veckor från det tillverkaren mottog ersättningsanspråk. Tillverkaren måste ta ställning till anspråket inom fyra veckor. Sedan betalning skett får tillverkaren inte åberopa felaktigheter i reparationen gentemot bilägaren, om åtagandet skulle bli aktuellt igen. Det är här man har kommit litet snett, enligt vad vi moderater anser. Det är därför vi har fogat ett par reservationer till detta betänkande.

Det förslag som nu lämnats av regeringen synes göra det möjligt för bilägaren att vända sig till den verkstad han önskar för sina garantireparationer. Utskottet har dock inte uppställt de villkor för ett sådant förslags utformning som vi tidigare krävde av regeringen. Det viktigaste villkoret var att den verkstad som gjorde ingrepp i avgasreningssystemet skulle ta på sig det fortsatta ansvaret för utrustningen. Därigenom skulle tillverkaren inte kunna bli ansvarig för fel begångna av någon annan. Detta var av särskilt stor betydelse med hänsyn till den långa garantitiden. För att garantera konsumentens trygghet uppställdes krav på att den verkstad som utförde garantireparationen skulle vara försäkrad.

Föreliggande förslag uppfyller inte de nu redovisade villkoren. Regeringen bör därför enligt vår mening återkomma till riksdagen med ett förslag, som uppfyller de krav som tidigare har ställts. Det är detta vi vill ge regeringen till känna, vilket vi framför i reservation nr 1.

I reservation 2 har vi moderater uppmärksammat frågan om konkurrensförhållandena på reservdelsmarknaden och att åtagandet enligt bilavgaslagen inte får innebära att konkurrensen på denna marknad begränsas. I enlighet med detta föreskrivs även i bilavgasförordningen (1987:586) att tillverkaren inte får föreskriva som ett villkor att bilen måste repareras vid en viss verkstad eller att reservdelar av visst fabrikat måste användas. Naturvårdsverkets föreskrifter angående bilavgaskontroll synes dock enligt vår mening inte stå i överensstämmelse med den gällande ordningen. I likhet med vad som framhålls i den moderata motionen Jo884 anser vi därför att gällande föreskrifter omedelbart skall rättas till. Vad vi anfört med anledning av denna motion vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2 som är fogade till betänkandet och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 138 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Fjäll och mark tillhör våra stora värden. Vi har ett ansvar för hur vi umgås med dessa tillgångar. Därför behövs skärpningar i terrängkörningslagen. Självfallet måste jord- och skogsbruk kunna skötas. Därför anser ju utskottsmajoriteten att en ändring i regeringens förslag till lagen skall göras, så att det klart framgår att jordbruk och skogsbruk undantas från förbudet. Men fjäll och mark hotas i alla fall. Vissa omständigheter tyder på att gällande lagstiftning om terrängkörning inte efterlevs i den utsträckning som vi har anledning att självklart räkna med. Med hänsyn härtill tycker vi i folkpartiet att regeringen skall få i uppdrag att kartlägga hur väl lagen på detta område fungerar och efterlevs. Skulle vi i det här sammanhanget komma fram till att efterlevnaden är så dålig som vi har anledning att dess värre befara, får vi naturligtvis återkomma med förslag om lagskärpningar som kan visa sig erforderliga. Med detta yrkar jag bifall till reservation 7.

Herr talman! Sveriges bilister genomför en av de största miljöinvesteringar som faktiskt gjorts i Sverige. De köper nämligen katalytiska avgasreningssystem till sina bilar. Men enligt naturvårdsverket kommer den katalytiska avgasreningen att hinna med att bidra bara till att begränsa ökningen av luftföroreningarna, om man räknar på en tidsperiod mellan 1980 och 1995.

Naturvårdsverket har föreslagit att också dieselfordonen skall åläggas en kraftig rening. Vad gör då regeringen? Jo, förra året lanserade man ett program, som innebär att de tunga dieselfordonen inte skall behöva införa denna rening förrän 1994. Eftersom det var valår passade man på att subventionera just denna rening med 400 milj. kr. Detta helt i onödan dessutom, eftersom arbete pågår för fullt med utvecklingen av utrustning för just dieselfordon. Utvecklingen är så långt framme att ett införande av obligatoriska bestämmelser för tunga dieselfordon kan ske redan 1992, precis som folkpartiet har föreslagit. Det är två år tidigare än regeringens linje. Det blir åtskilliga ton mindre cancerframkallande ämnen, åtskilliga ton mindre av olika partiklar och sot. Enligt naturvårdsverket innebär det att man totalt i trafiken, i stället för att upprätthålla oförändrad nivå när det gäller utsläpp, kan minska utsläppen med uppåt 5 % för hela perioden fram till 1995. Det vore väl en åtgärd, som innebär att personbilsägarnas investering i katalytisk avgasrening kom till nytta också därför att den tunga trafiken kan dra sitt strå

till stacken. Varför stretar socialdemokraterna så kraftfullt emot en sådan miljöreform, när man dessutom skulle kunna slippa planlösa subventioner och få bättre miljö samt i förhållande till detta ett oförändrat stort miljöarbete gjort? Är detta verkligheten bakom den socialdemokratiska regeringens påstådda miljömedvetenhet?

Nu är, herr talman, rening av befintliga motorer och motortekniker ändå bara ett steg på vägen. Ett av de radikala grepp som naturligtvis måste tas är att se till att vi tar fram motorer och drivmedel som är rena redan vid källan. Det var en stor debatt om detta häromdagen här i riksdagen. Naturligtvis gick socialdemokraterna emot detta. Men arbetet med alternativa drivmedel och alternativa motorer pågår. Elkomotorn, som vi alla känner till, är ett exempel. Det förekommer också försök med vätgasdrift för personbilar. Mindre mängder av avgasutsläpp och användning av alternativa bränslen blir då möjliga. Då är det beklagligt att regeringen i själva verket motarbetar detta. Vad annat kan man säga än att motarbeta, när regeringen strör ut nästan en halv miljard kronor i onödan på dieselrening och detta utan att man ställer befogade krav på att dieselrening skall genomföras inom den tid som tekniskt är möjligt? Mot detta står folkpartiets politik om en satsning på utveckling av nya typer av motorer som är renare redan vid källan. Detta föreslår vi skall finansieras med t.ex. den del av de 400 miljoner som nu möjligen ännu inte har gått åt till dessa onödiga, allmänna subventioner. Men socialdemokraterna säger nej. Är detta verkligheten bakom den socialdemokratiska regeringens påstådda miljömedvetenhet?

Herr talman! Med tanke på detta finns det all anledning att i stället yrka bifall också till reservationerna 8, 12 och 13 förutom den redan nämnda nr 7.

Anf. 139 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Nu har vi ett förslag på kammarens bord om en ny bilavgaslag, som ger de märkesobundna verkstäderna den möjlighet att vara med och konkurrera om reparationerna som riksdagen har beställt vid ett par tillfällen. Nu är det egentligen tredje gången gillt för oss, för regeringen har tidigare inte uppfyllt de krav som vi har ställt. Det gör den kanske inte helt fullt den här gången heller, men jag tycker att det kan vara värt att pröva det system som nu föreslås. Det ger ändå den rätt till konsumenten som köper bilen och till de märkesobundna verkstäderna som vi har beställt. Det är kanske en konstruktion som vi inte hade tänkt oss, men vi får väl se hur den fungerar.

Vi har också ett förslag om en ändring i terrängkörningslagen. I stort sett blir det så som regeringen har föreslagit, men på en punkt får vi igenom en förändring, nämligen att man för traktorer som skall köra i jordbruk eller skogsbruk får en generell dispens och alltså inte behöver krångla och söka dispens. Det här är en fråga som Anna Wohlin-Andersson tog upp i en av sina sista motioner. Det är synd att hon inte fick uppleva denna framgång. Men vi kan vara glada för att vi fått den.

Vi har från centerns sida krävt att handikappade skall få bättre möjligheter enligt den här lagen. För oss andra är det självklart att kunna ge oss ut i naturen, där allemansrätten gäller. Vi har alltid möjlighet att göra det när vi helst önskar det. Vi tycker att det borde ha varit möjligt att ge en generell

dispens för handikappade. Man kunde tänka sig att man, när man får sig tilldelat ett handikappfordon, också får en generell dispens från terrängkörningslagen, så att man inte behöver krångla med den titt som tätt. Man borde ha gett de handikappade samma möjligheter i detta avseende.

Vad jag tänkte tala mest om är bilavgaserna. Utsläppen från trafiken ökar ju på ett sätt som vi kanske inte riktigt hade väntat oss. Det beror på att det sker en ganska stor trafikökning, betydligt större än vad vi hade planerat. Vi har fått katalytisk rening på personbilar, och det har naturligtvis blivit bättre men inte tillräckligt bra. Sedan har vi dieselfordon, som är ett bekymmer eftersom man där inte har samma möjligheter att rena som när det gäller bensinbilar. I fråga om dieselfordon ställer vi nu hoppet till att man kan få fram bättre motorer så att utsläppen blir mindre.

Naturvårdsverket har gett ut en rapport om bilavgaser. Det är naturvårdsverkets rapport nr 3578 om mätningar under tiden 1980–1988. Jag skall citera en bit av rapporten:

”En beräkning över samtliga långtradare av alla fabrikat visar en ca 50 %-ig reduktion av CO-utsläppen för fordon av 1984–1988 års modell jämfört med dem som är av årsmodell 1980 eller tidigare. Detta ger dock endast en marginell inverkan på miljön eftersom CO-utsläppen från dieselmotorer är mycket låga jämfört med bensinmotorer. För HC har under motsvarande tid utsläppen sjunkit med ca 30 % vilket bör ha haft en god effekt på utsläppen av luktande och mutagena” – alltså cancerframkallande – ämnen. När det gäller utsläppen av NO” – alltså kväveoxid – ”är dock bilden mycket dystrare eftersom man där ser en stadig, om än ’bara’ cirka 10 %-ig, ökning av utsläppen räknat i gram per hästkrafttimme. Detta kan kanske ses som en obetydlig ökning, men så är nog tyvärr inte fallet. Eftersom transportarbetet har ökat under senare år bör även utsläppen ha ökat från fordonsgruppen. Detta blir så mycket mer markerat eftersom de väsentligt höjda motoreffekterna används till en högre medelhastighet.”

Detta skriver alltså naturvårdsverket i sin rapport. Det innebär att motiven för en tidigareläggning beträffande de krav som vi ställer i våra reservationer när det gäller lastbilar och bussar blir så mycket starkare.

Så till en annan fråga i detta sammanhang. Vi i riksdagen har ju beslutat att målet i detta avseende skall vara att kväveutsläppen i Sverige minskas med 60 % i förhållande till 1980 års nivå. Om vi skall ha en möjlighet att åstadkomma detta, måste det till en tidigareläggning av de krav som skall ställas på tunga fordon och bussar.

Jag skulle vilja fråga Martin Segerstedt, som representerar socialdemokraterna här i kväll: Har ni övergett målet att uppnå en minskning av kväveutsläppen fram till mitten av 90-talet? Ni vidtar ju inga åtgärder. Ändå tar ni upp ett resonemang i dessa frågor. Således har ni väl haft möjligheter att lägga fram förslag.

Anders Castberger tog upp frågan om nya motorer och nya drivmedel. Det är väldigt viktigt att ha ett utvecklingsarbete på detta område. Riksdagen fattade beslut 1988 innebärande en hemställan till regeringen om åtgärder på detta område. I en reservation i detta betänkande begär vi att få en redovisning av dessa saker. Martin Segerstedt kan kanske tala om för oss vad regeringspartiet har gjort på detta område sedan beslutet fattades. Har ni

legat stilla? Eller har ni vidtagit några åtgärder? Vi är väldigt intresserade av att få veta hur det förhåller sig.

Skadorna på miljön, skogen och människorna är påtagliga. Jag var med på ett besök hos Chalmers i Göteborg härförleden. Där redovisade man hur kväve- och kolväteutsläppen påverkar miljön. Tillväxten av skogen och även av all annan växtlighet försämras.

I den proposition som vi nu behandlar står det: "Naturvårdsverket har av regeringen fått i uppdrag att göra erforderliga undersökningar och utarbeta förslag till bidragsregler. Uppdraget skall redovisas i sådan tid att reglerna kan börja tillämpas den 1 juli 1989." Det handlar således om en hemställan till regeringen om åtgärder som syftar till en förbättring när det gäller utsläppen från äldre bilar. Jag tänker då t.ex. på det bidrag om 1 000 kr. som de bilägare får som förser sin bil med avgasrening. Dessa regler skall börja tillämpas den 1 juli 1989 – alltså ganska snart. Jag skulle därför vilja fråga Martin Segerstedt: Hur är det med det här förslaget? Jag har inte sett till det. Det skulle vara väldigt roligt att få ett svar här, eftersom reglerna skall börja gälla om ungefär en månad.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till centerpartiets reservationer i detta betänkande.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 140 MAGGI MIKAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag har med kort varsel fått hoppa in i stället för Annika Åhnberg i denna debatt. Jag är därför inte beredd på något längre inlägg.

Det finns tre reservationer av vpk i detta betänkande, nämligen reservationerna 3 och 11 som vi har avgivit tillsammans med miljöpartiet och reservation 9 som vi och centern står bakom. Jag förlitar mig i dag på att Lennart Brunander och Roy Ottosson redovisar de ståndpunkter som ligger bakom våra gemensamma reservationer.

Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 3, 9 och 11.

Anf. 141 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Det här betänkandet från jordbruksutskottet handlar om förbättringar av tre lagar: bilavgaslagen, terrängkörningslagen och lagen om svavelhaltigt bränsle. Från miljöpartiet de grönas sida välkomnas dessa förbättringar.

Men vi tvingas ändå konstatera att förbättringarna inte är tillräckligt långtgående. Miljö- och naturförstöringen är så omfattande i dag att väsentligt mera långtgående åtgärder krävs om vi verkligen skall lyckas anpassa samhället till vad naturen tål. Med tanke på att alla partier faktiskt har lovat att utsläppen skall minskas till vad naturen tål och att betydligt större hänsyn skall tas till naturvärden är det förvånande att vi har måst reservera oss på hela sju punkter i fråga om detta betänkande.

Avgaskraven när det gäller dieseldrivna fordon är otillräckliga. Dessa krav måste skärpas så mycket som möjligt och så snart som möjligt. Det finns ingen godtagbar ursäkt för senfärdighet på den punkten. Både skogsskador-

na och barnallergierna ökar snabbt i omfattning i vårt land, och det hänger samman med dieselavgaserna. Vi i miljöpartiet de gröna har motionerat om att skärpta krav på avgasrening för bussar och lastbilar skall införas så snart som möjligt, vilket i praktiken betyder inom ett år. Att – som regeringen och, dess värre, även utskottsmajoriteten gör – föreslå att vi skall vänta med kraven på de tyngre fordonen till 1992 finner vi helt oacceptabelt.

Kraven måste också skärpas ytterligare. Vi bör noga följa den snabba tekniska utvecklingen på området och utnyttja alla rimliga möjligheter att få en förbättrad rening. Vi har erfarit att tekniken för rening av partikelutsläpp från motorfordon står inför ett genombrott. Därför är det rimligt att denna positiva teknikutveckling stimuleras genom en skärpning av kraven på rening av partikelutsläppen. Dessa partiklar är sannolikt en av de främsta hälsorisikerna i stadsluften.

Även dieselfordonen står för en betydande andel av kväveoxidutsläppen. Detta motiverar också skärpta krav på rening för dieselfordon. För att påskynda en utveckling mot miljövänligare motorer och drivmedel behövs det rejäla stimulanser för dessa. Vi har – det framgår av vårt budgetförslag och våra partimotioner i anslutning till budgetbehandlingen i riksdagen – föreslagit att anslagen ökas med totalt 150 milj. kr. som ett bidrag till bättre rening och utveckling av miljövänligare motorer. Dess värre har vi inte fått tillräckligt stöd i riksdagen för våra krav. Jag kan trösta folkpartiet, centerpartiet och andra med att ni kommer att få en chans även nästa år att stödja dessa krav.

För att få ett så bra genomslag som möjligt för miljövänligare och renade motorer är det viktigt att reservdelsmarknaden fungerar så bra som möjligt. Tyvärr innebär naturvårdsverkets nuvarande föreskrifter angående bilavgas-kontroll ett monopol för varje biltillverkare när det gäller att tillhandahålla s.k. originaldelar. Naturvårdsverkets föreskrifter innebär bl.a. att bilens typenlighet förutsätter en överensstämmelse i alla delar med det typade exemplaret. Såvitt vi kan bedöma står detta i strid med riksdagens tidigare beslut. Bestämmelserna måste alltså ses över, och det är regeringens skyldighet att se till att så blir fallet.

Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna 3, 10, 11, 12 och 13.

Vad gäller terrängkörningslagen finns det två reservationer från miljöpartiet de gröna. Den första reservationen är ovanlig så till vida att den innebär ett bifall till propositionen. Alla andra partier i utskottet, inkl. socialdemokraterna, har krävt att ett redan existerande undantag i terrängkörningsförordningen skall föras in i terrängkörningslagen. Vi finner det både ologiskt och onödigt att föra in i lagen endast ett av en rad viktiga undantag från förordningen. Varför skall körning på barmark i jord- och skogsbruket tas med i själva lagtexten men inte räddningstjänst, sjukvårdstransporter, veterinärers uttryckning i trängande fall osv.? Förväntar sig socialdemokraterna i riksdagen att regeringen skall förbjuda maskinellt jord- och skogsbruk i Sverige genom att stryka undantaget för traktorer och skotrar i terrängkörningsförordningen?

Den andra reservationen från oss när det gäller terrängkörningslagen går ut på att få ett stopp för barmarkskörning på kalvfället och i våtmarker. Skälet till detta är uppenbart: skadorna på vegetationen blir mycket omfattande i

dessa naturmiljöer. Vi kan inte acceptera att lagen inte tar hänsyn till detta faktum. Naturvårdsverket har i sitt förslag krävt att barmarkskörning på kalvfjället skall förbjudas, även för renskötsel och statliga tjänstemän ute på ärende. Miljöpartiet de gröna stöder till fullo naturvårdsverkets krav, och vi anser att det omgående bör omsättas i praktisk handling. I rimlighetens namn måste detta förbud även omfatta de ömtåliga våtmarkerna i vårt land.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 4 och 5.

Anf. 142 MARTIN SEGERSTEDT (s):

Herr talman! Den proposition som behandlas i jordbruksutskottets betänkande handlar om tre olika lagar: bilavgaslagen, terrängkörningslagen och lagen om svavelhaltigt bränsle. Den senaste har för övrigt inga motionärer haft synpunkter på, den behöver därför inte tas upp i debatten. Dessutom finns ett förslag om skärpta avgaskrav för lastbilar och bussar.

När riksdagen i fjol fattade beslut om katalytisk avgasrening gavs samtidigt ett uppdrag till regeringen att komma med förslag till hur bilägare skulle få frihet i valet av verkstad vid garantireparationer av avgasreningssystemet. Den lösning som regeringen valt är, som tidigare har sagts, att tillverkaren skall vara skyldig att betala ersättning för en garantireparation även till s.k. obunden verkstad om vissa förutsättningar är uppfyllda.

I några reservationer har invändningar rests mot denna skyldighet för tillverkaren. I första hand gäller invändningen att om en annan verkstad än märkesverkstaden utför en åtgärd i avgasreningssystemet, skall denna verkstad också stå för garantin under den fortsatta garantitiden. Detta har emellertid visat sig vara en mycket svår och, som vi ser det, en i praktiken omöjlig väg att gå. Ett skäl är att det här är fråga om en tekniskt komplicerad utrustning, som samverkar med komponenter i motor- och bränslesystem. Garantiåtagandet skulle av det skälet i praktiken bli omöjligt att hantera. Ansvaret för hela systemet skulle för den verkstad som gjort ett ingrepp kunna bli så betungande, att obundna verkstäder skulle se sig tvungna att avvisa den typen av reparationer. Då har vi inte fått den frihet att välja verkstad som riksdagen eftersträfvade i beslutet i fjol.

En annan följd kan bli att det uppstår ett delat ansvar där ingen, varken tillverkaren eller den obundna verkstaden, kan avkrävas ett ansvar av bilägaren. Då kan bilägarna komma i ett besvärligt läge. Det är att märka att det här rör sig om en i sådana här sammanhang mycket lång garantitid. Det hinner hända mycket under denna tid. Det är fråga om fem år eller 80 000 kilometer. Det kan hända mycket både tekniskt och vid t.ex. ägarbyten.

Vi menar från utskottsmajoritetens sida att de bestämmelser om tillverkarens rätt som kommer att gälla, nämligen att han, innan han åtar sig betalningsansvar, gör sig underrättad om varför och hur reparationen är utförd, är till fyllest för att missbruk inte skall kunna ske. Ett försäkringskydd kan enligt propositionen och även utskottsmajoriteten komma till stånd, utan att något särskilt ingripande från regeringen eller någon annan myndighet behöver ske.

När det gäller terrängkörningslagen har en skärpning aktualiserats av att flera nya typer av terränggående fordon kommit ut på marknaden och registrerats som traktorer. Det är här ofta fråga om fordon som inte används

som nyttofordon i näringsutövning. Utskottet instämmer i det uttalande som görs i propositionen om behovet av en utvidgning av terrängkörningslagens tillämpningsområde, bl.a. med hänsyn till naturvårdens intressen. Vi vill dock från utskottets sida ha ett generellt undantag i lagen, nämligen för körning inom jord- och skogsbruket. Att vi stannat för dessa areella näringar beror helt enkelt på att det är näringar som bedrivs över hela landet. Vi vet att det finns andra angelägna transporter, men vi har utgått från dessa näringars utbredning över hela landets yta.

En speciell ställning vad gäller körning på barmark intar renskötsel. Renskötseln utövas under barmarksperioden i det alldeles speciellt känsliga kalvfjällsområdet, där risken för bestående skador är mycket stor även vid den relativt ringa påverkan som de moderna fyrhjulsdrivna fordonen med breda däck åstadkommer. Det kan inte undvikas att vissa stråk blir utsatta för ett alltför stort slitage, som lämnar svåra skador i den känsliga vegetationen. Vi har dock avstått från att närmare gå in frågorna om rennäringen och terrängkörningslagen med hänvisning till pågående utredningar.

När vi i fjol behandlade miljöpropositionen instämde riksdagen i miljöministerns förslag till hur det fortsatta arbetet för att begränsa vägtrafikfordonens avgaser skulle bedrivas. Här som på så många andra områden är det av stor vikt att internationella regler kan komma till stånd. I den nu aktuella propositionen redovisar miljöministern att grunderna för detaljföreskrifter, som skall motsvara de krav som gäller fr.o.m. 1990 års modeller av lätta lastbilar och bussar i USA, under hösten har utarbetats inom den s.k. Stockholmsgruppen. Det är vad som har hänt efter det att vi behandlade miljöpropositionen under våren 1988. På detta område har vi alltså kommit en bit på väg.

För partikelutsläppen kan inte sådana internationella överenskommelser ännu fastställas. Därför har inte grunden kunnat läggas för provtagning och gränsvärden. Arbetet pågår emellertid inom Stockholmsgruppen med att utarbeta de detaljföreskrifter som krävs.

För att stimulera en tidigareläggning av övergång till avgasrenade fordon föreslås i propositionen ett investeringsbidrag som skall gälla fram till dess att de nya kraven blir obligatoriska. Det har visat sig att den katalysatorrabatt som fram till i år utgått till personbilar haft en mycket god effekt. Det finns därför all anledning att pröva samma grepp för de tyngre fordonen.

I reservationer har folkpartiet, centern, vpk och miljöpartiet krävt en tidigareläggning av de skärpta avgasreningskraven för tunga fordon. Som jag tidigare nämnt är detta en fråga som vi behöver få en så bred internationell enighet i som möjligt. Det gäller både för att transporterarna i sig är långväga och gränsöverskridande och för att utsläppen som kommer från fordonen också är långväga och gränsöverskridande. Det är därför viktigt att Sverige med sin internationellt sett mycket framgångsrika industri för tillverkning av tunga fordon är med som en pådrivare. Vi måste också delta i arbetet inom det som nu kallas för Stockholmsgruppen. Vid ett studiebesök som utskottet gjorde på Volvo fick vi också dagsläget på detta område klart för oss. Vi fick framför allt veta att den s.k. partikelfällan nu är på väg att införas och att ett enhetligt system för mätning av partikelutsläpp kan komma till stånd.

Vi har inte släppt målet att reducera kväveoxiderna. Men det är, som jag

ser det, föga förtroendeingivande att nu lägga överbud på detta område. Ambitionen att i takt med den tekniska utvecklingen flytta fram positionerna är helt klar från regeringens sida. Det är alldeles tydligt att regeringen vill skärpa kraven i den takt som är rimlig och tekniskt genomförbar liksom att man hela tiden vill höja ribban för industrin. Den snabba utveckling av miljömedvetandet som nu sker är med all säkerhet bra även för industrin. Miljöargumenten blir allt starkare försäljningsargument i de av luftföroreningar plågade länderna runt om i världen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 143 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! När riksdagen förra gången fattade beslut om dessa krav på verkstäderna, uttalades att man måste ha som villkor att den verkstad som gjorde ingreppet också tog ansvar för jobbet. Vi tycker att det är ett logiskt krav med hänsyn till de risker som det kan medföra, inte minst för konsumenten-bilägaren, om ett fel begås och tillverkaren och den märkesobundna verkstaden inte kan komma överens. Det var därför vi ställde kravet att det skulle krävas en övergång av garantin. Dessutom skulle den märkesobundna verkstaden vara försäkrad, så att konsumenten, om olycks-händelser inträffade, inte skulle komma i kläm. Vid den hearing som vi hade i samband med behandlingen av detta ärende gavs också mycket klara besked från de märkesobundna verkstäderna att de var beredda att överta garanti-ansvaret. Men något krav härpå införs nu inte i lagen.

Nu säger Martin Segerstedt att kravet på försäkring kan tillgodoses utan att regeringen ingriper. Men riksdagen ställde ändå kravet att regeringen skulle återkomma med ett förslag i den riktningen. Varför har regeringen inte uppfyllt detta krav?

Anf. 144 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! I fråga om tidigareläggning av avgaskraven på dieselfordon sade Martin Segerstedt att den internationella trafiken i vårt land försvårar för oss att ställa avgaskrav tidigare än omvärlden. Martin Segerstedt sade å andra sidan att Sverige skall gå före i det här arbetet och att den socialdemokratiska regeringen inte har släppt det mål som vi satt upp. Martin Segerstedt sade också att vi i oppositionen kommer med överbud och att regeringen har höjt ribban. På vilket sätt, Martin Segerstedt, har regeringen höjt ribban när det gäller avgasreningen på lätta och tunga lastbilar och på bussar? Vad man gör i denna proposition är att man upprepar exakt samma sak som riksdagsmajoriteten fattade beslut om förra året. Man kan fundera över varför detta över huvud taget nämns den här gången. Det hade ju inte varit nödvändigt. Inte en stavelse har ändrats.

De krav som vi nu ställer och som Martin Segerstedt kallar för överbud är identiska med de krav vi ställde när riksdagen fattade det tidigare beslutet.

Dessutom är det så, som det har redovisats från flera håll, att om vi skall klara målsättningen med minskade kväveutsläpp, måste vi sänka hastigheterna och tidigarelägga de avgaskrav som vi nu diskuterar. I annat fall klarar vi inte det uppsatta målet, bl.a. beroende på att trafikökningen blivit betydligt

större än vi räknat med, vilket förtar effekterna av den katalytiska avgasreningen på bilar. Martin Segerstedt får alltså förklara för oss på vilket sätt regeringen höjt ribban och vad det är som gör att den internationella trafiken försvårar för oss att gå före. Är det inte i stället så, Martin Segerstedt, att det är en eftergift åt bilindustrin i Sverige som gör att man nu inte vill gå snabbare fram? Den hänsynen tycker jag inte att man skall ta, utan här gäller det att ställa krav för att få någonting uträttat. Vi vet att bilindustrin har den tekniska kunskapen och möjligheterna i övrigt, men vi måste våga ställa krav. Det vågar uppenbarligen inte den socialdemokratiska regeringen.

Jag har vidare inte fått svar på min fråga om vad regeringen gjort när det gäller bättre bilmotorer och nya bränslen med anledning av den beställning som regeringen också fick förra året. Inte heller har jag fått svar på frågan vad det är för förslag naturvårdsverket lagt fram för att vi den 1 juli skall kunna få regler för att stimulera avgasreningen på äldre bilar. Vi har ännu inte sett några sådana förslag. Vi är, Martin Segerstedt, mycket intresserade av ett svar på dessa frågor.

Anf. 145 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Först terrängkörningslagen, Martin Segerstedt. Näringsarnas ställning motiverar alltså att man skall skriva in någonting som redan finns i en förordning i en lag men utesluta allting annat som finns i denna förordning. Varför skall inte räddningstjänsten, sjukvårdstransporter och veterinärernas uttryckning i nödfall också skrivas in i lagen, om man nu skall skriva in regler för jord- och skogsbruk? Jag vill betona att det inte handlar om dispenser utan om generella undantag i förordningen. Det är ologiskt, orimligt och onödigt. Är det verkligen så att socialdemokraterna här i riksdagen förväntar sig att regeringen skall förbjuda maskinellt jord- och skogsbruk i Sverige genom att stryka undantaget för traktorer och skotrar i terrängkörningsförordningen, för att nu ta ett exempel? Det är orimligt och ologiskt.

När det gäller frågan om barmarkskörning hänvisar Martin Segerstedt till utredningar. Det är faktiskt så att naturvårdsverket noga har utrett denna fråga sedan 80-talets början och för snart två år sedan hade ett färdigt lagförslag, som sedan legat och samlat damm till dess miljöpartiet tog upp frågan i riksdagen för några månader sedan. Då lovade Birgitta Dahl att det skulle hända någonting, och så började det hända någonting. Men man tog inte med förbudet mot barmarkskörning på kalvfjäll även för statliga tjänstemän i tjänsteärenden och för samer. Varför kan man inte gå på naturvårdsverkets linje, som är väl underbyggd? Vi vet att detta förslag håller bra. Vad vi däremot vet inte håller, det är marken i fjällen. Jag rekommenderar Martin Segerstedt att åka dit upp och titta på hur det ser ut sedan man kört med dessa fordon på kalvfjället. Marktäcket slits av och vattnet ändrar riktning. Det tar årtionden och kanske århundraden innan det kan reparera sig självt, om det alls reparerar sig självt.

Varför tar man inte med förbudet mot körning på våtmarker? Jag rekommenderar Martin Segerstedt att också titta på hur det ser ut när man kört med dessa typer av fordon på våtmarker. Där blir det också skador som

knappast reparerar sig själva, annat än på mycket lång sikt.

När det gäller avgaslagen är det väldigt svårt att se varför det skulle vara ett överbud att kräva en rening som redan är införd, även på dieselfordon, i stora delar av världen. Jag vill betona att man inte skall blanda samman katalysatorrening på bensinbilar med den rening på dieselfordon som vi nu diskuterar. Det är här fråga om helt olika reningstekniker och för den delen även olika förbränningstekniker i motorerna.

Det är t.o.m. så att man i flera städer i Sverige överväger att förbjuda dieselfordon på grund av de enorma utsläpp som dessa ger upphov till, inte minst av hälsovådliga partiklar. Göteborgs kommun har redan fattat beslut om ett sådant förbud. Man skall i kommunen i fortsättningen bara köpa in icke dieseldrivna fordon. Det gäller bussar och liknande. Det beror på att man inte tillräckligt snabbt kunnat få fram kraven på rening. Det är faktiskt så att bilindustrin kör ifrån regeringen och socialdemokratin på denna punkt. Ni ligger hela tiden efter utvecklingen. Ni ställer inte de krav som man rimligen kan ställa med hänsyn till den potential som finns. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att man kryper för bilindustrin. Något annat kan det knappast vara fråga om.

Med detta vill jag än en gång yrka bifall till de reservationer som miljöpartiet har undertecknat.

Anf. 146 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Martin Segerstedt går förbi den viktiga prioriteringsfrågan: Skall vi strö ut nästan en halv miljard kronor på åtgärder när det gäller de tunga dieselfordonen, när det visar sig att utvecklingen ändå gör det möjligt att t.o.m. tidigarelägga införandet av de skärpta bestämmelserna? Vad är detta för penningrullningspolitik, när vi i stället kan använda resurserna för att utveckla nya motorer och alternativa bränslen? Naturligtvis är det som princip mycket bättre att se till att vi har något rent vid källan, eller i varje fall renare, än att vi renar något i efterhand med olika typer av anordningar. Icke desto mindre är det naturligtvis ganska förvånande att Martin Segerstedt säger att det ju ändå verkar som om det händer en hel del och att man alltså lugnt kan avvakta till 1994.

I själva verket kom det så sent som för bara några dagar sedan rapporter om att man på Volvo i Göteborg håller på med breda prov med partikelfällor. Mercedes Benz i Västtyskland genomför nu ett brett upplagt provsystem, där flera tusen fordon får denna utrustning. Varför kan man då inte gå från 1994 års till 1992 års modeller, dvs. ta utrustningen i bruk hösten 1991? Den frågan svarar inte Martin Segerstedt på. Det gör att man måste fråga sig själv om den socialdemokratiska regeringen har släppt sina mål. Nej, säger Martin Segerstedt. Men faktum är att man släpper medlen varmed målen skall uppnås. Det är mycket ledsamt, Martin Segerstedt.

Sedan fick vi naturligtvis inget riktigt svar på frågan varför en kartläggning av terrängkörningsreglerna inte ens är önskvärd. Behov därav finns ju. Martin Segerstedt kryper undan hela frågan om kartläggning och översyn. Har inte Martin Segerstedt sett någon snöskoter i fjällen? Har det aldrig oroat Martin Segerstedt vad som händer i den norra delen av Sverige? Han lever ju där och kan se vad som sker. Vi måste tillse att gällande lag efterlevs.

Om så inte sker måste vi vara beredda att vidta åtgärder. Jag motser ett svar på dessa mina frågor.

Prot. 1988/89:120
24 maj 1989

*Ändring i bilavgas-
lagen, m.m.*

Anf. 147 MARTIN SEGERSTEDT (s):

Herr talman! I mitt anförande, Ingvar Eriksson, redovisade jag klart våra ställningstaganden i frågan om garantiåtagandena kan bli splittrade på flera händer. Det är anledningen till att vi vill få ett renodlat garantiåtagande hos tillverkaren. Jag redogjorde också för frågan om försäkringslösningen och sade: Varför skall vi blanda in myndigheter i en försäkringslösning som ändå klaras? Vi har ju motsvarande lösning på många andra områden, och inget hindrar att den här branschen kan ordna en försäkringslösning. Det kan dessutom innebära den konkurrens som moderaterna brukar eftersträva på skilda marknader.

Frågan om avgasreningssystemen är helt klart ett mycket svårt problem. Vi vet mycket väl att de tunga fordonens utsläpp är ett stort bekymmer, och det är viktigt att komma åt det problemet. Låt mig erinra om vad som redovisas i propositionen, nämligen att Stockholmsgruppen har kommit fram till en överenskommelse för de lättare lastbilarna, och en överenskommelse kommer också att träffas i fråga om de tyngre. Det är oerhört viktigt att en internationell överenskommelse träffas på detta område. Det är skälet till att det är angeläget att också träffa en överenskommelse beträffande de tyngre fordonens avgasutsläpp.

Så till frågan om terrängkörningslagen. Det var jag som beskrev vad som händer i fjällen. Det är riktigt att jag tillbringar en mycket stor del av min tid uppe i fjällvärlden, och jag känner väl till problemen. Det har varit problem med de motorcyklar som har använts tidigare, och problemen har ökat med tillkomsten av de nya fordonen, som har en betydligt större framkomlighet. Därför är det viktigt att så snabbt som möjligt få fram de utredningsförslag som vi tidigare har redovisat. Det pågår också en utredning om naturvårdslagens tillämpning i dessa fall.

Det är vidare angeläget att se över terrängkörningslagen och dess tillämpning. Det skall ges ökade resurser till övervakning, vilket också nämns i propositionen. Även på det området har naturvårdsverket fått ett uppdrag.

Vidare kommer i år utredningar att läggas fram om rennäringens ställning och om hur denna näring skall använda de modernare fordonen. Det är naturligtvis ett legitimt krav för näringen att på samma sätt som andra näringar få utnyttja den moderna teknik som finns. Men det måste göras en avvägning mellan fördelarna med denna tekniska utrustning för rennäringen och riskerna för skador.

Det är inte alls så att vi avvaktar utvecklingen och inte vidtar några åtgärder i frågan om avgasreningssystem. Tyvärr var det inte så många ledamöter från utskottet som kunde följa med till Volvo i Göteborg. Men vi som var med fick ingående upplysningar om vad som händer just nu. Som tidigare har sagts håller Mercedes Benz på med försöksverksamhet, vilket visar att inget nytt avgasreningssystem ännu är färdigt. Det pågår en mängd olika forskningsprojekt, som även svensk industri deltar i. Det är alltså viktigt med internationell samordning på detta område.

Anf. 148 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Nej då, säger Martin Segerstedt, här avvaktar vi inte någonting utan att också göra något. Men vad man gör är ju bara att på punkt efter punkt hänvisa till utredningar. Men, snälla någon, det bör väl inte längre handla om utredningar. Vad gäller avgasrening på tunga dieselfordon hänvisar man till, som det så fint heter, Stockholmsgruppen. Men det är ju inte längre fråga om att utreda i Stockholmsgruppen. När vi besökte Volvo i Göteborg fick vi reda på att utvecklingen visar att det med all säkerhet går att införa de nämnda bestämmelserna om avgasrening från 1992 års modeller. Det talas om den stora internationella samordningen, men faktum är att man kan hänvisa till de regler som gäller i USA. Där är reglerna på detta område ytterligt hårda.

Menar verkligen Martin Segerstedt att vi med de kunskaper vi har redan nu skall behöva vänta till 1994 och dessutom lägga ut 0,5 miljarder kronor i onödan? Det är inte en bra politik, om vi med det menar en politik, som syftar till en bättre miljö samtidigt som vi kan få ett bra och oförändrat stort transportarbete utfört. Det måste också vara målet.

Herr talman! I frågan om terrängkörningslagen hänvisar Martin Segerstedt till att det pågår en översyn av naturvårdslagen. Men man har inte som direktiv att utreda det som reservation 7 handlar om, nämligen missbruket av körning med snöskoter. Det är vad som måste kartläggas. Förekommer missbruk i den utsträckning som vi har anledning att misstänka och befara? Vilka slutsatser skall i så fall dras av det?

På den punkten ger inte Martin Segerstedt något rejält svar, utan han hänvisar bara till pågående utredningar. Det är inte tillfredsställande att vi får veta att det är den socialdemokratiska regeringens seriösa miljöpolitik. Det går ju att vidta åtgärder, att nå målen och få fram bestämmelser i rimlig tid. Vi får också veta vad det kostar, men de pengarna är socialdemokraternas märkligt nog beredda att strö ut i subventioner på detta område.

Anf. 149 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Utöver de problem som vi hittills har talat om när det gäller biltrafiken, nämligen kväveutsläppen, koloxidutsläppen och kolväteutsläppen, har vi också koldioxidutsläppen, som kanske är det allra största problemet. Jag hörde i radion i dag på morgonen att en FN-tjänsteman hade sagt att koldioxidutsläppen måste minska med 85 %, räknat från den nivå där de ligger i dag, om vi över huvud taget skall ha någon chans att överleva på jorden. Även om vi lyckas klara denna minskning, kommer temperaturen att stiga med en grad på 100 år, vilket i sig säkerligen är anmärkningsvärt och besvärligt. Detta ställer ännu mycket större krav på oss än vad vi hittills har talat om. Det kommer att krävas nya motorer och nya bränslen.

Jag har fortfarande inte fått något svar från Martin Segerstedt om vad regeringen har gjort med anledning av det uppdrag som regeringen fick av riksdagen våren 1988 när det gäller nya motorer och nya bränslen. Jag har inte heller fått något svar från Martin Segerstedt på frågan om stimulanserna till införande av bättre avgasrening på äldre fordon. Det gäller ju enligt den proposition som vi nu behandlar bestämmelser som snart skall träda i kraft. Jag kan inte tolka detta på annat sätt än att Martin Segerstedt inte har något

svar. Det är mycket anmärkningsvärt och dessutom mycket ledsamt.

Sedan säger Martin Segerstedt att det är de tunga fordonen som är problemet. I nästa andetag säger han att det är viktigt att komma åt dessa utsläpp men att vi måste vänta på internationella överenskommelser. Om de internationella diskussioner som pågår leder till att vi inte kan komma överens om att få nya regler ens 1992–1994, som regeringen föreslagit, skall vi då uppskjuta detta med att vidta åtgärder ännu längre? Det är ju kontentan av vad Martin Segerstedt säger, och det gör mig ännu mer orolig. Det finns ju möjligheter att vidta dessa åtgärder tidigare. Det hade naturligtvis varit ännu lättare, om beslutet hade tagits våren 1988, men det är fortfarande inte för sent. Det borde ha varit en ledstjärna för den socialdemokratiska regeringen.

Martin Segerstedt säger vidare: Vi avvaktar inte utan vidtar åtgärder. Vilka åtgärder har man vidtagit på det här området sedan våren 1988?

Anf. 150 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Martin Segerstedt framhårdar och tror tydligen att problemen med reparationerna av avgasreningssystemen skall klaras även av märkesobundna verkstäder utan att de tar över garantibiten. Jag befärar att problemen kommer att bestå, då jag har svårt att tro att detta kommer att gå spårlost förbi. Jag befärar att tillverkaren i många fall inte kommer att vara beredd att behålla garantiansvaret. Vi får se. Vi kommer i varje fall att med uppmärksamhet följa den fortsatta utvecklingen.

Anf. 151 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Ja, Martin Segerstedt, det är bra att ni också känner till problemen i fjällen. Desto mindre begripligt är det att man inte är beredd att förbjuda barmarkskörning på kalfjäll även för tjänstemän och samer. Det är ju endast barmarkskörning på kalfjäll som det handlar om. Naturvårdsverket har utrett detta. Det finns ingen anledning att hänvisa till någon annan utredning. Det arbete som pågår för att få fram en ny naturvårdslag handlar inte om detta. Det handlar däremot om att utvärdera snökoterkörningen m.m., så den delen är tillgodosedd. Men just frågan om barmarkskörning på kalfjäll, som då gäller samerna och vissa tjänstemän, är utredd. Där finns det väl genomtänkta förslag. Varför kan inte regeringen och socialdemokraterna stödja dessa? Det är faktiskt obegripligt.

Det enda vi har kunnat få fram i debatten här är att det är fråga om en eftergift åt något krav från samerna, antagligen just från de samer som kör på barmark på kalfjället. Vi vet ju om att detta är ett marginellt problem – det är ju utrett. Det går bra att förbjuda sådan här körning.

När det sedan gäller att införa undantag i terrängkörningslagen, undantag som normalt skall finnas i terrängkörningsförordningen och som redan finns där – det gäller då vissa undantag men inte andra – har jag inte fått någon förklaring från Martin Segerstedt varför nyttotrafik i skogs- och jordbruk skall beröras i lagtexten, medan sådan trafik som räddningstjänst, sjukvårds- transporter osv. inte skall omfattas av lagtexten. Är det mindre viktigt, eller vad finns det egentligen för skäl till att göra denna fullständigt onödiga och orimliga ändring? Jag har inte fått någon förklaring till det – jag väntar.

När det gäller avgasrening har vi tidigare upplevt här i Sverige hur

regeringen år efter år förhalat beslutet om att införa katalysatorrening på bensinbilar. När man till slut efter mycket stor vanda genomförde beslut om sådan rening vände det hela plötsligt. Då var det väldigt bra. Då var alla med på det. Det var toppen. Det var inga som helst problem. Man började t.o.m. glorifiera det. Nu förhalar man i stället dieselreningen. Det är precis samma mekanism. Man är rädd för att stöta sig med vissa ekonomiska intressen. Det är den enda förklaringen. Tekniskt sett finns det inte några hinder.

Ser man på hur det förhåller sig internationellt, finner man att hårdare krav redan nu har genomförts på andra håll i världen. Se på Kalifornien t.ex.!

Om vi skall tala om internationella förhållanden, vill jag också peka på det beslut som EG nyligen tog om avgasrening på bensindrivna bilar. På ett par veckor slog inställningen över från ett blankt nej till ett klart ja. Man vågade driva på. Det land som vågade driva på då var Holland. Men om man inte vågar driva på, får man inte heller någon utveckling internationellt. Det är självklart att Sverige på det här området skall gå fram så fort som det är tekniskt möjligt. Annars blir det ju så småningom förbud mot dieselfordon i fler städer.

Anf. 152 MARTIN SEGERSTEDT (s):

Herr talman! Först några ord om snöskoterkörning. Det är helt riktigt att vi har över 100 000 snöskotrar i landet. Framför allt i och omkring tätorterna i berörda områden är de ett stort problem, när man kör på ett felaktigt sätt. Dessutom kör man ofta på förbjudna områden. Men det är inte någonting som vi kan lagstifta om, utan det gäller att följa upp det hela. Det är i mycket stor utsträckning en polisiär fråga. Snöskoterkörning är, som tidigare sagts, föremål för en utredning, och vi kommer förhoppningsvis att få förslag om vissa skärpningar. Samtidigt är snöskotern ett mycket viktigt fordon, som används på ett vettigt sätt både för rekreation och för nyttokörning. Därför måste vi ha sådana bestämmelser att många kan komma i åtnjutande av sådan körning och att den sker under former som vi kan acceptera.

Ett annat problem är att man kör för mycket i ungskog. Vi får därigenom mycket stora skogsskador. Men, som redan sagts, en lagstiftning är på gång på det här området.

I denna replikomgång framkom inte särskilt många nya argument. Jag menar att jag har redovisat vad som har skett och vad som är på gång. Jag kan försäkra er att regeringen arbetar med dessa frågor på ett utomordentligt seriöst sätt. Men, som jag har sagt flera gånger, är det fråga om problem som vi måste arbeta med på bred front.

Roy Ottosson sade om terrängkörningslagen och samerna att det är mycket enkelt att förbjuda samerna att köra på kalfjället. Jag är inte säker på att det är så enkelt. Renskötseln är en näringsutövning som skett sedan urminnes tider, och samerna har sina givna rättigheter. Visserligen har de inte kört motorcykel på fjället sedan urminnes tider, men de har också rätt att använda de tekniska hjälpmedel som finns.

Vi vet att detta är ett problem, liksom flygningen. Det flygs mycket helikopter på låg höjd över fjällvärlden, och det kan också ha nackdelar, framför allt för det vilda. Men vi måste faktiskt avvakta de utredningar som har i uppdrag att utreda detta. Det är minst två utredningar som arbetar med

det här – det är jag säker på. Vi kommer att få förslag, och vi kommer att få tillfälle att här i kammaren debattera de här frågorna mer. Men för dagen tror jag inte att det är möjligt att gå vidare med lagstiftning på just det här området.

Prot. 1988/89:120
24 maj 1989

*Ändring i bilavgas-
lagen, m.m.*

Anf. 153 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Martin Segerstedt säger att regeringen jobbar seriöst med frågan om avgasrening på olika typer av fordon och har mycket på gång. Varför då inte redovisa det för oss som har ställt frågor om det? Vi får ju ingen redovisning av det utan får bara veta att det är saker på gång. Det inger inget förtroende.

Anf. 154 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Jag vill först göra en rättelse av vad jag sade i mitt förra inlägg. Jag råkade säga förbud mot dieseldrift i städer – jag menade naturligtvis stopp för inköp av dieseldrivna fordon. Det kan bli aktuellt i flera städer, precis som det redan blivit i Göteborg.

Så till Martin Segerstedt. Frågan om barmarkskörning på kalvfjäll är faktiskt utredd och färdig. Det vore mycket ärligare om socialdemokraterna helt enkelt talade om att man är beredd att acceptera det. Att nu hänvisa till en utredning upplever inte jag som ärligt – det är egentligen inte någon sådan utredning på gång nu. Det är snarare så att man har bestämt sig för att acceptera att samerna faktiskt bedriver barmarkskörning på kalvfjäll.

Vintern är lång i fjällen, och för det mesta är det inte barmark. Det går alldeles utmärkt att bedriva den här näringen utan att köra på barmark med de här fordonen. Det är just det som naturvårdsverket har utrett. Jag skulle vilja veta vad det egentligen är för fel på naturvårdsverkets utredning och förslag på den punkten, eftersom Martin Segerstedt försöker att undvika att svara på frågan.

Jag noterade än en gång att Martin Segerstedt inte vill förklara varför man skall ta in ett visst undantag i terrängkörningslagen, nämligen det om jord- och skogsbruk, men inte andra undantag som nu finns i terrängkörningsförordningen, som räddningstjänst, osv. Det är mycket ologiskt. Det är också orimligt att anta att regeringen skulle ändra terrängkörningsförordningen på sådant sätt att man i praktiken förbjöd jord- och skogsbruk i Sverige. Det är ju den enda tänkbara förklaringen, om man nu skall försöka tänka logiskt. Men det kanske man inte skall! Det vore trevligt att få en förklaring till det här från Martin Segerstedt.

Anf. 155 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Martin Segerstedt erkänner ju att det finns problem och åter problem med terrängkörningslagens tillämpning, och så hänvisar han till en utredning – och dessutom till fel utredning. Någon utredning som utreder det som vi faktiskt föreslagit i reservation nr 7 finns det för närvarande inte. Vad vi önskar är en kartläggning för att se om den okynnesåkning och laglöshet som vi har anledning befara verkligen förekommer. Om så är fallet måste vi naturligtvis gå vidare för att skärpa bestämmelserna och tillse att lagarna efterlevs. Detta viftar Martin Segerstedt dess värre bort. Det ger ett intryck

av att det här ärendet ligger i någon byrålåda i väntan på något utspel som regeringen förbereder för att åstadkomma en PR-effekt. Eller också är det helt enkelt så att det är ett av de nu dess värre många områden inom miljöpolitiken där regeringen inte hinner med eller i varje fall har förlorat målet ur sikte.

När det gäller frågan om reningen av avgaserna från de tunga dieselfordonen vill jag påminna Martin Segerstedt om att när folkpartiet som enda riksdagsparti före förförra valet lanserade förslaget om att man åtminstone frivilligt skulle kunna få införa katalytisk avgasrening på bensinpersonbilarna stretade socialdemokraterna emot och sade blankt nej. Det var t.o.m. förbjudet att ha personbilar med katalytisk avgasrening. En biltidning som ville testa det systemet, som då hade varit i bruk i mer än tio år i USA, fick begära särskild dispens, som inte beviljades av trafiksäkerhetsverket.

Har då inte socialdemokraterna lärt sig någonting av detta? Jo, det har man. Statsrådet Dahls statssekreterare säger i ett av de senaste numren av Affärsvärlden att nu vet vi bättre – vi kunde ha infört det här tidigare. Då frågar jag mig: Varför vore det inte möjligt att tidigarelägga införandet av de skärpta bestämmelserna för de tunga dieselfordonen till 1992, när vi nu vet att fordonen faktiskt finns på plats, fungerar och körs omkring.

När det gäller frågan om partikelfällor ville Martin Segerstedt göra ett stort nummer av att de inte är färdigutvecklade. Jo, de har faktiskt kommit så långt att de redan sitter i breda prov ute i tusentals fordon för att man skall få ytterligare erfarenheter. Skall det och utvärderingen av det behöva ta mer än fyra år? Det är en orealistiskt dålig tro på teknisk utveckling när socialdemokraterna sköljer 400 milj. kr. över detta helt i onödan.

Anf. 156 MARTIN SEGERSTEDT (s):

Herr talman! För Anders Castberger vill jag läsa något ur regeringens proposition, s. 46: "Den nu arbetande utredningen som ser över naturvårdslagen har också i uppdrag att pröva om möjligheterna till bevakning och tillsyn av terrängkörningen behöver förbättras." Det är vad jag stöder mig på i det sammanhanget.

Sedan skall jag bara ta upp ytterligare ett ämne, och det gäller återigen samerna. Det är nämligen så att de här fordonen behövs vid kalvmärkningen just på sommaren, när man driver ihop renarna för kalvskiljningen, och då är man uppe på kalfjället. Det kan man inte ersätta med annat än att ha hund och springa efter renarna, som man gjort tidigare i alla tider. Det är den enda ersättning som finns för det. Man kan inte använda flyg i det sammanhanget, därför att kalvarna är för små och man skrämmer dem för mycket. Det är skälet till att det vore ett stort ingrepp i rennäringen – det anser man i varje fall från samernas håll – om vi för närvarande helt skulle förbjuda användning av hjulfordon.

Det är skälet till att jag säger att vi skall se över det här: jag är övertygad om att vi måste få till stånd ytterligare skärpningar, men att helt förbjuda det anser jag inte möjligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

21 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Prot. 1988/89:120
24 maj 1989

22 § Kammaren åtskildes kl. 21.58.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Gunborg Apelgren

Onsdagen den 24 maj

Tredje vice talmannen 64, 87
Alemyr, Stig (s) 3, 4
Allmér, Göran (m) 62, 72, 78, 80
Andersson, Marianne (c) 66, 77, 81
Annerstedt, Ylva (fp) 109, 111, 113, 114
Brunander, Lennart (c) 144, 150, 154, 157
Castberger, Anders (fp) 143, 152, 154, 157
Eriksson, Berith (vpk) 117, 121, 124
Eriksson, Ingvar (m) 141, 150, 155
Franck, Hans Göran (s) 126
Goës, Eva (mp) 50, 57, 58, 61
Gustavsson, Stina (c) 31
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 92, 95, 96, 99, 101
Haglund, Ann-Cathrine (m) 32, 43, 46, 54, 59, 61
Hagård, Birger (m) 14, 20, 27
Hemmingsson, Margareta (s) 51, 57, 60
Hestvik, Inger (s) 138, 139, 140
Horn af Rantzien, Anna (mp) 96, 100, 101
Johansson, Kersti (c) 90, 94
Johansson, Larz (c) 16, 26, 28, 40, 45, 46
Johansson, Ylva (vpk) 47, 56, 68, 72, 79, 80, 102, 103
Karlsson, Sonia (s) 31
Knutson, Göthe (m) 114, 122, 124, 126, 128
Leijonborg, Lars (fp) 36, 44, 46, 55, 58
Lundgren, Kent (mp) 118, 122, 124, 132
Löfstedt, Berit (s) 21, 27, 29
Lövdén, Lars-Erik (s) 119, 123, 125, 127
Magnusson, Göran (s) 132, 135, 136
Martinger, Jerry (m) 128, 135
Mikaelsson, Maggi (vpk) 146
Nilsson, Kaj (mp) 72
Nilsson, Kjell (s) 105, 107, 108
Ottosson, Roy (mp) 146, 151, 155, 157
Persson, Elisabeth (vpk) 82, 137, 139, 140
Pettersson, Ulla (s) 110, 112, 113, 114
Roxbergh, Claes (mp) 21, 26, 28
Saint Cyr, Mona (m) 87, 100, 101, 104, 106, 107, 108
Samuelson, Björn (vpk) 18, 20
Segerstedt, Martin (s) 148, 153, 156, 158
Starrin, Karin (c) 30
Sundin, Lars (fp) 136
Svensson, Lars (s) 74, 79, 81
Svärd, Anders (c) 131, 134, 136
Welin, Kjell-Arne (fp) 89, 94, 95, 102
Wilson, Carl-Johan (fp) 29, 64, 79
Öhman, Monica (s) 97, 100